

BANCROFT
LIBRARY
◇
THE LIBRARY
OF
THE UNIVERSITY
OF CALIFORNIA

Digitized for Microsoft Corporation
by the Internet Archive in 2006.

From University of California Libraries.

May be used for non-commercial, personal, research,
or educational purposes, or any fair use.

May not be indexed in a commercial service.

Rare 40⁰⁰

Mormons
Illustrated

GENOM

DEN STORA VESTERN.

RESESKILDNINGAR

AF

J. STADLING.

MED ILLUSTRATIONER.

STOCKHOLM.

FÖRFATTARENS FÖRLAG.

Univ Calif - Digitized by Microsoft®

E 168

S 774

STOCKHOLM 1883.
DAVID LUNDS BOKTRYCKERI.

59848

BANCROFT
LIBRARY

INNEHÅLL.

	Första kapitlet.	Sid.
Från Stockholm till New-York		1.
	Andra kapitlet.	
I New-York		8.
	Tredje kapitlet.	
I Brooklyn		21.
	Fjerde kapitlet.	
I Nya England		26.
	Femte kapitlet.	
I »Hemmens stad»		33.
	Sjette kapitlet.	
»Westward Ho!»		37.
	Sjunde kapitlet.	
Ett nutidens underverk. I präriestaten.....		41.
	Åttonde kapitlet.	
Genom en del af Iowa, Missouri och östra Kansas.....		50.
	Nionde kapitlet.	
Genom vestra Kansas		61.
	Tionde kapitlet.	
Genom Colorado och Nya Mexico		69.
	Elfte kapitlet.	
Genom Arizona och Colorado-öknen		85.
	Tofte kapitlet.	
Genom södra Kalifornien		99.
	Trettonde kapitlet.	
I San Francisco		110.
	Fjortonde kapitlet.	
Den »hedniske» kinesen och den »kristne» bofven		119.

	Sid.
Femtonde kapitlet.	
Döda »helgon», levande »hafslejon», moderna guldkalfvar	126.
Sextonde kapitlet.	
Till Oregon och Washington	132.
Sjuttonde kapitlet.	
Portland och södra Oregon	137.
Adertonde kapitlet.	
Till östra Oregon	141.
Nittonde kapitlet.	
Allmän beskrifning öfver Oregon	144.
Tjugonde kapitlet.	
Befolkning och seder, kineser och tidningar, lax och järnvägar i Oregon och Washington	151.
Tjugoförsta kapitlet.	
Till Geyserna och förstenade skogen. På hästrygg mot Yosemite	155.
Tjugoandra kapitlet.	
Kalifornia-»sommarnöje». En Sierra-hjälte. Bland jätteträden. Hos fåraherdar och jägare	179.
Tjugotredje kapitlet.	
Yosemite! Yosemite!	180.
Tjugofjerde kapitlet.	
Tu-toch-a-nu-lah	183.
Tjugofemte kapitlet.	
Brudslöje-fallet. Yosemitefallet. De tre bröderna	185.
Tjugosjette kapitlet.	
Skandinaviska nybygget i Fresno. San Joaquin-dalen	186.
Tjugosjunde kapitlet.	
Här och der i södra Kalifornien	191.
Tjugoåttonde kapitlet.	
Kaliforniadrag, indianer och spanjorer	194.
Tjugoniönde kapitlet.	
Genom Purgatorium. Yuma-hjälten. Indian-panik	200.
Trettionde kapitlet.	
Indianer och ruiner	204.
Trettioförsta kapitlet.	
Colorado	209.

	Trettioandra kapitlet.	Sid.
Till San Juan-bergen		212.
	Trettiotredje kapitlet.	
Colorado Springs. Manitou. Till toppen af Pikes Peak		217.
	Trettiofjerde kapitlet.	
I Denver och Greely		222.
	Trettiofemte kapitlet.	
Till mormonernas Zion		224.
	Trettiosjette kapitlet.	
Zions härlighet		229.
	Trettiosjunde kapitlet.	
Mormonmysterier		235.
	Trettioåttonde kapitlet.	
Hos profeten och apostlarne. Tionde. Handel. Emigration. Bakom kulisserna		242.
	Trettionionde kapitlet.	
Folkets okunnighet. Envælde. »Daniter.»		246.
	Fyrtionde kapitlet.	
Stora Saltsjön och Tooele		251.
	Fyrtioförsta kapitlet.	
En utflygt till södra Utah. En mormonteolog		254.
	Fyrtioandra kapitlet.	
Allmänna betraktelser öfver mormonismen		260.
	Fyrtiotredje kapitlet.	
En veckas färd uppför Mississippi		262.
	Fyrtiofjerde kapitlet.	
St. Paul och Minneapolis. Jordbruk och nybyggarelif		274.
	Fyrtiofemte kapitlet.	
Hveteodlingens förlofvade land		282.
	Fyrtiosjette kapitlet.	
På »Svea»		286.
	Fyrtiosjunde kapitlet.	
Genom sydvestra och norra Wisconsin		289.
	Fyrtioåttonde kapitlet.	
Genom Michigan och norra Ohio		297.

	Fyrtionionde kapitlet.	Sid.
Niagara		303.
	Femtionde kapitlet.	
I Baltimore och Washington		305.
	Femtioförsta kapitlet.	
Negrernas nuvarande ställning i Förenta Staterna		309.
	Femtioandra kapitlet.	
Återblick		316.

Rättelser.

Sid. 40 rad 1 står	<i>nummererade</i> ,	bör vara	<i>nummererade</i> .
» 42 » 16 »	<i>1881</i> ,	»	<i>1871</i> .
» 95 » 2 »	<i>ciliserade</i> ,	»	<i>civiliserade</i> .
» 120 » 20 »	<i>knapphåll</i> ,	»	<i>knapphåll</i> .

Jack's Narrows i Colorado.

FÖRSTA KAPITLET.

Från Stockholm till New-York.

Röken ur »Svithiods» skorsten blir hvar minut svar-tare och tätare, brådskan och trängseln ökas; »det ringer tredje gången»; den sista afskedshelsningen gifves; landgången tages in, och om några minuter förlora vi våra kära på stranden ur sigte, och snart försvinner äfven den sista torn-spiran af Birgers stad ur vår åsyn.

Morgonen är klar och skön, så skön som en vacker augustimorgon i Stockholms skärgård kan vara — och hvar är den skönare? Nu kommer det Stockholm, som flyter! Från mer än en af de inkommande skärgårdsbåtarna viftas oss afskedshelsning af kära vänner.

Resan till Lübeck gynnas med det behagligaste väder. Lifvet å en svensk ångbåt är sig alltid temligen likt: litet rangskilnad och etikettfjesk; punchångor, cigarrök och svor-domar bland första klassens passagerare, plus dragspelsmusik, råa s. k. kvickheter och Sankeys sånger bland däckspassa-gerarne. Bland de senare var ett tjugotal emigranter, alla unga och raska personer. De sade sig med smärta lemna fosterjorden, men de mörka ekonomiska utsigterna och de sam-hälleliga missförhållandena i Sverige hade nödgat dem slita det gamla hemmets band för att bygga ett nytt hem i ett land, der de hade utsigt till bergning och hvar hederlig medborgare åtnjuter full politisk och religiös frihet.

Gamla Lübeck är sig likt. De år som flytt, sedan jag sist besökte den forna hansestaden, ha ej märkbart förändrat den. De gamla pittoreska husen, de smala och krokiga ga-torna ha icke undanträngts af nya. Vi ledsaga vårt säll-skap till sådana platser, som anses sevärda, såsom rådhuset och den ryktbara Maria-kyrkan. För dem, som älska gamla målningar och bilder, bör denna gamla kyrka, med sitt »Brefkapell», der aflatsbref brukade säljas; sitt bildprydda altarskrin, dito altartafla, den beryktade taflan föreställande

»Dödsdansen» m. m., vara ett paradis. Vi hunno ej bese mycket mer än det märkliga uret bakom högaltaret, byggt 1404, hvarur bilderna af tyska kejsaren och kurfurstarne kl. 12 hvarje dag framträda och buga sig för en Kristusbild, hvilken de i rangordning tåga förbi. Tiden var ännu ej inne för den furstliga uppvisningen, men mot kontant erkänsla (till vaktmästaren) gjorde alla furstarne en extra rund till vår uppbyggelse. De framträdde, bugade sig och försvunno — en slående bild af furstekristendomen: en maskinmessig militärhonnör för Fridsfursten, som bjudit sina tillbedjare »taga korset uppå och följa honom hvar dag». Detta urverk visar ej blott timmar, utan äfven dato, sol- och månförmörkelser etc. från år 1404 till år 1999.

Hamburg är som förr ungdomsfriskt, sällskapligt och gladt: lefver, ej på anor utan på arbete, dricker öl, pratar och röker cigaretter och framför alt efterkommer budet: »Föröker eder och uppfyller jorden». Aldrig har jag sett en sådan mängd barn! I parker, på gator, gränder och gårdar svärma de. Och hvilka ystra parflar och yrhättor sedan! Der borta stå de, både gossar och flickor, uppställda i militärordning och excercera med käppar och gamla paraplyn efter en liten pys' högljudda kommando. Här kommer en positivhalare, åtföljd af en harpolekare, och spelar upp ett stycke. Genast vimla närmaste gator och gårdar af barn och ungdom (stundom äfven äldre), hvilka dansa af hjertans lust efter positiv-musiken. Men vi måste bjuda det lefnadsfriska Hamburg farväl, ty vi ha en lång väg för oss.

Bremen är en plats af stort intresse för dem, som tycka om fornminnen. Trots lägets enformighet ha dock de storartade anläggningarna och försköningarne gjort Bremen och dess omgifningar beryktade för sin skönhet. Här ha moderna byggnader och anläggningar sprungit upp omkring de urgamla minnesvårdarne. Vi följde naturligtvis Baedeckers vägledning och besökte det beryktade rådhuset (byggt 1410) samt rådhuskällaren, som är fylld af urgamla rhenska- och moselviner. I väldiga fat, somliga 14 fot höga, förvaras vin af öfver 400 års ålder, tillhörande staden. Vidare besöktes den eleganta börssalen samt domkyrkan, der bland annat märkvärdigt visades oss en predikstol,

skänkt af svenska drottningen Kristina. Söder om domkyrkan och bakom Börsen reser sig Gustaf II Adolfs staty, som var afsedd för Göteborg, men led skeppsbrott på resan dit; räddades af skeppare från Holgoland och inköptes af köpmän i Bremen, som skänkte den åt staden. Vi bodde i herr Lünings emigranthotell för att utröna huru emigranterna behandlades. Vi kunde ej finna något att anmärka. Både födan och behandlingen voro goda.

Klockan 6 på morgonen den 1:sta september 1880, fördes vi på bantåg till Bremerhaven, der en oceanångare låg väntande för att föra oss öfver hafvet till Nya Verlden. Endast resande veta, hvilken själsspänning det med sig hafver att gå ombord på en oceanångare, under det sista signalen till afresa gifves! Vi hade känt oss delvis hemma, så länge vi vistats på Europas fastland; men i detta ögonblick kände vi att vi verkligen stodo i begrepp att riktigt lemna hemmet, och till denna känsla sällar sig tanken på kommande okända öden och ovissheten af att mer få återse hem, vänner och fosterland.

Men den tvingande nödvändigheten att i detta virrvarr få reda på våra hytter och se till, att våra saker ej stufvas ned i lastrummen, förer oss snart till sjelfbesinning. Vädret är skönt, och hundratals personer stå på stranden viftande farväl till vänner och kära, under det den väldiga farkosten lägger ut från land.

Vi ha inga bekanta att bjuda farväl, men vi vifta ändå och tänka på de kära på andra sidan Östersjön, tills vi äro lika mycket afskedsstämda som våra tyska vänner. Bland de sistnämnda fäste jag mig särskilt vid en ung flicka, som tycktes vara alldeles tröslös. Stackars barn, hon var ensam, hade förlorat fader och moder och skulle nu, värnlös, fara till den Nya Verlden, der hon ej hade någon enda anhörig! Ett antal polismän följde med, tills vi kommo ut i öppna hafvet, då de återvände på en ångslup, förande med sig tillbaka ett antal unge män, som de fiskat upp bland emigranterna. Dessa hade sökt undkomma värnpligten; men voro nu i myndigheternas våld.

Vädret är fortfarande det härligaste man kan önska sig. Nordsjön är lugn och klar som en spegel, under det middagssolen skiner med full sommarvärme, hvadan vårt flytande samhälle företer en liflig anblick. Passagerarnes

antal uppgår till omkring 1,000, hvaraf 200 äro kajutpassagerare, de öfriga emigranter. Det stora tilloppet emigranter hade nödgat »Nordtyska Lloyd» att för denna resa använda en extra ångare vid namn »Hohenzollern», som eljes brukar gå på Syd-Amerika. Den är ej så bekvämt inredd som andra nutidens passagerarebåtar, men är stor och säker, och allt göres för passagerarnes trefnad.

Resan öfver Nordsjön var den treffigaste man kunde önska sig. Kajutpassagerarne utgjordes mest af i Amerika bosatta tyska familjer, som varit till det gamla hemmet för att helsa på. Bland kajutspassagerarne voro äfven 22 nunnor och några katolske prester. Då nunnorna kommo ombord, hörde jag svordomar från några af besättningen, hvilka bedyrade, att resan skulle gå på tok, då så många nunnor kommo med. Jag frågade en af dem, hvarför han trodde så, och han uppräknade till svar några fall, då, såsom han uttryckte sig, »skepp med besättning och passagerare gått förlorade *derför* att det varit nunnor om bord». Derpå följde några vanvördiga uttryck, som ej kunna återgifvas. Lyckligtvis gick resan väl trots de 22 beslöjade. På resans andra dag efter mörkrets inträde kommo vi in i Engelska Kanalen. Det var en oförgätlig syn denna oafbrutna ljuskranz å ömse sidor om Kanalen och denna väldiga elektriska sol, som från ett högt torn i Dover spred sitt sken flera mil ut i Kanalen. Följande morgon vaknade vi ute i Atlanten, och sjögången var så pass stark, att få passagerare voro synliga på däck.

Dagen derpå fingo vi se ett par hvalar och ett stort antal s. k. springare, hvilka följde båten eller döko upp på sidorna om den och hoppade stundom 2 å 3 fot öfver vattenytan. På kvällarne, hvilka oftast voro stjernklara, njöto vi af ett storartadt skådespel: stjernorna deruppe tindrade, tyckte vi, klarare än någonsin, under det de sågo sin egen bild i det blåa djupet; och ljusskenet af fosfor i skummet efter båten, hvilken fantastisk syn! Är detta hafsfruns drägt, gnistrande af hafsdjupets kostligaste perlor, hvilken hon lemnade på ytan, då hon steg ned i sina salar på hafsbotten? Eller är det en mantel, som fallit ned från någon ljusets engel? En kväll sågo vi detta fosforsken på hafsbölgjorna så långt ögat kunde nå.

Redan andra dagen hade vårt flytande samhälle hunnit taga gestalt med dess ranggrader, kotterier och äfven skvaller. Den demokratiska tonen var dock öfvervägande, och det aristokratiska partiet var långt ifrån populärt. I religiöst afseende var samhället deladt i de tvenne historiska hufvudafdelningarna: protestanter och katoliker; men full religionsfrihet rådde. Den religiösa partidelingen trädde i dagen tydligast, då vi på söndagen hade gudstjenst. Då församlingen, som fylde den stora aktersalongen, ledd af en sångkör och fyra olika instrument, uppstämde Luters härliga psalm, »Ein feste Burg ist unser Gott» (Vår Gud är oss en väldig borg), rusade alla nunnor och de öfrige katolikerne upp på däck, der de roade sig på »kättarnes» bekostnad. Katolikerne voro, hvad yttre iakttagelser vidkommer, som vanligt mycket punktligare och flitigare i sina gudaktighetsöfningar än protestanterna. Detta gäller isynnerhet nunnorna. De flesta af dessa voro tydligen tagna »gröna» från landet till klostret. Tyska regeringen hade nu stängt deras kloster, och de hade måst taga sin tillflykt till Amerika. Stackars barn! De sågo så bleka och urvattnade ut; all ungdomsfriskhet tycktes ha vissnat inom murarne och bakom slöjan. Blott en af dem, en mycket rödlätt och trind liten tös med ett skålmskt leende omkring munnen, hvilket tog sig mycket komiskt ut bakom slöjan, utgjorde ett undantag från regeln. Jag märkte flera gånger, att denna novice hade mycket svårt att bibehålla sin nunnemin, då löjlige upptåg egde rum. Vid dylika tillfällen kommo nunnorna vanligen upp på däck för att läsa sina böner och korsa sig, hvarigenom deras åtbördor och miner blefvo så mycket mera bemärkta. Jag beundrade deras nit och mod. Men då de voro ensamma, försvann nunneminen. En gång, då jag oförmodadt kom ned i försalongen, sutto de alla omkring ett bord och gapskrattade åt några föremål, som vid min ankomst genast undångömdes, och skrattmusklerne, likasom på ett militäriskt kommandoord, släppte sitt tag, och nunneminerna innehade åter i ett ögonblick sin plats. Sällskapet hade en prest och två nunnor till ledare. Under senare dagarne af resan fingo vi erfara hvad hafsstorm vill säga. Isynnerhet var detta fallet en dag, då stormen var så våldsam, att passagerarne ej kunde vistas på däck. Som kaptenen godhetsfullt gaf

mig tilltråde till kommandobryggan, hade jag ett ypperligt tillfälle att betrakta det stormupprörda hafvet. Än kommo väldiga böljor, höga som små berg, och kastade den omkring $\frac{1}{18}$ fjärdingsväg långa farkosten som ett spån ur sin kurs; än reste sig vattenmassor som murar å ömse sidor om fartyget, hvilka med väldigt dån störtade samman öfver detsamma, hotande att begrafva det i djupet. För ett ögonblick såg det hemskt ut. Vattenmassor och skum höljde en stor del af däckets. I ett nu dök likväl fartyget upp ur djupet och stolt fortsatte striden mot de rasande elementen. Än tycktes fartyget kastas från den ena toppen till den andra af vattenmassor, som under stormens raseri tornade upp likt pyramider. Men allt gick väl. Hvilka segrar har ej snillet vunnit öfver naturkrafterna! I en dylik flytande stad känner man sig nästan lika trygg under den rasande stormen midt på världshafvet, som om man vore på fasta landet. Tryggheten beror dock icke så mycket på farkostens storlek och styrka som på den skicklighet, hvarmed den föres, och alla de försigtighetsmått som iakttagits för att förekomma olyckor, samt de räddningsmedel som uppfunnits i händelse af olycka.

Jag ledsagades ned i maskin- och kolrummen. Hvilket hårdt arbete fordrades ej för att mata de 24 ugnar, som upphettade den väldiga ångpannan. Der nere voro själfmätare, som angåfvo huru mycket ångkraft, kol och olja etc. användes, samt huru många slag propellern gjorde från afresan till framkomsten. Huru litet tänker ej passageraren på allt det hårda arbete, all den omsorg och skicklighet, som ständigt fordras för att föra en dylik farkost. I förra tider fordrades det i stormigt väder ett dussin man vid rodret; nu kan en enda man i hvilket väder som helst med en hand manövrera den största oceanångare. Ett sinnrikt maskineri har nämligen uppfunnits, hvarigenom samma ångkraft, som drifver båten framåt, äfven vänder rodret efter rodermannens behag.

Under de stormiga dagarne minskades sällskapet vid middagsbordet betydligt. Äfven »Baby» (dibarnet), så kallad emedan han var endast 7 fot lång och vid i proportion, infann sig ej på sin plats vid akterändan af bordet. Rykten gingo omkring, att »Baby» var illa sjuk och hade tjutit hela natten, så att grannarne ej fått någon ro. Tillåten

mig introducera »Baby», som alla sakna vid middagsbordet. Han (»dibarnet» hör nämligen till det manliga könet) är katolik, tyrolare och, som sagdt, 7 fot lång med omkrets i proportion; klädd i knäbyxor, spännskor och ett slags slokhatt med ett bredt bälte om lifvet. »Baby» är matfrisk, hvadan tre vanliga portioner åtgå att stilla dess hunger; »tuggar» tobak och frikostigt stänker saften omkring sig. En rik bryggare från New-York hade på en resa i Tyrolen sett »Baby» på en gång lyfta två fullvuxne män på rak arm, och med äkta amerikansk praktisk blick insåg han, att en dylik »Baby» i Amerika, isynnerhet i samband med bryggare- och krogyrket, skulle förtjena pengar både åt sig och andra. Derför hade bryggaren gifvit »Baby» fri resa till Amerika och löfte om guld och gröna skogar efter framkomsten.

En morgon bragte »posten» oss den nyheten, att besättningen påträffat 12 man, som döljt sig ombord för att stjäla sig fri resa till Amerika. Tio af dem voro unge män, som flytt undan värnepligten. Fem af dem hade tillbragt tre dygn i en af lifräddningsbåtarna, innan de uppäcktes. De andre hade dolt sig i kolrummet. Två passagerare föddes och två dogo under resan.

Trängseln var stor bland emigranterna, men så mycket som möjligt gjordes för att hålla ordning bland dem. Det är dock nästan omöjligt att hålla rent bland t. ex. polackar, böhmare och äfven sydtyskar och österrikare af den lägre klassen. Öfverhufvud taget voro de skandinaviske emigranterne mycket renligare än de sistnämde, ehuru sorgliga undantag ej saknades. Emigrantkosten tycktes äfven vara rätt god. Flera emigranter försäkrade mig, att de hade lika god kost på resan som de haft i sina hem; under det andra, som varit vana vid bättre hemma, klagade.

Resan från Bremen till New-York räckte fjorton och ett halft dygn. Efter en veckas förlopp började höras åtskilliga klagomål öfver att det var enformigt; men för min del önskade jag snarare att resan räckte ännu längre. Alla som önska sig hvila från öfveranstängande själsarbete och bekymmer råder jag att företaga en resa öfver världshafvet. Jag hade ej vetat hvad hvila ville säga förr än under denna resa. Vindens spel i seglen, vågornas brus och maskinens enformiga arbetande vaggade min själ till ro och

ljufvig hvila. Tumlare läto oss under färden gratis se sin skicklighet i tumling och hoppning; stundom saluterade oss en hval med att uppsända en liten vattenpelare, då vi foro förbi hans boning; stormfoglarna hade följt oss öfver hela hafvet; och efter elfva dygns resa kommo amerikanska måsar mot oss för att bringa oss välkomsthelsning från den Nya Verlden. Då vi voro omkring 200 eng. mil från den amerikanska kusten, kommo två små vackra blåaktiga foglar, om hvilkas namn jag bekänner min okunnighet, likasom ansträngande sig af alla krafter för att nå fartyget; och då de ändtligen uppnådde det, satte de sig ned på däck och, antingen af trötthet eller okunnighet om människans svekfullhet och grymhet, läto sig tagas och handteras af passagerarne och besättningen. De syntes ombord en hel dag, men försvunno sedan. Ryktet sade, att de blifvit tillfångatagna. Stackars varelser! Stormen hade troligen drifvit dem ut på hafvet för att göras till fångar af dem, hos hvilka de sökte skydd!

Tidigt på morgonen femtonde dagen af resan sågo vi, de flesta af oss, Amerikas kust första gången. Long Island synes alt klarare, vi passera dess fyr, och fartyget stannar för att undergå läkarebesigtning. Den plötsliga tystnaden, orsakad deraf att maskinen och propellern, som oupphörligt varit i rörelse i nära 15 dygn och af hvilka den senare registrerat 53 slag i minuten, afstannade, var nästan nedtryckande för sinnet.

ANDRA KAPITLET.

I. New-York.

Under hela resan från Bremen till Amerika hade tullväsendet i New-York flera gånger utmålats i afskräckande färger; och det var ej blott främlingar som skarpt klandrade »det inkvisitoriska tull-tyranniet», utan äfven amerikaner, som voro ombord, instämde i klandret och uttryckte sin fruktan och fasa för det behandlingssätt, för hvilket deras koffertar och de sjelfva skulle utsättas efter framkomsten. Fruntimren bleknade af harm och fruktan, under det de

omtalade, huru som fina och dyrbara långsvansade silkesklädningar, tillhörande deras fruntimmers-bekanta, obarmhertigt framsläpats af grofva händer ur Saratoga-koffertar, blottats för allmänheten och undersökts under ärmarna för att upptäcka, om de varit begagnade eller ej; samt, om de ansetts vara obegagnade, huru de då underkastats orimligt hög tull. De uppstämde klagomål i korus öfver att renoverade spetsar och rengjorda handskar tullbehandlats som nya varor och förtullats 60 procent *ad valorem*; de oförskämde tulltjenstemännen hade ej velat tillerkänna ett fruntimmer rättighet att föra med sig t. ex. tjugo korsetter, tio pariserhattar, två dussin par silkesstrumpor och en låda full af kambricnäsdukar, kantade med Brüsselspetsar, för sitt eget behof! Som om *de*, kantänka, ville smugla något! Som om *de* vore New-York-modister och klädsömmerskor, som färdades öfver Atlanten ett halft dussin gånger årligen för att insmugla varor belagda med tull! Under det dessa protester uttalades, föll min blick på ett fruntimmer, som nickade bifall, men på samma gång blef mycket blek. Herrarne voro lika ifrige i sin protest. En hade köpt en ny riddrägt, en annan hade ett bibliotek o. s. v., och den förre visste, att han *måste* betala tull, under det den senare framhöll sin rättighet att ha med sig böcker för eget behof, fria från tull; men han fruktade ändå det värsta. Och det svåraste, kan tänka, var att det var omöjligt att muta tulltjenstemännen! »De äro rene, fläckfrie och omutlige, sade man, som publikanerne fordom, en Bacon eller en Arnold; och alla deras handlingar bevakas så noggrant af agenter från Washington, att mutsedlarne måste hoprullas mycket små, för att ej upptäckas.»

Det var sedan »Hohenzollern» passerat fästningen på Staten Island — jag känner ej dess namn, men det är en af de mest pittoreska fästningar jag någonsin sett — som en liten vacker ångjakt kom med de fruktade tulltjenstemännen. Alt hvad passagerare hette bäfvade. Nu nedkallades vi i aktersalongen för att afgifva edlig försäkran på att vi ej hade några saker, som skulle förtullas, eller, om vi hade sådana, uppgifva hvilka de voro. Detta uppgafs vara tulltjenstemännens ärende; men elakå tungor sade det var för att gifva hvar och en, som önskade, tillfälle att göra sig vän med den orättfärdige Mammon för att und-

slippa alt besvär med sakerna. Den förnämsta ämbetsmannen, en till utseendet godmodig gammal man med grått hår, tronade i högsätet vid ändan af bordet, der kapten Sander i femton dagar på ett så förträffligt sätt presiderat. Några underordnade plågoandar sutto bredvid honom; och bordet var betäckt med formulär. Jag måste afgifva edlig försäkran för både mig sjelf och min hustru på, att vi ej hade något med oss, som skulle förtullas. Vi voro glada att det gick så lätt och trodde, att alt nu var öfverståndet.

Sedan ett par ångslupar tagit emigranterna ombord att föra dem till Castle Garden, landa vi i Hoboken.

En landsman var oss till mötes med vagn för att hemta oss till sitt hem, och vi, troende att alt var klart, gingo att hemta våra saker till vagnen. Men — ve och fasa! — alla våra koffertar, lådor, valiser och knyten måste öppnas och undersökas! »Men vi ha ju gifvit edlig försäkran på, att vi ej ha några saker, som skola förtullas?» säga vi till tulltjenstemannen halft frågande, halft bedjande, halft protesterande och helt förargade. »Just så», svarar denne kallblodigt», och nu skola vi se efter, om Ni gifvit falsk försäkran. I så fall får Ni punga upp med 500 dollar och gå i häkte». Alt syntes likväl gå ordentligt tillväga, och vi saknade ej anledning frukta, att några af medpassagerarne, som så högljudt klandrade tullväsendet, voro större publikaner och syndare än tulltjenstemännen.

Sedan våra saker tullbesigtigats, ha vi intet vidare besvär med dem. Resegodstransporten har i Förenta Staterna nått en sådan fullkomning, som innebär det minsta möjliga besvär för den resande. Man betalar transporten (vanligen 25 cent för hvarje kolly), uppgifver adressen, dit de skola transporteras, får en numererad metallpolett som kvitto, mot uppvisande af hvilken man erhåller sakerna vid framkomsten. — Men ve den koffert, som ej tål att kastas och stötas som en vedknubb!

Få platser förete en så ståtlig anblick som inloppet till New-York och staden sjelf, sedda från sjön; och få platser i verlden ha ett så gynnsamt läge. Beläget på en öfver fjorton mil *) lång och två dito bred landtunga, som omgifves af så djupt vatten, att oceanångare kunna obehin-

*) Obs! I detta arbete användas alltid engelska mil. Något öfver 6 eng. mil motsvara en svensk nymil.

dradt lägga till öfveralt, äger New-York utan tvifvel den ypperligaste hamnplats i verlden med utrymme för verdens alla både krigs- och handelsflottor. Midt emot New-York till vester om North River ligga Jersey City, Hoboken och Hudson City, och på andra sidan om staden öster om East River ligger Brooklyn. Alla dessa städer, ehuru sjelfva mycket stora, äro dock i sjelfva verket förstäder till New-York. Hittills sker all transport mellan New-York och dessa platser medels stora färjbåtar, som rymma bortåt 1,000 personer hvardera. Snart blir dock tunnelförbindelse under floden mellan Jersey City och New-York, och den beryktade hängbron mellan New-York och Brooklyn torde äfven bli färdig före domedagen. Färjafgiften är vanligen 2 cents. Vissa timmar morgon och kväll, då arbetarne gå och komma, är afgiften blott en cent. God ordning råder alltid på dessa farkoster, oaktadt trängseln och brådskan äro övanligt stora.

Då man färdas med färja öfver North River från Hoboken till New-York, kommer man först till köttorget. New-Yorks slagtare ha valt den otreffligaste delen af staden till utställningsplats för sina varor. Torget består af ett primitivt brädsckjul löpande mellan North River och West Street. Sammanhängande härmed är äfven frukttorget. Den oerhörda mängd köttvaror och frukt, som här utställas till salu, är synbarligen af utmärkt beskaffenhet. Jag hade hört så mycket talas om att i Amerika generaler, bankirer o. s. v. sjelfva sopa rent för sin dörr, köpa hem matvaror, bära upp ved o. s. v., för att skona de irländska köksorna, hvilka i allmänhet tyckas få tillräcklig börda i sin egen volym, sedan de vistats en tid i detta land, hvadan det ej öfverraskade mig att se fina herrar i hög hatt gå omkring och uppköpa matvaror; men det var något nytt för mig att se personer, hvilka tydligen tillhörde arbetsklassen, för familjens behof uppköpa höns, kalkon och den bästa biff! Här behöfver tydligen ingen, som vill arbeta, stilla sin hunger med salt och potatis, agn-bröd och surmjölk. Och hvilken rikedom på frukt sedan! Äpplen, päron, plommon, persikor, aprikosor etc. samt en mängd olika slags meloner af fabulös storlek och utmärkt beskaffenhet! Och se dessa vattenmeloner af ända till en fots genomsnitt och tre fots längd! Och en dylik tingest kan du stundom få för fem cents! Jag hade aldrig smakat dem förr än i vår

gästfrie värds hem, och jag skall aldrig förgäta denna min första kärlek. Der funnos äfven ett slags pumpor, som voro ända till 3 fot i genomsnitt. Grönsaker, drufvor och bär af olika slag funnos i mängd.

Låt oss fortsätta vår vandring efter floden ned åt Castle Garden, mottagningsplatsen för det Amerika, som kommer. — Hvilket virrvarr: på gatorna trängas om hvarandra hästar och vagnar af alla slag, och människor af alla folk, släkten och tungomål; under det att öfver våra hufvuden framrusar det ena järnvägståget efter det andra efter »den upphöjda järnbanan». Flera emigrantångare hade nyligen kommit in, och genom Castle Garden var bokstafligen en oafbruten ström af emigranter. Berömvärda försigtighetsmått ha vidtagits för att skydda emigranterna för de skojare, som lura efter tillfälle att röfva och bedraga dem vid ankomsten. Sålunda får ingen obehörig person komma in i emigrantbyggnaden. Men detta hindrar ej att mången faller ett offer för emigrantulfvarne. Vi ha skaffat oss »pass» in i den stora emigrantbyggnaden, hvilken påminner om en cirkus. Här skola alla emigranter registrera sina namn och sin nationalitet, och här kunna de stanna en viss tid, tills de fått plats eller äro färdiga att resa vidare. De erhålla litet mat, men ingen annan sofplats än bänkar och golf. En byrå finnes inom byggnaden, genom hvilken de kunna skaffa sig sysselsättning i sina olika yrken samt få reda på släktingar och vänner. Här såg man representanter för nästan alla europeiska folk, mest tyskar och skandinaver. Väl söker man hålla drägligt rent bland dem, men stundom måste man hålla handen för näsan och vända bort ögonen, isynnerhet då man kommer bland italienare, irländare och polackar. Då man ser dessa halfnakna och till utseendet ohjelpiga varelser, frågar man sig, hvad de skola taga sig till i ett främmande land. Jag gaf mig i samtal med några italienare och frågade dem, hvad deras yrke var och hvilka utsigter de hade i Amerika. »Signore», svarade en, »jag är musikant. Kan Ni skaffa mig anställning?» »Är Ni ej en »padre» (katolsk prest)?» frågar en annan. »Eder välsignelse och en skärf!» — »Jag skall bli frukthandlare; min bror har blifvit rik i denna handel», svarar en ung man med svarta och lifliga ögon. Jag vände mig till en fransk familj, hvilken skulle slå sig

ned någonstades i Östern och egna sig åt trädgårdskötsel. Jag gick till några irländare, som voro sysselsatta med att röka och diskutera politik. En af dem skulle fara till Western, en annan frågade, om jag kunde skaffa honom plats som ölkörare, och de öfriga skulle »afvakta något tillfälle att *make money*» (samla pengar). De flesta af de talrika tyska familjerna, hvilkas yttre företedde en mycket angenäm motsats till de förutnämnda, skulle fara till Western och »taga land»; och det samma gälde äfven de flesta af våra landsmän, hvilka hufvudsakligen bestodo af unga och raska personer. Svenska tjenstflickor äro mycket eftersökta i de stora städerna i Östern. Sedan de lärt sig språket, kunna de få utmärkta platser i fina familjer med en aflöning af 3 till 5 och äfven 6 dollar i veckan utom husrum, mat och presenter! Männen få det sällan så bra; men Amerika är fruntimmernas paradiset! Så synes likväl ännu ej vara fallet hvad angår denna stackars bleka och aftärda svenska kvinna, som sitter derborta i vrån ensam med fem barn. Hon hade skrivit till sin man, som rest till Amerika förut, att han skulle möta henne vid Castle Garden; men nu hade hon väntat förgäfvets på honom i två dar och ej heller fått reda på hans nya adress. Hade han öfvergifvit henne och sin värdighet som make? Hon var ej den enda, som var tröstlös efter ankomsten till detta fjärran land, utan anhöriga och vänner.

Ännu en emigrantbåt har anländt! I dag ha redan 3,400 emigranter genomströmmat Castle Garden; nu komma ytterligare 800. Der komma de med sina bylten och barnskaror. En läkare och en polistjensteman stå vid ingången för att se efter, om någon kommer, som ej anses kunna försörja sig sjelf eller är farlig för det allmännas väl. Om någon sådan påträffas, sändes han tillbaks till sitt land igen. Vid registreringsbyrån uppstå svårigheter med ett par unga svenskar, som till en början envist vägra att uppgifva sina namn och sin bestämmelseort, förklarande att »harrarne ska slippa lura oss. Vi veta sjelf hvar vi ska', och det angår ingen, hva' vi heta.» Bland de ankommande äro äfven några sjuka, hvilka fortskaffas till det ståtliga och i alla afseenden utmärkta Emigrantsjukhuset på »Ward Island». Flere yrkesarbetare och tjenstflickor få plats innan

de lemna Castle Garden, och mången make möter sin vältande maka och mången mö sin vältande fästman.

Från Castle Garden styra vi kosan uppför den verldsbekände Broadway, New-Yorks pulsåder. Jag öfverraskades af att finna denna gata såväl som New-York i allmänhet så litet olika större europeiska städer. Hvad som först ådrog sig min uppmärksamhet var de oerhördt höga och massiva byggnaderna, af hvilka några hafva ända till elfva våningar öfver och tre under gatan. Såsom en egendomlighet må äfven nämnas de oformliga telegrafstolparne, grofva och till utseendet naturliga trädstammar, hvilka resa sig till en vanlig hushöjd från yttre kanten af gångbanorna och ge t. o. m. åt Broadway ett visst urskogslikt utseende. Ett ohjelpigt huller om buller råder, ej blott på de egentliga körgatorna — i synnerhet i nedre delen af staden — utan äfven på gångbanorna. Högar af tunnor, lårar och säckar etc. stänga vandrarens väg, och körare sätta ofta sina vagnar tvärs öfver gångbanorna, som i New-York äro mest af sten, men äfven af trä. Att skildra lifvet på Broadway är en ren omöjlighet. Väl kan man i följd presentera för läsaren den typiske amerikanen, lång och smal, klädd i hög hatt och hvit halsduk, med ett oroligt och brådskande uttryck i sitt anlete, hastande förbi; de fashionabla New-Yorkskorna (hvilka likväl ej gå många steg till fots, utan enligt regeln åka i egen vagn), som alltid täfla med hvarandra i att på sin kropp utställa de dyrbaraste och mest glänsande grannlåter; gatukrämare, som utskriker sina varor såsom de bästa och billigaste i verlden; italienaren, som vid hvarje gatuhörn har sitt fruktstånd och i en liten bleckugn steker »ärtnötter»; den allestädes närvarande positivspelaren, framhalande »Yankee doodle» etc. af alla krafter; kinesen med det oundvikliga »oket» öfver skuldrorna; emigranter med en mängd bylten och barn, pladdrande alla möjliga språk och dialekter, under det att »runnare» följa dem, liksom vargar smyga efter får; den vandrande annonsören, som från topp till tå är klädd i någon firmas afficher, eller bär en stor taffla på ryggen, illustrerande de ohyggligaste tilldragelser, såsom mord och dylikt, med underskrift, att en viss firmas varor äro de enda äkta och de bästa i hela verlden; stundom ser man äfven den blygsamma försäkran, att de äro »de allra bästa i hela universum»;

tidningsgossarne, som i alla väder äro öfveralt och sprida nyheter och upplysning; för att ej tala om trängseln af alla möjliga och omöjliga åkdon på körgatan; alt detta och mycket mer kunde man uppräknas efter hvart annat; men att återgifva alt på en gång tillika med bullret af vagnar, maskiner och en mängd skrikhalsar, är, som sagdt omöjligt.

Gaturenhållningen i New-York är ej »den bästa i världen». Jag har vistats der på alla årstider, men alltid varit blottställd för smuts på gatorna antingen i flytande eller flygande form. Oaktadt New-Yorks läge är det helsosammaste man gerna kan tänka sig, visar statistiken, att New-York är i verkligheten, näst New Orleans, den ohelsosammaste staden i hela Unionen. Detta har det blifvit under de senaste åren i följd af den oförsvarligt dåliga renhållningen. En renhållningskomité uppbär årligen omkring en million dollar för att hålla staden ren. Men man har altför talande skäl att frukta, att desse herrar komiterades samveten äro föga renare än gatorna. En dag omtalade »New York Herald» som en märklig nyhet, att »renhållningskomitén» på ett sammanträde beslutat att tillsätta en irländare till — gatsopare! Mannens lefnadshistoria återgafs omständligt. Han var från Cork, tror jag, och hade i unga år studerat till prest. Det är jämförelsevis lätt för en främling att hitta hvar han vill i New-York likasom i de flesta af Amerikas städer, med undantag af Boston. I nedre och äldsta delen af staden löpa gatorna något oregelbundet; men sedan man kommer omkring två mil upp i staden, löpa de alla parallelt och skära hvarandra i räta vinklar. De som löpa längs staden kallas, med ett par undantag, i ordning 1:sta, 2:dra och 3:dje Avenuen etc., och de som löpa tvärs öfver staden äro numrerade från 1:sta till omkring 200:de gatan, bortom Harlemloden. Blott en gata, Broadway, genömlöper hela staden, och är omkring 12 mil lång. Den är likväl ej den längsta stadsgatan i Amerika, ty Broadstreet i Philadelphia är öfver 14 eng. mil lång.

Som man ser, äro afstånden stora; men dessa betyda numera föga, sedan »de upphöjda järnbanorna» kommit till stånd. Efter dessa färdas man för tio cents på några minuter från den ena ändan af staden till den andra. Vissa timmar morgon och kväll, då arbetarne gå till och från sitt

arbete, är afgiften blott fem cents. Man hisnar, då man första gången ser dessa tåg framrusa efter nästan vinkelräta böjningar förbi gatu- och hushörn. Men det är sällan att några olyckor inträffa. Många klandra dessa »vägar», men alla begagna de sig af dem. Dessa fortskaffningsmedel äro de bekvämaste och snabbaste, som finnas inom någon stad.

De stora och dyrbara marmorpalatsen i öfre delen af staden, isynnerhet efter Femte Avenuen, New-Yorkmillionärernas residens, vitna ofta mer om gränslös lyx och öfverdåd än god smak. Här utbreder en stor gyllene örn sina vingar öfver ingången till en plutokrats boning och lyfter min tunga fantasi till någon kista, fylld af gyllene ägg, derinom; der står en klumpig engel och med ett »bart huggande svärd» bevakar ingången till en annan millionärs bostad. Jag hade tillfälle se det inre af några af dessa palats. De granna sammets- och silkesbeklädda möblerna, den mängd »bric à brac» från jordens alla delar och de stela fruntimren, klädda i de dyrbaraste drägter, gnistrande af perlor och ädla stenar, alt gaf snarare intryck af på en gång en ståtlig möbelbod, en utställning af japanesiska konst-saker och ett superfint modemagasin, än af ett hem. De fleste af ägarne till dessa palats ha arbetat sig upp från fattigdom, stundom från armod.

Det skulle vara ytterst vilseledande att efter de ofvannämnda hemmen bilda sig en föreställning om hemmen i allmänhet i New-York. Ehuru de europeiska missriktningarna inom hemlifvet med det stora antalet inströmmande främlingar gjort stora inkräktningar i New-York, är dock det amerikanska hemmet ännu öfvervägande representeradt bland den bergade medelklassen, det vill i Förenta Staterna säga det stora flertalet. Hemmet i en amerikansk stad förer ej det nomadlif som t. ex. i Stockholm. Hvarje familj bor i eget hus, vanligen med fyra våningar. Nedersta våningen utgöres af spissalen och köket etc., öfre våningen af förmak, bibliotek etc., tredje och fjerde våningarna af gästrum och sofrum m. m. Amerikanen lägger an på att göra hemmet till ett mönster af trefnad och komfort, och ingen, som lärt känna hans hem, lär väl påstå att han häri af någon öfverträffats eller kan öfverträffas.

Den mest storartade byggnaden i New-York är onekligen Jesuit-katedralen, uppförd af hvit marmor i götisk stil. Detta är icke blott en storartad byggnad, hvars stil och proportioner föra åskådaren i andanom på en gång till Paris, Milano, Firenze och Roma, utan den är äfven en sinnebild af de jätteansträngningar, som göras, att omplantera den gamla världens medeltidsreligion i den nya världens jordmon. Kyrkbyggnaderna i New-York äro i allmänhet mycket dyrbara och granna både ut- och invändigt, och många af dem äfven verkligt smakfulla. Af deras namn skulle man lätt tro, att endast helgon bo i New-York. Ej blott katoliker och de engelske högkyrkliche ha uppkallat sina kyrkor efter de tolf apostlarne och en lång lista af senare helgon med epitetet »helige» framför hvar och en af dem; utan äfven andra samfund, såsom presbyterianer, luteraner och metodister ha följt exemplet. Här som öfveralt i Amerika lägges an på att göra kyrkorna så inbjudande som möjligt. Ofta, då jag suttit i en bänk med sammetsdyna, i en luftig och uppvärmd amerikansk kyrka med Brüsselmattor på golvet, har jag i tanken ilat till en gammal stenkyrka någonstädes i Norrland, der jag så mången gång satt på en hård bänk med framåtlutande ryggstöd i 30 å 40 graders kyla under en lång gudstjänst och, skälvande af köld, längtade att få höra det välkomna »amen».

I New-York och Brooklyn, likasom i alla städer i östern, äro alla kända kristna samfund som ock judarne starkt representerade. Katolikerna ha, som bekant, stort inflytande, ehuru deras makt har mycket öfverdrifvits både i tal och skrift. Inom staden New-York finnas ej mindre än 489 kyrkor, kapell och missionshus med sittplatser för omkring 375,000 personer. Af dessa kyrkor tillhöra 396 protestantiska samfund, med sittplatser för omkring 300,000. Inom staden finnes 278 inkorporerade protestantiska församlingar, med ett medlemskap af 300 i genomsnitt på hvarje församling, eller tillsammans 83,400. Alla dessa församlingar täfla med hvarandra i att upprätta och underhålla sjukhus, räddningshem, missioner och missionsskolor, snart sagdt i oändlighet. En utförlig beskrifning på de olika grenarne af den storartade kristliga välgörenhetsverksamheten i New-York ensamt skulle fylla flera volymer. Der

finnas t. o. m. sällskaper, hvilka ha till mål att bereda lustfärder ut i det gröna för fattiga barn. Der finnas många enskilda personer, som hvar och en årligen gifver 2 å 300,000 dollar till välgörande ändamål; och der finnas bankirer, som på kvällarne efter dagens själströttande arbete predika evangelium för de fattiga och elända i missionshus, som de sjelfve uppfört. För jemförelses skull må nämnas, att under det de protestantiska kristliga söndags-skolorna i New-York uppgå till nära 400 med omkring 100,000 barn, ha både judarne och katolikerna tillsammans endast 62 söndagsskolor med omkring 30,000 barn. I New-York arbeta ej mindre än 266 stadsmissionärer; och de protestantiska samfunden hafva ej mindre än 118 missioner i ett blomstrande skick. Men en blick på New-Yorks statistik och några upprepade besök i »the Five Points» m. fl. ställen, som äga en svag motsvarighet i de s. k. »Hvita bergen» i Stockholm, öfvertyga snart främlingen derom, att dessa människovänliga ansträngningar borde mångdubblas för att motsvara behofven. Vid slutet af 1880 uppgick New-Yorks befolkning till 1,206,577; under det främlingarnes antal, hvilka blott för någon tid vistas der, utan tvifvel uppgår till omkring 50,000. Det är nogsamnt bekant, hurusom både det bästa och sämsta elementet af mänskligheten drages till de stora städerna. Hvad det senare vidkommer, gäller detta om New-York mer än om någon annan plats. Positivspelare och tiggare från Italien, krogkunder från Irland, förfallne »herrar», bland hvilka äfven baroner och grefvar, från både vårt och andra land, samt brottslingar af alla möjliga slag från alla verdens delar slå sig ned i New-York såsom ett tacksamt fält för sin industri.

Den stora »Central Park» i öfre delen af staden gör skäl för sitt anseende af att vara mycket vacker och väl skött med dyrbara anläggningar. Här har man det ypperligaste tillfälle att se det New-York, som åker och sitter till häst. Blott ett fåtal rida; de fleste åka i traf i ett slags åkdon, som likna spindlar. Jag vet ej af något så amerikanskt som en lång och smal New-Yorkare sittande i ett slags gigg med så spensliga hjul, att de på ett litet afstånd äro osynliga, lutad framåt och med den oundvikliga »stormen» litet på sned, hålla tömmarne med fast tag, under det hans springare trafvar med all makt.

Vi vända åter tillbaks till nedre delen af New-York. Efter den verlsbekanta Wallstreet, der millioner dagligen vinnas och förloras på de olika börserna, och efter närgränsande gator resa sig de största affärsbyggnaderna. Många af dessa tillhöra lif- och brandförsäkringsbolag, hvilka täfva med hvarandra i att »försäkra» sig om folkets ägodelar. Få af dessa storartade inrättningar äro pålitliga, hyadan folket i sitt eget välförstådda intresse sjelfva bildat sig hjälpföreningar, hvilka uträttat mycket godt. Alla offentliga inrättningar och byggnader i Amerika äro tillgängliga för allmänheten. Man blott »stiger rakt in», som det heter, och går hvar man behagar. Vi begagna oss af hissarne, som finnas i hvarje större byggnad, och färdas sålunda i flera timmar mer i lodrät än i horisontal riktning.

Vi styra vår kosa efter Fultongatan ned till Fulton-torget, New-Yorks fisk- och ostrontorg. Här finnas åtskilliga »ostronrestaurationer», der man för 20 cents får så mycket ostron, man förmår äta, i hvilken form man behagar. De amerikanska ostronen äro, som bekant, mycket stora. Det var här som en engelsman blef förskräckt, troende att han sväljt ett nyfödt barn, då han slukat ett rått »saddle-rock»-ostron. Ostronsexor äro ännu vanliga, fast icke så allmänna som förr.

Hvarje stor stad har sina »skuggsidor»: London sitt »White Chapel», Paris sin Belleville och New-York sitt »Five Points»-distrikt, dit för några år sedan ingen ordentlig människa, icke ens polisen, vågade gå, vare sig natt eller dag. Här har samhällets drägg från alla land slagit sig ned: kineserna upptaga ett kvarter, italienare, spanjorer, ryssar, polackar och irländare etc. af det hopplösaste slaget bebo den öfriga delen. Här är ett samhälle för sig. Hvarje vrå både ute och inne är till trängsel upptagen af varelsor, som kallas människor, men hvilkas utseende och lefnadssätt äro mycket mera motbjudande än svinens. Man kan knapt tänka sig något, som är motbjudande för sinnena och ohyggligt för känslan, hvilket ej finnes här. Men eländet lär f. n. ej vara på långt när så stort som förr, tack vare deri kristliga kärlekens outröttliga ansträngningar. Jag besökte två af de storartade missions- och räddningsanstalter, som upprättats midt i detta Augiasstall af djupaste kroppslig, sedlig och andlig orenlighet. Jag såg flera hundra barn, som räddats

ur detta elände, i en storartad byggnad, sysselsatta med att lära sig olika yrken eller muntert leka i en stor der-till inrättad sal. Jag hörde på ett annat ställe en stor skara unga, hvilka ryckts som bränder ur detta helvete på jorden, af hjertans lust sjunga sånger till Guds lof.

En kvarts timmes väg från detta Sodom förer oss upp till Cooper-institutet, en af de många inrättningarne för folkets intellektuella odling, som finnas här i landet, samt till Bibelhuset, der bibeln tryckes på öfver 100 olika språk.

Vi styra våra steg tvärsöfver staden till »vestra sidan». Det är redan sent på kvällen. Ett dystert sken sprides från flera beryktade spelhelveten. Vi befinna oss redan i hjertat af en afgrund. Dessa ohyggliga lastens nästen, i form af spel-, sköko- och danshus, underhållas ej af den arbetande klassen, utan af s. k. »herrar», af hvilka många lära vara framstående i samhället och ha familjer.

Hotellen i New-York lära vara de bästa i hela Amerika. Enligt amerikansk sed betalar gästerna visst per dag för både husrum och mat, då man får äta så mycket man behagar. De vanliga priserna äro från 2 till 4 dollar per dygn. Hotellen äro vanligen ofantligt stora, med särskild ingång och förmak för fruntimmer. Detta gäller ej blott hotell, ty nästan alla offentliga byggnader, såsom stationshus efter järnvägar, posthus, teatrar, större salubodar o. s. v. hafva särskilda ingångar och rum för fruntimmer. Hvad som dessutom ådrager sig främlingens uppmärksamhet är det egendomliga sättet att servera maten. Ett stort antal besynnerliga porslinskärl, i skapnad och storlek påminnande om ett ostronskal, hvart och ett innehållande ett särskilt slag af födoämnen, uppradas i ett nu framför en. Alla dessa kärl skall man i största hast tömma. Kyparne, hvilka här äro mycket mer sjelfständiga än i Europa, stå bredvid och med en befallande min bjuda en att skynda och lemna rum för andra gäster. I de flesta fall äro uppassarne negrer; men på senare tiden ha hvita börjat användas mera än förr. Dessa herrar ha god betalning för sitt arbete. Så t. ex. uppstår hufvudkocken på ett stort hotell, hvilken är neger, en årlig lön af 5,000 dollar. Drickspengar be-gagnas ej.

TREDJE KAPITLET.

I Brooklyn.

På vägen från New-York till Brooklyn öfver East River har man ett ypperligt tillfälle att betrakta detta jätteföretag, som redan kostat New-York och Brooklyn bortåt 14 millioner dollar, och ännu ej på långt när är utfördt. Hvem har ej hört talas om hängbron mellan New-York och Brooklyn? Emellan de omkring 300 sv. fot höga jättetornen på hvardera sidan floden äro de väldiga kablar utspända, hvilka skola uppbära bron.

Arbetarne voro sysselsatta med att hänga ut stålsyllar, som skola bilda brons underlag. Dessa fästes vid stålrep, $1\frac{1}{3}$ tum i diameter, hvilka hänga ned från de tvärs öfver floden spända kablarne. Från toppen af det ena tornet till toppen af det andra tvärs öfver floden samt från tornen ned till brons ändpunkter i Brooklyn och New-York var spänd en tillfällig gångbro, omkring $3\frac{1}{2}$ fot bred med ett järnrep på hvardera sidan som ledstänger. Denna bro var 5,987 fot eller nära en sjettedels svensk mil lång. Nu och då, när man färdades på någon af de stora färjorna mellan New-York och Brooklyn, syntes en och annan fotgångare, som vågat sig ut på den vådliga luftvandringen mellan de stora systerstäderna. Sedde från vattenytan syntes de ej större än små barn, under det de rödde sig framåt på den smala gångbron. En dag såg jag äfven ett fruntimmer göra den äfventyrliga luftfärden. Från den stunden uppstod äfven hos mig en åstundan att en gång transportera mig samma väg öfver East River. Jag hade förr ej vågat tänka det minsta derpå, emedan blotta åsynen af desse luftvandrare kom mig att hisna. Nu deremot blygdes jag vid tanken på att häpna för hvad en kvinna vågade utföra. — Vid hemkomsten omtalar jag för mitt värdfolk mitt beslut att vid lägligt tillfälle gå öfver gångbron. Man halft bestraffar mig för öfverdåd och afräder mig på det bestämdaste att försöka utföra min föresats, anförande såsom varningsexempel ett fruntimmer, som blifvit yr i hufvudet under vandringen öfver bron och varit nära att falla ned från den svindlande höjden, samt en sjöman, som angripits af svindel och fallit

ned och slagit ihjel sig. Men ju mer de varnade, ju bestämdare blef jag naturligtvis i mitt fattade beslut. En vacker morgon gick jag till en af sekreterarne på »brokontoret» och bad om ett »pass» öfver bron. Man vägrade mig pass ensam, emedan jag ej förut gått deröfver, och tillsade mig att för mitt eget bästa öfverväga saken och skaffa mig en pålitlig följeslagare. Efter åtskilligt sökande påträffade jag en hurtig landsman, skraddarmästare N., som förklarade sig villig att gå med mig. En dag uttogo vi vårt »pass» och beträdde vandringen. Först klättrade vi uppför trånga trappor till en vanlig hushöjd, hvarifrån bron sträckte sig upp till toppen af »tornet». Jag blickade ned ett ögonblick och kände en lätt rysning; men blygdes naturligtvis föreslå att vända om. För öfrigt hade jag ju lemnat mina värdepapper hemma. Altså, framåt! Min följeslagare gick förut.

Jag beslöt att ej se nedåt utan endast uppåt och framåt; »icke därför att jag var rädd, utan emedan jag ville göra det». Men mitt beslut att ej se nedåt tycktes egga mina ögon att nästan oupphörligt blicka ned mellan de glest lagda spjelarne på den bräckliga bron. Nu och då kändes det som om en elektrisk stöt ilat »ifrån hjessan och ned i hälen», mina knän började svigta, hjertat hoppade nästan upp i halsgropen, och svetten lackade nedför pannan. »Ack», knotade jag, »att de ej bygde denna gångbro 8 fot bred i stället för $3\frac{1}{2}$; att de ej uppsatt ordentliga ledstänger; att de ej uppsatt balkar på sidorna, så att man ej kunde blicka ned från denna ynkliga spindelväfsbro, så att hon ej svängde till för hvarje vindfläkt; att, att . . . att jag ej stannade hemma!» Nu voro vi äntligen uppe på toppen af ett af dessa väldiga torn, som skola hålla världens största bro! Här kastade jag mig ned, sju resor mer uttröttad, än då jag för några år sedan i Schweiz klättrat upp nära till toppen af en alpspets 10,000 fot hög. Min tappre kamrat stod med händerna i byxfickan och obarmhertigt skrattade åt mig. Efter en stunds hvila hemtade jag mig så mycket att jag kunde njuta af den härliga utsigten öfver New-York, Brooklyn, Hudson City, Jersey City, Hudson-River, och ut åt Oceanen. Aldrig skall jag förgäta denna tafsla! — Men i tysthet sade jag inom mig sjelf: »Jag skulle gerna gifva ut 10 dollar, om jag vore

nere eller på andra sidan!» — Nu var det värsta kvar: den eländiga sving-svängbron 5,000 fot lång öfver East-River! »Framåt!» ljöd det från min hurtige förare, och jag måste, för att rädda min heder och det svenska namnet, ehuru darrande och bäfvande, följa med. Då jag såg utefter vår »planka», mötte mina ögon ett fruntimmer nära andra ändan af bron, som med stadiga steg nalkades tornet på andra sidan. Detta eggade mig åter att pumpa upp alt det hjeltemod jag hade, och så beträdde jag åter färden. I midten af afståndet mellan »tornen» måste jag åter, uttröttad, sätta mig ned. Just som vi sutto här, bogserades ett väldigt skepp under oss uppför East River; men från oss och ned till högsta masttoppen var en svindlande höjd, och afståndet mellan masttoppen och den blifvande trafikbron tycktes vara omkring 10 fot. — Nu började det att blåsa, så att bron kom i en svängande rörelse, och, ehuru jag ej led af sjösjuka på oceanen, kände jag, att det ej dugde att stanna här länge. Altså måste vi i väg igen uppför mot andra tornet. — Jag lemnar åt hvarje delta-gande läsare att föreställa sig, med hvilka känslor jag tillryggalade den återstående delen af luftvandringen. Då vi kommo till andra tornet, hade vi ännu ett godt stycke *ned* till New-York, och det var ännu svårare att gå utföre än uppföre. Emellertid tillryggalades äfven denna del af färden med klappande hjerta och darrande knän.

Brooklyn med sina öfver 600,000 innevånare och sin särskilda stadsstyrelse är dock i sjelfva verket blott en förstad till New-York, eller rättare dess residensstad. En stor del af New-Yorkarne ha sina boningshus, skolor och kyrkor i Brooklyn, under det de ha sina affärer i New-York. Brooklyn har anseende af att vara en mycket sedlig och religiös stad och har en stor mängd kyrkor, hvilka också ganska flitigt besökas. Brooklynborna tyckas verkligen vara mycket kyrksamma och fromma, då de äro hemma. Vilja de synda, fara de öfver till New-York, som sålunda får bära icke blott sin egen dryga syndabörda, utan äfven en stor del af Brooklyns. Här finnas utan tvifvel de rikaste och största religiösa församlingar i Förenta Staterna; här predika äfven sådana framstående andlige talare som D:r Storr, D:r Cuyler, D:r Talmage och Herry Ward Beecher; och en stor mängd pastorer af olika samfund önskade

utan tvifvel gå till himlen *via* Brooklyn, och der stanna någon tid på vägen.

Jag hade flera gånger tillfälle att höra H. W. Beecher. Han är oemotsägligt en stor vältalare. Hela hans uppträdande är ledigt och naturligt: — inga af dessa våldsamma rörelser, hvilka äro så vanliga hos talare i Amerika, ej heller något ropande och skriande, och likväl höres hvarje ord han talar, t. o. m. i den största lokal. Hans söndagliga föredrag äro icke predikningar i egentlig mening, utan föreläsningar till nytta och nöje. I läran är han, som det tyckes, oeffterrättlig. En söndag kan han vara ganska renlärig, men en annan kan han helt obesväradt motsäga hvad han kort förut lärt.

Onekligt är att denne Amerikas störste nu lefvande vältalare uträttat och ännu uträttar mycket godt. Namnet Beecher kommer att innehafva en framstående plats i För-enta Staternas historia. Hvad Harriet Beecher-Stowe uträttade genom sin »Onkel Toms stuga», motsvaras endast af hvad hennes broder utförde genom sin glödande och öfvervändigande vältalighet. Det torde aldrig kunna beräknas, hvilket stort inflytande dessa syskon utöfvade på detta århundradets viktigaste tilldragelse, slafvarnes befrielse. Herr Beecher uppbär en årlig lön af omkring 20,000 dollar. Under hans beryktade process med Tilton uppbar han öfver 100,000 dollar om året. Han har därför råd till att lefva elegant. Men han vill ej sjelfviskt njuta af denna världens goda. Hans ståtliga boningshus, beläget i den vackraste delen af Brooklyn, är icke omhändertadt af något öofverstigligt och ogenomträngligt järnstaket; utan de vackra planteringarna och blomstersängarna omkring detsamma äro tillgängliga för allmänheten, och hans smakfullt och elegant inredda bostad, med en mängd dyrbara konst saker, är hvarje söndagseftermiddag och äfven vissa dagar i veckan tillgänglig för den stora allmänheten, som går och kommer efter behag, under det att Beecher lika vänligt mottager tiggaren som millionären. Beecher är en af dem, som äro och kunna vara alt för alla. Han är en ousbärlig gäst vid de stora 20 å 30,000 dollar-middagarne på Delmonicos, och han är lika välkommen i arbetarens anspråkslösa hydda. Många klandra Beecher — och det är alltid lätt — men det är tvifvel underkastadt, huruvida desse klandrare äro

så beredvillige som han att taga sig an de förtrycktas sak och stundom med fara för sitt lif blotta illdåd och orättvisor.

Jag hade äfven tillfälle att höra den beryktade Talmage. Han kan ej sägas vara vältalare i detta ordets bättre mening. Utan tvifvel har han en ovanligt liflig inbillningsförmåga och kan röra sig i rymderna, men hans framställningssätt är krystadt och onaturligt. Hans föredrag äro mera evangeliska än Beechers, och han utträttar utan tvifvel mycket godt bland de tusenden, som trängas i hans »Tabernakel» för att höra honom.

Bland de många predikanterna i Brooklyn är äfven fröken Anna Oliver, pastor för en metodistförsamling. Jag hade äfven tillfälle höra henne predika, och, trots det ovanliga i att se och höra en predikant i stubb, hemtade jag större uppbyggelse af hennes predikan, än af många predikningar, som jag hört från det manliga könet.

Bland de intressantaste platserna i Brooklyn är utan tvifvel »verldens största kyrkogård», Greenwood, belägen på en höjd öster om Brooklyn, hvarifrån man har en utomordentligt vacker utsigt af New-York med omnejd. Inom kyrkogården har mycket arbete och stora summor nedlagts på anläggningar och i synnerhet på grafvårdar, af hvilka många äro till ytterlighet dyrbara och granna. Somliga marmorvårdar voro stora som små hus; öfver somliga grafvar reste sig marmorenglar af väldig storlek. Man hade på flera ställen lagt sig vinn om att låta namnen på de granna grafplatsernas egare få en framstående plats. På vissa marmorblock gränsa inskrifterna till annonser; och man har tydligen täflat om att äfven på *kyrkogården* lysa med sina rikedomar. Mest intressant var monumentet öfver de i senaste kriget fallne soldaterna, samt brandkårens monument, det senare en hög och grof marmorpelare, på hvars topp stod bilden af en medlem af brandkåren med ett litet barn i famnen. Detta monument hade rests till minne af en medlem af New-Yorks brandkår, som med ett barn i famnen hoppat ned i gatan från femte våningen af ett brinnande hus. Barnet räddades, men räddaren dog.

FJERDE KAPITLET.

I Nya England.

I ett flytande palats på fem våningar, med tre verandor öfver hvarandra, löpande rundt om detsamma, styra vi en vacker eftermiddag kosan från New-York till Boston. En trogen beskrifning på en af dessa palatsbåtar skulle af personer, som ej sett dem, anses öfverdrifven. De stora och dyrbart ornerade salongerna med Brüsselmattor på golven, kostbara speglar och taflor på väggarna, den eleganta spissalongen, de luxuriösa »statrummen» (mycket stora hytter) och de prydliga däcknen öfver hvarandra, hvarifrån man har en härlig utsigt öfver det leende landskapet eller utåt det vida hafvet, tarfvade hvar för sig en utförligare skildring, som utrymmet ej tillåter. Alt ombord är i bästa skick: officerarne artiga och tillmötesgående, maten förträfflig, tiden punktligt iakttagen, öfveralt rent och städadt. Hvar äro »däckspassagerarne?» Finnas ej: alla höra till »första klassen» här. Af de 500 passagerarne syntes ej en enda »buse». Inga punchångor, ingen cigarrök. Rusdryckförsäljning tillåtes ej ombord, och de som vilja röka måste stufva in sig i en trång och otreflig röksalong. Här få de ej förpesta luften för den stora allmänheten. Inga svordomar, intet rått samtal höres. I salongerna finner man alltid en eller flera biblar, och stundom äfven i hytterna. Främlingen blir öfverraskad öfver att höra så många samtala i religiösa ämnen. I Sverige blir man hållen nästan som en fanatiker, om man på en resa eller i allmänt samkväm inleder ett religiöst samtal. Här är detta lika naturligt, om också ej lika allmänt, som att tala om väder och vind. Alla dessa palatsbåtar gå inomskärs, hvadan ingen sjösjuka behöfver befaras.

Tidigt på morgonen landa vi i Stonington, hvarifrån vi färdas med bantåg till Boston. Här steg jag för första gången in i en amerikansk järnvägsvagn, ett rullande palats i smått. Alt är gladt och skönt. Tåget ilar genom ett kuperadt och väl bebodt landskap, som företer bilden af en oafbruten trädgård. Öfveralt ser man stora högar af

äpplen, af hvilka skörden varit så rik, att det ej betalade sig att inberga dem, hvadan de lemnades på marken att ruttna.

På förmiddagen anlände vi till Boston. Skada blott att vi ej kommo dit dagen förut, ty då hade vi fått åse de storartade högtidligheter, som anordnats på 250:de årsdagen af Bostons grundläggning. Representanter från de flesta större städer och korporationer inom Unionen hade inbjudits att taga del. Ja, ej blott de lefvande utan äfven några af de länge sedan hänsofne »pilgrimfäderna» skulle inbjudas att ta del i högtidligheterna, om man får tro en annons, som tillkännagaf, att d:r så och så (spiritualist) skulle ha en »séance», hvarvid Winthrop, Massachussets förste guvernör, m. fl. storheter skulle genom ett »verldsberytadt medium» introduceras för dem, som ville infinna sig. Entré 50 cents.

Boston är stolt öfver sin ställning såsom den ledande staden i Nya England, och det låter sig kalla »Amerikas Aten», »Verldsaltets Älskling» o. s. v. Det är väl äfven troligt att Boston representerar en lika hög intelligens som någon annan stad i Amerika. Dess skolor äro förträffliga, och Harvard Universitetet, beläget i Cambridge, en förstad till Boston, har ansetts vara det förnämsta i Amerika, men har nu en farlig medtäflare i Yale College, i staten New-York. Staden har ett naturskönt läge och, med de många höjderna och den rika tillgången på vatten, påminner mer än någon annan stad i Amerika om Stockholm. I Amerikas städer äro gatorna i allmänhet breda och snörräta samt skära hvarandra i räta vinklar; men här i Boston slingra de sig som ormar genom staden och antaga stundom formen af ett C eller S. Oxar och kor sägas ha planlagt Boston. Då nybyggarna först slog sig ned der, trampade boskapen upp stigar genom småskogen, och dessa stigar äro nu gator. I förhållande till sin folkmängd, hvilken uppgår till omkring 370,000, är Boston en mycket rik stad och äger utan tvifvel flere millionärer än någon annan stad med lika stor befolkning. De storartade byggnaderna och anläggningarna vitna äfven om stora rikedomar. »Boston-allmännningen», en storartad park på sluttningen af en höjd i hjertat af staden med kapitolium vid dess öfre ända och det praktfulla soldatmonumentet i dess midt, är utan tvifvel

glanspunkten i Bostons yttre skönhet. På vintern — jag tillbragte två vintermånader i Boston — företer denna »allmänning» en liflig anblick. Den tyckes då vara uteslutande i ungdomens våld. Från tidigt på morgonen till sent på natten åkes der kälke i långa och smala slädar, rymmande 10 å 15 personer. Nu och då åker man lemmar och stundom lif af folk, men det gör ingenting! Det sattes visst i fråga, då jag var der, att förbjuda detta nöje; men det väckte en så allmän harm bland kälkåkarne, hvilka hotade med uppror, som t. o. m. kunde leda till Unionens upplösning, om de ej finge bibehålla sitt nöje, hvadan frågan bordlades.

I Boston finnes en mängd ståtliga och dyrbara kyrkor och flera utmärkta predikanter; ett storartadt bibliotek, det bäst sorterade i Amerika och det största i sitt slag i verlden, öppet och fritt för alla, samt en mängd andra inrättningar för folkets intellektuella, sedliga och religiösa odling.

Under min vistelse der utgjorde nykterhets-saken den brännande frågan för dagen, och jag hörde några af Amerikas förnämsta talare offentligt utveckla sina åsikter rörande detta ämne. D:r Howard Crosby från New-York väckte meningsutbytet genom att offentligt försvara »det måttliga bruket» af rusdrycker. Mot honom uppträdde legio, deribland den våldsamme politiske talaren, Wendell Philips, och en fru Frost från Iowa. Den sistnämnda, jag måste medgifva det, höll det sakrikaste och värtaligaste nykterhetsföredrag jag någonsin hört, hvilket räckte öfver två timmar. Fru F. är praktiserande advokat och är utan tvifvel en af de lärdaste och skickligaste kvinnor i landet. Der i Amerika vinner den åsikten alt fler anhängare, att dryckenskapen *icke* är ett nödvändigt ondt, som alltid måste finnas i samhället; utan *kan* och *bör* och *skall* utrotas. Amerikanarne tro, att detta onda måste utrotas hufvudsakligen genom lagförbud mot all handtering af rusdrycker, utom för medicinska och tekniska ändamål. De visa på resultaten af dylika lagförbud i Maine och Kansas m. fl. stater, hvilka, trots alla motsatta påståenden, på det kraftigaste visa, att dryckenskapen kan hämmas på sådant sätt, om ej till sist alldeles utrotas. Förr än rusdryckhandteringen förbjöds i staten Maine (1857) rådde der ytterlig fattigdom. Den stora mängd timmer, som afverkades, gick

genom strupen i form af Jamaika-bränvin. Maine-lagens stiftande, bibehållande och efterlefnad är det kraftigaste beviset för folkets förmåga af sjelfstyrelse. Det har ofta påståtts, att Maine-lagen ej efterlefves; men det har tydligen ådagalagts, att endast en ringa mängd rusdrycker försäljas i smyg, vare sig i Maine eller i Kansas; och det hastigt uppblomstrade välståndet och den jmförelsevis höga sedliga tonen i dessa stater äro äfven kraftiga bevis för lagförbudets kraft och verkan. I Förenta Staterna utbetalas årligen 750 millioner dollar för rusdrycker (deraf 500 millioner af den arbetande klassen). I förhållande till folk-mängden skulle ej mindre än 13 millioner dollar komma på Maine; men värdet af de rusdrycker, som årligen insmugglas och försäljas i Maine, uppgår troligen ej till en half million. Om man ock skulle antaga, att det uppginge till en hel million, inbesparas likväl ej mindre än 12 millioner dollar årligen endast inom den lilla staten Maine. Det är Amerika förbehållet att föregå världen med sitt exempel i detta såväl som i så många andra stycken.

Jag besökte flera platser i närheten af Boston. Öfveralt blef jag öfverraskad af att se det allmänna välståndet bland allmogen och i synnerhet af att finna en så hög grad af välstånd, sjelfständighet och hyfsning bland fabriksarbetarne, i synnerhet i Lowell, Nya Englands Manchester. Hvilken stor skilnad mellan de okunniga och ofta till ytterlighet fattiga och beroende fabriksarbetarne i Europa och arbetarne i Amerika. De förra bo oftast sammanträngda i små och osunda bostäder och kunna ej bestå sig ett ordentligt mål mat; de senare bo vanligen i eget hus med en nätt trädgårdstäppa och äta hvetebröd, biffstek och smör samt bakelse och glace. I Europa kunna många af dem ej läsa; men här har hvar och en sitt bibliotek, håller flere tidningar, diskuterar med intelligens och intresse allmänna frågor och har lika mycket att säga vid allmänna angelägenheter afgörande som millionären. Jag träffade i Lowell en landsman, gift med en amerikanska, hvilken stod sig mycket väl och hade ett utmärkt treffligt hem. Han bjöd mig flera gånger på att åka i sin »buggy» (ett slags gigg) ut i staden och åt landet. Alla smärre städer i Amerika äro tämligen lika: breda och raka gator, beskuggade af lummiga träd; nätta hus med hvar sin blomstertäppa

och här och der stora palatslika byggnader. Ett dylikt palats i Lowell tillhör en af de många »doktorer», som förvärfvat sina millioner medelst patent-medicin. Såsom exempel på dylika kvacksalvares affärer må nämnas en viss Lydia Pinkham från Massachussetts, som årligen använder omkring 600,000 dollar endast på att annonsera sina »ofelbara läkemedel för alla fruntimmersåkommor». Öfveralt i landet ser man patentmedicinier annonserade på väggar, staket och klippor.

Den yttre naturen i Nya Englands stater påminner, med sina backar och sjöar, om mellersta Sverige.

Fabriksarbetarne stå ej öfveralt lika högt som i Lowell. I Fall River t. ex., en annan framstående fabriksstad i Massachussetts, stå de mycket lågt af det skäl att fabriksbolagen der importera sina arbetare direkt från Europa för att få billigt arbete. När arbetarne bli något hyfsade och »amerikaniserade», lemna de platsen och gå dit de få bättre utkomst.

Providence, den ädle Roger Williams stad, är en i många afseenden intressant plats. Den är ovanligt snygg; gatorna hållas rena, ingen rök från fabrikskorstenar orenar luften, ty här finnas nästan inga andra fabriker än juvelerareverkstäder. Gatornas namn såväl som åtskilliga historiska minnesvårdar föra tanken tillbaka till »pilgrimfädernas» dagar. Der finnes »Nåds-, Makts-, Vålgernings-, Kärleks- och »Hoppsgatan» etc., och stadens eget namn, »Försyn» (Providence) vitnar om deras karakter och tro, hvilka grundlade den. Vål har det gamla puritanska elementet ej undgått inflytandet af nutidsanden, men äfven en ytlig betraktare kan ej undgå att se detsamma ännu framträda hos Providenceborna. Stadens läge är vackert, och en mängd ståtliga residence finnas, emedan der bo många kapitalister. Här bor t. ex. ett fruntimmer, hvars egenödom uppskattas till omkring 50 millioner dollar.

Protestantismen är starkt representerad i Nya Englands städer, ehuru katolicismen på de senare åren fått stor förstärkning genom inflyttning. Katolikerna klaga dock, att det är svårt att bibehålla den katolska ungdomen under kyrkans lydno.

Tre timmars resa från Boston förer främlingen till den Stora Republikens vagg, Plymouth, der »pilgrimfäderna»,

som kommit öfver hafvet i den historiskt ryktbara Mayflower, landstego 1620 den 25 december, g. s. Ej under att den fosterländske amerikanen med helig vördnad betraktar »Plymouth-Klippan», på hvilken »pilgrimerna» först satte sin fot. Den fasta granitklippan utgör ock en lämplig sinbild af den orubbliga samhällsgrundval — personlig frihet och personlig gudsfruktan — som desse vördade »pilgrimer» lade, och på hvilken uppstått den mäktigaste och lyckligaste nation på jorden, ett folk, som framtiden tillhör.

Öfveralt i Nya England, i städer såväl som byar, finnas fribibliotek och förträffliga friskolor, hvilka omhuldade af folket såsom frihetens bästa värn och fästen. Nya England är friskolornas moder, och dess innevånare ha tagit sin kärlek till skolorna med sig till vestern och der utvecklat dem ännu fullkomligare. I Illinois t. ex. är genom lag stadgadt, att det ej får vara större afstånd än två eng. mil mellan hvarje skola. En viss proportion land i hvarje »townskip» afskiljes för skolornas underhåll. Staten underhåller ej blott primär-skolorna, utan äfven högskolorna, och på vissa ställen äfven åkerbruks- och mekaniska institut o. s. v. Universitet och andra inrättningar för den högre undervisningen underhållas i allmänhet genom enskild frikostighet; men på vissa ställen mottaga äfven dylika inrättningar allmänt understöd. Folkundervisningen underhålles dels från publika fonder, dels genom taxering af jord och dels genom en »polltax» af 50 cents, som hvarje röstberättigad person måste erlägga för att få rösta vid allmänna val. På detta sätt erhålla folkskolorna tillräckligt understöd i norra staterna; men i södra staterna råder ännu stor brist i detta stycke, ehuru samma system äfven der delvis införts.

Öfveralt i de tätare bebodda delarne af landet såväl som i den aflägsnaste vestern, ser främlingen de palatslika och bekväma skolbyggnaderna resa sig, till och med innan nybyggaren hunnit flytta från jordkulan till »log-huset». De i alla afseenden förträffliga amerikanska folkskolorna äro fria för alla. Här märkes icke heller någon rangskilnad: millionärens dotter sitter bredvid den fattige emigrantens, och järnvägskungens son läser samma lexor som arbetarens. Här finnas inga särskilda förberedande skolor för den högre undervisningen, motsvarande våra »elementar-

skolor», utan äro de högre läroverken sammanlänkade med »folkskolan», ett ord som således ej har samma betydelse i Amerika som i vårt land. Det amerikanska undervisningssystemet börjar med barnskolan och leder upp till »grammar-skolan» (högre folkskolan) och från den till högskolan (högre real- eller latinskskolan). Som bekant meddelas ej religionsundervisning i dessa allmänna skolor, och likväl har religionen större inflytande i Förenta Staterna än i något annat land. Båda könen undervisas tillsammans och erhålla lika grundlig uppfostran. I sjelfva verket äro kvinnorna i allmänhet mera vetenskapligt bildade än männen, emedan de senare oftast måste tidigt afbryta sina studier och träda in i det brådskande praktiska lifvet. Ej sällan innehafva fruntimmer professorsstolar vid universitet och högre läroverk, hvilka platser de fylla med nit och skicklighet. År 1880 bekostade Förenta Staterna 80,732,838 dollar för folkskolornas underhåll, utom inkomsterna från de 68,083,914 acres land, som af staternas styrelse donerats till dessa skolor.

De amerikanska allmänna skolorna hafva naturligtvis, liksom alt godt, sina vedersakare. Framst bland desse äro katolikerna, hvilka icke utan skäl se i folkskolorna den farligaste fienden till sin kyrkas makt och bestånd. Dernäst komma vissa af de tyska och svenska luteranerna, hvilka både i tal och skrift mer eller mindre nedsätta de allmänna skolorna, upprätta »sockensskolor», der barnen undervisas, på tyska och svenska, i långkatekesen, och sålunda delvis eller helt beröfvas förmonen af att erhålla en god medborgerlig amerikansk uppfostran.

I Nya England vistas många af våra landsmän och landsmaninnor, i synnerhet i Boston och omnejd, der deras antal uppgår till omkring 5,000. De äro till största delen fabriksarbetare. Deras aflöning varierar mellan 1,50 å 2 dollar om dagen. Svenska tjänstflickor äro här, likasom öfveralt i östern, mycket eftersökta. Då de lärt sig språket och de amerikanska sederna, få de en lön af 4 å 6 dollar i veckan och allting fritt. Här anställas de ej på längre tid än högst en månad.

FEMTE KAPITLET.

I »Hemmens stad».

Den stilla och sedesamma »kväkarestaden» vimlade af intensivt lif och rörelse vid vår ankomst, ej affärlif, ty det hade för tillfället nästan afstannat, utan politiskt lif. Presidentvalet stundade. Både dagar och nätter tågade politiska processioner genom gatorna, och hvarje kväll höllos politiska föredrag i stadens största offentliga lokaler. Jag bevistade många af dessa politiska sammankomster och hörde i allmänhet mycket skicklige talare, hvilka dock under parti-stridens hetta stundom gjorde sig skyldige till personliga utfall. Hvad som vid dessa möten och allehanda demonstrationer mest ådrog sig min uppmärksamhet, var den goda ordning, som rådde bland massorna. Mycket få poliser syntes till, och de voro äfven obehöfliga. Hvilken kontrast till politiska möten i England och stora folksamlingar i våra städer!

Valdagen, den 2 nov. 1880, randades klar och skön, och alla platserna, der valen förrättades — en för hvarje »rote» — voro tidigt upptagna. Utanför dessa och på andra ställen syntes grupper af herrar, ifrigt samtalande öfver dagens viktiga fråga eller lyssnande till någon »politisk agent», som utbjöd republikanska eller demokratiska valsedlar. Kl. 7 e. m. stängas alla »valluckorna», och tiotusentals människor samlas i stadens medelpunkt på Broadstreet midt emellan de båda politiska partiernas förnämsta klubblokaler för att invänta telegrammen från Unionens olika stater. På husmurarne å ömse sidor af gatan voro utspända väldiga hvita dukar, på hvilka porträtt och telegram ömsom framställes medels laternæ magicæ. Spänningen var oerhörd, och telegrammen mottogos med hurrarop af de olika partierna alt efter deras olika innehåll; tills telegram från New-York ankom med underrättelse, att Garfield der erhållit de flesta rösterna, då ett öfverväldigande jubel uppstod bland republikanerne, hvilkas seger dermed var afgjord.

De närmaste dagarne efter valdagen företedde ökadt affärlif och rörlighet. Många komiska uppträden egde rum.

Än syntes en fin herre vid en mycket trafikerad gata stå och hala ett positiv; ofta såg man personer skjutsas i skottkärra, åtföljda af musikanter med »pukor och trumpeter». Hvarföre dessa upptåg? Jo, man har »hållit vad», och den som tappat, måste efter öfverenskommelse hala positivet, skjutsas i skottkärra etc. Många hade ock hållit vad om stora penningssummor.

Af alla städer jag besökte i Amerika — och de voro legio — gjorde Filadelfia det fördelaktigaste intrycket på mig. Jag vistades der flere månader och vid olika årstider, umgicks i olika familjer, från arbetarens till millionärens; besökte dess skolor, akademier, kyrkor, missioner och välgörenhetsanstalter, och af alt jag kunde finna, är Filadelfia det lyckligaste samhälle jag lärt känna. Man må ej tro att kväkarestaden är någon småstad. Den räknar redan ej långt från en million innevånare. Hvad arealen vidkommer är den den största staden i världen näst London! Dess offentliga byggnader äro mycket storartade: stadshuset, som varit under byggnad i flera år och uppföres af marmor, blir utan tvifvel världens största och dyrbaraste byggnad i sitt slag. Den kostar redan 11 millioner dollar, men är på långt när ännu ej färdig. Dess torn blir det hittills högsta i världen, ej mindre än 535 fot! Hvad handeln vidkommer har Filadelfia farliga medtäflare i New-York och Baltimore, hvilka båda hafva bättre inlopp och hamnar; men Filadelfia har ännu ej kunnat öfverträffas af dem i fabriksrörelse. Mest betydande äro dess lokomotiv-faktorier, från hvilka äfven, trots det dyra arbetet, exporteras lokomotiv till flera europeiska land. Stadens omgifningar äro mycket natursköna. Den omflytes, som bekant, af floderna Delaware och Schuylkill. Dess ryktbara och undersköna Fairmount-park med sin senaste tillökning har en längd af 11 mil. Filadelfiaborna äro mycket sällskapliga och gästfria. Ehurn den ursprungliga kväkare-enkelheten betydligt undanträngts af nutidens lyx, har den dock lemnat en viss prägel i såväl det allmänna som enskilda lifvet i »brödrakarlekens» stad. På söndagen är alt stilla, utom då folk gå till och från kyrkorna. Vår första jul- och nyårshögtid tillbragte vi i en rik gästfri Filadelfia-familj, boende i en storartad slottslik byggnad, belägen på en höjd utom staden. Här fäster man sig lika litet vid julen som vid andra katolska hög-

tider såsom *religiösa* fester. Amerikanen värderar tiden för mycket för att slösa bort flera dagar om året på firande af katolska helgondagar. Utom söndagen, hvilken hålles strängt i helgd, firar amerikanska folket endast två helgdagar under året: tacksägelse-dagen för årets gröda i slutet af november och »den ärorika fjerde juli» till minne af Förenta Staternas befrielse från Englands ok. Julen firas dock som familjefest, ehuru ej så mycket som nyåret. Både stora och små »vaka nyårsnatt» för att helsa det nya året välkommet. Vi hade ett ypperligt tillfälle att från det palats, der vi gästade, med utsigt öfver en stor del af staden, höra och se den storartade nyårshelsningen. Alt är tyst och stilla, tills klockan slår tolf, då på en gång alla kyrkklockor börja ringa, fabrikers, ångbåtars och lokomotivs hvisselpipor gnälla, kanon- och gevärssalvor affyras, musik- och hurrarop höras, och hús och gator illumineras. Både på jul- och nyårsdagen (ej på föregående kväll som hos oss) utdelas presenter i familjerna. Barnen hänga ut sina strumpor på kvällen för att låta dem under natten fyllas med gåfvor af »Santa Claus».

Våra landsmän äro för närvarande föga representerade i Filadelfia; deremot finnas der flera äldre familjer, som härstamma från svenska nybyggare, hvilka under Gustaf II Adolfs regering kommo öfver och bildade det bekanta svenska nybygget vid Delaware floden. Som bekant stå ännu två svenska kyrkor kvar som minnesvårdar från denna tid, den ena på Christian-gatan vid Delawarefloden i Filadelfia och den andra i Wilmington, en fabriksstad längre upp vid samma flod. Båda kyrkorna äro nu i episkopalkyrkans händer.

Som bekant äro Filadelfias gator, såsom fallet är i Nord Amerikas flesta städer, mycket breda, raka och regelbundna; skära hvarandra i räta vinklar och hafva 100 husnummer i hvarje kvarter (50 udda på ena sidan om gatan och 50 jemna på den andra). De gator, som löpa i söder och norr, äro numererade från »Första gatan» till »Sextionde gatan» o. s. v.; de åter, som löpa i vester och öster, hafva namn, mest efter olika trädslag. Sålunda har man från och med de plebejiska »Tall»- och »Gran-gatorna» t. ó. m. de aristokratiska »Kastanje»- och »Valnöt-gatorna». Hvarje familj bor vanligen i eget hus med tre å fyra eller flera våningar.

Alla hus efter en viss gata äro lika och stå sida vid sida med rentvättade, hvitglänsande marmortrappor och fönsterbågar, likasom ett regemente soldater uppställda på parad med blanka och väl putsade sablar och gevär. Men hvarje stadsdel, för att ej säga hvar och en af de nyare gatorna, har sin egendomliga byggnadsstil, betecknande för de olika sederna och smaken under olika tider af stadens historia. På de äldre gatorna ser man de enkla och konstlösa kväkarehusen; på nyare gator de anspråksfullare brunstensbyggnaderna och på nyaste gator i de fashonabla delarne af staden granna och storståtliga marmorpalats.

Hyrorna äro här jmförelsevis billiga. En arbetarefamilj betalar vanligen omkring 10 dollar i månaden för ett helt hus med tre våningar och en liten täppa. Ett fint marmorhus å fyra våningar kan erhållas för 150 dollar i månaden.

Innan vi lemna det gästfria Filadelfia, tillåt mig introducera för läsaren en typisk transatlantisk köpman. Han är omkring 40 år, ehuru hans skägglösa ansigte ej synes tillmäta honom mer än trettio. Han började sin bana som springgosse, var för ej många år sedan blott bokhållare; nu har han egen handelsrörelse, som representerar ett kapital af flera millioner dollar. Om du någonsin besökt Amerika, har du tvifvelsutän sett hans namn på baksidan af matbiljetter, i tidningars annonsafdelning, på staket, väggar och klippor, tills »Wanamaker» outplånligt fäst sig i ditt sinne. Låt oss besöka en af hans »depôter» i Filadelfia. Den uppstår ett stort kvarter i hjertat af staden. Inom byggnaden kan du få köpa ett hus och hvarje artikel, från den största till den minsta, som fordras för dess bosättning; behöfver du kläder, kan du, af hvad kön du än må vara, erhålla alt hvad du önskar dig, från det onämbara plagg, vi bära närmast kroppen, till den dyrbaraste tulubb eller sälskinskappa; med ett ord jag kan ej tänka mig, hvad du ej kan erhålla för billigt pris. Här är en afdelning för hvarje slags artikel, från fasta egendomar till positiv och sopkvastar. Herr W. är både skraddare, skomakare, urmakare, smed, bokhandlare, borstbindare etc. etc. på en gång. I midten af det stora etablissementet är en stor mystisk kiosk, till hvilken leda grofva metallrör från alla delar af byggnaden, genom hvilka strömma guld, silfver- och pappersmynt. Du

köper en artikel, säljaren skrifver ned på en papperslapp varan och dess pris, stoppar den tillika med pengarne i en lufttät cylinder, sätter denne i ändan af ett metallrör, genom hvilket den »suges» till den ofvannämnda kiosken. Lemnade du ojemna pengar, kommer vixel tillbaks samma väg om några ögonblick.

»Hur kan han sköta så många affärgrenar på en gång?» Han har en duglig föreståndare för hvarje departement, hvilka sammanträda med honom på viss tid hvarje morgon, då redogörelse afgifves för föregående dags verksamhet, och instruktioner för dagen gifvas. Sjelf har herr W. uppsigt öfver det hela. Filialafdelningar finnas på flere ställen i landet, och 8 handelsresande användas ständigt endast i Europa. — Det är söndag. Sitter herr W. på sitt kontor fördjupad i sina affärer, eller befinner han sig i superfina dryckesgillen (ehuru sådana näppeligen torde finnas i Filadelfia)? — Kom med mig och låt oss se! Vi fara med spårvagnen till en liten välbygd förstad i en af Filadelfias utkanter. Der står en ståtlig kyrka, i samband med hvilken är en annan något egendomlig cirkelförmig byggnad, inredd som en amfiteater med läktare altomkring. Vi träda in. Omkring 2,000 välklädda barn och ungdom fylla bänkarne nere och på läktarne — det är Wanamakers söndags-skola, hvilken han sjelf leder på ett mäterligt sätt. För några år sedan uppbyggde han denna kyrka på en öppen slätt i en af stadens vanryktade utkanter. Man skrattade åt hans tilltag att bygga kyrka, der inga menniskor bodde, men herr W. byggde snart en liten stad omkring kyrkan, och nu är der en täck och väl bebodd förstad och en af de mest blomstrande församlingarna inom Filadelfia.

SJETTE KAPITLET.

»Westward Ho!«

Tempora mutantur etc. För några århundraden tillbaka var folkvandringsströmmen riktad mot öster, »soluppgångens» land. Nu har strömmen vändt sig och brusar med oemotståndlig makt vester ut — mot »solnedgångens»

land. Den förre lemnade förödelse och ruiner efter sig, be-
grof en utlevnad och murknad verld i grus, hvarur en ny
uppstod. Vår tids folkvandningsström förvandlar en ny
verld, som hittills till stor del varit ett tillhåll för rofdjur
och vildar, till en blomstrande trädgård med stora städer.
Redan har denna ström svämmat öfver en stor del af den
nya verlden från det ena verldshafvet till det andra och
hunnit dit, der östern så att säga möter vestern.

Af de många täflande banorna, som löpa mot vestern,
välja vi denna gång »Pennsylvanialinien», som går genom
Pennsylvanien, Ohio, Indiana och en del af Illinois till
Chicago, dertill möjligen ledde af en beskrifning på ofvan
nämnda järnbana och dess företräden framför andra banor,
hvilken föll oss i händerna i New-York. Beskrifningen var
öfversatt på »svenske». Som exempel på, hur »ärans och
hjeltarnes språk» stundom tar sig ut i Amerika, lemnas
några utdrag ur nämnda skrift, hvars titel är. »Den
Pennsylvaniajárnvägen». Den börjar med en profetia af
följande lydelse: »Den resande af det nästa århundrade,
när han gör sin snabba luftiga kurs fjärran öfver de fattiga
krypande invånare af jorden, må lätt moralisera om de ofull-
komliga färdigheter, som män hade i vår nutid, emedan dessa
med ljuset af nyare vetenskabs- uppenbarelser må synas
kanske endast i deras barndom. Men i den närvarande
tillstånd af menskliga utvecklingar, den resande, om vid
tiden, han njuter gästfriheterna af den Pennsylvania järn-
vägen, kan icke fela att se den Amerikanska järnväg fram-
stegen som illustreras i denna routen» etc. Om »läget af
den Pennsylvaniska järnvägen», säger skriften: »Hufvudlinien
mellan de städer af Philadelphía och Pittsburg är tillstådt
att vara på den bästa nyttiga routen, förenande den
Mississippidalen med den Atlantik-kusten, emedan dess för-
bindelser till vester- syd- och norrvester af den sistnämnda
staden och till öster af Philadelphia äro på paralleler hvilka
komma lika nära en direkt linie som en riktig aktning för
de affärerna af de många viktiga handelsmedelpunkter hvilka
de nå tillåta» o. s. v.

Den för afresan bestämda dagen kom regnig och dyster.
I Amerika är ej så mycket regnväder som här; men då
det varar, vet man ock att det regnar: vattnet kommer ej ned
i beskedliga droppar, utan störtar ned i strömmar, såsom

om botten på Jupiters vattenbehållare brustit. Men det vore ju skam för vikingasöner och döttrar att ge vika för elementerna. Altså till vägs mot fjerran Vestern! Se här hur det icke gick till. I Stockholm skulle vi under liknande omständigheter ha åkt i täckt vagn hemifrån till stationen. Första akten: vagnens tak lastas med tunga koffertar och valiser; råa svordomar från den giktbrutne, rödnosige och bränvinslukta kusen; en tjenstvillig persons uppträde på scenen, som hjälper till att lassa resgodset och sedan vill veta, om jag vill anses som en man med heder, då han mottar, hvad han anser vara en otillräcklig ersättning för att ha på min räkning krossat ett af vagnsfönstren med hörnet af en koffert och låtit ett fruntimmers hattask falla i smutsen. Andra akten: vid Centralen, förskräckligt bråk med åkaren om den extra betalningen för skjutsen af sakerna; själsspännande jagt efter ett stadsbud, som plockat upp de smärre effekterna och sprungit, du vet ej hvart; ytterligare jagt efter ett annat stadsbud, som rullat bort dina koffertar; väntan vid biljettluckan, medan en madam tar reda på sin plånbok, sedan afgör hvilken klass, hon skall taga, och till sist får reda på att detta är ej det tåg, med hvilket hon skall fara. Tablå: det ringer; du springer med dina biljetter till bagageafdelningen för att få dina saker »poletterade»; underrättas vänligen, att du får betala 50 kr. för öfvervigt till Göteborg, hvilken summa utbetalas med en tyst välönskning öfver kronan och järnvägsstyrelsen; springer till tåget; finner alla kupé-dörrar stängda, får ej gå ombord på tåget, oaktadt det står kvar i 5 minuter till; vänder skamsen åter till väntsalen för att öfva tålmod, tills nästa tåg afgår. Efter tolf timmars väntan stiger du ombord å »iltåget»; sitter 16 timmar instängd i ett slags cell; blir illamående — mellan stationerna etc. etc.

Vår erfarenhet var helt annorlunda. I ett af de många »biljettkontoren» i Brooklyn (i Amerika finnas många biljettförsäljningar utom vid järnvägs-stationerna) köpte jag biljetter till Chicago med sofvagns-bekvämlighet mot 7 dollar extra, bestälde en »expressman» att hemta sakerna från vårt logis, hvilken gaf mig numrerade poletter, mot hvilkas uppvisande jag åter bekom sakerna vid järnvägsstationen, dit vi färdades i spårvagn och på färjbåt; hade betydlig öfvervigt, men behöfde ej betala ett öre därför, oaktadt

det gälde en resa på omkring 900 mil; erhöll nya nummerrade poletter, mot hvilkas uppvisande sakerna återbekommas i Chicago; ingen af den tillmötesgående betjeningen begärde ersättning för sitt besvär; ledsagades från den eleganta väntsalen in i en »Pullman Palats-vagn», der vi fingo oss nummererade platser anvisade.

De amerikanska passagerarevagnarne ha så ofta beskrifvits, att det är öfverflödigt tala mycket om dem. Man träder in genom ena ändan af den eleganta vagnen, genom hvars midt leder en öppen gång med bekväma sittsoffor å ömse sidor, hvar och en rymmande två personer. Vid vagnens ena ända är klosett och på »Palats- och sofvagnarne» särskilda toalett-rum för herrar och fruntimmer. Man behöfver ej stanna vid någon station och spisa (ehuru detta äfven brukas efter vissa banor), ty fin och vällagad mat serveras i vagnen på fallbord, som äro fästade vid vagnsväggen. Själaspis behöfver man ej heller sakna, ty tidnings- och bokagenter gå genom vagnarne och utbjuda alla möjliga slags tidskrifter och böcker — tillika med frukt och karameller. På kvällen förvandlas sittplatserna i hast till bekväma sofplatser. En egenhet är att män, kvinnor och barn sålunda sofva tillsammans i samma vagn. Häri ligger visserligen intet anstötligt, ty hvarje soflägenhet är afskild genom mellanbalkar och förhängen; men då man i Amerika har särskilda ingångar och väntsalar för fruntimmer vid järnvägsstationer och hotell etc., kunde man vänta, att äfven särskilda sofvagnar skulle finnas för dem.

Mellan New-York och Filadelfia går banan genom flera städer och ett tätt befolkade trädgårdslika trakter. Inga omhägnader omgifva banan i städerna, utan lemnas full frihet för både människor och djur att ställa sig i vägen för det framåtrusande tåget, af hvilken frihet likväl blott få begagna sig. Pennsylvanien synes vara väl odladt och jemförelsevis tätt bebygdt, tills man kommer upp i bergstrakten, der banan går genom mycket pittoreska och vilda trakter.

I Pittsburg dröjde vi en timme. Detta är en betydlig järnmanufakturstad, men mycket rökig och smutsig. Enligt statistiska uppgifter är den likväl den helsosammaste staden i hela Unionen. Från Pittsburg färdades vi genom ett kuperadt land med många små fabriksstäder. Snart kommo vi in i Ohio, som var ganska skogigt och ännu

temligen glest bebodt. Vestra delen af denna stat såg svampig ut. Jorden lär vara bördig, men vattenutlopp saknas. Sedan vi genomfarit ett hörn af Indiana, kommo vi in i Illinois' prärieland. Man erfar en öfverväldigande känsla, då man färdas genom dessa till utseendet ändlösa och skoglösa slätter, med en grupp planterade träd här och der omkring någon »farm». Ehuru det ännu är blott mediet af maj, har präriegräset på vissa ställen uppnått en höjd af omkring 5 fot.

SJUNDE KAPITLET.

Ett nutidens underverk. Här och der i präriestaten.

Om jag nu efter så lång vistelse i det realistiska och prosaiska Amerika skulle af någon klassiker uppfordras att nämna »verldens sju underverk», skulle jag kanske ej påminna mig andra än Mindre Teatern (vid Karl XII:s torg i Stockholm), Dodonas orakel, Sveriges religionsfrihet, porslinstornet i Nankin, Niagarafallen, iltågen i Sverige samt Chicago. Förrådet är visst icke ännu alldeles uttömdt, men jag måste stanna på det bestämda sjutalet. Ja, Chicago är ett underverk! Detta var mitt första utrop efter vår ankomst till »präriestaden», »Vesterns metropolis», »Nutidens Phœnix», eller hvad alt man kallar detta underbara Chicago. Alt är här underbart: de öfverdådigt storartade och eleganta hotellen och affärsbyggnaderna; de mycket omskrifna svin- och boskaps slagterierna; brandsläckningsväsendet, som nått en sådan fullkomning, att brandkåren endast några sekunder efter det signalen gifvits kan lemna stationen och hasta till brandstället (medels en sinnrik mekanism, stående i samband med signalapparaten, släppas brandsoldaterna, då signalen gifves, från sina bäddar ned i brandvagnen, portarna öppnas, och i ett ögonblick ila de sadlade och förspända hästarna i fullt traf till olycksstället); den oerhörda affärsrörelsen i Chicago, som redan är bestämmande för vissa grenar af verldshandeln; tidningsväsendet, som hunnit derhän, att »Chicago Tribune» t. ex. kunde i Chicago innehålla hela nya testamentet i den

nya engelska öfversättningen samma dag, som samma öfversättning utkom från trycket i New-York — hela nya testamentet telegraferades nämligen från New-York till Chicago! — Ja, äfven de irländska, svenska och tyska öl- och bränvinskrogarne såväl som gatsmutsen, som på sina ställen går upp till nafveln på vagnshjulen, höra till det oerhörda. Men Chicago sjelft är dock det största undret.

Tänk blott derpå. Fyrtio år sedan var detta Chicago, som nu räknar betydligt öfver en half million innevånare och om 12 år eller så troligen kommer att räkna en hel million, blott en liten indiansk by. Affärsdelen af staden ligger nu 14 fot öfver sjön Michigan. Den låg förr mycket lägre, men år 1856 höjdes hela distriktet nio fot medels skrufvar, som sattes under byggnaderna och bearbetades natt och dag, hvarunder staden oförmärkt höjdes. År 1870 räknade staden 300,000 innevånare. I Oktober 1881 brann staden upp. Elden uppkom en söndagsafton i ett litet uthus i sydvestra delen af staden derigenom att en fotogenlampa, i hvars ljus en ko höll på att mjölkas, stjelptes omkull. Husen i grannskapet voro af trä, och en stor mängd timmer och bräder lågo nära intill vid Chicagofloden. Här tog elden fart och fördes af vinden först söderut och sedan norrut, tills hela staden låg i aska. Hela arealen, som elden rensopade, utgjorde $2\frac{1}{2}$ kvadratmil; 18,000 hus brunno upp; 200 människor omkommo i lågorna, och 200,000 blefvo husvilla. De direkta förluster branden orsakade (de indirekta kunna knapt beräknas) uppskattades till omkring 200 millioner dollar, hvaraf endast 30 millioner betäcktes af försäkringsbelopp, som inbetalades. En mängd amerikanska försäkringsbolag gjorde cession, men mycken egendom var försäkrad i England, hvars försäkringsinrättningar betalade genast flera millioner. Här äga Senecas ord sin bokstafliga tillämpning: »*Una dies interest inter maximam civitatem et nullam*» — en dag mellan en stor stad och ingen. Men detta var icke änden på all vedermöda. I juli 1874 förstörde elden 18 stora kvarter. eller omkring 60 tunnland stora byggnader i sjelfva hjertat af staden. Sedan dess ha flera gånger svåra eldsvådor rasat i staden. — Öfver alt i landet träffade jag personer, som »bränts ut» från Chicago i den stora branden. Deras spännande skildringar af sina och andras öden skulle fylla en diger volym.

Chicago må väl liknas vid en Phoenix, som uppstått förnygrad ur askan. Mången »verldsstad» har under sekler ej nått en sådan oerhörd utveckling som Chicago på ett årtionde, eller, om du inberäknar dess ålder före stora branden, på fyra årtionden. Den man, som byggde första tegelhuset, packade ned den första sändningen af kött och fläsk och var första försäkringsagenten i Chicago, lefver än. Nu ser han hela gator af marmorpalats; årligen slagtas och exporteras öfver en half million svin och nära 100,000 hornboskap; värdet af landtmannaprodukter, som här årligen omsättas, uppgår till omkring 215 millioner dollar; i dess träaffärer användas 10,000 man och ett kapital af 100 millioner dollar, under det årliga värdet af dess fabriksalster uppgår till nära 200 millioner dollar: Chicago är den stora nordvesterns hjerta.

I Amerika råder öfveralt stor brådska, men i Chicago om möjligt mer än annorstädes. Hela staden brådskar, springer, rusar, som om det gälde att rädda en penningpåse undan lågorna. En af de mest trafikerade gatorna skäres af en svängbro. Trafiken stoppas, medan bron öppnas och tillslutes. Tjogtal män hoppa af spårvagnarna och springa för att komma öfver bron, medan den är i rörelse; icke så som skulle de härigenom komma fortare fram, ty de måste i alla fall vänta, tills bron åter intagit sin plats, men en propeller eller rörelsedemon tyckes drifva hvarje Chicagobo framåt.

»Det måste väl vara mycket rätt lif bland desse svinstickare, fläskpackare, oxflåare och råbarkade emigranter!», tycker jag mig hörä många i korus förnämt utropa. Drag ej förhastade stlutsatser! Brådska och groft arbete äro ej bevis på råhet. »Ja, men de hafva ju ingen aristokrati, intet hof, som med sin högre och finare bildning förmildra sederna», säger du. Sant; men låt oss jemföra folkhyfsningen här och i land med hof och furstar. Ingen torde förneka, att behandlingen af kvinnor och barn är en ganska pålitlig gradmätare af ett folks hyfsning. Hvar och en, som aldrig så litet känner de amerikanska sederna, vet att i intet land behandlas kvinnor och barn bättre än i Amerika, Chicago med all sin brådska ej undantaget. Ett frutimmer, ja, ett barn kan lika tryggt resa ensamt genom hela landet som i sällskap med sina närmaste. Hvarje amerikan anser sig för-

pligtad att skydda kvinnan och barnet. I London eller i Stockholm kan ej en hygglig flicka gå ut ensam på kvällen utan att löpa fara för att förolämpas, ej minst af »förnäma herrar», hvilkas namn t. o. m. kunna vara försedda med skaftet »von», »van» eller »de». Det råa sätt, hvarpå kvinnor behandlas t. ex. i vårt land och i Tyskland, skulle t. o. m. bland de lägsta klasserna i Amerika stämpas som den gröfsta barbarism. Det förhållandet att den oskrifna lagen i amerikanens bröst skänker kvinnan och barnet större säkerhet än alla skrifna lagar till deras skydd i europeiska lagböcker ställer honom i mina ögon långt högre på hyfsningens skala än europeen, den polerade fransmannen och dennes efterhärmare svensken icke undantagne.

Chicago är liksom New-York till stor del bebodt och beherrskadt af invandrade främlingar — detta är dess svåraste olycka — hufvudsakligen tyskar och irländare, hvilka föra med sig krogar och fiendlighet mot sann gudsfruktan, hvarhelst de gå fram. Ty värr gäller det samma i alt för hög grad äfven om många af våra landsmän, hvilka äro starkt representerade i Chicago. Der bo snart lika många svenskar som i Göteborg. De ha mest slagit sig ned i norra delen af staden, der de hafva kyrkor. Några af dem ha arbetat sig upp till välstånd eller rikedom och äro bofasta; men de flesta stanna blott en tid och förtjena litet pengar för att sedan fara längre mot vester och »taga land».

Man häpnar, då man betraktar den oerhörda strömmen af invandrare. Man frågar sig, hvar alla dessa ofta till utseendet hopplöst fattiga personer skola erhålla hem och underhåll. Man finner svaret ute på de ändlösa prärierna i Illinois, Iowa, Kansas, Nebraska och Dakota och i Minnesotas, Wisconsin och Michigans skogar och bördiga dalar.

Från Chicago gjorde jag en resa till Indianapolis i Indiana, en stad på öfver 75,000 innevånare, hvarest flera stora möten höllas. Här såsom vid en mängd andra tillfällen hade jag tillfälle märka det goda förhållande, som i Förenta Staterna råder mellan de olika religiösa samfunden. Baptistsamfundet hade här sitt allmänna årsmöte af representanter för omkring två och en half millioner församlingsmedlemmar. Mötet öppnades med ett välkomsttal af stadens borgmästare, hvarefter representanter för presbyterianska, metodist- och kongregationalistsamfunden å sina sam-

funds vägnar talade hjertliga lyckönskingsord till mötet, framhållande det stora gemensamma mål alla evangeliska samfund hade, nämligen spridandet af evangeliij ljus, först bland Amerikas millioner och sedan till alla jordens folk.

På hotellet, der jag bodde, sammanträffade jag med en bildad indian af Delaware-stammen. Han kände vårt lands historia mycket bättre än mången svensk. Han sade mig, att Delaware-indianerna hysa höga tankar om svenskarne alt sedan deras fredliga umgänge med dem i det svenska nybygget, som upprättades vid Delaware-floden under Gustaf II Adolfs regering.

Jag besökte flera städer och orter i Illinois, och öfveralt såg jag bevis på allmänt välstånd, för att ej säga rikedom, och en hög grad af hyfsning, emedan invandrarne här mera än i andra stater i vestern hunnit amerikaniseras. Statens befolkning uppgick 1880 till 3,077,871 med fast egendom till öfver 800 millioner dollars taxeringsvärde.

Illinois är ännu Förenta Staternas förnämsta åkerbruksstat, men får framdeles farliga medtäflare i Iowa, Kansas, Nebraska och Dakota (Oregon är ännu »så långt borta»); det har ock en mängd blomstrande fabriksstäder.

Rörande våra landsmän i präriestaten meddelar ett intressant arbete med titeln »Svenskarne i Illinois», utgifvet i Chicago af herrar E. Johnson och C. F. Peterson, att deras antal inom staten uppgår till minst 75,000, en siffra, som enligt andra auktoriteter är altför låg. Ej mindre än fem svenska veckotidningar utgivas här. Många af våra landsmän äro rike »farmare» eller framgångsrike affärsmän, och i de flesta fabriker arbeta svenskar.

Inom Illinois besökte vi flera platser, bland hvilka må nämnas: städerna Princeton, hvarest och i hvars omnejd bo många landsmän; Rockford, en mycket vacker och blomstrande stad vid Rock-floden med ett stort antal välmående landsmän, som upprättat flera gemensamma framgångsrika fabriks- och affärsföretag.

I en naturskön trakt vid Mississippi ligga de tvenne till ett sammanbygda blomstrande fabriksstäderna Rock-Island och Moline. De ha ännu ej sammanvigts till ett, utan lefva ännu skilda och ha hvar sitt bo. Försök till förening ha stött på den svårigheten, att ingendera vill uppgifva sitt namn. Rock-Island har en befolkning af omkring

15,000 själar, af hvilka omkring $\frac{1}{10}$ äro svenskar; har flera utmärkta folkskolor och en högskola, 9 kyrkor, många fabriker, kvarnar och ångsågar och ett glasbruk; och här sammanträffa fyra af vesterns järnbanor.

Moline har en befolkning af mellan 8 och 9,000, af hvilka öfver 5,000 äro svenskar, 9 kyrkor, af hvilka 4 svenska, många stora fabriker, af hvilka några sända sina alster till alla delar af den civiliserade världen. Bland dessa må nämnas de stora plogfabrikerna, af hvilka en sysselsätter 600, den andre 400 arbetare. Själén i dén senare har från dess början varit och ännu är en landsman, herr A. Friberg, hvilken emigrerade till Amerika 1850 vid sitt 22 år, hvarest han arbetade på olika fabriker till 1864, då han deltog i upprättandet af den fabrik, hvars förnämste ägare han nu är. Fabrikens rörelsekapital utgör f. n. omkring 1,100,000 dollar; årligen tillverkas i densamma öfver 50,000 plogar och 20,000 »cultivators» (såningsmaskiner), uppfunna af herr F., till ett värde af *en million dollar* i rundt tal. Årligen användes omkring 25,000 dollar till att annonsera fabriken alster.

Midt emellan de tvenne städerna ligger på en höjd Augustana-Synodens prestseminarium. Dess byggnad uppfördes 1874 till en kostnad af 50,000 dollar, hvilken summa amerikaner i Moline och Rock-Island hufvudsakligen bidrogo.

Från någon af de vackra skogbevuxna höjderna, som löpa längs Mississippi, har man en ståtlig utsigt: från de båda nämnda städerna nere i floddalen höja sig mellan de ymniga trädplanteringarna talrika tornspiror och fabrikskorstenar, under det den väldiga järnvägsbron midt emot sträcker sig $\frac{2}{3}$ mil öfver »Vattnens Fader» till Davenport i Iowa, en stad med 25,000 innevånare. Midt i floden ligger en täck skogbevuxen ö, 3 mil lång och en half mil bred, på hvilken en af Förenta Staternas arsenaler är förlagd. Här uppföras ständigt nya och massiva stenbyggnader. Då hela arbetet blir färdigt, komma verkstäderna att upptaga en grundyta af 35 tunnland, 7 å 10,000 man skola drifva arbetet och 3,000 bakladdningsgevär om dagen, med ammunition i proportion och rustningsartiklar för kavalleri och infanteri skola förfärdigas. För arbetet har redan nedlagts öfver 7 millioner dollar.

Bland här bosatta landsmän finnas ännu några, som bott här 30 år eller derutöfver. Deras berättelser om sina öden under öfverresan och efter framkomsten voro mycket intressanta, stundom spännande. Somliga hade tillbragt ända till tre å fyra månader på resan från det gamla hemmet till det nya i den aflägsna vestern: först på segelfartyg öfver hafvet, hvilket tog 6 å 9 veckor; sedan måste de, kanske sjuka eller uttröttade, stanna någon tid i New-York och derifrån forslas nästan som djur efter floder, kanaler oah sjöar tili Chicago, och sedan fortsätta färden efter hästar eller oxar öfver obebodda och träskuppfyllda prärier till Mississippi. I Chicago hörde jag omtalas en jemtgubbe, som till fots tillryggalagt det omkring 900 mil långa afståndet mellan New-York och Chicago. En annan svensk gubbe lär ha vandrat 500 mil längre — eller till Minnesota! Den äldste svensken i Moline, Olaus Bengtson, anlände dit 1847. Oförmögen att finna sysselsättning i Chicago begaf han sig till fots med hustru och tre små barn till Moline, ett afstånd af nära 200 mil, turande om med sin maka att bära de små, när de tröttnade, samt hvad öfrigt de ägde. Familjen utom husfadren, som dött, bor ännu kvar i grannskapet af Moline och är välmående. Näst i ordningen kom skraddaren Charles Johnson, 1848, hvilken ännu lefver, och i hvilkens gästfria hem vi ofta njöto äkta nordisk gästfrihet och den trefnad, som huslig ordning, snygghet och ett kristligt väsende skänka. Jag hörde ofta herr J. tala om kolerans härjningar bland emigranterna 1854, då han var nästan den ende, som genom sin känedom af språket kunde hjälpa de olycklige.

Ofta hade familjens antal vid framkomsten till det nya hemmet betydligt minskats. Sålunda omtalade nämde herr Johnson, att en af hans reskamrater från Sverige till Amerika 1847, vid namn J. Samuelson, förlorade sex af sina sju barn under färden efter kanalen från Albany till Buffalo i staten New-York, och det sjunde dog strax efter framkomsten.

Här såväl som på flera ställen i Amerika träffade jag många landsmän, som i följd af religionsförföljelse och kyrkliga trakasserier nödgats lemna Sverige. En af desse, J. Anderson, som omfattat baptistiska åsigter, berättade huru han med sin maka ofta för sitt »kätter» stälts till förhör

inför prester, kyrkoråd och biskop; huru deras späda barn rycktes ur modrens armar af länsman, som tagit dem till presten för att döpas; huru samme länsman sedan kommit och försålt deras ko på exekutiv auktion för att erhålla sitt arvode, 17 riksdaler, för sitt besvär att låta »pånyttföda» ett af barnen; samt huru den okunniga och råa pöbeln, eggade af presternas nit, ofredat deras hus och hem, tills de nödgats gå i landsflykt (»frivilligt»?). En annan berättade, huru han uppkallats inför ett råd af prester till att stånda ansvar för att hans hustru bestämdt vägrade att ställas fram som en skamfläck för allmänheten och falla på knä på en pall inför presten, därför att hon framfödt ett barn inom äkta ståndet. »Du ska' la tro de va' inte rolitt att 'kyrktagas' för min hustru», sade gubben. Alla voro de glada att hafva kommit till ett land, der hvar och en kan »sitta i frid under sitt vinträd och fikonatråd» och i åtnjutande af lagens skydd dyrka Gud efter sitt samvetes öfvertygelse och Guds ords föreskrifter.

Utan att inlåta mig i någon utredning af frågan om emigrationens orsaker kan jag på grund af vittnesbörd, som jag erhöll af personer, hvilka jag, så att säga, påträffade midt i högen, med bestämdhet påstå, att det *icke* är blott ekonomiska skäl, som drifva så många af vårt lands bästa och kraftigaste söner och döttrar från en älskad fosterjord. Schweiz t. ex. är lika fattigt som Sverige, men det skattar obetydligt till emigrationen. Hvarför? Några säga oss att den majestätiska naturan fäster schweizaren så mycket vid sitt hemland, att han hellre lider brist än öfvergifver detsamma. Är detta en giltig förklaringsgrund? Älskar ej nordbon fädernetorfvän lika varmt som någonsin schweizaren? Jo visserligen. Nordbons vemodiga, djupt känsliga och stämningfulla natur gör, att han mer än någon annan älskar »hembygdens skogar och dalar». Men det gifves en annan känsla, som utgör människans adel, och hvilken är långt mäktigare än den dunkla instinkt, som fäster oss vid »fädernetorfvän», nämligen behovet af *frihet*, frihetskänslan. Der detta behof tillfredställes, der råder förnöjsamhet äfven under torftiga omständigheter. Men der denna känsla kränkes, der alstras missnöje, äfven om munnen är full med bröd. Schweizaren är *fri*, och då hans frihets och fosterlandssånger återljuda mellan de snöklädda alperna i hans

härliga fosterland, vet han, att der är *verklighet* bakom sången; och han trånar ej till Amerika efter en skatt, som han äger hemma och som är honom dyrare än lifvet. Då vi deremot sjunga om vårt land såsom »frihetens stamort på jorden», kommer genljudet till vårt öra som en bitter ironi, frihetskänslan såras, och vi blicka bortom Atlanten till detta frihetens förlofvade land, som alltid utgjort en tillflyktsort för de förtryckta; och så packa vi in och fara. — Är detta ej öfverensstämmande med verkliga förhållandet? Eller är det blott »misantropiska fantasier»? Jag vågar påstå, att få hafva betraktat denna brännande fråga med så djup känsla af vemod som jag, då jag t. ex. ståt i Castle Garden i New-York och sett tusental af vårt lands *bästa* och *ädlaste* söner och döttrar landa i ett främmande land för att gå okända öden till mötes. Och det är just denna fosterländska sorg, som tvingat mig se denna fråga i ansigtet, sådan hon är. Det går ej längre att hindra emigrationen, vare sig med skrämskott, vilseledande uppgifter eller lockelser. Afstånden äro ej längre, hvad de varit, och bref från anhöriga gälla ofantligt mycket mer än tendentiösa tidningsnotiser. Emigranten vet, hvilka svårigheter han har att genomgå under resan och vid byggandet af ett nytt hem i ett nytt land; men han vet ock, att han under vanliga förhållanden efter några år vunnit oberoende, om ej välstånd, och kan lemna välmåga och frihet i arf åt sina efterkommande. Det enda sättet att hämma emigrationen är derföre att lätta de bördor, som så hårdt trycka den svenska allmogen; borttaga ämbetsmännens råhet och öfvermod genom att göra dem mera beroende af folket och för evigt bannlysa de olidliga tvångs- och förföljelselagar, genom hvilka den förföljelselystna statskyrkan tyranniserar i sin medeltidsdrägt. Med ett ord, *gif svenska folket den politiska och religiösa frihet, som det är vuxet och som rätteligen tillhör detsamma, och dess söner och döttrar skola ej längre tråna till Amerika, utan förnöjsamhet och välstånd skola oupplösligt fästa dem vid ett älskadt fosterland.*

Under vår första vistelse i Moline inträffade det sorgliga attentatet på president Garfield (Lördagen den 2 Juli 1881). Fabrikerna voro i full verksamhet, förberedelserna

till det festliga firandet af den »ärorika fjerde Juli» hade påbörjats, och allt var lifligt och rörligt som vanligt, då den sorgliga underrättelsen kom med blixstens snabbhet från Washington och slog ned som ett åskslag. Den första verkan var en smärtans, en sorgens, en förtviflans bedöfning som bemäktigade sig alla. Genast stängdes alla fabriker och handelsbodas; all rörelse afstannade. Människorna vandrade stumma och sorgsna fram och åter efter gatorna. Frumtimmer med sorgflor öfver sina förgråtna ansikten och män med sorgset anlete samlades i kyrkor och kapell till bön för presidentens lif, oaktadt inga sammankomster ut-satts. Ute på gatan eller annorstädes under bar himmel föllo grupper af män och kvinnor på knä och ropade i förtviflan till Gud att frälsa presidentens lif. Den följande dagen, söndagen, sändes telegram till de olika kyrkorna under gudstjensten, hvilka upplästes för de församlade menigheterna och åtföljdes af brinnande böner för presidentens lif af både lärare och församling. Under den »ärorika fjerde Juli» rådde sorg i stället för festligt jubel.

Vi måste nu lemna Moline och Rock Island för att framdeles återkomma dit; ty vi ha en lång, lång väg för oss öfver ändlösa prärier, öfver Amerikas Alper, genom dess öknar, till dess »guldland», dess »vinland» och Klippbergshelgonens »Zion»!

ÅTTONDE KAPITLET.

Genom en del af Iowa, Missouri och östra Kansas.

En varm Augusti-eftermiddag tog jag farväl af kära vänner vid järnvägsstationen i Rock-Island, Illinois. — Ingen, som ej erfarit det, känner med hvilken själsspänning man motser och företager en resa till okända och aflägsna trakter, om hvilka man läst och hört talas från barndomen. Det är det aflägsna, osedda, hemlighetsfulla och underbara, som inflickar litet poesi här och der i vår eljest prosaiska lefnadsdikt.

Redan ilar tåget genom södra Iowas bördiga prärier, förbi välmående städer och nybyggen; men mörkret inträder snart och beröfvar oss tillfället att se de trakter, vi genomfara. Men natten har ock sina behag. Jag gjorde intet försök att sofva såsom de andre; dertill var tillfället för dyrbart. Till en början är mörkret ogenomträngligt. Endast några blixtar lysa mot de tjocka molnen vid horisonten. Men snart skingras molnen, och månen upplyser det ändlösa, böljande gräshafvet — samma måne, som sprider sitt sken utöfver ängarne omkring det aflägsna fädernehemmet; och stjernorna tindra så lifligt från den mörka och djupa rymden — samma stjernor, som blicka ned på fädernehyddan i hemlandet.

Då vi vaknade följande morgon, voro vi redan ett godt stycke inne i Missouri. Prärien hade här öfvergått i kuperadt och skogbevuxet land, genomflutet af en mängd smärre vattendrag. Här och der genomforo vi ett majsfält midt i urskogen. Torkade träd och höga trädstammar reste sig bland majsens, och der borta vid skogsbrynet uppstiger röken ur nybyggarens »log-hus».

Kl. 11 f. m. nalkas vi Missouri-floden. En bro är spänd öfver densamma, sammanbindande medels en gren af Rock-Island och Pacific-banan östern och nordvestern med sydvestern. Denna bro har hittills stått profvet mot den oroligaste sand, som någonsin hotat en byggnads grundval, och den oesterrättligaste flod i verlden.

Missouris hy är både grön, grå och gul på samma gång; och denna flod är lika vild, trolös och otämjbar som en »squaw» i Idaho eller Arizona. Hon öfvergifver sin strömfåra och springer till en annan, alldeles som en nervös person under en het sommarnatt i Amerika, och bryr sig intet om vigten och betydelsen af att troget innehafva den bädd, med hvilken hon en gång högtidligen vigts af geografi- och kartförfattare samt af lagkarlar och myndigheter. Hon är lika värdelös som en metref till gränslinie. Sålunda skar hon en gång ut ett »county», som tillhörde Iowa, och lemnade det inom Nebraskas område till en fet stek åt lagkarlar och advokater att bitas och slåss om.

Ehuru Kansas City ligger inom staten Missouri vid floden af samma namn, har den dock större betydelse för Kansas än denna stat. Denna stad utgör ett af de många

slående exemplen på den oerhördt snabba och storartade materiella utvecklingen i den stora Vestern. För omkring ett tiotal år sedan räknade Kansas City blott 5,000 innevånare, men nu är deras antal öfver 60,000. Det är en egendomlig syn att se dess väldiga affärsbyggnader och ståtliga enskilda boningshus, omgifna af urskog. En oerhörd mängd af Kansas produkter omsättas i Kansas City: hvete till öfver 2 millioner bushels; majs 5 millioner; andra sädesslag uppgående till 1 million bushels; ull 20 millioner skålpund, stenkol 200,000 tons och 500,000 stycken svin. Flera järnvägar hafva här sin medelpunkt, af hvilka tvenne stora banor löpa genom Kansas: En till Denver, Col., den andra, »Atchison, Topeka och Santa Fé-banan», längre i söder till Colorado och Nya Mexico samt genom Gamla Mexico till Kaliforniaviken. Kansasborna äro naturligtvis hänförda öfver sin stads närvarande blomstring och ännu ärorikare framtid. Deras stad, säga de, ligger i midten af det nordamerikanska fastlandet och *måste* med tiden blifva medelpunkten för Förenta Staternas merkantila och politiska makt. En Kansas-City-bo sade mig i förtroende, att Förenta Staternas regering i en snar framtid utan tvifvel komme att flytta sitt säte till Kansas City. Hvad Chicago vidkomme, försäkrade han, att dess makthöjd redan uppnåtts, och att det ej mycket längre skulle anses såsom Vesterns hufvudstad. Kansas City var i hans ögon världens medelpunkt.

Staden är pittoreskt belägen på höjder. Gatorna äro i allmänhet icke betäckta vare sig med trä eller sten. I en del af staden finnas ståtliga residens; men i allmänhet se byggnaderna något primitiva ut, och här och der ser man en väldig stubbe stå kvar efter urskogen. En ofantlig affärsrörelse råder. Långa bantåg, lastade med boskap, komma in i stort antal hvarje dag, och dess »stock-yards» äro fulla af präktiga fyrfotingar med horn, ull eller tryne.

En stor mängd negrer bo i stadens utkanter. Här vistas ock ett stort antal af våra landsmän, som redan ha flere kyrkor och en pigg tidning, »Svenska Härolden». De flesta stå sig väl, och några af dem äro äfven förmögna.

Det ståtliga »Atchison-Topeka och Santa Fé-tåget» står färdigt att afgå. Lokomotivet gnäller och hviner som en yster häst. Män och kvinnor med barn och bylten trängas för att

komma ombord. Den rymliga stationen svärmar af människor af alla folk och tungomål och från alla håll både i gamla och nya världen. Hettan är nästan odräglig. En stark vindfläkt, het som om den passerat genom en masugn, genomsopar den stora byggnaden och, likt en rofgirig hök, då den slår ned på en flock höns, griper tag i ett fruntimers hatt och för den med sig mot dörren, under det fruntimrets hår fladdrar löst för vinden, och hennes biljett far samma väg som hatten, och en liten yster pys, som hon höll vid handen, springer mot en annan dörr. Hon griper efter hatten, dyker efter biljetten och hastar att söka reda på gossen, som är ute på en iakttagelsetur i folkträngseln. Der står en grupp högljudda tyska emigranter; der en annan grupp tystlåtna och slutna skandinaver, omgifna af land-agenter och »runnare», »som söka hvem de uppsluka må»; der sitter en hederlig norrman på en grå kappsäck, klädd i skinnbyxor, som glänsa i solen; och der bredvid sitter en emigrant från Vesterbotten och svettas i en tung vadmalsrock och yllehalsduk om halsen. Der är en negerfamilj, hvars alla medlemmar se lyckliga ut och visa sina hvita tänder. Der går ett par af det »himmelska rikets» söner med den oundvikliga hårpiskan hängande ned öfver skuldran och med ett ansigtsuttryck, som kan temligen matematiskt noggrant uttryckas med 0. Der sitter en indian, allvarlig och dyster, med håret, mörkt som natten, hängande ned öfver sitt oljeglänsande ansigte, alldeles som om han låge på lur i en hästsvans, men hade glömt, att hans kropp var synlig. Der står en engelsman i grå kläder af »rinocoros»-tyg och bastanta skor med sulor tjockare än våra fosterländska »knallar». Se der en grupp »yankees», långa och raka som gärdesgårdsstörar, med en orolig guldtörstande blick och brådskande rörelser, isynnerhet med underkäken, under det de ymnigt stänka grön Virginiasaft omkring sig. Stationen bubblar och kokar som en kittel. Lokomotivet backar. Folk klättra på och utaf vagnarne med tilltagande brådskan. Äldre välfödda fruntimmer hjälpas och lyftas på alla sidor. De springa med sina korgar och knyten likt kattor med sina ungar. Skjutvagnar, lastade likt dromidarer med koffertar och kistor, rulla förbi fram och åter likt svallvågor. Der är den öfveralt närvarande Saratoga kofferten, i hvilken min lilla familj kunde bo, om han blott

vore försedd med skorsten och dörr; och den järnomsvepta kistan; och den nätta valisen, så mjuk och glänsande svart som en vessla; och den lilla fläckiga ludna kofferten med sina glänsande rader af kopparspikhufvuden; och så den stora låren, betäckt med säckväf, grof och klumpig som en elefant. Och så tumla de alla ombord med ett cupphörligt skrammel af kopparpoletter (»checks»). Se der edra egna koffertar, mina damer (jag tog ingen med mig, hvadan jag kan se utan att svimma), som I köpten enkom och spiller nya för den långa resan, vältras på hörnen likt ursinniga tumlare. Ack, huru lätt kunna ej färger och parfymen i flytande form derinne lossna ur sitt tvång under dessa akrobatiska öfningar och förvandla en bruddrägt till en karta öfver alla verldsdelar med öar, floder och berg! Till sist flyga de stora jätteläderväskorna, tillhörande För-enta Staternas postverk, från de röda vagnarne likt agnar in i postvagnen.

»Alla ombord!» lyder konduktörens kommando, hvar-efter han ger signal åt lokomotiv-föraren, som en stund stått på sin post med hufvudet lutadt öfver sin skuldra; lokomotiv-klockan sättes i rörelse, och det väldiga tåget glider stolt från stationen, och vi äro i väg med ilande fart vesterut mot prärierna, öknarne, bergen och Vesterns stora haf!

För mig, som är ensam, tar det ej lång tid att få mitt nya hem inom järnvägsvagnen ordnad; men somliga personer tyckas aldrig bli i ordning. Se på-mannen på bänken midt emot oss. Han har nu vändt sin nattsäck om och om igen likt en pankaka, som ej vill gräddas, och hållit den framför sig, likasom en kokett flicka gör med sin spegel, och lagt den vid sina fötter samt försökt att hänga upp den någonstades. Han är orolig som en ekorre. Och så har hans öfverrock hopvikits och utvikits flera gånger om med hvarje sida vänd utåt och inåt, och hans filt plågar honom, och hans hatt orsakar likaledes bekymmer.

Då resande lemna en sådan plats som Kansas City för att färdas genom så intressanta trakter som de, hvilka nu ligga i vår väg, ha de vanligen ej öga för något annat än naturen och lifvet omkring sig. Det var en man i vår vagn, som höll sin näsa i en bok, och han hade

aldrig förr rest denna väg, och han var — en engelsk turist!

En vördnadsbjudande matrona satte sig ned i samma bänk som jag, och jag kröp upp i vrån så mycket jag kunde, icke därför att jag var rädd eller blyg, utan emedan hennes volym gjorde det till en fysisk nödvändighet. Jag fann dock snart, att jag råkat i godt sällskap, ty oakadt hon, som hon sjelf obesväradt förklarade, fostrat sin kropp så, att den vägde betydligt öfver 200 skålpund, hade hon dock ej försummat att odla sin själ. Hon var tvärtom en bildad och religiös kvinna, som ej trodde på »kyrkobasarer», dansnöjen o. d. Hon hade varit bosatt i vestra Kansas i 7 år och berömde denna stat framför alla andra. Hon hade först färdats i prärievagn ditut, ofta haft påhelsing af indianerna samt varit med om att fånga vildåsnor, som ännu lära finnas i Kansas, o. s. v. Hon var en ifrig nykterhetsvän och med skäl stolt öfver den seger, som Kansas vunnit öfver krogarne och krogpartiet.

Jag vill här först som sist säga, att jag, af alt hvad jag sjelf såg samt hörde af flere kännare, är fullt öfvertygad derom, att lagförbudet mot all rusdrycks-handtering i Kansas icke, som krogpartiet i sitt intresse påstår, är en död bokstaf, utan i allmänhet efterlefves och därför är verksamt. Innevånarne i Kansas äro entusiastiska öfver sitt förbud mot rusdryckerna, och på försommaren bruka de årligen ha massmöten i nykterhetssakens-intresse, och dessa möten ha blifvit folkfester af bästa slag.

Tåget rör sig med en fart af omkring 20 mil i timmen vesterut efter Kansas-flodens område genom bördiga trakter, der jorden är rik som Egyptens. Än dyka vi in i tjock skog, och än färdas vi genom ståtliga majsält, der majsstråna resa sig som småskog till en höjd af från 9 till 14 fot. Jag såg ett majsstrå i Kansas City, som var 20 fot långt! Der står en nybyggarestuga, gömd i en skog af majs, som höjer sig öfver stugans tak. Der uppstiger rök ur en jordkula.

Vi passera genom Lawrence, en blomstrande stad i Douglas-county med en befolkning af öfver 9,000, en mängd fabriker, flera tidningar, kyrkor och Kansas-Universitetet. Denna stad var skådeplatsen för många blodiga uppträden

under de ruskiga »gränsdagarne» samt Quantrells blodbad på dess befolkning under slafkriget.

Jag hade väntat få åtskilligt ruskigt resällskap, men jag blef angenämt öfverraskad af att få se endast välklädda, ordentliga och till utseendet intelligenta personer, oaktadt här, som bekant, ej finnes någon klassindelning vare sig på tågen eller på ångbåtarne.

Midt framför oss sitter en lifvad gosse på 10 å 12 år och af hjertans lust sjunger Henry Russells visa: »Go west, go west» etc. Tusenden ha följt detta välkända råd, som Horace Greely gaf hvarje ung man, hvad än denne önskade, och hafva icke ångrat det. Men du, som ej är beredd på mödor och hårdt arbete, gör bäst i att stanna hemma, likaledes du, som i östern eller i »det gamla landet» har ett trefligt hem eller lever på din intelligens, ditt stånd eller dina anor; likaledes I, drinkare och oduglingar, eller I, hustrur, som ej förstå att göra ett hem trefligt, om det också vore i en jordkoja ute på Kansas prärier, bören ej tänka på att fara hit. Här är ej platsen för eder. Här krusar och bockar sig ingen för någon, ej heller har man här några sådana välgörenhetsinrättningar — »hem för drinkare, fallna kvinnor» o. d. — som bereda mera komfort för den lastbare lättingen än den idoge arbetaren. Men I, fattige och arbetsamme, som med alt edert arbete och all eder möda i edert gamla hem ej sen någon utsigt till något bättre för framtiden; I, som stå vid vägkanten och blifven nedsmutsade af den rike mannens eki-page, då han stolt far eder förbi; I, som veten hvad det är att »äta edert bröd i edert anletes svett», och som hafven för eder möda fått sten för bröd, eder gäller det: »Go west!» Der, vare sig på Kansas eller Nebraskas rika prärier eller i Minnesotas, Dakotas och Wisconsin's bördiga dalar, finnes nog och öfvernog för den, som vill arbeta.

Men vi äro redan i Topeka, Kansas hufvudstad. Topeka har en befolkning af omkring 16,000. Den har naturligtvis en adresskalender — en nödvändighetsartikel, som nästan hvarje tillstymmelse till stad består sig i detta land — hvilken har till inledning en afhandling öfver stadens historia. Den medfödda amerikanska böjelsen för humor studsar ej ens tillbaka inför historiens allvarsamma och

vördnadsbjudande gudinna. Se här det historiska företal, som inleder det prosaiska innehållet i en adresskalender:

»Topeka föddes af fattiga men ärliga föräldrar (Giles och Holliday); och hon sitter på Kaws stränder, en herskarinna öfver detta och hvarje annat segelbart vatten, som flödar från Kansas mark. Hon beherskar vår stats hela inre sjöhandel. Hennes framtid är betryggad, såsom domaren sade om mannen, som han dömt till lifstids fängelse. Lawrence har nyligen stulit en bro från Babcock, och dess medborgare skynda att slita ut den, medan de färdas öfver den och försöka att få in i sina tjockskallar den anda af allmän företagsamhet, som öfver våra strida strömmar spänner ståtliga broar, fria för alla. Vi ha en *fri* bro i Topeka, som är betald. Vi ha ock ett dårhus. Här bor guvernören och äfven hans nyligen utnämnda militärstab; och likaledes deras nya kläder, hvilka äro prydda med mer äkta metall — kringströdd hur som helst — än en kopparkittel.

»Atchison har offentliggjort den uppgiften, att det uppbyggt 600 hus under sistlidet år. Tack vare lyckan; detta är vårt sista ord. Vi ha byggt tusen hus så visst som ett; och våra tillfällen och tillgångar att inberäkna i detta antal de nya brädkojorna på Missouris flodbotten äro mycket underlägsna vår grannes. Federal-rådhuset håller på att uppföras för ett belopp, som ingen af oss kan gissa eller beräkna eller önskar begränsa. Topeka har så många salubodar, att du tröttnar se på dem, och kunder för att köpa alt, hvad de ha till salu. Hon har kapitolium. Hon har lagstiftande församlingen. Hon har 'Santa Fé-järnbanan, *the big boss thing of the West*'. Hon skall nästa år ha direkt förbindelse med Popocatapetl och Chimborazo.

»Vi ha en fabrik för tillverkande af timmer utaf halm, den första i hela landet. Vi ha de jättestora rull-kvarnarne, som ännu vänta på arbete. Vi ha en ädelsten, en dyr skatt i vårt bibliotek, som ingen medborgare borde försumma att fostra och skydda. — Vi ha ett halft dussin lånekontor, hvilka utlåna omkring 3 millioner dollar årligen, och genom hvilkas människovänliga bemödanden hvarje brist i någons fastighetshandlingar inom Kansas utforskas och uppenbaras. Vi ha 'Bethany College', hvarest hundratal gyllenlockiga och vackra flickor uppfostras för sin viktiga ställning såsom det framtida Kansas' kvinnor, makar och mödrar. Vi

ha 'Washburn College' och, bäst af alt, de fria allmänna skolorna! De äro både här och der och öfveralt! Och så barnen! En bikupa, träffad af en klubba, är ej hälften så talrik. De äro vår enda naturliga källa till förökelse; utom dem måste folktillökningen ske genom inflyttning. Vi använda årligen 10,000 dollar till skolböcker.»

I det ungdomsfriska och lefnadsglada Topeka med omnejd bo ett stort antal landsmän. De fleste af dem äro arbetare med en daglön af från 1,50 till 4 dollar, alt efter sysselsättning och skicklighet. Några egna sig äfven med framgång åt affärsverksamhet.

Såsom exempel på, huru förståndige nybyggare bära sig åt för att bygga ett eget hem ute i vestern, må följande anföras rörande en mr. J., som jag personligen lärde känna. Han kom för några år sedan med maka och familj från Sverige meddellös till Kansas City. Der stannade han några år och arbetade flitigt, tills han hopsparat omkring 800 dollar. Under tiden gjorde han några iakttagelser ut på prärierna för att se på »land», och slutligen köpte han 80 acres ypperlig jord omkring 25 mil vester om Topeka. Der köpte han sig ett par hästar, vagn och åkerbruksredskap, en ko, höns etc. samt ett litet hus, hvilket han bitvis körde från järnågsstationen till det nya hemmet, dit han begaf sig tidigt på våren. På fyra dagar uppsattes och inreddes huset, så att det var färdigt att bebos. Som bekant köpas eller beställas vanligen trähus färdiggjorda från fabriker. Ett sådant hus kan man, såsom stundom skett, börja att uppsätta tidigt på morgonen och hafva det färdigt, så att man kan inflytta deri på kvällen. Derpå eftersändes familjen. I Maj bräcktes den jungfruliga jorden, som sedan fick ligga till följande år. Första året odlades endast hö, litet hvete, potatis och grönsaker etc. till husbehof. Andra året erhöll han sin första skörd, af hvilken han sålde för omkring 400 dollar. Sedan köpte han ytterligare 80 acres, och nu sitter han med en skuldfri egendom, som uppskattas till omkring 8,000 dollar, och har dessutom pengar på banken.

I Amerika slå sig nybyggarna i allmänhet ej ned i byar på europeiskt vis, utan på vederbörligt afstånd från hvarandra för att undvika svårigheter rörande mitt och ditt, isynnerhet angående boskapen, hvilket är en nödvändighet, der man ej begagnar stängsel för kreaturen.

Invandrarne från Nord-Amerikas östra stater samt mennoniterna, hvilka slagit sig ned i stora, blomstrande nybyggen i Kansas, stå mycket högt i hyfsning, och deras hem äro mönster af trefnad och snygghet. Hvad åter vidkommer invandrare från vissa främmande land, bibehålla de ofta i årtal eller t. o. m. hela sin lifstid de mindre renliga och hyfsade vanorna från »det gamla landet», ehuru aktningvärda undantag gifvas. Sålunda, för att inskränka mig till våra landsmän, såg jag mer än en svensk familj bo tillsammans med höns och grisar i en jordkula eller »shanty», der lukten var odräglig, och der jag hörde råa kötteder som i Sverige och ej såg annan lektyr än Sv. Psalmboken och Långkatekesen. I familjer, som vistats en längre tid i landet, fans stundom äfven engelska tidningar och böcker. Mycket större hyfsning märkes hos barnen, som uppfostrats i Amerika, om nämligen presterna ej lyckats förmå föräldrarne att delvis eller helt hålla dem från de förträffliga allmänna skolorna, som underhållas af staten och upprättas öfveralt, der nybyggare slå sig ned.

På senare tiden har man börjat lägga an på skogsodling ute på prärierna och det med stor framgång, hvilket något motverkar den tryckande enformigheten och skyddar mot stormar och köld. Ännu har man likväl ej råd till att bränna skog, utan brukar man präriegräs och majs-ax till bränsle.

Kansas är illa beryktadt för orkaner och svåra stormar. Kanske är ryktet något öfverdrifvet; så vill det synas af statistiska uppgifter. Visserligen berättades det, att orkaner rensopat brunnar, som igenfylts med sten, sönderslitit järnvägsskenor — ett sådant lösslitet järnstycke förevisades mig — och bortsopat hela städer, men sådant har hänt och händer äfven i andra stater.

Innan vi fortsätta färden vidare, vill jag återgifva några fakta rörande utsigterna för nybyggaren i Kansas. Tillåt mig först förklara, att jag ej vill rosa någon stat framför den andre, ty alla hafva sina fördelar och nackdelar. Kansas ligger midt i Unionen. Landet utgöres af en enda stor och sammanhängande prärie, genomfluten af flera floder med smutsigt vatten. Jorden i östra delen af staten utgöres af rik svart mylla, som ej fordrar någon gödsel. Det är ej många år sedan buffeln, vildåsnan, råddjuret och den

vilda indianen ensamme ströfvade omkring på Kansas slätter, och nu räknar staten omkring en million innebyggare, som hafva egendom uppgående till öfver 150 millioner dollar i taxeringsvärde och betala en årlig skatt af omkring en million dollar. Klimatet är mycket mildare än i de östra staterna, så att boskapen betar ute hela året om. Mycken boskap frös likväl ihjel under den ovanligt kalla vintern 1880—81.

Följande siffror ådagalägga statens hastiga tillväxt och rikedom: 1860 uppgick skörden till 271,663 bushel; 1870 till en million; 1875 till fyra millioner och 1879 till nära 8 millioner. Under sjuårsperioden från och med 1872 till och med 1878 afkastade hvarje acre 16,66 bushels vinterhvete och 12,70 bushel vårhvete.

Tillåt mig äfven gifva några råd till den, som möjligen skulle tänka på att slå sig ned i Kansas.

I första rummet bestäm dig på förhand rörande platsen, der du ämnar slå dig ned, och undvik landagenter och andra hajar, som anfalla dig på järnvägsstationen i Kansas City och annorstädes. Vänd dig till järnvägsbolagets eller statens landkommissionär i Topeka för erhållande af upplysningar. Då du uppgjort din plan, följ den. Om du skall flytta, gör det tidigt på våren, innan emigrantströmmen hunnit blifva så stark, och tag familjen med dig; men om du spar till senare på sommaren, gör du bäst uti att fara ensam och sända efter familjen sedan, då du hunnit få ditt hem i ordning. Om du t. ex. har 1,000 doll., kan du af järnvägsbolaget köpa 160 acres land några mil från järnvägen för 150 doll. kontant och det öfriga att betalas under en tid af 6 år; dina öfriga utgifter komma att gestalta sig ungefär på följande sätt: ett hus 250 doll.; ett par hästar med seldon 180 doll.; en s. k. »bräckplog» 22 doll.; en harfva 10 doll.; en ko 30 doll.; intresse och afbetalning på landet efter första året efter köpet 35 doll.; summa 677 doll. Detta lemnar öfrigt 323 doll. till utsäde och familjens underhåll, tills första skörden hunnit inbergas. Många ha naturligtvis börjat med mindre eller t. o. m. intet kapital och ändå slagit sig fram, men jag skulle ej vilja råda någon att med tomma händer slå sig ned som jordbrukare. Arbeta först ihop litet pengar, innan du slår dig ned på prärien eller i nordvesterns skogar och dalar.

NIONDE KAPITLET.

Genom vestra Kansas.

En het förmiddag ankom jag till Emporia, hufvudstaden i grefskapet Lyon, vackert belägen mellan floderna Neosho och Cottonwood ej långt från deras sammanflöde. Dess innevånare uppgå till nära fem tusen. Här skäres Santa Fé-banan af Missouri-Kansas- och Texas-banan, som löper söderut genom Indian-territoriet till Texas, och härifrån löper dessutom en gren af Santa Fé-banan genom Eureka till Howard City. Tag reda på dessa platser på kartan, o, du svenske yngling! Du vet ej, hvad en kommande dag kan föra i sitt sköte. Kanske faller det en vacker dag på din lott att, efter avslutade klassiska studier, praktisera ditt grekiska *lyo*, *lyso* etc. med ett par oxar och en »bräckplog» ute på Kansas prärier, eller gäller det att utbyta ditt pennkörande på linieradt kronopapper i något af »verken» mot att köra ett »teem» med ett lass af potatis, »tomatoes» och meloner från ett prärie hem in till »stan'» hvar morgon. En vacker dag kan du, som sagdt, befinna dig på hinsidan det »stora träsket», och kanske är du förnuftig nog att ej stanna i någon af de Atlantiska städerna och förstöra pengar, tid och kanske något ännu dyrbarare, utan far ut till Vestern, vare sig till Kansas, Nebraska eller Dakota, för att bygga dig ett eget hem.

»Järnvägskungars nåd har så väl reglerat, att den städer öfver alt placerat, der deras banor stryka fram.» En dylik utkorelse har ock Emporia att tacka för sin närvarande blomstrande tillvaro och sin ännu mera storartade framtid. Vesterns städer äro, för att tala spiritualisiskt, »materialiseradt» framtidshopp; eller, om man skulle tala »idealistiskt», kunde man säga, att den ideela framtidsstaden, den absoluta stadsidéen eller »stadsheten» framträd i »överkliga» materiella former af breda, raka gator med få eller inga hus. Gatorna äro vanligen ur europeisk synpunkt betraktade tre gånger för breda. Den stora bredden gör det mycket dyrt att belägga dem med sten eller trä; och i de flesta fall öfvervinnes denna svårighet genom att ej betäcka gatorna

alls. I allmänhet utläggas likväl gångbanor af plank. I torrt väder äro dessa gator en öken af dam, i regnigt väder en misströstans dy. Stadens arkitektur är ock omvexlande. Den energiske och framgångsfulle krämaren, som förvärfvat sig ett par hundra tusen dollar, har uppfört en ståtlig femvåningsbyggnad af tegel. Näst intill har en fattig stackare, utan andra tillgångar än framtidshopp, rest ett brädiskjul, der han säljer matvaror eller grönsaker; och dernäst står en svartglänsande afrikan och säljer ostron på ett bord under bar himmel bredvid en respektabel kyrkbyggnad, under det den ståtliga normalskolans byggnad öfverskådar hela staden; men icke en enda krog syns till!

På eftermiddagen råder lif och rörelse. Metodisterna hafva ett »camp mesting» *) ett stycke utom staden, och nu är en allmän *exodus*. En hygglig svensk metodistgumma bjuder mig vänligt gå med sin familj: »Vill' inte herrn komma med *i kampen?*» sade hon. »Vi ska' ha' så roligt: vi ska' ta' me' oss stolar, och vi ska' sitta och spisa *i kampen.*» Jag gick med ut »i kampen», och der var en brokig samling af »alla folk, släkten och tungomål». God ordning rådde, och alt var stilla till en början; men då den unge och liflige predikanten en stund med all makt bearbetat folkets känslor, blef han ofta öfverröstad af *ära-haleluja-rop* från folkmassan. En grupp negrer hade synbarligen erhållit andan i rikt mått. De hoppade, skrattade, klappade med händerna och jubilerade. En af dem lade sig på rygg på marken, sparkade med fötterna och klappade med händerna, skrattande och lofvande. Jag närmade mig, och i det allmänna jublet kunde jag höra honom utropa: »*Halle-hi!-hi!-lu-ho!-ho!-jah!-ha!-ha!-ha-a-a! Bress-hi!-hi!-de-ho!-ho!-Lord-ha!-ha!-ha-a-a!*» etc.

Jag träffade negrer öfver alt i Kansas, der de uppgå i antal till omkring 4,000. De flesta af dem bo likväl i östra och södra Kansas. De ha, som bekant, invandrat från sydstaterna, kanske mest från Mississippi. Här skatta de sig mycket lyckligare än i sina förra hem. De egna sig betydligt åt yrkesidkande, småhandel och jordbruk, men

*) »Lägermöte». Sådana religiösa möten ute i det fria äro mycket vanliga och räcka stundom ett par veckor, hvarunder folket bor i tält, då grannar ej ha rum tillräckligt för dem.

de fleste äro grofarbetare. Här ser man ej den hopplösa lättjan hos dem såsom i södern. De äro ock ganska intelligenta. Deras barn undervisas i de allmänna skolorna, ofta tillsammans med de hvita barnen, men oftast för sig sjelfva. Här tyckas de visst icke lida af någon ostracism, ehuru, som naturligt är, de umgås mest med hvarandra.

Jag bodde på ett af dessa stereotypiska vesterns hotell, med den egendomligheten likväl, att det ej hade någon krogafdelning — vi äro i det absolut nyktra Kansas! Mat-sedeln är ock stereotyperad: man tröttnar att se på den. Man begäre hvad man vill, uppradas alltid ett dussin ostronskalformiga tallrikar — »dishes» — framför en, lastade med grönsaker, »mush», »squash» etc.; och innan man hunnit öfverskåda utställningen, framsättes en stor, klumpig kopp, fylld af dåligt kaffe eller godt te. Och så kommer till sist detta otyg, som kallas »pie»: geologiska formationer af hård eller klibbig deg, frukt, sirup och annat sött; — ja, en amerikan försäkrade mig, att den onde sjelf låg inbakad i dessa oting! »Pie verkar förstörd matsmältning, hvilken verkar melankoli, raseri, hat, brott, mord! *Ergo: the devil is in the pie!*» Så resonerade amerikanen.

Följande morgon åkte jag före soluppgången i en »buggy» ut åt landet. Träffade några mil utom staden en man med svenskt utseende, som höll på att gräfvä i jorden för att bereda sig en jordkula för vintern. »Är ni inte svensk?» frågade jag. »Nej, jag är från Gotland», svarade han. Mannen hade redan uppbyggt ett eget hem i en annan del af staten; men måste sedan gå ifrån jord, hus och alt, emedan en »agent» lurat honom att köpa land, som redan var såldt.

Hveteskörden var redan inbergad och tröskad samt en stor del deraf äfven på väg till östern och Europa; men den ståtliga majsen reste sig hög som småskog, planterad i enformigt regelbundna rader eller rutor utöfver slätten.

Vid middagstiden lemna vi Emporia och fortsätta med tåget resan vesterut. Solen »steker». Vi ila genom ståtliga majsfält, blomstrande nybyggen och stadsungar, som nog växa och bli stora med tiden. Nu äro vi ute på den äkta prärien. I Illinois, Iowa, Nebraska och Indianterritoriet etc. äro prärierna vågformiga, men här är en enda

oafbruten slätt, jemn som ett bord, sträckande sig hundratal mil åt alla väderstreck. Man erfar en egendomlig känsla, då man skådar utöfver detta haf af böljande gräs med här och der en liten ö, bestående af nybyggarens stuga, omgifven af en dunge planterade träd, mest »Cottonwood». En riklig mängd vilda blommor prunka derute på den »jungfruliga» marken. Tåget stannar, och medan vatten hemtas åt järnhästen ur den dromedargestaltade vattenbehållaren vid stationerna, springa vi ut och plocka vilda rosor och violer, som förekomma i stor mängd och flera olika arter. Öfver tjugo arter kaktus finnas här, och ett slags »trollbär» (*Solanum rostratum*), som leder sitt ursprung från Colorado, och hvarpå den fruktade Colorado-skallbaggen lefde, innan den läckrare potatisen kom i hans väg. Undersköna liljor växa i stor mängd på vissa trakter, och den egendomliga »såpplantana» (*Yucca angustifolia*) är äfven representerad. Den innehåller alkaliska ämnen och brukades af de äldsta nybyggarna i stället för såpa. Häraf dess namn.

Det lider mot aftonen, svalkande flägtar komma från vestern, och vi indricka i fulla drag den friska prärieluften.

Mot skymningen synes tjock rök uppstiga vid horisonten. Vi närma oss den för hvarje ögonblick. Det är präriebrand! Jag sträcker hufvudet ut genom fönstret för att se ett skådespel, som jag så ofta längtat att få skåda, tills mina ögon fyllas af rök och dam. — Ändtligen! Se der — att flygande artilleri af idel flammor, vågor af eld med vindens snabbhet vältrande sig fram öfver de ändlösa slätterna!

Men detta skådespel skulle snart aflösas af ett annat ännu mera majestätiskt. Medan vi njöto af denna för oss alldeles nya uppvisning, hade tjocka moln med förvånansvärd hastighet dragit sig samman öfver himmelen — en åskstorm var i annalkande. Den nedgående solen purpurfärgar en kant af de tjocka moln, som, likt en solid mur af oregelbundna tegellager, resa sig från jorden mot himlen. Så kom stormen i ett nu och kastade sig öfver tåget, liksom då en här störtar mot en fiende, som ständigt tränger fram inom dess område. Man känner, huru vagnarna nästan lyftas och ställas på kant, och lokomotivet, ehuru frustande, som det tycks, mer än vanligt, saktar farten. Nu gäller det! Stormen har stält sig midt emot lokomo-

tivet och så att säga fattat det i kragen för att slå det till marken eller kasta det ur spåret. Det är ett svårt grabbatag! Om ett par minuter voro vi insvepta i kolsvart mörker. Blixtarne hängde ned från molnen som fransar från en duk och lekte likt eldspolar mellan himmel och jord, såsom höllo de på att väfva en förstörelsens drägt. Thor röt icke blott, likt ursinniga tjurar, som han gör i hemlandets dalar, utan han sände skott på skott likasom från kanoner, som ha *allvar* i leken. Skådespelet var storartadt öfver all beskrifning. Lokomotivets frustande och vagnshjulens enformiga malande kunde nu ej höras det minsta. Det var skott på skott, mångdubblade i oändlighet. Jag fruktade, att järnhästen ej skulle stå profvet mot dunderköraren; men några minuter till, och vi äro segrande ur striden. Så ha vi då äfven fått se en Kansas-storm.

Nu är sängdags, och vi, som ej bestått oss sofvagnsbekvämlighet, söka hvila bäst vi kunna. Jag insöfves af vagnshjulens enformiga malande och väckes af tystnaden, hvar gång tåget stannar. Huru söfvande är ej hvarje enformigt ljud! Huru sött sofver man ej vid ett brusande haf, en fors, en kvarn eller i en kyrka under en vanlig predikan! Ja, jag tror nästan, man skulle kunna sofva sött vid det dånande Niagara med dess vattenmassa strömmande ned efter halsgropen, kunde man blott bli van dervid.

Man behöfver ej en altför liflig inbillning för att höra röster ur stormen, ur vågens svall och strömmens brus; eller, likt Malmströms »liten pilt», i den tysta natten, då »det suckar så tungt uti skogen». Så tyckas äfven de rullande hjulen under tåget oupphörligt återgifva Horace Greelys råd: »Vesterut, vesterut, vesterut!» beledsagadt af den för järnvägsresande välkända »kli-ång-ki-ti-klång-ki-ti»-musiken.

Man brukar ej vakna på morgonen mycket högre än då man gick till hvila; men då vi följande morgon sågo solen uppgå öfver vestra Kansas slätter, voro vi ett par tusen fot högre än då natten inträdde. Vi ha redan lemnat de bördiga prärierna bakom oss och befinna oss nu på de sandiga och föga fruktbara högslätterna, hvilka sträcka sig omkring 100 mil österut från Klipp-bergen. Tåget ilar uppåt och vesterut efter Arkansas-floden. Här var fordorn

emigranternas stråkväg, och många indianbyar voro äfven här belägna; och ännu synas här och der gamla »indian-trails» och äfven lemningar efter deras byar. Här och der efter floden, som än gräfver sig ned i jorden likt en mullvad och än dyker upp och vidgas till ett stort träsk med oändlig rikedom på vilda änder, ankor och gäss, ser man stora hjordar af boskap och får, och öfveralt ligga skelett af kreatur, hvilka i tusental frusit ihjel under föregående kalla vinter.

Morgonen är skön, och alla äro vakna och titta ut genom fönstren. »Präriehundar!» ropas det genom vagnen. Se, der äro de mycket riktigt de feta, ystra kräken, stora som något förstorade råttor — man kunde kalla dem råttprostar — troligen kallade hundar, emedan de äro lika litet beslägtade med *canis* som med *sus scrofa*. De sitta raka som käglor på sina kullar och beskåda tåget, med framtassarne hängande ned på ett föraktligt, tanklöst eller högtidligt sätt, såsom hade de nyss tvagit sina händer på morgonen utanför sin stuga och stode och gapade på de der dårarne, som åka förbi på väg till Colorado och Kalifornien för att söka guld och lycka. Man har sagt, att de skälla på tågen; men jag märkte ej något sådant oskick från deras sida. — Nu genljuder vagnen af ropet: »Antiloper!» Se der springa de lätta och smidiga gestalterna ett stycke, så vända de sig om och se på oss med hufvudet lyftadt uppåt; och så taga de åter några skutt, och vi förlora dem ur sigte. Präriehundar och antiloper i sitt hemland voro mycket intressantare än »Barnums jättemenageri, konsolideradt med Londons Cirkus» i Brooklyn.

Marken blir mer och mer ojemn. Stora sanddrifvor, hopförda af den starka vestan, höja sig å ömse sidor om banan. Växtligheten och grönskan blifva sparsammare; men det korta och upptorkade »buffelgräset» i dessa trakter lär vara ett mustigt födoämne för kreaturen. Här och der synes en ljusgrå ö i öknen med ett hvitt tält uppslaget bredvid den. Det är fårahjorden med sin herde. Der nere vid floden beta boskapshjordar, vårdade af herdar till häst.

Den som har skarpt öga kan redan spana några blå punkter vid horisonten i vester. Det är Klipp-bergen! Ännu äro de på öfver 100 mils afstånd, men synas ändå nära som grannar. Denna stund, då mitt öga uppfångade den

första skymt af Klipp-bergen, skall alltid fortlefva i mitt minne som en ousägligt skön erfarenhet af hänryckning, renhet och frid. — Jag tänkte på andras ögon än mina — trötta, damuppfyllda ögon — som klarnade upp, då de först fingo syn på Klipp-bergens snöklädda toppar, glänsande i den brännheta solen. Jag tänkte, och det icke så långt tillbaks, på prärie-karavanerna och prärie-hjeltarne; på oxarne, som, uttröttade, slinkade mellan skaklarne, likt en pendel; på den tid, då de resande, efter att först ha fått syn på bergen, måste färdas i flera dar, innan de hunno till dem. Och jag ser der till venster om floden deras gamla ökenväg, och åren försvinna och lägereldarne, matade af kaktus och gräs, flamma åter, och jag lägger mig ned bredvid dem under en himmel, som är naken, främmande och sällsam, och jag hör prärievargens tjut i den tysta natten och den vilda indianens stridsrop, då han anfaller blekansigtena, som inkräktat på hans område.

Innan vi lemna Kansas, vill jag återgifva följande, som meddelades mig rörande kreatursafveln, som bedrifves i så ofantligt stor skala i den aflägsna sydvestern. Om en person, som ämnar ingå i dylik verksamhet, har blott ett ringa kapital, är det bäst att köpa 160 acres »land» att börja med till hem och »ranch» (betesmark) och sedan arbeta sig upp vidare. Dylikt »land» kan erhållas för 1: 50 å 5 doll. aceren, efter läge och godhet. Längre bort från järnvägen finner han så mycket *fritt* betesland, han önskar. I vestra Kansas kan hveteodling med fördel bedrifvas tillika med fårafvel.

Spanska får äro de bästa för vestra Kansas. De kunna köpas i Wisconsin, Michigan eller Iowa, levererade i Kansas för 3 doll. per stycket. Gumsar af bästa slag kosta 40 å 50 doll. per stycket.

Om man t. ex. har ett kapital af 5,000 doll. att börja med, kan man göra ungefär följande beräkning: Man köper sig först en »farm» godt »land» å 160 acres å 4 doll. per acre att betalas i terminer under en tid af 6 år. Första afbetalningen derå är 144 doll.; ett hus omkr. 500 doll.; ett par hästar, lastvagnar och redskap etc. 600 doll.; summa 1,244 doll. Genom att förena hveteodling med fårafvel kan tillräckligt realiserats på »farmen» för att betala den och underhålla familjen. Detta lemna ett öfverskott af

3,756 doll. att insättas i fårafveln efter ungefär följande beräkning:

800 merinos tackor, à 3 doll.....	2,400 doll.
8 merinos gumsar, à 40 doll.....	325 »
Stängsel och skjul för 1,000 får.....	225 »
Väderkvarns-pump, brunn och hoar ...	125 »
	<hr/>
	Summa 3,995 doll.

Omkostnader.

Hö	70 doll.
Majs.....	150 »
Klippning och utgifter.....	300 »
En herde, ett års lön	300 »
	<hr/>
	Summa 820 doll.

Inkomster.

För 640 lam, à 3 doll.	1,920 doll.
För ull, à 4,800 eng. pund, à 25 cents	1,200 »
	<hr/>
	Summa 3,120 doll.
Minus omkostnader	820 »
	<hr/>
	Ren behållning 2,300 doll.

Detta lemnar en ren vinst af 74 procent på det insatta kapitalet. Denna beräkning är gjord efter yttre priser. En händig farmare kan uppsätta fårskjul, som kosta mindre än 100 doll.; och hälften af omkostnaderna kan han undvika genom att sjelf utföra en stor del af arbetet. Hjordens förökning är beräknad så lågt som till 80 procent, under det den vanligen stiger till 95 procent.

Nötkreatursafveln är i allmänhet icke så vinstgifvande som fårafveln, men den lär vara säkrare i längden. Det finnes en lag i Kansas, känd under namn af »herdelagen», som i de grefskap, der den tillämpas, tillåter »farmaren» att odla sin jord utan att behöfva inhägnad den, och tvingar boskapsafaren att vakta sin hjord samt betala all skada, den åstadkommer på de odlade fälten. Denna lag är hinderlig för de små boskapsafarne, hvilka ej ha råd att hålla en herde, hvadan dessa ej kunna existera inom de områden, der denna lag är gällande.

TIONDE KAPITLET.

Genom Colorado och Nya Mexico.

Vi ha redan uppnått *La Junta* i sydöstra Colorado, der vi passagerare till Nya Mexico, Arizona och Kalifornien stiga utaf det tåg, som vi hittills följt, och som går till *Pueblo* i Colorado, för att invänta tåget till Nya Mexico. *La Junta* är en liten styf stadsunge, som nyss krupit ur skalet. Utom stationshuset har den ett hotell, ett par andra brädskjul med skorsten och fönster samt en krog (vi äro ej längre i Kansas). Vi mottaga snart den hugneliga underrettelsen, att vi få vänta 12 timmar på vårt tåg, eller till kl. 12 på natten. De flesta af passagerarne taga sig rum på hotellet och sofva bort väntetiden; men jag gjorde det ej, ty jag ville »se stan». Lotter och gator voro utlagda, och så vidt jag kunde märka, hindrade intet, att de sträckte sig i vester till Stilla hafvet, i öster till Atlanten, i söder till Mexico och i norr till Britiska Amerika eller nordpolen. Dagen var het, och solen brände nästan odrägligt; men luften var så skön och uppfriskande, att man likväl ej led mycket af värmen. Alt är tyst, stilla och dödt; ingen rörelse, utom underkäkarnes hos en rad af dessa Vesterns egendomliga »yankees», som sitta i skuggan på hotell-verandan, med fötterna högre än hufvudet mot väggen eller någon stolpe och slokhatten dragen ned öfver ögonen, tysta som en mur och stänkande tobakssaft omkring sig. Äfven jag satte mig bland dem med fötterna sträckta uppåt mot en vägg och försökte inleda samtal med en af dem genom att ställa några frågor till honom rörande boskapsafveln etc., men han svarade mig blott med ett grymtande läte och drog sedan hatten djupare ned öfver ögonen. Han hvarken sof eller syntes vara sömnig, ty underkäken rördes lika flitigt som på ett idislande lam. Jag gjorde ej mer några frågor af fruktan för att bli utmanad på duell eller se en pistol rigtas mot mig.

Alla innevånarne i staden tycktes spisa tillsammans i hotellet, ty stor trängsel rådde i spissalen under målti-

derna. Jag såg ej mer än två fruntimmer (utom några tjenare), och de voro mycket granna. Jag hade äran spisa vid samma bord som de. Jag hade ej samtalat med en människa på nära ett dygn, hvadan jag inledde samtal med ett af fruntimren, men mötte snart ett par ögon från en herre vid motsatta ändan af bordet, som blickade dolkar och kulor, och jag vardt rädd och teg. Sedan tror jag ej, att jag talade ett ord vid någon människa i »then staden»
La Junta.

På kvällen sken månen så klar, och stjernorna blickade så vänligt ned på den ödsliga slätten. Jag vandrade ensam ut i den stilla natten ett par mil bortom »staden» och satte mig på en kulle. Hu! Hvad är detta? Ett hemskt skällande och vrålande afbryter nattens stilla tystnad, hvilket snart mångdubblas och höres från alla håll, tills hela trakten genljudar af ett sällsamt och hemskt läte. Fast jag afsagt mig tron på spöken, började jag undra, om jag ej nu ändå kommit inom trollens område. En stunds eftersin-ning erinrade mig om tillvaron af prärievargar, och att det var de, som hedrade mig med serenad.

Litet efter midnatt kom äntligen tåget till Nya Mexico, och jag tog afsked af La Junta utan att fälla en tår. »Santa Fé-banan» tar härifrån en sydvestlig riktning och följer fortfarande Arkansas-floden genom sydöstra hörnet af Colorado mot Raton-bergen, som gränsa till Nya Mexico. Nära tre hundra år sedan trängde jesuitmissionärer och med dem det spanska väldet söderifrån hit upp. Och under det senaste århundradet gick handelsvägen mellan Mexico och Nord-Amerika fram här, känd under benämningen »the Santa-Fé-trail;» och från urminnes tider har buffeln, antilopen och indianen ströfvat omkring öfver dessa sällsamma högsätter, der nutidens karavan, bantåget, ilar fram, och boskapshjordar i tusental beta under »blekansigtenas» vård. Kunde blott denna flod, dessa slätter och denna gamla nötta väg tala om alt, hvad de sett och hört!

Då det dagades följande morgon, helsades vi af en hjord antiloper, som stodo uppställda ej långt från tåget likt gardister, hvilka nyss efterkommit kommandoordet: »gif akt!» De rörde sig ej det ringaste, förr än tåget hade gått förbi. Då gjorde de helt om och tågade i ilmarch uppåt bergen. Om några minuter voro vi i »Trinidad» (Tre-

enighet), en mycket pittoreskt belägen stad vid foten af Klipp-bergen med ett jemförelsevis modernt utseende. Den är hufvudstad för grefskapet »*Las Animas*» (själarna) och har omkr. 2,500 innevånare, af hvilka nio tiondedelar äro amerikaner. Den hörde fordom till Nya Mexico, men hör nu till Colorado. Den lär vara en af de mest betydande städerna i sydvestern. Man har här en storartad utsigt af »*the Spanish peaks*». Det var en behaglig syn att äfven här i denna aflägsna vrå af detta stora land se ett ståtligt skolhus och tre protestantiska kyrkor.

Denna plats är medelpunkten för en ofantligt stor ullhandel med fåraflarne i södra Colorado och norra delen af Nya Mexico. Här är rik tillgång på stenkol och ganska mycket deraf användes för staden och järnvägen. Järn-, silver- och kopparmalm finnes i öfverflöd i omnejden, men intet har ännu gjorts för att förädla den. Petroleum tros äfven finnas i granskapet. Goda svafvelkällor finnas mycket nära staden.

Från Trinidad släpades tåget af två stönande lokomotiv 16 mil uppför Raton-bergen till den stora tunneln, 2,000 fot lång, som sprängts genom bergen. Vi trädde in i tunneln i Colorado, och kommo ut ur densamma i Nya Mexico.

Den första syn, som mötte mitt nyfiket spanande öga, då vi döko fram ur bergets sköte in i detta sällsamma land, var en oljeglänsande mexican, förmodligen med åtskilliga procent indianskt blod i sina ådror, stående utanför en lerköja och sysselsatt med att byta om linne, om nämligen trasor utan någon gifven färg, som en människa bär närmast kroppen, kunna kallas så. Detta var en slående bild af ställningen i Nya Mexico för närvarande. Sedan den samhällsomdanande järnhästen banade sig väg hit ned, har äfven Nya Mexico börjat byta om dräkt. Dernäst mötte mitt öga två vackra antiloper, som sprungo så graciöst uppför berget, att jag kände mig frestad att hoppa af tåget och springa efter dem blott för att se på dem. Å ömse sidor om banan arbetas på stenkol, hvilka här ligga i nästan öppen dag. Vi äro nu inne på den stora beryktade Maxwellska landförläningen, bestående af 2 millioner acres land, som han erhöll af mexicanska regeringen för någon tjänstbevisning.

Det är fåfängt att försöka beskrifva den fantastiska natur, som här utbreder sig för det undrande ögat. Himlen

är så klar och skär och luften så tunn och ren, att berg, som äro på hundra mils afstånd, synas så nära, att man skulle kunna taga en aftonpromenad till dem. Här ilar tåget utefter nästan lodräta klippväggar öfver hemska bråddjup; der slingrar det sig fram genom en leende dal med en grupp indianska och mexicanska lerkojor, som kallas »pueblos» (byar), än arbetar det sig i zig-zag uppför en bergshöjd, hvarifrån ögat dricker sig drucket af sällsamma och underbara syner, och än dyker det in i bergens mörka innandömen, der lokomotivets stönande förer en i andanom till de lägre regionerna, sådana de skildrats af en Dante och en Virgilius. Här är allting sällsamt. Bergen äro ej som vanliga berg. De se ut än som förstenade bord, alldeles platta på toppen; än som en petrificerad irländsk krogkund, klädd i fräck med ett dussin svalstjertar och i hög hatt, som liknar det lutande tornet i Pisa; under det andra äro så förvillande lika en slottsruin, att ett fruntimmer från Missouri, som satt bakom mig, upprepade gånger frågade mig, hvem som bott der. Ja, »hvem?» svarade ekot. Här och der uppför bergen synes ett ensamt barrträd, som på sin väg till toppen likasom stannat, villrådigt om det skall gå längre.

Taflan inne i vagnen har också blifvit ytterst pittoresk, isynnerhet vid stationerna. Den allvarsamma svarta eller grå färgen har vikit för blått, gult och grönt, men framför allt rödt. Röda och vida byxor, röd väst och ett slags röd jacka tycktes vara den fashionabla herre-drägten i Nya Mexico; och dessutom det oundvikliga bältet om lifvet med pistol samt en glänsande spansk dolk hängande ned vid sidan. Här sutto vi några få främlingar från östern såsom mörka törnen bland dessa rosor. Ehuru engelska talades af några och förstods af flera, var dock spanska allmänna språket bland folket.

Vid stationerna såg man alltid en lång rad halfsofvande mexicaner samt »pueblo-indianer» stå och stirra på tåget likasom får, då de få se något ovanligt. De yngre bland dem visa mera företagsamhet och gå igenom vagnarne och på spanska eller bruten engelska utbjuda frukt, mest äpplen och persikor. Jag försökte läsa i dessas drag, som stodo och gapade på oss; men denna bok tycktes vara tillsluten, eller, om man så vill, var på samma gång intet sägande och

likväl kunde innehålla allting. Detta mörkgula ansigte med de hoptorkade dragen och de små svarta ögonen kunde mycket väl vara en lönnmördares, hvilken för 10 doll. kunde sticka dolken i hvilket hjerta som helst; men det kunde ock vara en eremits, som i årtal lefvat på gräsrotter och latinska böner, eller ock en half-idiot.

Öfveralt på vägar, i dalar, på höjder och berg resa sig grofva träkors, och både utanför och innanför de primitiva lerkojorna synas klumpiga helgonbilder.

Efter flera timmars färd genom de mest pittoreska och sällsamma trakter, som mitt öga någonsin skådat, kommo vi till *Las Vegas*. Här måste vi stanna några timmar, emedan regnfloder hade på ett par ställen förstört banan, som måste lagas. Detta dröjsmål var ej ovälkommet, emedan det gaf mig tillfälle att se mig omkring på denna beryktade plats. *Las Vegas* består egentligen af två städer, belägna på en bergsplatå, omgifna af höga berg. Den »gamla staden», det ursprungliga *Las Vegas*, är belägen omkring en half mil från den nya och består af gamla *adobe*-hus eller ett slags lerkojor, bygda omkring en »plaza» i äkta spansk eller mexicansk stil. Den nya staden består af trähus och är ett alster af järnvägen. Äfven denna plats har en lofvande framtid för sig såsom medelpunkten för stor ull-handel med fåraflarne samt stor grufvörelse, som i en snar framtid måste utveckla sig här. Flera rika malmfynd ha redan gjorts och andra ännu rikare komma utan tvifvel att göras. Härifrån är diligens-transport till en mängd olika ställen inom Nya Mexico.

Las Vegas har på senare tiden blifvit mest beryktadt för dess varma källor, belägna 6 mil från staden i en kittelformig dal, omgifven af en storartad natur. Så långt tillbaks som traditionen går ha dessa källor varit kända såsom helso-gifvande. Långt innan någon amerikan satte sin fot på denna mark, voro de kända och använda af både indianer och mexicaner. Nu äro de i rike amerikaners händer, hvilka nedlagt mycket pengar för att göra dem till »den bästa kuranstalt i världen», som det blygsamt hette i deras annonser. Ett storartadt hotell och badhus ha uppförts, och läkare underhållas på platsen.

Bakom badhuset och på höjderna ofvanför äro de 22 källor, hvilka utsända sitt kokande innehåll och som gjort

denna plats så ryktbar. Deras djup är ej känt. Vattnet, som i betydlig mängd flödar fram ur dem, varierar i värme från 110 till 140° Fahrenh. Jag åt två ägg, som jag sjelf kokade i en af dem. Vattnet är klart och i allmänhet smaklöst eller har en ringa bismak af svafvel. Huru vattnet upphettas är ännu ej känt. Somliga tro, att det sker genom kemisk förbränning; men troligast är, att de underjordiska bergen på ett jemförelsevis ringa djup under något vulkaniskt utbrott, som ofta synes ha inträffat i dessa trakter, blifvit upphettade och sålunda meddela vattnet af sitt värme.

På väg till de heta källorna ser man på toppen af en kulle till venster om vägen ett groft och klumpigt kors af trä resa sig mot skyn. Ett träkors är här i och för sig ingenting ovanligt eller märkvärdigt, men *detta* kors är anmärkningsvärdt därför, att det utgör målet, hvartill medlemmarne af den här beryktade hemliga orden, som kalla sig *Penitentes* (botgörare), under passionsveckan krypa på bara knän. Samma orden har en by längre bort efter samma väg. Första huset i densamma — en lerkoja utan fönster eller annan öppning för ljuset än en låg ingång — är ordens rådhus, hvori ordens hemliga möten hållas.

Denna ordens medlemmar tillhöra den okunnigaste och råaste klassen — och det vill ej säga så litet bland de halvilda och osedliga mexicanarne i Nya Mexico. De äro exkommunicerade från katolska kyrkan och erkännas icke af katolska presterskapet, men hålla likväl fast vid katolicismen och göra anspråk på att vara de enda rätta kristna och katoliker. De finnas spridda öfveralt i Nya Mexico och Arizona. De bo för sig sjelfva i särskilda byar och lefva ett om möjligt lösaktigare och osedligare lif än mexicanare i allmänhet och räkna bland sig en mängd grofva brottslingar. De förehafva hemliga och besynnerliga ceremonier, och »passions-veckan» tillbringa de i undangömda bergstrakter, der de plåga och misshandla sina kroppar på det grymmaste, likasom Aztek-presterna fordom gjorde. De slåpa och vältra stora och hvassa stenar, krucifix och andra tunga bördor, sönderrista sitt kött med svärd och knifvar och sarga sig öfveralt med kaktus-taggar. På torsdagen och fredagen ledas de, klädde endast i byxor och med förbundna ögon, genom gatorna, piskande sina lemmar med ett slags

groft och segt ogräs, tills blodet betäcker huden, och somliga af dem dö af dessa stjälfstillfogade lidanden. Dessa botgörelser sluta med tortyrer i katedralen, hvarest de representera det mörker och kaos, som de trodde följa på korsfästelsen. Sedan de obarmhertigt misshandlat sina kroppar, förblifva de der i fullkomligt mörker under en timmes tid, hvarunder de tjuta och jämra sig och kasta käppar och stenar åt hvarandra. I *Las Vegas* krypa de på sina nakna knän efter den steniga vägen från staden upp till det ofvannämnda korset, derunder piskande och obarmhertigt sargande sina kroppar. Denna veckas »botgörelse» anse de vara mer än tillräcklig för att försona alla de grofva synder och brott, som de under hela året otygladt hängifva sig åt. Denna »orden» tros hafva förgrenat sig från Franciskaner-orden, dels emedan dess ceremonier i mycket likna dennes, och dels derföre, att representanter af denna orden funnits sedan århundraden tillbaka i dessa delar af landet.

Nordvest om *Las Vegas* synes »Eremit-berget» med sina lodräta klippväggar resa sig som en jätte öfver den öfriga bergskedjan. Det har fått detta namn derföre, att en eremit lefde i flera år i en grotta på dess topp utan att gå ned och lifnärde sig af en källa med friskt vatten samt gräsrötter och födoämnen, som beundrande pilgrimer bragte honom.

Tjugo mil söder om *Las Vegas* kommo vi till en by, bestående af några lerhyddor, kallad *Bernal*. Ofvanför byn höjer sig »Bernal-peak», ett sockertopp-formigt berg med en liten plåtå på toppen. Detta har en tragisk historia. Före kriget mellan Förenta staterna och Mexico bodde mexicaner i byn. Navaho-indianer, som voro på Förenta staternas sida, gjorde ett anfall på byn och drefvo 26 af byns raskaste innevånare upp på toppen af berget. Indianerna räknade omkring 400; och att anfälla dem var för mexicanarne en säker död. Det var blott en väg upp till bergets topp, och den kunde de 26 mexicanarne försvara mot hvilket antal som helst. Mexicanarne ville ej komma ned, ej heller ville de låta indianerna komma upp; och de senare satte sig med flit ned och väntade, tills deras fångar svultit ihjel. Af detta skäl kallas nu berget »Starvation Rock» (Svältklippan). Två höga kors resa sig på dess topp. Här löper tåget vid det temligen höga bergets fot, men då vi komma

till *Santa Fé*, kunna vi se ned till dess topp. Så stark är stigningen här. Ytterligare tio mils färd genom en mycket pittoresk trakt förer oss till *San Miguel*, som fordom var en stor »stad» med 7,000 innevånare, men nu har den blott 1,500.

Längre i söder synas på en höjd omkring tre mil från banan de röda ruinerna efter den ryktbara Pecos-katedralen. Der uppe var fordom en stor och folkrik Aztek-stad. Enligt en arfsägen föddes Montezuma*) här; och då han for sin väg, befalde han folket hålla den heliga elden brinnande till hans återkomst. Men han kom aldrig. Krigare vaktade eldarne och kvarblefvo på sin post i två dagar och nätter eller, såsom somliga säga, tills de dogo af trötthet och hunger; och många, som kommo derifrån lefvande, dogo kort derefter. De spanska mexicanarne plägade tro, att deras barns kroppar gåfvos åt en vidunderligt stor orm, som slukade dem. Hvad orsaken än må hafva varit, blef det alt sämre och sämre med staden Pecos. En gång, vid medlet af senaste århundradet, plundrades den af indianer, men många undkommo. År 1837 räknade stammen blott 45 personer, af hvilka endast 7 voro krigare. Under hela denna tid hade de hållit den heliga elden brinnande; men nu kunde de ej längre göra detta, emedan de voro för få; och sägnen berättar, att tre krigare gingo ut i skogarne med elden, och att Montezuma sjelf visade sig för dem och befriade dem från densamma. Då packade de in sina saker och slog sig ned bland sina bröder i *Jemez Pueblo*, vester om *Rio Grande*. De voro naturligtvis soldyrkare, och hvar morgon blickade de mot soluppgången, väntande Montezumas återkomst.

Nära denna plats äro några stenblock, som ha lika tydliga märken efter människofötter, som om de i går gjorts i mjuk lera, och enligt arfsägnen äro dessa Montezumas fotspår. Innevånarne blefvo till namnet kristna för flera århundraden tillbaka, eller snarare började då inblanda katolska ceremonier och tänkesätt i sin gamla religion. Den gamla »Pecos-katedralen» bygdes 1628 af franciskanermunkar. »Pecos» betyder »blond, ljuslätt och fläkig». Som-

---

*) Montezuma-myten är allmän i dessa trakter. Nästan hvarje by har haft sin Montezuma.

liga säga, att »staden» öfvergafs, emedan Comanches anföll och plundrade den; men en annan sägen berättar, att en helig orm hölls i rådhuset, hvarest den heliga elden var, och att ett barn offrades dagligen till föda åt ormen, hvadan befolkningen snart utdog. Den gamla ruinen är en af de ryktbaraste i hela Nya Mexico.

Vi fortsätta vår färd förbi små byar med små odlade jordlappar, vattnade af bäckar flödande från bergen. Öfveralt ute på fälten resa sig en mängd grofva träkors, som uppsatts af det vidskepliga folket i den tron, att de skola skydda och välsigna deras skördar. Jorden tyckes vara fruktbar; men den måste vattnas, emedan här faller intet regn på hela året, utom några våldsamma störtskurar under den s. k. regntiden mellan Juli och September.

Vi färdas äfven förbi *La Glorietta*, hvarest utkämpades en strid mellan nordstaternas och sydstaternas trupper den 28 Febr. 1862, som varade från kl. 10 f. m. till kl. 5 e. m., utan att någondera parten afgick med seger.

Vid *Lamy*, så kallad efter ärkebiskopen i *Santa Fé*, steg jag på ett »tåg», bestående af lokomotivet och en vagn, hvilket efter en bibana förde oss till *Santa Fé*.

Alla gamla städer och byar äro vördnadsbjudande, men det är något särskildt romantiskt, en viss medeltids-gloria, som omgifver dessa byar och städer, bestående af lerhyddor med flatt tak, små dörrar och föga eller inga fönster och sina ljuft klingande ortodoxa spanska namn. Min fantasi var uppjagad, och mitt öga spanade nyfiket efter att få se det beryktade *Santa Fé*. Några minuter till, och tåget stannar och banan är slut, utan att jag ser den märkvärdiga staden. Jag hade spanat åt orätt håll. Jag steg ur vagnen på andra sidan och såg framför mig en syn, som allra först påminde om ett stort tegelbruk med en rad tegelhögar, som utlagts till torkning. Jag blef litet misslynt öfver att verkligheten ej tycktes motsvara inbillningen. Hvilken kuriös stad! Jag kände mig frestad att helsa denna heliga stad med ett gapskratt; men det vore vanhelgande; derföre satte jag mig tyst och allvarsam som en egyptisk prest i en omnibus och forslades omkring fem minuters väg öfver en bäck utan bro och nästan utan vatten, som förmodligen af detta sistnämnda skäl kallas *Santa Fé-floden*, och efter små slingrande, smutsiga och af dagligt

och nattligt allehanda luktande öppningar mellan lerkojorna till »Grand Central Hotel». Denna färd kostade 50 cents. Här fick jag en »cell» en half trappa ner från gatan, hvilken tillika med föda kostade 4: 50 doll. per dygn. Jag slukade i hast litet mat, deribland kött, som var märkligt för sin elasticitet, hvarefter jag skyndade ut för att »se och höra, men inte röra».

Det var lördagsafton, och en mängd grufarbetare och kringboende personer hade kommit in för att tillbringa söndagen i staden. San Francisco-gatan, en af de få, som enligt nutidens begrepp kunde med något sken af rimlighet kallas gata, vimlade af mexicanare i pittoreska trasor, oljeglänsande indianer omsvepta med filter, grufarbetare med grofva bälten om lifvet samt den oundvikliga pistolen och spanska dolken. Få fruntimmer, mest indianskor och mexicanskor, syntes till. Men mörkret inträdde snart, och, eftersom upplysningen i Santa Fé också var temligen skral, var det ej särdeles treffligt för en främling att gå bland dylikt sällskap ute i mörkret. Det lär knapt gå en vecka förbi utan att rölverier och mord inträffa i »den heliga trons stad» och dess omnejd. På hotellet träffade jag en proffessor R. från Washington, hvilken visade mig ett par af de många spelhelveten, som finnas i mängd här likasom i Mexico och Spanien. Så snart mexicanen lärt sig gå, vågar han sin enda penny på spel; och den gråhåriga mannen, som står på grafvens brädd, vågar sin sista rock eller sin sista dollar, och då den är slut, spelar han bort sin kropp, hvilken säljes åt någon läkare, innan han dör. Hit flocka dessutom amerikanska »sportsmän», såsom dessa spelherrar kalla sig. I ett och samma rum sågo vi ej mindre än tre spelbanker. Dessa äro i verksamhet från gryningen på morgonen till långt utöfver midnatten. Indianer, omsvepta med stora smutsiga filter, hoptorkade mexicaner och hvita vildar trängdes omkring det ödesdigra bordet, hvarpå lågo högar af silfver och guldmynt. En djup och hemsk tystnad rådde, hvilken afbröts endast af myntets klang, hvilket ständigt vexlade ägare. Det sades, att tiotusen dollar ofta bytte om egare under tio minuter. Affärsmän kunde förlora 1000 doll. på en afton utan att visa den minsta ledsnad deröfver. Naturligtvis uppstå ofta träter, hvilka sluta med mord.

Trött af den långa resan och efter två nätters vaka gick jag till hvila i min »cell» och hoppades få en ljuflig sömn. Men det skulle ej blifva så. Midt emot mitt rum på andra sidan gatan var en »Varité Teater», hvarest spelades och dansades till gryningen på söndagsmorgon, under det slagsmål och oljud fördes på gatan. Jag sof ej en blund före kl. 4 f. m.

Kl. 7 f. m. gick jag till »Santa Fé katedralen», en klumpig byggnad af soltorkad lera, der katolsk gudstjänst hölls. Der inne var nästan mörkt. Blott litet ljus trängde red genom en öppning på taket och det matta skenet af några brinnande vaxljus lyste på några fula och hemska taflor af Kristi lidande, jungfru Maria med Jesus-barnet o. s. v. Åhörarne utgjordes mest af kvinnor och barn, af hvilka somliga voro mer än halfnakna. Då vi kommo ut, fördes ett lifligt slagsmål utanför kyrkdörren mellan ett par mexicaner, hvare ett par hundar äfven togo del. Så snart männen kommo ut ur kyrkan, tände de på sina pipor och cigarrer.

Jag hade sedan glädjen träffa några protestantiska kristna och inbjöds att tala både på för- och eftermiddagen i en presbyteriansk kyrka, som 1847 uppbyggdes af baptister. Det var svårt att se någon annan skilnad mellan söndagen och andra dagar än den, att mera folk var i rörelse. På solsidan om *plazan* lekte smutsiga indianska och mexicanska barn, somliga med några trasor öfver sig och somliga spilla nakna, och halfnakna gamla män och kvinnor med ett ohyggligt utseende sutto och sålde *tortillas*, bröd, tor-kadt fårkött, lök, tomatoes, rödpeppar och karameller etc. Bodarne och krogarne voro öppna, och handeln öfveralt gick friskt.

Santa Fé de San Francisco (Den hel. Francis heliga tro), som staden ursprungligen heter, är den äldsta staden i Nord-Amerika. St. Augustine i Florida grundades 1565, men de spanska jesuitmissionärerna funno Santa Fé vara en folkrik stad, då de först trängde hit upp år 1541. Dess ursprung förlorar sig i sagodunklet. Aztekerna, som bebodde den, då spanjorerna kommo dit, och som bebott den århundraden förr än Amerika upptäcktes, hade sagouppgifter derom, att ett annat folk innehaft den, förr än de intogo den. Dess läge, på en bergplatå 7,000 fot öfver hafvet, och omgif-

ven af höga berg och med en utsigt af öfver 100 mil åt vissa håll, är mycket romantiskt. Dess befolkning uppgår f. n. till 6,000, af hvilka omkring 700 äro amerikaner. Spanska talas mest, fast engelska förstås af många. De spanjorer, som intogo Nya Mexico, gjorde Santa Fé till hufvudstad, så som den förut varit Montezumernas hufvudstad. De förde här ett despotiskt välde, oberoende af både Spanien och Mexico. Det är ej fullkomligt känt, hvad Santa Fés aztek-namn var, men det anses ha varit Cieuve. Innevävarne, som här bebodde byar och städer före spanjorernas inträngande, kallades pueblo-indianer till skilnad från de vilda indianstammarna, som ströfva omkring utan fast bostad. Pueblo-indianerna voro fredliga och stodo i sedligt afseende mycket högre än deras eröfrare, som gjorde dem till slafvar och behandlade dem med omänsklig grymhet, tvingande dem att arbeta för intet i de rika grufvorna, af hvilka en betalade ej mindre än 10 millioner doll. i skatt till kyrkan. De förtryckte indianerna gjorde uppror 1680 och fördrefvo de spanske förtryckarne med prester, munkar och alt, nedrefvo klostren och kyrkorna — utom Pecos-katedralen — och fylde igen grufvorna för att borttaga alt, som kunde egga de kristnas lystnad efter makt och guld, och återupprättade sin egen religion. Efter åtskilliga fruktlösa försök underkufvade spanjorerna upprorstiftern efter ett blodigt slag den 13 Sept. 1692. Sedan dess har Nya Mexico stått under mexicansk despotism tills 1846, då det öfverlemnades till Förenta staterna. Santa Fé intogs af slafpartiet under inbördeskriget 1862, men efter slaget vid Glorietta utrymde de staden efter att ha lefvat som röfvare der för en tid. Utrymmet tillåter ej att vidare genomgå Santa Fés romantiska historia.

Jag stannade der öfver måndagen, då jag träffade Indianagenten D:r Thomas och guvernören Sheldon. Enligt d:r Thomas uppgift finnes f. n. i Nya Mexico 9,060 pueblo-indianer, som bo i 19 städer och byar och uppehålla sig sjelfva; 750 s. k. Hickory-appachees, mycket vilda och mordiska; 1,000 Muschaleros, hvilka äro på krigsfot mot regeringen, och 12,000 Navahoes. Pueblo-indianerna äro till namnet katoliker, men hylla ännu sin hedniska religion, bibehållande den heliga elden och väntande efter Montezumas återkomst, efter hvilken de spana vid hvarje soluppgång.

Med sedligheten står det ytterst illa till, isynnerhet ibland mexicanare, som äfven spridt förruttnelsen bland de eljest strängt sedliga pueblo-indianerna. Min hotellvärd, amerikan, sade mig, att jag aldrig skulle gå före en mexican, ty då riskerade jag att få ett dolkstygn i ryggen; ej heller borde jag obehäpnad gå utom staden. Det sades, att det knapt fans en kysk mexicansk kvinna inom staden. Presterna göra ingen hemlighet af att de hafva mätresser, hvilkas barn uppkallas efter mödrarna. Jag såg en »helig fader», som nyss kommit in till staden med 100 tuppar för att vid en kyrklig fest användas för tuppfäktningar till de rättrognas uppbyggelse.

Här finnes ett stort jesuit-läroverk; ett kloster och en stor domkyrka hålla på att uppföras. Alt detta måste kosta oerhörda summor, som utpressas från det till ytterlighet fattiga folket. Presterna äro mest irländare och fransmän. De taga från tio till hundra dollar för att sammanviga ett par. Bland de fattiga kostar en begrafning från en till hundra dollar efter grafvens afstånd från altaret. De rika få stundom betala ett tusen. Vid sina fester uppföra de »heliga skådespel», föreställande t. ex. Johannes, som kastades i kokande olja; de elfva lärjungarne dragande lott om hvilken skall bli Judas' efterträdare etc. Några börja med skapelsen och sluta med yttersta domen. Äfven den Allsmäktige personifieras; och det berättas om en prest, som var nära att stryka med på korset, der han förestälde den korsfäste Kristus; och en annan, hvilken förestälde Judas, som hängde sig, höll på att kvävas till döds, emedan repet ej var riktigt ordnad.

Ortnamn så väl som personnamn äro här nästan alla »heliga». Ej blott helgons och englars namn uppkallas, såsom San Antonio, San Miguel, San Francisco o. s. v., utan äfven treenigheten sjelf, såsom Trinidad, samt Kristi blod, Sangre di Christo, hvilket gifvits åt en bergkedja norr om Santa Fé. Jag såg en mexicansk buse, som väl knapt försummat att bokstafligen bryta något af de tio budorden, att döma af ryktet och utseendet, och han hette *Jesus Kristus!* Detta är här ett mycket vanligt namn. Don Jesus (herr Jesus), Don Juan di Dios (herr Guds Johan) etc. äro här lika vanliga namn som Anderson och Petterson hos oss.

På eftermiddagarne spelade en musikkår af becksvarter negrer i parken framför plazan, och jag hade äran följa med en general Conway, som var stadd på genomresa och alltid varit en stor gunstling bland negrerne, till deras kasern — de tjenstgöra nämligen såsom soldater — och sedan fick jag sitta på hedersbänken och lyssna på god instrument-musik, under det Santa Fé-bornas solade sig i parken altomkring.

Byggnaderna i Santa Fé utgöras af adobe- eller lerkojor, en våning höga med eller utan dörrar och fönster. Dessa kyffen äro ytterst smutsiga. Barnen äro ofta alldeles nakna och kvinnorna halfnakna. Några få trähus ha uppförts, sedan järnvägen bygts, och invandringsströmmen kommer snart att förändra hela samhället. Hittills har jesuitväldet varit oinskränkt, hvadan inga folkskolor upprättats. Blott några katolska klosterskolor och protestantiska missionskolor finnas, och stor okunnighet råder. Men katolska väldet måste undanträngas af emigrantströmmen och gifva rum för amerikanska skolor, upplysning och frihet.

Innan vi lemna Santa Fé, ber jag att få introdusera den trogna, trägna och i allo aktningvärdas »burro», ett slags mexicansk åsna i miniatyr. Den är ej större än en årsgammal kalf eller en stor Newfoundlands-hund och har naturligtvis långa öron. Jag skall aldrig glömma, då jag först såg en lång rad af dessa djur tågaande i gåsmarch efter San Francisco-gatan i Santa Fé med bördor, som voro dubbelt större än de stackars kräken, hvilka buro dem. En var lastad med bränsle af trä eller torkad kaktus, en annan med en väldig höstacke, en tredje med majsstjelkar, en fjärde med två stora koffertar, en femte med en öltunna, o. s. v. Som man ser, få dessa djur tjena som häst och kärra på en gång. Det begagnas hvarken sele eller betsel, utan drifvaren använder en klubba till att styra sin »burro», och med densamma slår han obarmhertigt det arma djurets hufvud. Då de nått målet eller skola hvila, binda de ej djuren, utan hänga en säck öfver deras hufvuden, så att de ej se att röra sig. Jag skänker dessa varelser mitt odelade medlidande och min beundran för deras tålighet och uthållighet. De borde ha en plats på ett hörn af stjern-baneret!

En dagsresa norr om Santa Fé ligger den gamla ryktbara indianstaden Taos, men jag hade ej tillfälle att besöka

den. Den är troligen lika gammal som Santa Fé. Der äro många intressanta ruiner, och omkring 1,000 pueblo-indianer bo der ännu i sammanbygda adobehus, som tillsammans likna en pyramid. På första våningen finnas inga dörrar eller fönster; andra våningen lemnar en afsats ofvan på den första, den tredje på den andra o. s. v. ända till 5 å 6 våningar, hvadan hela byggnaden får utseende af en pyramid, hvori människor bo sammanträngda som myror i en stacke. Längre norr bland Sangre di Christobergen finnas urgamla förhistoriska ruiner efter stora byggnader, hvilkas nedersta våning haft öfver 100 rum, omgifna af en 12 fot tjock, 30 fot hög och 500 fot lång mur af huggen sten; men de bjelkar, som finnas i behåll, visa att de bearbetats med stenyxor. Hvilket folk bott i dessa byggnader är och torde alltid förblifva en olöst gåta.

På vägen söderut fingo vi höra, att indianer dödat omkring fyrtio hvite nära San Marcial i Nya Mexico. Öfver alt hördes de vildaste hotelser mot indianerna. I Lamy fördes två mördare med handklofvar på ombord på ett tåg till Colorado.

Vi färdades nu förbi den på silfver och guldgrufvor rika Cevilla-bergkedjan och genom en mängd mexicanska och indianska byar till Albuquerque, en jemförelsevis blomstrande stad, der Atlantiska och Stillahafsbanan skär Santa Fé-banan och håller nu på att byggas genom malmrika trakter mot Stillahafvet. Denna plats är också af stor betydelse såsom medelpunkten för får- och kreatursafveln i mellersta och södra delen af Nya Mexico. Denna plats har äfven en mycket gammal katedral, en hop prester och krogar etc.

Söder om Albuquerque fara vi genom kala, ofruktbara trakter, beväxta med s. k. »bunsh-grass», »spanska dolkar» och väldiga representanter af olika kaktus-arter. Trakten blir mer och mer vild. Stora hjordar af antiloper och kaniner, stora som hundar, skrämmas upp af tåget. Här är den vilde indianens hemvist. Vid »stationerna», vanligen bestående af ett brädsckjul, klättra halfnakna indianer af olika åldrar och kön på tåget och åka fritt, så långt de behaga. För att vinna deras ynnest låter järnvägsbolaget dem åka fritt så mycket de önska, ej inne uti passagerarevagnarne, utan på »plattformerna» mellan dem samt på lastvagnarna.

Då tåget nalkades, kommo äfven indianerna springande och skrattande och hängde sig på, stundom då tåget var i stark fart, hoppade sedan utaf och sprungo från banan bortåt bergen. Så länge de voro på tåget, voro de trygga, men så snart de lemnat det, voro de synbarligen rädda, emedan passagerare stundom af elakhet eller lättsinne skjutit på dem med pistoler. Nu var upphetsningen mot dem oerhörd, emedan så många hvita nyligen blifvit dödade af dem.

Denna trakt blir nog i en snar framtid en af de rikaste i hela landet i följd af dess rikedom på ädla metaller. En mängd guldsökare komma också hit, men ännu kan litet eller intet uträttas för indianernas och äfven laglösa hvitas skull, hvilka äro mycket mera vilda än indianerna.

Sedan vi passerat Socorro och San Marcial, ett par mexicanska byar, kommo vi inom ett ökenområde omkring 90 eng. mil i genomsnitt, hvarest ej finnes en vattendroppe, utom hvad som regnar ner, och det sjunker i den lösa sanden lika fort som det faller. Här förgås hvarje år mången resande af brist på vatten, och här synas inga lefvande djur, utom ett slags stora ödlor, som uppehålla sig vid öknens gränser.

Vatten för lokomotivet föres i en jättestor tunna på en särskild vagn. Det var redan mörkt, då vi trädde in i denna öken, der så mången vandrares ben förvittra på den heta sanden; och följande morgon befunno vi oss i Deming, der Atchison Topeka och Santa Fé-banan skär Södra Stillahafsbanan för att sedan fortsättas genom Guayamas i Mexico till Kaliforniaviken.

Eftersom San Francisco-tåget, med hvilket vi skulle fara, redan afgått, gjorde jag en kort tur ned till *El Paso Del Norte*, nordligaste staden i gamla Mexico. Denna stad kan i korthet beskrivas med följande ord: ynkliga lerkor, smutsiga gränder, oförskända flugor utan tal, många katolska kyrkor, kors, helgonbilder, prester, elaka hundar, krogar i hvartannat hus och det gröfsta och oförskändaste lättsinne; lägg härtill en hetta uppgående till omkring 120° Fahrenh. och du har i korthet alt hvad jag såg, hörde och erfor i det romantiska Mexico. Jag var glad att få återvända till Deming för att sedan fortsätta färden till Stillahafskusten.

Der står ännu det ståtliga tåget och det stolta lokomotivet, som fört oss 1,400 mil öfver haf af bördiga prärier,

öfver högslätter och öknar samt öfver och genom berg, på samma gång det starkaste lastdjur, den snabbaste stridshäst, den oemotståndligaste bärare af civilisation, den outtröttligaste missionär och den bästa stiftare af frid mellan stridande folk!

Näst det jätteföretag, som fullbordades, då guldspikarne nedslogos, hvilka sammannitade Union Pacific-banan med Central-Stillahafsbanan i Ogden, Utah, och sålunda sammanknäpte den första järngördel, som sammanbinder Östern med Vestern, Atlanten med Stilla hafvet, står det storverk, som fulländades i Februari 1881, då Atchison, Topeka & Sant Fé-banan sammanbands med Södra Stillahafsbanan i Deming, der dessa banor skära hvarandra för att fortsättas till hvar sina haf, den förra genom Mexico till Kaliforniaviken på Amerikas vestkust, och den senare genom Mexico till Mexicanska viken på Amerikas ostkust. Häri-genom hade ej blott en ny gördel fullbordats öfver hela det vidsträckta Nordamerikanska fastlandet, utan den stora republiken hade på samma gång sträckt två pulsådorr genom det gamla och på naturtillgångar ofantligt rika Mexico för att sprida nytt lif i den förslappade mexicanska statskroppen. Utrymmet medgifver ej att genomgå dessa storverks historia: huru tusentals fot höga berg öfverstigits eller genomborrats, huru banan, likt en hylla, utlagts efter lodräta klippväggar, huru brännheta öknar på hundratals mil genomskurits af dessa järnbanor! Det skall blifva det 20:de århundradets uppgift att historiskt tolka dessa hjeltedåd, hvilka, om de också till stor del blifvit utförda i och för det enskilda intresset, mer än något annat bidragit och skola bidraga till sanningens och ljusets spridande och mänsklighetens förbrödring.

ELFTE KAPITLET.

Genom Arizona och Colorado-öknen.

I Deming har uppförts ett ståtligt stationshus af de två förutnämnda banornas ägare i förening. Utom stationshuset synas inga andra byggnader än ett par brädskjul samt några tält och lerkojor, i hvilka bo några kinesiske arbetare.

Hällre än att vänta ett halft dygn på nästa passage-
retståget till Kalifornien, for jag, för ombytes skull, med ett
emigranttåg omkring 100 mil till Tucson, den mest betydande
staden i Arizona. Vi ha hittills färdats 1,400 mil från
Missourifloden och 1,800 mil från Mississippi samt 140 mil
fram och åter till *El Paso del Norte* i gamla Mexico; nu
ha vi beträdd ett nytt vägskefte, ungefär lika långt som det
förra, nämligen från Deming till San Francisco omkring 1,400
mil genom trakter om möjligt ännu sällsammare än de vi
hittills genomrest. Sydvestra Nya Mexico och sydöstra Ari-
zona, hvilka vi genomfara, utgöras hufvudsakligen af höga
bergplatåer med trappformiga afsatser och grytformiga ur-
holkningar, och här och der passerar man uttorkade flod-
bäddar. Ett stort antal indianer, insvepta i sina filter,
klättrade upp på en lastvagn hörande till vårt tåg, långt
innan vi voro redo att fara, och då tiden var inne till af-
resa, följde jag med ett antal grufarbetare och guldsökare
från alla världens delar, att döma efter deras utseende
och språk, samt några mexicanska familjer ombord på det
nämnda emigranttåget. Om några minuter voro vi i väg.
Alt är vildt utom all beskrifning både utom och inom tåget!
Aftonsolen skiner klarare än någonsin från en himmel så
djup och så blå ned på slätter, som äro hvarken öknar
eller prärier, der vilda djur ha sitt hemvist och der indianen
oantastadt ströfvar omkring bland bergen. Der borta vid
synranden i söder synas Sierra de Guzman-bergen, som
ligga inom gamla Mexico; och i norr och vester resa sig
bergshöjder i de mest egendomliga former, der svarta björnen
lär ha sitt hemvist och stor rikedom på ädla metaller finnes,
men som ännu ej kunnat tillgodogöras i följd af att indianer
i samband med laglösa personer från Mexico och andra
trakter göra det omöjligt för civiliserade människor att
vistas der.

Solen börjar närma sig horisonten; och, under det jag
blickar mot söder, hänförd af det vilda och sällsamma
skådespel, som utbreder sig framför mig, synas några före-
mål röra sig mellan de väldiga kaktus-växterna, hvilka likt
torkade trädstammar resa sig framför oss till en höjd af
40 å 50 fot. Jag fäster en grufarbetares uppmärksamhet
derpå. »Det är väl indianer, kan jag tro!» sade han med
en grof ed, i det han kände på sin pistol. Ett ögonblick

senare genljöd det genom vagnarne: »Indianer, indianer! Haf vapnen redo!» Konduktören var ständigt på utkik, ehuru han försäkrade, att det ej var någon fara. Men han sade på samma gång, att han, ifall det behöfdes, hade vapen tillräckligt åt alla passagerarne. Nu ryckte alla, som hade vapen med sig, dessa till sig och med grofva svordomar och hotelser stälde sig vid vagnsfönstren och spanade efter indianerna. Dessa närmade sig tåget, men höllo sig likväl på vederbörligt afstånd. Just som solen börjar sänka sig bakom synranden, synas några mörka gestalter med fladdrande hår och trasiga skynken öfver sina skuldror springa från tåget mot slutningen af en kulle, dit de indianer, som kommo till häst mot tåget, hafva dragit sig. Det var de indianer, som följt med tåget, hvilka hoppat utaf, medan det var i full fart. Det var med knapp nöd passagerarne på tåget kunde låta bli att skjuta efter dem, oaktadt konduktören strängeligen tillsade, att ingen fick aflossa ett enda skott, medan indianerna voro i sigte.

Solen har redan gått ned och nattens skuggor breda sig öfver detta sällsamma och pittoreska skådespel, och stjernorna hänga ned likasom lampor från den underbart klara himmelen.

Oaktadt jag ej haft någon verklig hvila på flera nätter, ville det ej lyckas att sofva, ehuru utmärkt sofbekvämlighet finnes på emigranttågen efter Södra Stillahafsbanan. Sätena förvandlas nämligen, likasom i en första klassens sofvagn, till sängar. Sängkläder får man dock hålla sig sjelf. Då jag ett par gånger slumrade till, väcktes jag af pistolskott, som förmodligen affyrades för att bereda dem af passagerarne en ljuftig hvila, hvilka voro vana vid dylik musik.

Vid midnattstiden kommo vi till en station, hvarest rådde stor uppståndelse bland de få personer, som voro bosatte på stället, emedan indianerna, som här hafva sitt hemvist bland bergen å ömse sidor om banan, nyss anfallit och mördat fyra grufarbetare och två mexicanska herdar i närheten af stationen. Alla man voro ute på vakt, emedan de fruktade att blifva öfverfallna på natten af de fientlige vildarne. Här stannade vi öfver en timme, tills ett emigranttåg från vestern mötte oss och medförde några soldater, som telegraferats efter för att skydda den hotade

platsen. Konduktören utdelade gevär åt oss och tillsade oss vara på utkik i händelse af indiananfall.

Dessa nyheter bidrogo ej att gifva sömn, lika litet som lifvet »ombord» på tåget. Der längst bak i vagnen sitter ett sällskap grufarbetare och mexicaner, med pistoler och dolkar hängande ned från deras breda bälten, och spela kort, så att svetten lackar nedför deras pannor. De äro jemförelsevis tysta. Blott någon grof ed, som utstöttes nu och då, höres från det hållet, utom skramlet af myntet, som vexlar händer. Framför mig sitter ett antal mexicaner, hvilkas utseende, vapen, blickar och åtbörder ej äro egnade att ingifva förtroende. Midt emot mig sitta tre grufarbetare, som tydligen »varit med en gång förut», och tala om sina bragder samt täfla med hvarandra i grofheter. Det språk, de använda, är rikt på nya och uttrycksfulla ord och talesätt. Sålunda talas här aldrig om »cents», eller en fjerdels dollar, utan om »bits» (bitar), en »bit» motsvarande 10 cents, men två »bits» 25 cents, 4 »bits» 50 cents o. s. v. Att dö vara att »draga in sina vexlar», »spela ut», »lägga ner korten» o. s. v. »Strypsnöre» omtalades ofta såsom det verksammaste medlet att tukta och straffa den, som visat sig »feg». Att döda en person betyder ingenting, om det blott sker i ett »hederligt slagsmål» eller »opartiskt gräl»; men om en person dödar en annan utan träta, af lättsinne eller för att röfva honom, har han visat sig vara »feg», och domaren Lynch straffar honom utan förskoning medels »strypsnöret».

Såsom exempel på den sedliga tonen och huru högt i värde ett människolif står derute bland »frontiersmännen», må följande anekdot anföras, öfver hvilken ofvannämde passagerare hade mycket muntert. — Två främlingar sutto och stekte sina skenben vid en stor kamin i en väntsal någonstädes i vestern, och det märktes, att de ofta sågo på hvarandra, såsom om de voro nästan öfvertygade, att de sett hvarandra förut. Slutligen steg den ene upp och sade:

»Främling, jag har sett ett ansigte likt edert. Hade Ni någonsin en broder vid namn Sam?»

»Ja.»

»Var han sjöman?»

»Det var han.»

»Hörde Ni från honom senast omkring tio år sedan?»

»Ja, just omkring tio år sedan.»

»Främling», fortsatte den förre synbarligen mycket rörd, »jag har seglat med eder bror Sam. Vi ledo skeppsbrott tillsammans på Stillahafskusten, och innan hjälp kom, hade jag dödat och ätit upp honom! Jag visste, att Ni måste vara slägt. Jag är mycket ledsen, att det var eder broder; och, oaktadt nöden dref mig dertill och lagen ej kan nå mig, är jag villig att betala eder skadeersättning. Var likväl rättvis mot mig, ty Sam var gammal och seg. Huru mycket tror Ni vara skäligt?»

Den andre torkade en tår från sitt öga, spottade tvärsöfver kaminen och svarade:

»Främling, hvar är er far?»

»Har varit död nu i tolf år.»

»Dog i Idaho, gjorde han ej?»

»Jo, någonstädes derute.»

»Ja — jag dödade honom! Jag viste Ni var hans son från det första ögonblick, jag såg er. Han och jag voro i en grufva en dag, och under det vi halades upp i en tunna, såg jag, att det gamla repet skulle snart gå sönder under tyngden. Då vi voro omkring 200 fot öfver botten, tog jag fatt i er gamle far och släpte ner honom ur tunnans. Det var illa för honom, men det räddade mig. Ni åt upp min bror, och jag mördade er far, och jag gissar vi göra bäst uti att kalla det jemt om jemt och skramla för att se, hvilken betalar för toddyn.»

Tidigt på morgonen kommo vi till Benson, hvarifrån är daglig diligenstransport till den ryktbara grufstaden Tombestone (grafsten). Äfven här rådde stor uppståndelse, emedan tre röfvere aftonen förut kommit till häst till en handelsbod på platsen och tvingat betjenten att lemna ut alla pengar, han hade, samt sådana värdesaker som de kunde taga med sig, hvilka de tagit och sedan ridit sin väg. Dylika bragder lära dock ej vara ovanliga i dessa trakter.

Det nämnda Tombestone är en af dessa hastigt uppblomstrande städer, som likt svampar uppstiga, der rika grufvor påträffas, och lika fort försvinna, då grufvorna taga slut. Staden räknar redan omkring 5,000 innevånare, och ädla metaller, mest guld och silfver, exporteras från dess rika grufvor till ett värde af omkring 500,000 doll. i månaden. Det berättas, att två bröder en dag begåfvo sig ut

från Tucson till »Drak-bergen» för att söka grufvor. Deras vänner sade dem, att de, i stället för att finna »sin lycka», skulle finna sin »grafsten». Mycket riktigt funno de den äfven, och den har visat sig vara värd millioner. Eftersom tåget stannade här några timmar, medan en förstörd järnvägsbro lagades, hade vi tillfälle att få en hastig blick af »staden», som består hufvudsakligen af bräidskjul, lerkojor, jordkulor och tält samt några faktorier för malmens förädling. Krogarne voro mest representerade. Dessa ha alla ett stereotyp utseende derute i den aflägsna vestern: framför ett bräidskjul eller en jordkula reser sig såsom framvägg en brädbalk, som är mer än dubbelt högre än skjulet, försedd med målningar i bjerta färger af dueller etc. omkring den egentliga skylten, hvars bokstäfver stundom äro till hälften så långa som »hus»-höjden. Hotel och teater funnos äfven. Jag fäste mig särskildt vid ett visst »Grand-hotel», som bestod af en rad tälotsängar under en tältduk, hvilken utspänts på några pålar under öppna himmelen. Hvarje tälotsäng, rymmande en och i nödfall två personer, kostade »two bits» (25 cents) per natt. Namnen på gruffynden derute äro stundom rätt egendomliga. Se här några: Jolly Brothers (Lustiga bröder), Good Idea (God Idé), Wandering Jew (Vandrande Jude), Little Devil (Lille Djefvul), Wood Rat (Skogsråtta), Silver Eal (Silfverål), Bob Ingersoll, Boss, Hard Up, Owl's Nest o. s. v.

Från Benson fortsattes färden i sydvest genom trakter, som visa en mer och mer tropisk natur. Våldiga kaktusväxter resa sig likt jätte-kandelabrar ända till 60 fots höjd, under det klotformiga och äggformiga arter af samma slägte, till en storlek af 3 å 4 fot i diameter, prydda med utsökt vackra blommor, på flera ställen bokstafligen betäcka marken. Andra former åter af det så ymnigt representerade kaktus-slägtet likna träd med yfviga grenar, på hvilka »the mocking bird» (härntrasten) varierar sin tjusande sång från en skratt-aria till den vemodigaste klagovisa. Utom den öfveralt närvarande kaktus-växten finnes något gräs, men temligen sparsamt, utom i floddalar, samt *yucca* och *agave*, båda aloeartade växter. På den brännheta marken ha ormar (i synnerhet skallerormen), paddor och ödlor af vidunderlig storlek sitt hemvist tillika med prärie-hunden, känguru-råttan, prärie-vargen och en mängd olika arter af kaniner och

ekorrar; under det att bergstrakterna genomströfvas af pantrar, cougarer eller Klippbergs-lejon, hvilka på vissa trakter hota att alldeles utdöda Arizonas vilda kalkoner; samt olika arter af antiloper, råddjur, vilda bergsfår med mycket stora horn; de s. k. *pumas* eller amerikanska lejon, jaguarer, vildkattor, ett slags vilda svin, svarta björnar samt i nordvestra Arizona representanter af Kaliforniabjörnen etc. En mängd arter af sällsamma foglar finnas, såsom den redan nämnda härmtrasten, honungsfogeln, den mexicanske korsnäbben, ett slags gärdsmyg, flugsnappare, gylling o. s. v.

Vid middagstiden ankommo vi till Tucson, sätet för grefskapet Pima och Arizonas hufvudstad tills för några år sedan, då sätet för territoriets styrelse flyttades till Prescott. Emedan vi här hade några timmar att vänta på passageraretåget vesterut, hade jag tillfälle att se mig omkring. Staden är pittoreskt belägen i en flatt dal mellan Santa Catarina-bergen i nordost, Santa Rita-bergen i söder och en tredje bergskedja omedelbart bortom staden i sydvestlig riktning. Alla dessa berg gömma oerhörda rikedomar af ädla metaller i sitt sköte, hvilka likväl ännu litet eller intet tillgodogjorts. Den gamla staden består af mexicanska och indianska lerkojor, och den nya af trä- och tegelhus. Stadens ursprung är hölj d i dunkel. År 1830 var den blott en militärstation med 80 å 90 soldater, men nu uppgår befolkningen till 5,000. Den bedrifver en ganska stor handelsrörelse med mexicanska provinsen Sonora, har några kyrkor, både protestantiska och katolska, ett bibliotek samt skolor.

Jag träffade åtskilliga stadsbor, hvilka alla i starka ordalag berömde sin stad och Arizona i allmänhet. En af dem, som förlorat sin förmögenhet i den senaste stora Boston-branden och kommit hitut för att reparera sina finanser, försäkrade mig, att så visst som Arizona f. n. har blott litet öfver 40,000 innevånare och ändå årligen producerar nära 8,000,000 doll. i ädla metaller, skall det om 10 år ha en befolkning af öfver 200,000 och producera öfver 100,000,000 doll. i ädla metaller, för att ej tala om andra näringsgrenar, såsom boskapsafvel och åkerbruk etc. Det lär nämligen finnas hundratusental acres ypperlig åkerbruksjord inom territoriet, som kan tillgodogöras genom artificiell vattning.

Jag tillbragte ett par timmar i den gamla staden och såg derunder mycket, som jag aldrig sett, t. o. m. sådant som ej ens kan nämnas. Ett antal half- eller helnakna unga indianer och indianskor lågo och solade sig utanför en snuskig lerhydda och åto vattenmeloner. En mörkbrun mexicanska höll på att krossa majs mellan tvenne stenar för att baka *tortillas*, ett slags osyradt bröd eller pankakor. En kortbent mexican med mörka, rullande ögon under den smutsiga och bredbrämde halmhatten höll på att mala, hvilket skedde på ett för mig nytt sätt. Två stora kvarnstenar lågo på marken öfver hvarandra. Tvärs öfver öfra kvarnstenen var bunden en lång stång, för hvilken en sömning åsna var spänd. Efter det ynkliga kräket gick mexicanen med en grof knölpåk i handen och obarmhertigt bearbetade dess rygg och sidor. Taflan var pittoresk. Jag stod och betraktade den en god stund. Kvarnen gjorde naturligtvis lika många slag som gubben och åsnan. Det tog 3 minuter att fullborda hvarje kretslopp, alltså gjorde gubben, åsnan och kvarnen 20 slag i timmen.

Jag frågade »padronen», om det ej voro bättre att köpa en liten rullkvarn, medels hvilken han med sin åsna kunde mala lika mycket på en timme som nu på två vecor. Hans svar var: »*Si, Senor, yo pienso co si — yo no sai — quisas si, quisas no — quien sabe? Yo son muy pauvera*» (Ja, min herre, jag tänker nog så — jag vet icke — om det är så eller icke så — hvem vet? Jag är mycket fattig.) Jag såg hans plog, som bestod af en grof stör med en tjock utstående pinne vid dess ena ända. Denna stör fastbindes vid hornen på en oxe eller ko medels remmar af rått obarkadt läder, och den utskjutande träpinnen tjenstgör som plogbill. Jag såg flera vagnar, lastade med grönsaker, kvinnor och barn, dragna af åsnor eller oxar. Ej det ringaste järn ingår i dessa fortskaffningsmedel, endast klumpiga trästycken och remmar af rått läder. — Dessa mexicaner äro mycket uppblandade med indianer, och deras breda, platta och röda ansigte påminner mycket om Pima- och Papago-indianernas. Jemförelsevis få mörka, gulbleka eller bronsfärgade smala ansigten förråda »rent kastilianskt» eller aztek blod. Deras kärl, hus och husgeråd i allmänhet samt många af deras seder och bruk påminna mycket om Österlandets. Isynnerhet äro vattenbärrerskorna

med lerkrukorna på hufvudet lefvande reproduktioner af dem man ser i bibliska illustrationer; och åsnorna, lastade med bördor större än de sjelfva, föra åskådaren i andanom till Egypten. Och Pima-indianen med sitt breda, rödaktiga ansigte, de antika dragen och ett godlynt leende, en smidig och spenslig gestalt af medelstorlek, nakna och röda fötter och benen delvis höljda; med en röd turban på hufvudet och öfriga delen af kroppen klädd i en smutsig skjorta och med röd sash omkring lifvet, kunde tagas för en halfcivilicerad beduin i Syrien, som står och begär »bakshish» af någon resande.

Alt detta: husen, kvarnen, plogen och vagnen etc. — är frukten af den 300-åriga mexicanska jesuit-civilisationen.

Nära Tucson ligger den beryktade San Xavier-katedralen, en ståtlig kyrkbyggnad af tegel midt i en öken, uppförd af fransiscanermunkar mellan 1760—1790 i morisk byzantisk stil. Den är nu öfvergifven och har redan börjat förfalla. På vägen till den samme hade jag nöjet se två vildkattor, stora som en mindre norrlandshund, med lång kropp, stort rundt hufvud och stora ögon. De betraktade oss nyfiket några ögonblick och sprungo sedan bort mellan kaktusväxterna. Likaledes såg jag en stor ödla af omkring 4 fots längd springa öfver stigen.

Efter en natts resa ankommo vi till »then staden» Yuma vid Colorado-floden på gränsen mellan Arizona och Kalifornien. År 1700 upprättade »fader» Kino en katolsk mission på denna plats, hvilken likväl snart förstördes af indianerna. Sedermera upprättades militärpost och färjstation på vestra sidan om floden inom Kaliforniens område. Den nuvarande stadens ursprung var, enligt trovärdiga uppgifter, följande. Kort efter det Arizona köpts från Mexico af Förenta Staterna 1848, begaf sig ett sällskap äfventyrare från San Francisco till det nya territoriet. Då de kommo till Colorado-floden, måste de anlita den tyske färjkarlen. Färjräkningen steg till 25 dollar. Eftersom de ej hade några pengar, slogo de läger på östra sidan om floden och höllo råd om, huru de skulle betala räkningen. En af sällskapet, en fyndig ingenjör, föreslog att på stället lägga ut planen till en ny stad. Förslaget antogs, och man började mäta ut lotterna mellan de utstakade gatorna. Den tyske färjkarlen på andra sidan, som såg deras egendomliga förehavande,

kom till dem och ville veta, hvad de förehade. De sade honom, att de höllo på att grundlägga en stad, hvarpå äfven han ville köpa en tomt, hvilken han äfven erhöll såsom betalning af färjräkningen. Nu är också Yuma en stad med 3,000 innevånare samt skolor, kyrkor och fängelse etc.

Då tåget ankom, svärmade platformen af halfnakna indianer med spiller-nakna barn på armen, hvilka utsträckte sina händer för att få mat och pengar. Nere i Colorado-floden lågo några egendomliga farkoster, hvilka vi af artighet vilja kalla ångbåtar. Alldeles nakna indianer voro ssyselsatta med att lasta dessa, och de tycktes vara öfver sig lycklige, att döma af deras gälla skratt och stoj. En Yumabo sade likväl, att deras glädje framkallats af brännvin, hvilket deras »civiliserade» förmän gifvit dem för deras arbete. Dessa s. k. Yuma-indianer tyckas vara jernförelsevis beskedliga, hvadan regeringen ej bryr sig om dem. De få hvarken mat eller kläder af regeringen, såsom andra indianer, hvilka stå under regeringens agenturer, utan de föda sig hur som helst och behöfva just inga andra kläder än den adamitiska dräkten.

Om tiden tilläte, skulle vi härifrån, i föreställningen åtminstone, göra en färd uppför den märkvärdiga Colorado-floden förbi indianbyar och märkliga ruiner upp till de bergplatåer, genom hvilka hon under loppet af årtusenden gräfft en kanal, hvars lodräta väggar uppnå en höjd af öfver 6,000 fot. Man tänke sig blott en lodrät klippvägg af en sjettedels svensk mils höjd. Detta jättedike, »Grand Canon» kalladt, som Colorado-floden gräfft genom det nordliga högländet i Arizona, är nära 400 mil långt och från 1,500 till 6,000 fot djupt. Här äro sagolika naturunder öfver alt.

Såsom exempel må nämnas ett ställe ej långt från Yuma inom Kaliforniens område, som så fullständigt beherskas af underjordiska makter, att hvarken röfvere, indianer eller hederliga människor ens vågat träda det närmare än omkring en mil. Nu och då ser man en pelare af dy kastas ända till 100 fots höjd i luften, och stundom slungas stora jordstycken ännu högre. Närmar man sig denna hemska trakt, börjar jorden gunga under ens fötter, under det man har att frukta, att hon hvilket ögonblick som helst skall öppnas och uppsluka en i sitt eldgap eller ock kasta en upp i skyn.

Här är luften så torr och ren, att t. ex. döda djur- och människokroppar icke ruttna, om de få ligga i fria luften, utan endast »torka upp». Jag såg sålunda på ett ställe i sydvestra Arizona ett antal död boskap stå »på alla fyra» med kött, senor, hud och hår.

Ett Arizona-ordspråk säger, att människorna dö icke i detta helsosamma klimat utan lefva, tills de »torka upp».

Innan vi lemna Yuma och dermed Arizona, låt oss kasta en blick omkring oss på »plattformen». Der står en hop indianskor, så »granna» och snuskiga som röda filter och smuts kunna göra dem, och nakna indianbarn så lika vissa bilder af hindugudar, att de kunde tagas för kusiner till hela indiska mytologien. En gammal »squaw» med askgrått ansigte och hvitt hår, en panna liknande en höks, ett öga likt en ödla, en arm liknande ett knippe violsträngar och fingrarne som klor, tycktes vara åtminstone hundra år gammal, och hennes röst var ihålig, som om hennes gom vore en upp och nedvänd kittel. Der kommer en representant af ortens äldsta aristokrati, en man af börd, som försmår att använda sådana plebejiska saker som byxor eller ens skjorta. Se honom der han står, stolt som en kung utan slafvar, med samvetet fritt från obetalda skraddareräkningar och med ett föraktligt leende betraktande de vekliga »blekansigterna» och deras många konster! Der bakom stå några representanter af släktet »yankee», under det ett par engelska snobbar promenera fram och åter och ej tyckas ha öga för något annat än sina skinande skor och den glänsande grannlåten på klockkedjan. En becksvart neger står i dörren till restaurationen och visar sina hvita tänder. En fransman i nattmösslik hufvudbonad står ensam på ett hörn och röker sin cigarrett och synbarligen njuter af skådespelet, under det några oundviklige kineser i vidärmade blå blusar och med hårpiskan nedhängande likt ett klockrep i sorgdrägt och med sina svartglänsande mandelögon stå på afstånd, kastande förstulna blickar på hela skådespelet. Der på spåret står järnhästen redo att vid första ryckning på tömmen ila i galopp öfver öknar och berg.

Betraktad med eftertanke var denna grupp en rörande syn. Här, midt i öknen, så långt bort som möjligt från civiliserade människors stamhåll, stå på samma »plattform» mongoler från pagoda-landet, negern från elefant-landet, in-

födingar från hjertat af det stora nordamerikanska fastlandet, representanter af »pilgrimfädernas» afkomlingar, män från »das grosse Vaterland», en napoleonit från »La belle France», någon från liljornas land, andra från storkarnes land och från — frågetecknens land, samt en fattig syndare från »Midnattssolens land» eller »Middagsnattens land», hvilketdera man vill — alla möttes vi här för en kort minut, och der står orsaken till detta sällsamma möte, det prosaiska lokomotivet! — Må hvem som vill säga, att vår tid med sina järnvägar och telegrafer är prosaisk; jag instämmer ej längre i det talet.

Bortom denna tafra, som är oss närmast, utbreder sig en annan: Se der utefter en gata långa rader af lerkojor, bland hvilka några äro vitlimmade och glänsa i solen alldeles som rentvättade barn bland en hop smutsiga trasungar; i öster glittrar Colorado i morgonsolen likt ett silfverbälte beströdt med ädelstenar, under det grönskande pilträdet omkransa den. Vester om floden hvilar ögat på en grupp gråa hus, påminnande om en norrländsk »fäbodhamn». Detta är »Fort Yuma», som i så många år uppburit det ärorika stjern-baneret. I fjärran på 50 å 100 mils afstånd resa sig berg och klippor af underliga former, och den förvillande tunna och klara luften bringar dem så nära, att man känner sig frestad att springa ut till dem, innan tåget afgår. Ack, hur nyfiket och undrande sträcker sig ej blicken och längtan till dessa sagorika och underbara trakter i det aflägsna och okända fjärran!

Från flera stationer genom detta ödsliga och sällsamma Arizona ha kärrvägar, åsnestigar och indianska »trails» ledt öfver slätterna mot bergen. Ingen, som ej är begåfvad med geologiska ögon, d. v. s. ett par organer, som kunna genomskåda berg, såsom voro de af glas, kan ana, hvilka floder af kvicksilfver, hvilka billioner »blå-piller» och »koppar-kakor», hvilka grottor fyllda af hederligt silfver, hvilka glittrande guldklimpar, hvilken rikedom af ädelstenar, hvilka lifgivande källor, hvilka berg af salt och källor af soda och svafvel dölja sig derborta i alla möjliga och omöjliga gömmor, alldeles som om vår jord gjort konkurs och, lika ärlig som många af vår tids store affärsmän, gömt alla sina skatter i dessa berg och sedan, klädd i säck och asko, törne och tistel, svurit på, att hon är utfattig.

Men signalen gifves till afresa. Så bär det i väg öfver Colorado-floden, och vi äro — i Kalifornien, guldgräfvarnes och lycksökarnes förlofvade land! — Men en brännande öken, ehuru inom det förlofvade landets område, skiljer oss ännu från den del af landet, som flödar af mjölk och honung, vin och guld.

Det var morgon, och solen sken från en himmel lika molnfri som Achilles' sköld, då vi dök ned i den stora Colorado- eller rättare Kalifornia-öknen. Vi hade redan färdats genom en öken på 90 mil i Nya Mexico, men denna var blott ett litet förspel till hvad som komma skulle. Här är den steniga, sandiga öknen, stekt brun, grå eller glänsande hvit i den brännande solen; här är tusentals kvadratmil af »förödelsens styggelse»! Farväl, I berg och ruiner! Här äro inga andra ruiner än af den kristna tidräkningens årstider, uteslutna från löftena om såningstid och skördetid! Farväl alt hvad lif och anda hafver! Här lefver endast döden. Här är liket efter en död natur, som ingen begrafvit och som bleknat och förvittrat i den brännande solen. Men är ej alt en dröm? Kan det vara en verklighet, att man i små rullande palats ilar genom en öken, mångdubbelt större och farligare än den, som Israels barn genomtågade? Är detta ej en färd, som liknar dem, man i drömmen brukar företaga på molnvagnar; eller kanske bär det utaf till Blåkulla? Det är svårt att fatta, att detta är en ökenfärd. Jag var ledsen, att jag ej kunde vara nog ledsen öfver de många, som, efter att i flera dygn, törstige och hungrige, irrat omkring i detta dödens land, till slut försmäktat och dött på den hvitglänsande sanden. Huru mången tragedi har ej här i verkligheten utspelats, som den Allvetande ensam känner!

Jag hade redan sett flera hägringar, sedan vi lemnade Missouri-floden; men glömde, att vi nu voro inne i hägringarnes paradys, tills jag väcktes ur mina drömmier af ropet: »Hägring! Hägring!» Mycket riktigt; der var den: en vacker sjö med blått vatten till venster på omkring 4 mils afstånd från banan. Snart måste tåget nå dess hvitglänsande stränder och dess böljor, som glittra så skönt i morgonsolens glans; men i samma mon vi närmade oss, flydde den, och den törstiga öknen låg framför oss lika dödsblek och hemsk som förut. Vi hade sett en tjugande

tafla af ett öfverjordiskt landskap, en strand, som aldrig trampats af en dödligs fot, en sjö, som aldrig fått något namn, en verld, som aldrig kartlagts. — Jag tänkte på dessa tusentals ökenresande med svarttorkade läppar, hvilka med lifvadt mod hastat efter dessa förvillelsens sjöar och floder — och dött med torra ögon, innan de nått dem!

Tåget har ilat nedåt, alltsedan vi lemnade Yuma. Här och der ila vi förbi en grupp kineser, som i den brännande solhettan arbeta på att skotta undan sanddrifvor. Här lider man ej af snödrifvor, men ofta orsaka de svåra orkanerna trafikhinder genom att begrafva banan i sand och grus. Mot middagstiden kommo vi till *Dos Palmas* och befunno oss då 300 fot *under* hafsytan. Här var fordom haf; sedan, då landet höjde sig, blef det en stor insjö, hvilken i följd af landets ytterligare höjning och andra orsaker alldeles uttorkats; och nu är det en kittel, i hvilken kokas luft och järnvägspassagerare. Har du erfarit en hetta, uppgående till 118° Fahrenh. i skuggan? Denna värmegrad visade termometern inne i järnvägsvagnen vid *Dos Palmas*. I en dylik värmegrad plus rykande sand, som helt obesväradt slår sig ned i alla vinklar, vrår och öppningar af människokroppen, får man en aning om, att man är i en öken, ett purgatorium eller något dylikt. Tänka förmår man icke. Jag ansträngde mig dock att tänka på den stackars eldaren och lokomotivföraren; men afundades dem ej deras ställning.

Till venster synes, under det vi fortsätta färden, en uttorkad saltsjö, hvilken syn sänder alla passagerare till den stora vattenbehållaren. Besynnerligt! Ju mer vi sågo på det i solen glittrande saltet, ju mer törstade vi, och det hjälpte knapt att dricka. Ännu i dag, om jag vill bli törstig, behöfver jag blott tänka på den der uttorkade saltsjön.

Men hvad är detta, som rör sig vid synranden? Det närmar sig! Är det dödsdansen? Aldrig har jag sett en slängdans så vild som denna. En hel rad mörka sockertoppformiga figurer svänga om med hvarandra, så att det ryker omkring dem. Det är en orkandans; men konduktören förklarar, att denna är blott lek i jmförelse med, hur den brukar rasa. Det har händt, att den bokstafligen stoppat tåget eller t. o. m. kastat det ur spåret.

På e. m. uppnådde vi det pittoreska San Georginopasset, och åsynen af barrträd på de höga bergstopparne samt de svalkande fläkterna, som mötte oss med välkomsthälsning från vesterns stora haf, voro i sanning uppfri-skandé. Huru hänfördt hvilar ej ögat på hvarje yttring af lif, då man, om ock blott för en dag, färdats genom ett område, der döden ensam råder! Det var som om vi kommit ur en skärseld in i ett bättre land, då vi uppnådde höjdpunkten af San Georginopasset och till venster mot norr sågo den rika San Bernardino-dalen och vesterut den leende Santa Ana-dalen.

TOLFTE KAPITLET.

Genom södra Kalifornien.

Så äro vi då äntligen i orangelundarnes, vindrufvornas, bananernas och fikonträdens land, ja, der äfven »pepparn växer».

Den första station af någon betydighet, som vi kommo till, var Colton, bestående af 7 å 8 hus, ett par stall, en kyrka och ett handtryckeri samt en tidning; men ingen krog, så vidt jag kunde se.

En stor hop personer af alla åldrar och kön belägrade oss och ville sälja drufvor och apelsiner. Bland dessa var en liten lifvad italienare, som pratade alt hvad han för-mådde, berömmande sin frukt framför alla andras, ömsom på bruten engelska, tyska, franska eller italienska, förklarande, att alla de andra säljarne voro idel skurkar och bedragare. Jag köpte 40 apelsiner af honom för 25 cents, och då han ej kunde förmå mig att köpa 40 till, skänkte han mig dessa för att visa, att han var den frikostigaste af alla. Fyra mil norr om denna plats ligger nybygget San Bernardino med 4,000 innevånare, grundlagdt af mormoner 1847; men de måste snart på profetens befallning flytta till Saltsjöstaden. Några finuas kvar der ännu, hvilka äro Josefiter. Åtta mil söderut ligger det blomstrande nybygget Riverside, som för några år sedan grundlagts hufvudsakligen af personer från Nya England, hvilka här bok-

staffigen förvandlat öknen till ett paradiset. Santa Ana-floden har användts till att vattna det rika landet, som gifver i stor ymnighet vindruffvor och apelsiner, fikon, bananas, pomgranater etc. samt hvete och majs, under det klimatet närmar sig det fullkomliga. Mången invalid har farit dit och återvunnit sin helsa och sedan stannat der för alltid.

Likasom vi i Nya Mexico och Arizona funno både naturliga och onaturliga föremål prydda med helgonnamn och t. o. m. röfvare med namnet Jesu Christo, så möta vi äfven öfveralt i Kalifornien helgon från alla världens delar. Vi ha San Quentin med ett fängelse på sina skuldror, Santa Rosa, »De heliga rosornas stad», San José med en hel stad i sin famn. Vidare ha vi San Diego, San Pedro, San Leandro, Santa Barbara, Santa Clara, Santa Cruz, San Francisco, San Juan — icke Don —, San Mateo, San Andreas etc. Stundom ha helgonen gifvit sig till sjös, t. ex. San Joaquin-floden och San Pablo-viken. Alla helgon både i kyrkor, kloster och kalendrar tyckas ha utkommen-derats för att skydda dessa platser. Och så har man, likasom om helgonen ej räckte till, neddragit englar, såsom Los Angeles; och så skrika en stad och en flod i korus renlärligt eller hädiskt »*Sacramento!*»

Här som annorstädes åkallade spaniorerna helgon och englar, men lefde sjelfve som röfvare. Då de ej kunde med svärdet intaga Kalifornien, såsom Mexico, utsände de listigare eröfrare i Jesuitmissionärerna, hvilka, förmodligen ihogkommande Frälsarens ord: »mitt rike är icke af denna världen», allraförst slog hela landet under sig och gjorde dess bebyggare, indianerna, till slafvar; och, ytterligare ihogkommande grundlagen i Kristi rike: »den som vill, han komme!» brukade de, då intet annat hjälpte, kasta en snara öfver de vilda indianerna och fånga dem likasom vilda hästar och dymedelst få dem in i »den allena saliggörande kyrkan».

Men icke alla platser i Kalifornien äro i helgonens våld, nej, många orter ha äfven gifvits åt de lägre regionerna och deras furste. Detta gäller isynnerhet de platser, som guldgräfvare gifvit namn, hvilka ofta äro förknippade med tilldragelser af olika natur. Sålunda har man Helvetets Fröjd, Djefvulens Basin etc. och dessas antipoder Christian Flat och Gospel Gulch. Slap Jack-Bar (Pankak-Bank) och Nutkake Camp

påminna om smakliga rätter. Skirt-tail-Canon och Petticoat-Slide höra till garderoben, under det Piety-Hill (Fromhetskullen) troligen var namnet på någon plats, som en kristen aldrig besökte, om han kunde undvika det.

Men vi äro redan vid den gamla San Gabriels missionen tio mil sydost om Los Angeles, omgifven af vingårdar, fikonträd, orange-lunder och gamla adobe-hyddor med en modern villa här och der, under det valnötträd bilda ståtliga alléer. Några dåsiga indianer med sina »sqaws» sysslade omkring helgedomen med att fördrifva tiden. Det var hett som rödpeppar och tyst som i en graf, med undantag af flugors surrande. På en gammal klocka stod *anno domini* 1774, då denna mission upprättades midt i en öken. — En kvinna öppnade dörren till den gråa, i götisk stil bygda San Gabriel-kyrkan, hvars adobe-murar äro 5½ fot tjocka, och vi trädde in tysta och med blottadt hufvud. Någon munk hade skrifvit: »Hattarne utaf; tala icke!» men detta hade ej behöfts. Hvem vill öppna sin mun i en graf? — Ljudet af våra fotsteg genljöd i den mörka och dystra helgedomen. Vi sågo rökelsekaren och helgonen, korsen, kranarne och trasorna efter granna tapeter från Spanien med »heliga» målningar. Jag gick ut och satte mig i skuggan och tänkte och drömde, tills jag började frukta, att äfven jag i ett nu förvandlats till munk, då ljudet af klockspelet i tornet på den gamla kyrkan, så vekt och så rent som silfver blandadt med guld, likt klockorna sjelfva, nådde mitt öra, såsom om det kommit från andarnes land. Jag är i allmänhet ej svag för kyrkklockor, hvilka på söndagsför- och eftermiddagarne föra så mycket ljud och bryta sabbaten lika mycket som en vedsåg eller hyfvel, stadde i verksamhet; men att i en aflägsen vrå af verlden med de fantastiska, silfverglänsande Sierra Nevada tornande öfver de tropiska lunder, som omslöto denna förtrollande plats, der jag drömmande satt i skuggan af ett fikonaträd, på detta sätt öfverraskas af så rena och vemodiga silfvertoner, var mer än jag kunde bära, och något vått trängde sig fram under ögonlocken. Men om någon skulle sokratiskt fråga mig hvarför, stode jag der svarslös.

Denna »mission» var en af de första, som upprättades, sedan fransiscanermunkarne landade i San Diego den 1:sta maj 1769. Den tjenar ej längre till indianernas omvän-

delse. De hafva, utom några få undantag, försvunnit, eller lemnat dräggen af sitt blod att i trög march vandra omkring i smutsiga, oljeglänsande halfblodsmexicaners ådror. Några få af dessa sistnämnda finnas kvar för att knäböja vid det gamla altaret och påminna de sorgsne fransiscanerbröderna om deras ordens flydda guldålder, då skyar af infödingar flockade till korsets banér och villiga slafvar fylde deras visthus med fläsk och deras källare med vin. Nu se de främlingen och kättaren skörda frukterna af sitt arbete.

Tio mils färd mot nordvest bragte oss till Los Angeles. Om någon frågar, hvar Los Angeles ligger, hör då mitt svar: bortom en öken så hemsk och så brännande som Sahara; mellan höga berg, som stå på behörigt afstånd och hålla vakt likasom soldater omkring ett kungligt lustslott; der Stillahafvets vindar susa genom tropiska lunder; der blommor fatta eld af skönhet; bland orange-lunderna; vid oljeträden; der pomgranaterna bära sina kronor; der fikonträden äro lastade med utsökt frukt, som hänger ned likt trinda penningpungar; der Honolulu bananas-bloomma; der Italiens kastanjetråd buga sig under sin egen tyngd; der Siciliens citroner glänsa som guld i solen; der mandelträden skina, som om en skoborstare skulle ha bearbetat dem från topp till tå; mellan alléer af valnöt- och aprikos-träd; i vingårdar af sex sabbatsresors omkrets; midt i en trädgård på 36 kvadratmil — *der är Los Angeles!*

Staden är ett alster af en barbarisk tidsålder, två eller tre olika civilisationer och en tids anarki, och är nu 102 år gammal. Man möter de infödde kalifornierna, mexicanare med vidbrämade hattar, nu och då en spanjor af den gamla äkta racen, här och der en indian samt mannen i blå blus och svansen nedhängande från hufvudet. Man ser mexicanska lerkojor och moderna palatslika byggnader. Man hör en svärja på spanska, en annan köpslå på tyska, en tredje pladdra på italienska, en fjerde parlamentera på franska, och en femte nu och då framstöta ett grymtande läte på engelska, alla ackompanjerade af kinesernas stekpann-språk: chin, chang, chong!

På hotellbordet ligga spanska, tyska, franska och engelska tidningar, alla tryckta i Los Angeles.

Här är en sällsam blandning af förr och nu, af litet från här och litet från der. Jag skall aldrig glömma, då jag första gången gick från järnvägsstationen två mil upp till staden. Först kom jag till några rader gamla lerköjor med små gluggar till fönster samt låga dörrar, utanför hvilka sutto några smutsiga halfblods-mexicanare af olika åldrar och kön och löskade hvarandra. Sedan kom jag till den nya staden, som företedde ett modernt utseende. Det var varmt på middagen, och föga rörelse rådde i staden. Den första syn, som mötte mitt öga, var en rad mansfötter, som stucko ut som skyltar genom de öppna fönstren efter den förnämsta gatan i staden! Här som annorstädes i Amerika hemta herrarne hvila i sittande eller halft liggande ställning med fötterna på bordet eller, som här, stickande ut genom det öppna fönstret.

Jag vandrade omkring bland vinträd, hvilka voro nittio år gamla och ännu buro riklig frukt. Jag gick genom trädgårdar, som nyligen voro en del af en öken. Jag plockade en apelsin från ett träd, som var 100 år gammalt.

Los Angeles är nu en blomstrande stad med öfver 20,000 innevånare och utgör medelpunkten för ett redan betydelsefullt järnvägssystem, som sätter den i förbindelse med östern, San Francisco och det blott 20 mil aflägsna Stilla hafvet. Klimatet är det behagligaste, man gerna kan önska, emedan hettan tempereras af de regelbundna hafs-vindarne.

Följande uppgifter rörande vin- och apelsinodlingen må här återgifvas. Jag talade vid många, som slagit sig ned i eller omkring Los Angeles för att idka denna näringsgren. En må här anföras som exempel. Han köpte sig en »lott» ett par mil från staden, bestående af 40 acres, af hvilka 20 acres voro planterade med bärande vinträd, dessutom buro 175 apelsinträd frukt, och flera yngre träd voro planterade, hvilka snart komme att bära frukt; det öfriga af jorden användes till odling af *alfalfa*, eller chilienskt klöfver. På »lotten» var äfven ett adobehus. För denna egendom betalades 18,000 doll., och omkostnaderna för husreparationer, stall, hästar och bohag etc. uppgingo till 7,000 doll.; summa 25,000 dollars.

Låt oss nu se hvad denna »farm» eller trädgård i vanliga fall afkastade pr år, naturligtvis med undantag af

de nyplanterade apelsin- och vinträden, som ännu ej börjat bära frukt, och med antagande att den jord, de upptaga, i stället upptagits af alfalfa:

32 acres vindrufvor, sålda på vinträden	2,200 doll.
3 acres upptagande 175 apelsinträd, afkastande 20 doll. pr träd	3,500 doll.
2 acres upptagna för hus och blomsterträdgård	
13 acres alfalfa	1,300 doll.
	Summa 7,000 doll.

Helt obetydligt arbete fordras, emedan apelsinerna och drufvorna säljas på träden och vinstockarne. Alt arbete, som erfordrades för ofvannämde »farm», kostade årligen 700 doll. Naturligtvis blir skörden större, då de unga träden mogna. Det är sant, att det fordras betydligt kapital för att köpa en redan bärande vin- och apelsin-»farm», och att, då man köper nytt land för 20 å 50 doll. per acre, man måste vänta i 10 år, innan apelsinträden gifva afkastning, och i tre år, innan vinträden bära frukt; men man kan under tiden uppehålla sig med att odla hvete, alfalfa och grönsaker.

Det är en möjlighet att apelsinproduktionen med tiden kommer att öfverskrida behofven; men detta kan aldrig blifva händelsen med drufodlingen.

I Los Angeles-dalen ger jorden afkastning utan artificiell vattning på ett ansevärt afstånd å ömse sidor om floden. För öfrigt finnes här god tillgång på vatten, och storartade kanalsystem ha anlagts, genom hvilka hundra tusentals acres, som ännu ej upptagits, kunna vattnas och brukas.

Tills för några år sedan odlades endast de s. k. missionsdrufvorna, införda af fransiscanermunkarne. Men på senare tiden ha de hvita muskat-drufvorna börjat tränga ut de förra.

Den som först visade världen hvad Kalifornien förmår i fråga om att producera vindrufvor var en ungersk statsflykting vid namn Haraszthy, som kom dit för många år sedan. Först ansågs han som en fantast och hans planer utförbara. Men han höll ut, tills han vann lagstiftande församlingens förtroende, som sände honom till Europa för att derifrån införa de bästa vinstockarne från alla vinproducerande land. Huru han lyckades i sin mission, derom

vitna guldstatens kullar och dalar från Sacramento till San Diego. Millioner vinstockar fläta hvarje år sina kransar till hans minne och bibehålla det lika grönskande och friskt som de sjelfva äro.

På senare tiden har ifvern för apelsin-odlingen i södra Kalifornien, likasom i Florida, blifvit epidemisk, såsom guldfiebern. Tusental acres ha planterats med apelsinträd, hvilka ännu ej hunnit mogna, men man kan göra sig en föreställning om det omfång, denna handtering redan uppnått, då man kommer ihåg, att södra Kalifornien, d. ä. hufvudsakligen trakten omkring Los Angeles, sistlidet år sände ut i marknaden omkring 3 millioner apelsiner, omkring 400,000 citroner och 150,000 »limes», ett slags små citroner. Drufvorna förvandlas till vin på platsen, hvadan jag ej kunde erhålla några statistiska uppgifter rörande dem.

Kan apelsinodlingen uppdrivas öfver behofven? Låt oss se. Blott i en planträdgård finnes en half million ämnen till apelsinträd; och det finnes flera smärre dylika trädgårdar. Ett träd blir fullmoget på 15 år. Om 100,000 acres planteras, och detta är visst icke en för stor siffra, äro de fruktbarande trädens antal om femton år, enligt 64 träd på aceren, 6,400,000. Då hvarje träd i allmänhet årligen bär 1000 apelsiner, få vi 6,400 millioner apelsiner. Om vi antaga, att Förenta Staternas befolkning efter 15 år uppgår till 60 millioner, och att alla dessa äro i stånd att köpa apelsiner och ej kunna få dem från annat håll än Kalifornien, får hvar och en $106\frac{2}{3}$ apelsiner!

Tiden medgifver ej att stanna längre i södra Kalifornien, ehuru vi blott påpekat en ringa del af det myckna intresseväckande i dessa underbara trakter. Vi skola på återresan återkomma hit. Då vi lemna »Englarnes stad», få vi snart »rök och dam» i våra ögon. Alt grönt, både träd och växter, är nu egentligen icke grönt utan grått och betäckt med dam såsom en mjölnares rock. Palmlöfven äro grå som elefantöron och landskapets skönhet tyckes ha packat in för att flytta. Man bör ej undra derpå, ty hon får ej en droppa vatten till att två sig eller svalka sin tunga från maj till november. Tvenne lokomotiv arbeta af alla krafter, det ena dragande, det andra skjutande tåget framför sig uppåt mot San Fernando-bergen. En tunnel af en mil och 1,500 fots längd öppnar sitt gästvänliga gap mot oss vid bergets fot.

Vi träda in och känna oss hemmastadda. En stjernlös natt är välkommen i ett land utan moln.

Det närmar sig middagen, och solen sänder sina strålar nästan lodrätt ned på en ny »förödelsens styggelse». Vi äro inne i Mojave-öknen, den tredje öknen i ordningen, sedan vi lemnade Mississippi. Tusentals kvadratmil af krit-hvit sand och hvassa klippblock utbreda sig framför oss. Äfven här har mången vandrare funnit sin graf; äfven här ha dessa förvillensens sjöar och floder, som hägringarna framställa, gäckat både människor och djur, tills de dukat under på den brännande sanden. Vi ha öfver 100 mil framför oss till andra ändan af öknen, der Tehachapi-bergen synas mot horisonten, under det hon sträcker sig flera hundra mil till höger om banan, der hon står i samband med den stora Colorado-öknen.

Här har likväl döden ej förmått behålla väldet oinskränkt. *Yucca*, ett slags aloeväxt, har här segrat öfver öknen och talrikt utbredt sig. Föreställ dig grupper af träd af vidunderligaste form, från 12 till 20 fots höjd, betäckta med mörkgröna butelj-borstar såsom löfverk, hvilka aldrig vissna, utan alltid borstas som retade kattungar; under det de knöliga stammarne, mörka som en svart cypress, resa sig som spindlar med långa, krokiga ben mot den dystra, hvitglänsande sandslätten och den blåa skyn; och du har en bild af öknens herskare, *Yucca*. Stammarne på de små yuccorna, eller yuccaungarne, hafva en luden beklädnad. Ingenting kan tänkas mera groteskt inom växtverlden: lem-marne växa ut alldeles som det faller sig, både från stammen och från hvarandra, och då vinden sätter lif i dem, lefva de om som bollklubbor eller ugnskvastar och örfila upp hvarandra utan förskoning. Der ser du ett träd, som för din fantasi framkallar bilden af t. ex. en lång och mager ämbetsman, som i åtsittande kläder och frack med utstående »svalstjert» och hatt i handen står i djupt bugande ställning inför en hög person.

Se der en grupp, som likna akrobater. Här är en hel familj af hopvikna och hopnystade lemmar, tillsammans uppburna af en långbent figur, som med sina långa och smala armar utsträckta och stödda mot en gren, står färdig att göra en kullerbytta öfver trädets topp. Men *Yucca*-växten är ej blott »till lyst», utan äfven till nytta, och derfor kommer en snar

framtid att se den utrotad. Hvem kunde ana, att inne i dessa excentriska stammar låge tätt hopveckade talrika ris af sedelpapper? — Från dessa öknar komma de millioner amerikanska »greenbacks» (grönryggar), som utgöra föremål för så mångens lystnad, dyrkan och tillbedjan!

Denna öken har en hufvudstad vid namn Mojave, och det har aldrig varit någon tvist om, att regeringen öfver detta rike skulle förläggas dit. Den har sin järnvägsstation, sitt rådhus, sin kyrka, sitt hotell och sitt affärskvarter, allt i ett hus, under det dess innebyggare, hvilka alla innefattas i husvärden, är både regering, domare, prest och åhörare på en gång. Mojaves sjelfherskare sade, att hans rike var vidsträckt, och der var ännu rum för många fler, i det han pekade med handen åt de olika väderstrecken mot den sandiga horisonten. »Vatten finnes så nära som på 20 mils afstånd», sade han, »och lifsmedel är det godt om, sedan järnvägen bygdes. Förut måste vi hemta dem på hundra mils afstånd».

De der åskmolnen till venster och midt framför oss äro höga berg. Der ha kustbergskedjan och Sierra Nevada räckt hvarandra handen till försoning.

Vi färdas ytterligare nära en timmes tid mot bergen. Vi skåda uppåt och se der en grupp infödde och stolte bergspetsar vid namn Tehachapi, som i det längsta förnekade Södra Stilla-hafsbanan rättighet att passera genom deras område. Höjderna voro obestigligen och klipporna orörligen, och så klättrade tåget så högt det kunde och kröp sedan genom berget och kom ut på andra sidan och fann der en hylla, efter hvilken det klättrade, och sedan kröp det genom en andra, tredje och fjerde bergspets och klättrade uppåt, tills det kommit öfver hela bergskedjan. Här är en väldig skruf, uthuggen af berg nära 5,000 fot höga. På ett ställe skär banan sig sjelf, sedan den gjort ett hvarf omkring en bergspets. Så slingra vi oss framåt, klättrande utefter en bergspets, genomborrande en annan, tills vi ilat genom 17 tunnlar och «kastat öfver» 17 stygn i denna grofva och raggiga bergfäll. Nu se vi ned på tre järnvägsspår, som vi befarit, och fyra spår till, som vi skola befara, hvilka ständigt vända sig emot och motsäga sig sjelfva, likasom förvirrade vitnen inför en domstol.

Den lilla solstekta byn *Caliente* ligger der nere i dalen 4,000 fot under oss, och vi ha nu i flera timmar kretsat öfver densamma. Vi bjuda den farväl, göra sedan en rund, och der se vi åter det förtrollande *Caliente*! En kurva af $\frac{3}{4}$ mils längd lyfter oss 78 fot öfver våra egna hufvuden. Vi tyckas ständigt möta, förfölja och motsäga oss sjelfva. Toppen af *Tehachapi* är fem sjettedels mil öfver hafsytan, och tåget klättrar 116 fot uppåt på hvarje mil efter ett afstånd af 25 mil. Lokomotiven ha ett hårdt arbete här; men då toppen uppnåtts, kunde man spänna från båda järnhästarne och låta gå, med vilkor att man använde några bromsar. Vårt lokomotiv smyger sig likt en katt fram bland skyhöga klippor och afgrundlika bråddjup. Och det finnes f. n. endast något öfver 200,000 dylika underdjur på vår glob, representerande en fysisk styrka af 100 millioner man och ett hurtigt spann af 12 millioner hästar, hvilka vädra sig fram genom berg och öfver öknar, under floder och öfver sjöar och genom urskogar, banande väg för civilisationen till alla vrår af verlden!

Vi ha redan kommit ned i *San Joaquin-dalen* mellan *kustbergen* och *Sierra Nevada*, omkring 100 mil bred och 400 mil lång, med hvetefarmer på tusental acres hvardera. Vi färdades genom till utseendet ändlösa hvetesfält med väldiga högar af hvetesäckar på regelmessiga afstånd från hvarandra. Men natten inträder och beröfvar oss utsigten af landet, vi genomfara.

Följande morgon befunno vi oss i *Lathrop*, der *Södra Stilla-hafsbanan* och *Central-Stilla-hafsbanan* förenas och löpa tillsammans till *San Francisco*, dit vi ha endast 80 mil. I nordvest reser sig *Monte Diablo* mot horisonten, i sydvest förgreningar af *Sierra Nevada*, under det den rika *Sacramento-dalen* ligger framför oss och bakom oss den bördiga *San Joaquin-dalen*. Dessa berg omsluta 17,000 kvadratmil bördiga trakter med den största naturens rikedom och skönhet. De, som bo här, sitta under sitt eget vinträd och fikonträd, och palmen breder sin krona öfver deras hufvuden. De ståtliga lundarne af *Kaliforniak* påminna om kungliga parker i gamla verlden. *Sacramento-floden* vandrar lugn och stolt sin väg mot *Stillahafvet*, under det små moln af rök från ångbåtarne och en rad af segel och fladdrande vimplar utmärka dess lopp. Smak och rikedom ha täflat

med naturen att göra de trakter, vi nu genomfara, till ett jordiskt paradiset.

Om ej Kalifornien redan fått benämningen »guldländet», skulle jag kalla det väderkvarnarnes förlovade land. Hvarje väl ordnad familj kan väl ha en hund, en katt eller några barn, men väderkvarnen är alltid familjens älskling. De erbjuda en egendomlig syn dessa oräkneliga väderkvarnar, stadda i rörelse på en gång. Några äro målade gröna som drakflugor, några röda och andra blå, de vända sig åt olika håll, somliga skådande dig rakt i ansigtet, andra seende snedt på dig. Du må ej tro, att de likna väderkvarnarna på Öland eller i Skåne, hvilka slå och flaxa omkring sig med vingar större än sjelfva kroppen.

Se på de gråaktiga eller kopparfärgade kullarne derborta, med växterna hoptorkade och knollriga som håret på en snobb. Se dessa damhvirflar uppstiga omkring vagnarna och kärrorna, som röra sig derute på slätterna. Men huru gröna äro ej fälten, huru lysande färger ha ej de sällsamma och tjusande blommorna, huru friska och lummiga äro ej träden, huru högre är ej majsen! Huru frisk och behaglig är ej luften, alldeles som om det nyss regnat, oaktadt det ej fallit en droppe på tre månader! Och orsaken till all denna grönska, all denna fägring, har du att söka i de prosaiska väderkvarnarna, hvilka, då regnet vägrar komma ofvanifrån, uppsuga det ur jorden.

Ändtligen! San Francisco-viken och Gyllenporten, mot hvilken Stillahafvets majestätiska vågor slå! De friska hafsvindarne möta oss och välkomna främlingarne från de brännande öknarna, de svindlande höjderna, den eviga snön och prärierna!

Är det redan första oktober? Så ser det åtminstone ut inom vagnarne. Vi ha blott några mil till San Francisco; och alla börja göra sig redo att flytta. En grupp snobbar från Los Angeles, som suttit och spelat kort nästan hela tiden, måste nu uppgöra sina affärer; lädervaliser, nattsäckar och korgar packas och ompackas, skeletten af hädangångna matsäckar kastas ut genom fönstren, och klädespersedlar hopvikas och omlindas af läderremmar, och resemösor utbytäs mot »skorstenar» och flädermöss-hattar.

Hvar och en är stadd på resa: en till Japan, en annan till Alaska, d. ä. »verldens ände», en tredje till Hono-

lulu, en fjerde till Puget Sound och en femte till, jag vet ej hvar.

Tåget löper genom det vackra Oakland, San Fransiscos Brooklyn, med nära 50,000 innevånare, hvarest tusen nya hus årligen byggas. Sedan går du tre mil ut till sjös efter en pålbro. Vi äro midt ibland oceanfartyg, en här bogserbåtar, fisksmackar, lustjakter och segelbåtar. Krigsskepp ligga stilla med kablar fästade i sina näsor och ankare vid sina ändar. Du ser den tvåhöfdade fogeln på Czarens kejsersliga standar, Frankrikes trikolor, Japans mörkbruna måne på sin tegelröda himmel, Hawaiiiska öarnes kaliko-lapp, stjernbaneret och från en skonare, ej krigaré, svajar Sveriges ärorika flagga. Musik når ditt öra från de många däckten.

Nu utbytas talrika afskedshelsningar mellan tillfälliga vänner och reskamrater.

Vi föras 10 minuters väg öfver San Fransisco-viken från Oakland till San Fransisco i en dubbeldäckad färjbåt, eller rättare ett flytande palats med granna förmak. Vi bana oss väg mellan en hop efterhängsna stadsbud, åkare-drängar och hotellagenter och känna oss tacksamme, att vi ej slitits i stycken utaf dem och sändts bitvis till olika hotel.

TRETTONDE KAPITLET.

I San Francisco.

Så äro vi då ändtligen i »Frisco», såsom Kaliforniaborna kalla sin älsklingsstad, sin berömmelse och sin krona. Vi styrde genast kosan till »Palatshotellet», der vi togo in, förmodligen därför att vi voro anspråkslösa, och detta var »det största, ståtligaste och dyrbaraste hotell i hela världen»; men kanske äfven därför att det också hade rum till rimligt pris för medelmåttigt folk. Men det var äfven ett annat lockbete, nämligen att hvarje rum hade ett badkar, i hvilket man, om man så ville, finge ligga både natt och dag utan extra ersättning. Om du aldrig förr värderat ett bad, skulle du säkerligen ha gjort det, efter att med mig ha färdats omkring 2,900 eng. mil i tropisk värme och genom brännheta öknar och blifvit inpyrd »i rök och dam».

Min stolthet må ursäktas: Jag har just fått på mig ett rent plagg, som ligger oss alla så nära om hjertat; jag är i »Frisco» och bor i »Palatshotellet!» Detta hotell är dock icke alldeles blott »amerikansk humbug.» Hvarvid skall man likna det? Det är ett hus fullt af hus, som upptager en areal af nära 3 tunnland. Det reser sig i sju höga våningar mot skyn. Om du går ett hvarf omkring detsamma, har du tillryggalagt omkring $\frac{1}{3}$ engelsk mil. Om du föredrar att promenera i de rymliga korridorerna, så tillryggalägger du $2\frac{1}{2}$ mil för hvar gång du genomgår dem; tjugosju mil gasrör fordras för dess upplysning! Det har 500 badkar och godt utrymme för omkring 2,000 gäster, d. v. s. för alla innevävarne i Trosa, Mariefred och Haparanda. Är du »ytlig» och vill reducera så mycket som möjligt till yta, så vet, att alla dessa golf upptaga en yta af omkring 16 tunnland. Genom en järnport och under en hvalfbåge af sten rulla hotell-omnibusar och equipage in på »palatsets» borggård, som är öfvertäckt af glastak och prydd med allehanda tropiska växter. Vissa kvällar var borggården upplyst af elektriskt ljus, och de granna verandorna, som löpa utefter alla de sju höga våningarna, voro fullsatta af gäster från jordens alla delar. Detta hotell kostar sju millioner dollar, eller lika mycket som Förenta Staterna betalade till Ryssland för Alaska. Hvad byggnadsstilen vidkommer, fruktar jag, att t. o. m. en arkitekt skulle få myror i hufvudet, om han skulle uppfordras att säga i hvilken stil det är uppfördt. Kanske bör det räknas till den förr mer än nu vanliga amerikanska packlår-stilen. På långt afstånd ser det ut som ett vitmåladt fyrkantigt jättestort magasin med en oräknelig mängd gluggar; men gluggarne, fönstren, ha här svält ut till »bay-windows» (bågfönster), ej blott vid nedersta våningen, utan vid alla sju våningarna, hvarigenom byggnaden ser ut som om jättestora fogelburar uthängts i rader utefter dess väggar.

Detta »Palats-hotell», hvilket väl torde vara det största i verlden, uppfördes af den rike senator Sharon och den ryktbare bankiren Ralston, som fick ett så tragiskt slut. Ralston var, likasom de fleste penningefurstar i Amerika, en uppkomling, som genom driftighet brutit sin egen bana i verlden. Redan innan han uppnått 30 år, var han bankir. Han ansågs länge äga oerhörda rikedomar och var själen i

en mängd stora företag. Han var lika beryktad för sin öfverdådiga gästfrihet och gifmildhet som för sitt affärssnille och sitt intresse för den stat, der han vunnit sina stora rikedomar. Men lyckan är ombytlig, och för denne penningespekulanternas Napoleon, på höjden af sin makt, återstod ett Waterloo. Stormen och jordbäfningen kommo plötsligt. En dag måste hans bank inställa sina betalningar. Staden, staten och det finansiela Amerika slogos af häpnad. Styrelsen för banken inkallade Ralston, till hvilken de satte obegränsadt förtroende, och affordrade honom förklaring. Han hade ingen att gifva, men han lemnade i stället hvarje cent af sin furstliga förmögenhet att kastas i svalget. Offret antogs, och Ralston afskedades från sin befattning såsom bankens ordförande. Han förklarade sig nöjd med detta beslut, talade lugnt och manligt om framtiden och dess utsigter och sedan — åkte till »North-Beach,» en tragiskt ryktbar plats, gick ned i vattnet för att bada och fördes kort derefter till stranden ett lik.

Oaktadt han lemnade efter sig en skuld af omkring 16 millioner dollar, hvilken ruinerade många familjer, och oaktadt hans lif tog ett så ömkligt slut, var han likväl så allmänt älskad, att, då han begrofs, var liktåget, som följde hans kvarlevor till grafven, 4 eng. mil långt; och alla, t. o. m. de som blifvit ruinerade genom hans spekulationer, talade om honom med sorg och saknad. Flera berättelser om hans frikostighet gå i svang. Så t. ex. sände han en gåfva af 10,000 doll. till en man i knappa omständigheter, hvilken då han (Ralston) var fattig lånade honom 500 doll.

Vi kunde knapt tro våra ögon, då vi först ankommo till »Frisco» och sågo herrar klädda i vinterrockar och fruntimmer i sälskinnskappor under den varmaste tiden på året, och ingen utom snufva kunde förmå mig att ens kläda mig i sommaröfverrock.

Kalifornien, och isynnerhet San Francisco med dess närmast omgifvande städer och orter, är ett universal-museum, der du finner representanter af alla möjliga föremål inom och kanske äfven utom naturen: ej blott af människor och »fänad» (både på två, fyra eller flere ben), allehanda växter och alt som lefver och röres i luft, i haf och på land; utan äfven af allehanda slags klimat.

Låt oss taga en promenad tillsammans efter gatorna i »Frisco.» Här är ett lefvande och rörligt konstgalleri af sällsam art. Dess bilder och figurer vexla ständigt former. Något motsvarande finnes troligen ingenstädes. Se dessa fruktstånd! Aflägsna så långt som möjligt från dig bilderna af de klotformiga frukthandlerskorna på Hötorget eller Kornhamnstorg i Stockholm med deras snuskiga stånd och ofta till utseendet lika oaptitliga frukt. Här äro mosaiker af gyllene frukt; man skulle tro den vore hemtad från alla världens fruktträdgårdar. Tomatos, plommon och körsbär glänsa som rubiner; jättestora äpplen från Oregon, päron, persikor, aprikosor, nektariner, apelsiner och citroner af olika slag och storlekar; smultron stora som små plommon, björnbär, hallon och färska fikon af gåtlik storlek, för att ej tala om bananas och annan slags frukt, om hvars nomenklatur jag ödmjukt bekänner min okunnighet — altsammans artistiskt grupperadt på ett enda bord. Här är lyx, om du så vill, men sådan lyx som vår Herre sjelf bjuder oss på; ja, lyx ej blott för gomen, utan äfven för ögat. Vill du köpa af hvad du ser, finner du, att ej blott vindruffvorna, utan äfven persikorna säljas efter vikt, samt att de ej äro mycket billigare än i Österns städer. Här räknar man mynt i »bits», bitar. En kvarts dollar är »two bits», två bitar; »tre bitar» borde då naturligtvis vara $37\frac{1}{2}$ cents, men du måste punga upp med 40 cents i stället. Ända till ett årtionde sedan användes intet mindre mynt än »två bit» stycken, 25 cents; men sedan har »en bit», 10 cents, fått komma med, och numera användes äfven en »nickel», 5 cents; men kopparslantar, såsom en två och tre cent-stycken höra blott till kuriositeter. Om en sak ej kostar 5 cents (19 öre), så kostar den intet; kostar den 11 cents, får du betala 15 cents o. s. v.

Älskar du blommor, far då till San Francisco. Jag kunde ej göra dem rättvisa, om jag skulle försöka beskrifva dem. Du måste sjelf komma och se dessa blomstånd, dessa öppna alkover, fyllda af smakfullt ordnade skönheter inom blomornas värld. Flora sjelf måste här någonstädes ha sin hufvudstad och sitt slott; åtminstone hyllas och dyrkas hon af alla klasser. Du ser blommor öfveralt, i och omkring millionärens palats såväl som i »sandslott-kyffet», i handelsboden såväl som i stallet; åkardrängar ha blombuketter i knapp-

hålen på rocken, och äfven i smedjan och lumpboden synas blomprydnader i en eller annan form. En vacker sed, som ej är egendomlig för Kalifornien, utan är allmän öfver hela landet bland *amerikanare*, förtjenar särskildt påpekas. I hvarje församling tillsättes hvar vecka en blomsterkomité, bestående hufvudsakligen af ungdom, som skaffar blommor till prydnad i kyrkan för hvarje söndag och sedan utdelar dem bland sjuka och fattiga. — Bland de högtidliga svenskarne skulle sådant ej duga. Gurneys ugnar anses ju af somliga »ohelga Herrens tempel», och huru vanvördande skulle det ej vara att ha så hvardagliga saker som blomkrukor i Herrens hus! Huru mycket högtidligare är det ej då att skicka omkring snusdosan och tobaksbiten i bänken och stänka tobaksaft som vigvatten på golf och kläder!

Det bullersamma gatulifvet i San Francisco företer åtskilliga egendomligheter, hvarigenom det skiljer sig från andra stora städers. Både i Europa och Amerika är skoborstaren en välbekant personlighet. Men i San Fransisco bär han ej, såsom på andra ställen, sin verkstad med sig öfveralt, dit smutsiga och dammiga skor hitta, utan här har han ordentliga etablissement och behöfver ej bocka sig ens för barberare, ty är ej en skinande sko, ur estetisk synpunkt betraktadt, af lika stor betydelse som en skinande haka? Här sitter du upp i en hög och bekväm stol och ser en gammal bekant i en stor spegel framför dig och läser tidningar eller pratar med »fabrikören», medan han förvandlar dina dammiga skor till speglar. Förrättningen kostar »two bits», 25 cents. De regnlösa somrarne med det myckna dammet ge dessa herrar god förtjenst.

På tal om skoborstare tar jag mig friheten introducera en af dem för läsaren såsom ett exempel på, huru desse herrar i allmänhet *icke* äro. Tom är en Hams son. Hans afrikanska blod är oblandadt. Hans hud glänser som poleradt äkta ebonholtz, hans näsa är plattare än vanliga vitzar, hans hufvud är ulligt som ett lams. Hans väldiga röda läppar likna två trinda penningpungar, liggande på hvarandra. Han hade hvarken fötter eller ben, men var ändå en liflig fotgängare: det var förvånande att se, med hvilken snabbhet han transporterade sig på de stumpar af sina lår, som han ännu hade kvar.

Tom hade ett litet skoborstarestånd efter en af San Franciscos mest trafikerade gator. Han var mycket pratsam och talade alltid i religiösa ämnen. Hans kunder lyssnade på honom med undran eller löje. En skoborstare, som talade om Gud och gudsfuktan midt i denna San Francisco-lifvets malström var något alldeles nytt! Och Toms egendomliga sätt att uttrycka sig gjorde hans ord särdeles intressanta, och hans hänförelse öfver sitt ämne var smittande. Han talade mest om erfarenheter, inlät sig sällan på stridsfrågor. Då han vidrörde någon punkt, som var särdeles dyrbar för honom, kunde han omedvetet resa på sig och för några ögonblick upphöra att polera kundens sko och med hög stämma under djup rörelse tala om Jesu kärlek och Guds frid. Natten tillbragte han också i sin »låda». Jag gick förbi den tidigt på morgonen och sent på kvällen och hörde honom sjunga af hjertans lust sånger till Guds pris. Hans hjerta tycktes vara så fullt af kärlek och fröjd, att det ständigt flödade öfver i tal och sång.

»Huru kom du att förlora dina ben, Tom?» frågade jag honom en dag, under det han flitigt polerade min sko.

»Mina fötter och ben skadades af köld i Missouri; och de måste aftagas.»

»Detta var en svår pröfning för dig, var det ej?»

»Nej, det gjorde ej så ondt, som jag väntade; och jag visste, att det tjenade till det bästa; eljest hade det aldrig händt mig. Förlusten af mina ben hindrar mig ej från att flytta mig från ställe till ställe, och min helsa är lika god som någons. Herren är god emot mig, och nästan alla ha ett godt ord till mig. Prisad vare Gud, han gör mig lycklig utan ben!»

Tom hade varit slaf, men talade väl om sin husbonde. Han tillhörde en kristen församling. Hans pastor omtalade, att den lemmalytte negern gaf hundra dollar till deras nya kyrka. Man ville ej till en början mottaga hans gåfva, men han blef då misslynt och frågade, hvarför han ej skulle få den glädjen att vara med om att uppbygga ett hus till Guds ära.

Den italienske positiv-spelaren och harpolekaren har funnit sin väg äfven hit. Du armbogar dig fram i trängseln mellan amerikaner, australier, ny-zeländare, ryssar, polackar, mexicanare med sina runda och oljeglänsande anleten, span-

jorer i vidbrämade hattar, italienare med svartglänsande hår, rödnäsiga irländare, blåögda skandinaver och skottar med framskjutande kindkotor, här och der en israelit, ett stort antal af »det stora fäderneslandets söner», under det »hedningen» John är öfver alt. Här och der möter du en Kalifornia-indian, för hvilken du vördnadsfullt blottar ditt hufvud, om du ej varit så länge i det rabulistiska Amerika, att du förlorat all aktning för börd och anor. Tiden blefve mig för kort, om jag skulle uppräknat alla andra folk, hinduer, japaneser, de som bo på hafvets öar o. s. v., som du ser representerade på San Franciscos gator. Här ha Östern och Vestern, Norden och Södern mötts på sin vandring mot hvar sina mål. Vänd din blick från trottoaren utefter den breda och raka gatan. Flera par järnvägsspår löpa i bredd utefter den. Restaurationer, kafféer och bagerier på hjul röra sig framåt åt olika håll. Du kan stiga in, färdas till din bestämmelseort och äta din middag eller dricka ditt kaffe på samma gång. Men hvad är detta? Tänk om gumman i Norrland, som var viss på att den onde själf var ute och körde, då hon såg det första lokomotivet ila förbi hennes hem, såge dessa vagnar, fullpackade med människor, ila fram och åter, uppför och utför branta backar, utan häst eller lokomotiv framföre eller bakefter! Om hon här försäkrade, att drifkraften vore af underjordisk art, komme hon sanningen nära. Dessa vagnar sättas verkligen i rörelse af ändlösa »underjordiska» kablar, som i sin tur sättas i rörelse af ångkraft.

Det lider mot kvällen, och vi styra våra steg genom en nyare stadsdel mot hotellet. Härunder når ljudet af en stentorisk stämma våra öron. Vi närma oss stället, hvarifrån den kommer. Först se vi i dunklet en stor människomassa samlad på en öppen plats; då vi komma närmare, se vi en äldre manlig figur stå på en veranda till en byggnad, som innehöll »Varieté-teater» och »Danssalong» etc. Hans lungor måste ha varit af koppar. Fast jag stod på ansenligt afstånd, blef min öronhinna snart öm, och skriket skar genom merg och ben. Talaren var en »doktor» och uppträdde nu sjunde gången såsom kandidat till »coroner»-*) befattningen i San Francisco. Han lofvade folkhopen, som

*) En ämbetsman, som undersöker orsaken till hastiga dödsfall.

stod der framför honom och hvilken bestod hufvudsakligen af busar, kvinnor och barn, att, om han blefve inväld till detta ämbete, skulle han snart befria San Francisco från »kinesernas tyranni», hvilka han liknade vid »djeflar» »helvetes-pest», o. d. Såsom radikalmedel mot kineserna, förordade denne »kristne» talare i »civilisationens namn» spanska dolkar, krut och bly samt dynamit!

Med detta prof på San Francisco-vältalighet genljudande i mina öron gick jag till mitt rum i hotellet. Just som jag var betänkt på att gå till hvila, hördes en sakta knackning på dörren. Jag öppnade, och der stod en »himmelska rikets» son framför mig och på mycket bruten engelska förklarade, att han ville ha min tvätt. Troende, att han tillhörde hotellet, började jag leta ihop mina orena kläder. Om en minut hörde jag en grof och skräll röst tilltala den tystlåtna kinesen i häftiga och förolämpande ordalag. Jag vände mig om och såg en omfångsrik afrikanska visa mongolen sina hvitögon och elfbenshvita tänder, under det hon med höjd kvast körde honom utför trappan. Hon vände sig sedan till mig och med ett sjelfbelåtet leende förklarade, att hon räddat mina kläder. »Desse kinesiske skurkar», sade hon med hög röst, »smyga här dagligen och narra åt sig kläder af resande.»

I San Francisco äro främlingar hemma och inbyggarna främlingar. De underhålla nära 400 första klassens restaurationer, der en präktig måltid med frukt så mycket man önskar erhålles för 20 å 30 cents; öfver 50,000 människor spisa dagligen på restaurationer och bo i hyrda rum; öfver 30,000 bo på de 100 hotellen eller i de 800 s. k. »lodging-houses» och 600 äro inackorderade.

Ej mindre än 45 bryggerier inom staden utsända en flod af öl till vederkvickelse isynnerhet för »det stora fäderneslandets» söner och döttrar, hvilka här äro talrikt representerade; här finnes så många krogar, att en nitisk bachusdyrkare kunde gå in och tömma sin bägare hvarje dag i tio år utan att behöfva besöka samma krog två gånger.

Tror du på satsen: »förening ger styrka», och vill du tillämpa den på dig sjelf så långt som möjligt, så kan du i San Francisco blifva medlem af följande sällskap och ordnar: två Judiska, ett Tyskt, ett Spanskt, ett Franskt, ett Skandinaviskt, ett Svenskt, ett Italienskt, ett Schweiziskt,

ett Dalmatiskt och ett Stads-välgörenhetssällskap; femton Frimurare-loger, nio Odd Fellows'-loger, och dessutom en mängd andra sällskap såsom B'nai B'rith, Druiderna, Amerikanska protestantiska sällskap, Amerikanska mekanikerne, Sju vise män, Pythias' riddare, Oberoende röde män, Förbättrade röde män, Good Templare, Riddarnes gamla orden, Amerikas söner (antikatolsk) o. s. v. — Kan man mera begära i den vägen?

Att döma af kyrkornas antal, hvilket uppgår till 140, borde det religiösa tillståndet här vara förträffligt. Du kan stiga upp tidigt på första dagen i veckan, som här med skäl oftare kallas Pic-nic-dagen än söndagen, och följa de irländska flickorna till katolska kyrkan och höra »messan»; derpå kan du styra dina steg till en engelsk episkopalkyrka och höra mannen i den hvita fotsida skjortan läsa ett halft dussin böner; sedan kan du titta in i en baptistkyrka och höra kören uppstämman en psalm; derpå i en presbyteriansk kyrka och höra texten uppläsas i en ortodox ton; derifrån till en kongregationalistkyrka och höra en föreläsning öfver religionens förhållande till vetenskapen, hvarefter du kan gå till den skandinaviska luterska kyrkan och komma i tid för att höra presten uppläsa böner för »krigsmakten till lands och vatten»; och om du hastar, kan du hinna till en metodistkyrka, innan kollekten upptages. Efter att ha intagit så mycken och mångsidig själaspis, torde du behöfva gå in på en restauration och återställa jernvigten mellan själ och kropp. Sedan har du tillräcklig styrka att bevista en söndagsskola eller en spiritualistisk *séance* och der samtala med någon affiden vän och se olika andeuppenbarelser, alt mot kontant erkänsla; och sedan kan du för ombytes skull gå till ett buddhistiskt tempel och se mongoler med cigarett i munnen göra honnör för sina gudomligheter af trä och sten; och till sist, om du så vill, kan du »kinesa» i »det himmelska riket,» som nedkommet är till San Francisco.

Här såväl som öfver alt i Kalifornien föredrar folket att på söndagarne företaga lustturer framför kyrkogång, hvadan kyrkbänkarne äro i allmänhet tunnsådda, under det lust-tågen och ångbåtarna äro till trängsel packade. Jag påmindes mycket om den fagra Mälare-drottningen, då jag stod på stranden af San Francisco-viken och såg festligt

prydda ångbåtar i stort antal glida ut öfver den glänsande ytan, under det musiken från tiotal musik-kårer nådde örat. Här behöfva ej de lustfarande frukta att blifva våta utom — *invändigt!*

Jag följde med en gång på en söndagsskol-pic-nic, och det var ett lustigt väsende ute i det gröna. På ett håll sjöngos Sankeys sånger, på ett annat »Yankee Doodle», ackompanjeradt af positiv. På ett ställe serverades kaffe med bakelse; på ett annat ej långt ifrån »lager-bir»; på ett håll lekte barnen mellan sångerna; på ett annat dansade äldre personer af hjertans lust och gamman, under det att solen sken så klar från en molnfri himmel öfver både onda och goda, och det regnade hvarken öfver rättfärdiga eller orättfärdiga.

FJORTONDE KAPITLET.

Den »hedniske» kinesen och den »kristne» bofven.

En skildring af lifvet i San Francisco med förbigående af John, »hedningen» och kinesen, vore lika onaturlig som en räf utan svans.

Jag såg John på gatan, i köket, i boden, på sin restauration, i sin teater, i sitt tempel, i sitt spel- och opium-helvete. I San Francisco finnes en upplaga af honom, stor 30,000 exemplar. Texten är stereotyperad, alltid sig lik, och bindningen företer likaledes föga olikheter. De dunkla vax-ögonen, de uppåt riktade ögonbrynen, likt hornen på en gumse; de framstående kindkotorna och den vaxgula hyn äro hos den ene John desamma som hos den andre. John är upp och nedvänd, ut- och invänd, men icke *omvänd*, ett besynnerligt djur! Hans svans hänger ned från hufvudet, hans skjorta sitter ej närmast kroppen, utan fjärmast från den. Är han bergad karl, har han på sig två skjortor, en hvit under och en blå utanpå. Alltid är han i rörelse. Hans gång liknar en apas, så svänger han på sig. På gatan bär han nästan alltid ett ok med en korg på hvardera sidan, alldeles som »vattumannen» i Almanachan. I köket vänder han sig tre gånger, medan den trinda irländ-

ska Britta rör sig en gång omkring sin axel. Men i tvättstugan — Johns specialitet — visar han bäst sin rörlighet och raskhet. Han bockar sig, reser sig, snor på sig och svänger armarna som en vedsägare, en dansmästare och en fäktmästare på en gång. Han kan rentvätta som ingen annan, hvad andra nedsmutsat; utjemna med sitt järn hvad ojemt är; och isynnerhet kan han bestänka som ingen annan. Det är en lust att se honom göra det. Han sörplar sin mun full med vatten som en ko, och i ett nu kommer en fin stråle från hans mun, hvilken sprider sig åt alla håll och faller likt den finaste dagg på den bleka duken. Onda tungor säga, att han *spottar* på folks kläder; men det talet kommer ej från rena bevekelsegrunder, utan från afundsamme — hvite *strykare!* De katolske hednamissionärerne borde använda John till att bestänka hedningarne med heligt vatten.

Ingen är så läraktig och noggrann som John. Om du anlitar honom om att göra dig en ny rock och visar honom en gammal som modell, skall du få din nya rock med trasiga knapphåll och lappar likasom den gamla. John har slagit sig ned i hjertat af San Francisco och sammanpackat sig till ett antal af 30,000 inom några få kvarter. Han har förvandlat de stora trä- eller tegelhusen till myrstackar, som vimla af honom både natt och dag. Här har han upprättat ett litet Kina endast fem minuters väg från Palats-hotellet. Jag gick genom Kina-staden flera gånger på dagen ensam och två gånger på natten, åtföljd af en omvänd kines.

Jag besökte flera finare kinesiska handelsetablissemang, hvilka ej företedde mycken olikhet med större bodar i Chicago eller New-York. Både kinesiske och amerikanske betjenter och bokhållare användas, och ägarne tillhörde de högsta kasterna. Men då man kommer in i den egentliga »Kinastaden», märker man, att man är en främling i ett främmande land. Ett sällsamt kacklande ljud höres rundt omkring en, såsom om man trädte in i ett hönshus. Öfver allt rör det sig och vimlar af idel kineser. Mycket sällan synes någon kinesiska. Visar sig någon sådan någon gång, kan hon ej i ett ögonblick urskiljas från John, ty äfven hon är klädd i byxor, som äro något vidare än människens. Du ser skyltar i rött på svart botten eller i svart på röd botten, stundom af 6 fots längd, men nästan ingen bredd.

Kinesen skrifer nämligen uppifrån och nedåt. Min ledsagare tolkade några af skyltinskrifterna. Se här öfversättningen af inskriften på en apotekares skylt: »De tiotusende himmelska harmoniernas gyllene tempell!» — Besynnerliga, dessa kineser! Men kanske ej besynnerligare än vi! Kanske kinesen funne lika många besynnerligheter i den vägen i London eller Stockholm, då han såge ett lejon, en markatta eller en ängel ofvanför ingången till ett apotek eller en krog. — Vi gingo in på en restauration och drucko en kopp utmärkt godt té, men bakelsen mäktade jag ej »realisera». Den gömde jag för att låta någon kemist undersöka dess beståndsdelar, hvilka min smak omöjligen kunde utfinna. Alla föremål, som göra intryck på något af de fem sinnena, äro här främmande och ovanliga; ej minst de som möta luktorganet. Det är omöjligt för den oinvigde att säga, hvad det luktar; kanske ister, rått-stek, té, opium etc. eller en blandning af alltsammans på en gång plus lukten af kineserne sjelfva och afskråde, som får ligga kvar på gator och gårdar. Som sagdt, kinesen är ett underligt djur. I sitt hem lefver han i trängsel och smuts: rutten luft och rutten föda äro hans element; men utom hemmet är han alltid ren och snygg, alldeles som om hans lungor, likt växtens, upptoge kolsyre och aflemnade syre, och hans kropp, likt jorden, närdes af gödsel och afkastade lif och kraft. Från restaurationen ledsagades jag genom trånga, mörka och smutsiga gränder till ett ruskigt fyravåningshus. På utsidan af den vägg, som vettade in åt gården, ledde en ynkelig trätrappa upp till andra våningen. Uppför denna måste vi vandra i tro, emedan tjockt mörker rådde. Vi mötte flera kineser, som kommo från templet. Vi trädde in i ett mörkt rum. Min ledsagare tänder en lampa, som han medtagit, hvars ljus uppenbarar templets skyddsgud af trä med kinesisk fysiognomi och långt svart skägg, hvilken sitter i en klumpig trästol natt och dag och stirrar i en slags brons-bål framför sig, som är full af stumpar och aska efter förbrända »Joss-pinnar», hvilka brännas till rökelse åt den högsta guden, Joss. Vid andra ändan af rummet sitter Troi-Pat-Shing-Kwun, lyckans gud, som håller ett gyllene äpple i sin hand och omgifves af en mängd grannlåt, såsom konstgjorda blommor i bondgranna färger o. s. v. Hans bronzbål är mycket stor och den myckna askan deri

och de många uppklistrade bönerna omkring den visa, att kineserna egna honom mycken dyrkan. Mammon är utan tvifvel den mest dyrkade gudomligheten både bland hedningar, judar och kristna. Vi gingo sedan genom flera smärre rum, alla innehållande ett antal gudar. Vi sågo en människobild i naturlig storlek, hållande små piller mellan fingrarne. Detta är kinesernas Esculapius, läkekonstens gud. En annan, klädd i broderad nattskjorta, var krigets gud. Två guldpdydda kvinnofigurer äro skönhets och kärlekens gudinnor. I hörnet af ett litet dystert rum stod Shon-Ton, djefvulen, i en trälåda. Hans ansigtsdrag voro ej kinesiska utan europeiska; han var klädd blott i en smutsig skjorta. Han tillbedes mest under sjukdom och lidande.

I ett rum var ett slags ugn, hvarest satan stundom symboliskt uppbrännes under form af rödt papper.

I ett annat rum stod en klumpig ställning af trä, liknande en sågbock, från hvilken hängde en större ringklocka, en trumma och en gong-gong, hvilka presterna stundom använda för att väcka gudarne ur deras slummer. I ett annat rum var en disk, bakom hvilken stodo ett antal prester och sålde Joss-pinnar, Joss-papper, rökelseartiklar och äfven gudar. En af presterna räckte mig en afgudabild med följande fråga: »Villi melikan man köpa?» Den kostade för mycket, hvadan jag måste afstå från denna lyxartikel.

Ifrån templet gingo vi till »Kinesiska kungliga teatern», hvars inre med sin plattform och sina läktare påminde om ett negerkapell. Konstens tempel var fullt af kineser, alla med hatten på hufvudet, och många sutto och åto frukt eller ett slags kakor, som ett par kineser gingo omkring och sålde. Som bekant indela icke kineserna sina spel i akter och scener, utan fortfara oafbrutet från början af stycket till dess slut med uppehåll endast för måltider och sömn, hvilket blir en nödvändighet, då, såsom stundom sker, ett och samma stycke kan räcka i flera veckor. Vi kommo i ett kritiskt ögonblick. Ett mord höll just på att gå af stapeln. Här användes ingen ridå, utan »plattformen» är alltid öppen för åskådaren. Just som ett hugg riktats mot halsen af den, som skulle dödas, föll denna baklänges i golfvet, hvarest han låg en stund, hvarefter han steg upp och gick sin väg, under det den andre stod

der, stor och bredbent, och deklamerade, som om intet hänt. Af hvad jag hörde och »förstod», fick jag det intrycket, att han uppätit hela Kinas geografi, men ej kunde behålla den, utan måste ut med städer, floder och alt: »Yang-Tsi-kiang-Ho-ang-ho, Can-ton, Pe-king, Ding-dang-dong», hvarpå följde, periodiskt, ett skrällande *bang! bang!* från en »kopparslagare», som satt bakom aktörerna framför en lång rad musikanter, hvilka nu och då på instrument, om hvilkas namn jag bekänner min okunnighet, framkallade ett hiskeligt instrumental-oljud, som lätt kunde komma en att tro, att man vore t. o. m. djupare ned än i Dantes Purgatorium.

Häriifrån styrde vi våra steg till ett af dessa mörkrets ohyggligaste nästen, ett kinesiskt spelhelvete, hvarest ett dussin kineser voro samlade i ett källarekyffe omkring ett bord och med ett slags tärningar spelade om pengar, som lågo i högar på bordet. Derifrån gingo vi till en opii-håla nära intill, der ett antal människofigurer med ett utmärgladt och obeskripligt hemskt utseende dels höllo på att röka opium och dels lågo i ett drömmande tillstånd, orsakadt af giftet. Detta ohyggliga opiumrökande öfvas ej blott af kineser, utan äfven af hvita, isynnerhet af fruntimmer. Just som vi inträdde i »rökrummet», inkom en kines, hvilkens utseende tydligen förrådde hans praktiska bekantskap med papaver-saften. Han pratade några ord med föreståndaren, lade sig sedan på en bänk närmast dörren och började tillaga sin första pipa. Denna bestod af ett litet hufvud af sten, mindre än en fingerborg, som var fäst vid sidan af ett långt bambu-rör. Rökaren upptog med en järntråd litet opiumdeg och höll den öfver en lamplåga, tills den hårdnat litet; sedan stoppade han den i pipan och derpå skyndsamt och kraftigt inandades opiiröken och utstötte den genom näsborrarne, sedan den lemnat sitt dödliga innehåll i kroppen. Opiumförrådet i pipan är snart uttömdt, hvarpå den fylles och tömmes på samma sätt, tills rökaren, likblek och med ögonen halföppna, faller i dvala och skådar dessa ljufva drömsyner, hvilka locka de olycklige i förderfvet. Denna lyx kostar »six bits», 75 cents, per natt, »logis» inbegripet. — Sina syner talar han ej om. Han är förmodligen rädd för att för andra upptäcka all den härlighet, som han såg och som var hans: kanske pagodor af guld, fulla af

gudar med svart skägg och prydda med juveler; stora ämbar, fulla af opium-deg; ett kinesiskt palats; stekta råttor och grodor frambäras för honom af tjenare, som falla på näsan för honom; en söt och rar liten fru med fötter små och runda som en kattunges; och all denna härlighet är i ett nu hans! En så underbar verkan medför vallmo-saften!

Under det jag stod och betraktade de dödsbleka gestalterna, hvilkas andar nu sväfvade i de kinesiska himlarymderna, började äfven jag känna verkan af vallmoanden. En kraft likasom öfverföll mig, hvilken verkade i motsatt riktning till tyngdlagens; och hufvudet ville slita sig löst från sitt bihang och fara upp till opium-himlen. Mina nedre extremiteter började ana oråd och hastade ut genom dörren med mig.

Vi ha kanske sett alltför mycket på »hedningen» Johns mörka sidor. Han har ock sina ljusa. Han är arbetsam, stilla och oförarglig och framför alt sparsam. Det är icke hans laster — dem bedrifver han blott i tysthet inom sin krets och icke bland de hvita —, utan hans dygder, som göra honom så förhatlig för de hvita. Han kan utföra samma arbete som en hvit för en fjerdedel så mycket som denne och ändå spara ihop pengar. Detta är sjelfva knuten i det s. k. »kinesiska problemet». Och hvem kan undgå att se, hvilka revolutionära följder det skulla ha med sig för detta land, om några millioner kineser sloge sig ned der.

Kaliforniaborna förakta, förolämpa och förfölja »hedningen» John. Aktningsvärda undantag finnas; så t. ex. besökte jag flera aftonskolor, der kineser undervisas gratis, mest af bildade unga fruntimmer ur de rika och förnäma familjerna. Flera kineser ha på detta sätt vunnits för kristendomen, och dessa visa vanligen större religiöst allvar än de hvita. Om sålunda kineserne, trots sin inbitna oåtkomlighet för främmande intryck, icke kunna undgå att mottaga inflytande från amerikanerne; så utöfva de sjelfva kanske ett större inflytande på Kaliforniaborna, än man är villig att medgifva. De bildade kineserne hysa nämligen ungefär samma religiösa åsikter som en Ingersoll. De låta massan tro på vidskepelsen, men hylla sjelfve ett slags kosmopolitisk religion. En kinesisk prest, Chang Wan Ho, uttalade dessa åsikter för en amerikansk pastor i ungefär följande ordalag: »Alla

profeter, från och med Mose, som gjort anspråk på andligt samband med Gud, äro bedragare. Confutze, Mose och Sokrates voro inga profeter. De voro store författare, store ledare. Profeterne ha alltid varit okunnige män och äfventyrare. De orsaka alla svårigheter, alla krig. Kristus och Mohammed voro orsaken till det rysk-turkiska kriget. Verlden är kosmopolitisk i sitt förhållande till Gud — människorna skilja sig endast i fråga om profeterna. Efter 2,000 år skall Brigham Young åtnjuta lika stort anseende som Zoroaster, Mohammed och Budha. Tjugosex olika nationer dyrka Gud under tjugosex olika namn. Denne ene och samme Gud har samma egenskaper — allvetenhet, allestädes närvaro, allmakt. Hvad Kristus angår, står han på samma ståndpunkt som en Zoroaster, en Mohammed.» Så resonerade den kinesiske presten, som ville kasta alla profeter öfver bord och förena mänskligheten under en Gud. Hvem igenkänner ej här »verldsborgaren», hvilkens idéer äro mera utvecklade på Stillahafskusten än i någon annan del af den stora republiken.

Ej långt bortom »Kinastaden» bor den »kristne hoodlum» *), som uteslutande lever på sin dolk, sin dyrk, sitt spelbord och sin pistol. Han är ej »buse» i detta ords vanliga mening. Han kan uppträda i hög hatt och hvit halsduk såväl som i trasor. Han gör säkerheten för lif och egendom öfveralt på Stillahafskusten mindre än på de flesta ställen i landet. Jag gick en dag igenom hans »stad», bestående hufvudsakligen af krogar, spelhus och andra ohyggliga nästen. Om jag skulle ha att välja mellan att bo hos »hedningen» John och denne »kristen», skulle jag ej tveka länge innan jag ginge till »John».

Det var smuts i »Kinastaden», men ej så mycket som i vissa »irländska kvarter» i Chicago eller New York. John röker sitt opium, men det orsakar honom endast sjelf skada och kan ej alls i skadlighet jämföras med de »kristnas» bränvinssupande.

---

*) Slödder och bofvar.

FEMTONDE KAPITLET.

Döda »helgon», lefvande »hafslejon», moderna
guldkalfvar.

En af dessa oförgätligt sköna eftermiddagar, som jag tillbragte i San Francisco, då solstrålarne och hafsfläkterna pläga festligt samkväm, och de vänliga höjderna och de majestätiska bergen bakom tyckas närma sig för att se på, for jag med spårvagn till den gamla »*Mission Dolores*», grundlagd af spanska jesuiter den 9 okt. 1776, då mycket af det land, på hvilket staden är bygd, ännu ej kommit upp ur hafvet. — »Här är ägget», hvarur »Frisco» med sin talrika familj utkläckts! Se på den gamla, vördnadsbjudande missionskyrkan, uppförd af soltorkad lera! Dess yttre är mycket oansenligt, omgifven som hon är af storartade nutidsbyggnader. Du träder genom en låg dörr med tvenne pelare på hvardera sidan in i helgedomen. Der inne ser du några smutsiga målningar af nattvarden, helgon etc., träbilder af St. Joseph, St. Francis och andra helgon, samt madonnan med barnet, alla från Spanien. Längst bak i kapellet synes följande inskrift: »Detta är ett heligt rum, ty här bor visserligen Gud, och här är himmelens port».

Under det jag står med blottadt hufvud och skådar och lyssnar, hör jag i andanom sekelgamla messor och böner läsas och skådar prester från Spanien, Rom, Frankrike eller Mexico med upplyftade händer välsigna skaror af indianer och mexicaner, och jag hör nunnor andäktigt mumla sina Ave Maria och Pater Noster häri denna öken, under det en spansk vakt står uppstald utanföre till skydd mot vildar på två eller fyra ben. Nu har öknen förvandlats till en trädgård och den gamla jesuitmissionen står vid utkanten till en verldstad — en länk mellan en gammal och en ny verld.

Den gamla »Missions-kyrkogården» ligger intill det gamla kapellet. Du träder in genom en port med ett kors öfver den. Du vandrar efter de dödas alléer. Indianstammar utan namn ligga här med hufvudet vänt mot soluppgången och vänta på att någon Monte Zuma skall komma med

soluppgången och återuppväcka dem. Den gamle dödgräfvaren påträffar dem nu och då insvepte i sina vilddjurshudar såsom lik-svepning. Många krigare af spanskt och äfven ryskt blod hafva nedlagt sköld och svärd och här slagit läger tillsammans. Att döma af alla de kors, de här lemnat efter sig, hafva de utan tvifvel vunnit kronan bortom grafven. Många af dem måste ha varit mycket goda, medan de lefde, ty englar af trä och sten stå nu gråtande öfver deras grifter. Här är äfven den förste spanske guvenören öfver Kalifornien begrafven, och på hans vård läses: »*Aqui yacen restos De Capitan Don Louis Antonio Argulla, Prima Gobernador del Alta California.*» (Här ligga kvarlevorna af herr Kapt. Louis Antonio Argulla, förste guvenör i öfra Kalefornien). Här äro äfven grafvar, hvilkas inskrifter påminna om »Vak-samhetskomiténs» gyllene tid.

Tiden är ute, och vi måste hasta från denna mer än vanligt intressanta dödas stad. Men först måste jag lemna ett minne af en nordens son, som förirrat sig så långt bort, ett minne, som skall ligga kvar, tills vi träffas härnäst. Farväl, I vördnadsbjudande prester, krigare och mexicaner och indianer, som slumren under torfvan i denna stilla vrå af verlden! Slumren i ro! Ej skola de störa eder de nya släkten, som bölja fram öfver den Nya Verlden och trampa på edra grafvar! Samma härliga sol lyser öfver eder och samma väldiga haf hviskar ännu stilla sitt: frid, frid öfver de döda.

Det intressantaste och ståtligaste af alla föremål, som San Francisco har att uppvisa för främlingen, är — Stilla Hafvet! Spårvagnar och omnibusar föra oss 6 mil vesterut öfver halfön, på hvilken staden står, till Stilla hafvets klippiga strand. Jag uppsöker allena den högsta klippan vid hafsstranden och klättrar upp på dess topp. Härifrån hade jag utsigt öfver en stor del af San Francisco-viken, till höger Gyllene Porten, som leder ut i hafvet, och framför mig Stilla hafvet sjelft. Dess väldiga vågor, burna af passadvinden, komma stilla och majestätiskt mot klipporna. Jag lyssnar och »hör, huru vågen den slår mot stranden, bringar mig helsning från fjärran landen,» jag spanar och tycker mig böra kunna se Japan der borta resa sig ur

böljorna och det »himmelska riket» der bakom; nej, jag tycker mig se bortom både japanesens, kinesens, tartarens och ryssens land »ärans och hjeltarnes land.» Aftonsolen förgyller tornen på Monte Diablo, kläder Talampais i konungslig purpur, som breder sig öfver de lägre kullarna, under det San Francisco-viken och Gyllneporten glittra i guld och perlor. Flockar af fartyg af alla slag och storlekar komma och gå. En väldig Stillahafsångare plöjer sin väg stolt förbi dem alla genom »porten» ut i det öppna hafvet, hvarest synes här och der hvita dukar likt fjärlvingar mot synranden.

Från hafvet leder Gyllneporten, fem mil lång och en half bred, in i Kaliforniens förnak med dess spegelgolf, San Francisco-viken. Porten är låst på båda sidor medels fästena Fort Point och Monroe. Förnaket är deladt i tvenne afdelningar, San Pablo- och Suisanviken. Det är ej därför trångt om rum, ty golfvets yta innehåller 700 eng. kvadratmil.

Jag vänder åter min blick vesterut mot det stora hafvet. Der nere efter den sandiga stranden synes en »ungersven» vandra hand i hand med en mö, och utan tvifvel hviska de ord, som endast hafvet får höra, och gifva hvarandra löften, som endast den bleka månen och aftonstjernen få bevitna. Här dröjer den trötte affärsmannen, såsom ville han ogerna återvända till sina själsspännande och tröttande göromål; der går en sorgsen bleklad kvinna; hon har kanske kommit för att gråta ut i ensamheten.

Men Stillahafvet är ej alltid stilla. Månget ädelt skepp har begrafvits under dess böljor. North Beach, såsom denna plats kallas, har ock sina stormar och sin särskilda tjusning för de stormdrifna, dystra och förtviflade. Likasom personer från alla delar af verlden årligen fara till Niagara för att afhända sig lifvet, så har ock North Beach blifvit sorgligt ryktbar för de många sjelfmord, som der begåtts. Det var hit som bankiren Ralston skyndade den dag, då hans bank ramlade. Hans död var som hans lif. Han var stark simmare, men vågade sig för långt. Stormen, som störtade kall och grym genom Gyllneporten, de stormupprörda och skumkransade böljorna, den tjocka dimman och den mörknande skyn voro alla symboler af

de oroliga dagar och ångestfulla nätter, som föregingo hans fall. Han dog kämpande med vågorna.

Jag steg ned från kullen till Klipphuset litet före solnedgången. Detta är beläget vid hafsstranden midt för några stora klippor omkring 100 famnar ute i hafvet, på hvilka hafslejon ligga och sola sig eller slåss och föra oljud. San Francisco-born- och främlingar fara hit i stort antal hvarje dag och se på sina älsklingar ute på klipporna. »Lejonen» åtnjuta både lagens och opinionens skydd. Ve den, som vågade döda något af dem! Honom vore bättre att han dödade ett dussin kineser och beginge några inbrottsstölder. I senare fallet finge han förvisso behålla lifvet, men i förra fallet finge han snart ett antal kulor i sig. — Se på dessa lejon! De spela herrar på sin borg. Der äro andra inbyggare på klipporna, men du märker ej dem i förstone. Der komma »säl-lejon» glänsande och slaka ur det mörka djupet; der ligga andra med hufvudet sträckt uppåt och prata eller träta med hvarandra eller leka med sina ungar; andra, liknande människor insydda i säckar, kråla uppför klippblöcken. Du hyser till en början medlidande med dem i deras hjälplösa ställning, men då du finner, att de klättra, der du icke kunde hoppas komma upp med tillhjälp af »alla fyra», förvandlas ditt medlidande till beundran. Deras röster äro en blandning af en hes drinkares, en förargad hönas, osmorda kärrehjuls och en ortodox prests vid en »jordfästning». De öfverrösta vinden och vågorna, men du försöker förgäfves uppfånga något af hvad de säga. Jag tyckte mig dock nu och då höra ett tyskt ord ofta upprepas, och det var det hemska ordet: »*Rache! Rache!*» Ett par, som sågo mycket högtidliga ut och stodo midt emot hvarandra med framåtsträckta hufvuden, voro antingen inbegripna i en teologisk disputation, eller också svuro de på hvarandra, ty flere gånger nådde det tvåtydiga ljudet »Sakr-r-ra . . .!» mitt öra.

På klipporna bland »lejonen» bo i otalig mängd måsar, pelikaner, hafspapegojor, hafsdufvor, grisslor o. s. v. Troligen ha dessa hyrt sig in hos »lejonen» och betala hyran med ägg. I alla händelser taga »lejonen» för sig alla ägg, de få tag uti.

Under mina vandringar i San Francisco gick jag ofta förbi en massiv granitbyggnad i klassisk stil. Dess väldiga

stenpelare påminna om »den förstenade skogens» stupade och förstenade jättar, och dess tunga järndörrar afsticka bjert från den lätta och sjelfsvåldiga byggnadsstilen i allmänhet härstädes. De väldiga stentrapporna tyckas snarare inbjuda geologen än arkitekten att komma och se och forska. Som sagdt, jag har ofta gått förbi denna byggnad men knappast vågat kasta mer än en flyktig blick på densamma — ty detta är ett tempel, hvarest dagligen förfärdigas gudar i tusen- och milliontal, hvilkas makt jag fruktar. »Jag kännes vid min svaghet all», och att, såsom mången, blifva missnöjd med mina kopparslantar, frestas till girighet och förvandlas till kalf inför de gyllne gudar, som folket här gör sig, fruktar jag mer än utsigten af en tom börs. Jag såg på afstånd, huru täta massor af »gyllnerök» trängde upp genom en hög skorsten, som reser sig från byggnaden, och jag visste, att om alt guld, som sålunda »går upp i rök», vore mitt, skulle mina ekonomiska utsigter ljusna betydligt. Det är förunderligt, huru »rikedomar taga sig vingar och flyga bort», då det blir hett och oroligt omkring dem. Det var vid myntverket i Filadelfia som det först upptäcktes, att en betydlig mängd silfver och guld tog till flykten upp genom skorstenen. Mått och steg ha vidtagits att förekomma denna förlust; men man har ej fullkomligt lyckats. Man tycker det är underligt, att rök kan taga med sig guld. Men ha vi ej litet hvar sett rök och ånga uppstiga genom människomun, som tagit med sig tusentals kronor årligen ur folkets skattkammare? Tänk huru mycket dyrt munväder serveras ej öfver alt! —

En dag bemannade jag mig med alt stoiskt verldsförakt, som stod mig till buds, och nalkades kvarnen i afsigt att träda in. Då jag kom till foten af den höga stentrappan, kom den första pröfningen. Utefter en träränna, som ledde utför trapporna, åkte säckar, fulla af omyntadt silfver och guld, hvilka sedan lastades på stora vagnar, som drogos bort af ståtliga hästar. Under det jag stod och betraktade dessa säckar (naturligtvis utan att önska att — att — vara en dylik säck; att äga en af dem skulle ej ha varit så dumt!), kommo tvänne stora vagnar, lastade med andra hemlighetsfulla säckar, hvilka buros på kraftiga skuldror uppför de höga trapporna in i kvarnen. Jag var ej ensam

åskådare och beundrare af dessa säck-tingestar; mången brådslande vandrare och vandrerska stannade, likasom träffad af ett trollslag, och kastade vördnadsbjudande blickar på guldsäckarne. Tänk, hvilken vördnad en guldsäck ingifver och hvilken makt, han äger, ehvad han går på egna ben eller är utan både hufvud, hjerta och ben! En stor del af det guld, som producerats i Kalifornien, uppgående till omkring 1,200 millioner dollar, och mycket af det silfver och guld, som producerats i Nevada, Utah, Arizona och äfven Mexico, har gått genom denna kvarn. Under 27 dagar nedsmältes år 1877 omkring 10 millioner dollar i guld. Under fyraårsperioden 1873—77 mottogos 3,522 tons silfver och 823 tons guld!

Men vi måste träda in och hasta genom denna farliga fabrik, annars kunna vi förlora jernvigten. Jag trädde in i det farliga gyllenetemplet genom en tung järndörr, som öppnades af min ledsagare. Jag såg stora högar af ett gult och blåaktigt ämne i form af tegel. Man sade mig det var guld — alltså guldtegel i tillräcklig mängd för att bygga ett komfortabelt hus! Om Israels barn fått tillverka dylikt tegel i Egypten, tror jag ej, de skulle ha klagat öfver sin lott. Der ligga kubikformiga massor af silfver och guld eller en blandning af båda, hvilka väga från 5 till 25 lipund hvardera. — I ett litet rum visar man oss guld till ett värde af en million dollar i stoft, i korn och i klmpar. Min ledsagare räcker mig ett guldstycke och ber mig gissa dess värde. »Fem hundra dollar!» »Nej, min herre, det är värdt 1,500 dollar». Der drages ett guldstycke, värdt 250,000 dollar, på en liten skottkärra. Jag tänkte, stoiskt förstås, att är ej en hel förmögenhet mer än detta, och är det blott ägandet af en dylik metallklmp, som gör en man »hufvudet högre än andra», då äro människorna ännu barnsliga dårar. Jag såg, huru stora kakor af silfver och guld utkaflades och sedan sönderkliptes i remsor, hvilka åter förvandlades till ett slags oblater eller skådebröd af gediget silfver och guld. Då du gör dig till jude och andäktigt betraktar dessa skådebröd, glöm då ej »den grop, dädan de utgrafne äro». Tänk på dem, som gå hundratals fot ned i jordens innandömen, spränga, gräfva och famla i mörkret och ofta sätta lifvet till der nere i Plutos hemska hålor. Tänk på de tusental guldsökare, som, drifna liksom af en

ond andemakt, år efter år ströfva omkring världen, sökande den förföriska metallen, utan att finna den, tills de slutligen antingen förkorta sitt lif eller upptaga röfvareyrket; tänk på det röfvarelif, som föres vid alla grufläger, och fråga dig sedan, om dessa gula oblater äro värda din dyrkan och tillbedjan. Du kan nog medels dessa tingestar förskaffa dig mycket, som du önskar; men de kuäna ej tillskynda dig ärlighet, sällhet och förnöjsamhet.

Här är guld öfver alt: i luft, i vatten, i röken, på golf och i kläder. Arbetarne låta aldrig tvätta sina kläder, utan de brännas upp hvarje år, och de lemna så mycket guld och silfver i ren behållning, att dermed kan köpas en ny dräkt. — Underligt, att man ej också här öfvar likförbränning, ty det är troligt, att de som vistats här några år, ha guld ej blott i kläderna, utan äfven i ben, kött, och ådror! Men kanske skulle det vid en närmare undersökning visa sig, att flera än arbetarne vid guldkvarnen hafva guld i *hjerta* och ådror. Här är ett nytt skäl för införande af likförbränning.

SEXTONDE KAPITLET.

Till Oregon och Washington.

Jag kunde ej motstå böjelsen att göra en tur ut på Stilla-hafvet. En bekant från Filadelfia, med hvilken jag af en händelse sammanträffade i Nya Mexico, var stadd på resa till Oregon och Washington-territoriet. Jag beslöt att göra honom sällskap. Vi lemnade San Francisco en söndagsmorgon med den ståtliga »Columbia» och seglade genom Gyllene-porten ut i hafvet. Hafslejon och sälar tumla om i vattnet och sällsynta sjöfoglar vimla bland klipporna vid hafsstranden, och, då vi komma längre ut, saluterar vi här och der af en hval, som sedan vänder stjerten i vädret och bjuder oss farväl.

Ångaren färdas ej längre ut i hafvet, än att vi kunna se land hela tiden, utom på ett ställe. Kustlandet är klip-

pigt och ojemt. Södra delen deraf visar här och der litet grönt mellan de hvita klipporna, men norra delen ser mycket kal och ofruktbar ut, tills man kommer inom Oregons område, der det är betäckt med skog. Här och der synes en grupp af hus mellan klipporna eller på en grön plåtå med en skuta vanligen ankrad vid stranden utanföre. En ganska liflig handel-lär ega rum mellan dessa kustnybyggen och San Francisco, hufvudsakligen med trävirke, ull och åkerbruksalster. Hela denna kust erbjuder ingen hamnplats till skydd mot de farliga nordvest-stormarne. Då fartygen öfverfallas af dessa stormar, ankra de, och besättningen begifver sig i land och afvaktar sin farkosts öde. Oftast står den profvet; men det händer ej heller sällan, att kablarne brista, och fartyget kastas af den rasande stormen högt upp på strand.

Lifvet ombord var »kosmopolitiskt» och rörligt. Här voro representanter af en mängd olika människoracer, selsättningar och yttre vilkor. Blåblusiga kineser, den svartglänsande negern med de skinande tänderna, den högreste och svarthårige-indianen och en rik omvexling af exemplar af kaukasiern: från och med nordbon till och med italieneren och spanioren, profryttaren med sina maskiner, tyger eller mediciner och emigranten med sin familj; den italienske positivspelaren och en järnvägskung, hvars förmögenhet uppskattas till 50 millioner dollar, alla trängdes de om hvarandra på den stora och präktiga båten. I sällskapssalongen spelas och sjunges Sankeys sånger; i röksalongen spelas kort från morgon till kväll och från kväll till morgon, och hundratals dollar vinnas och förloras.

Båten är mycket bekvämt och praktfullt inredd. Elektrisk ljus upplyser salongerna och hytterna på kvällarne. Kosten är »first class».

Efter något öfver två dygns färd ha vi tillryggalagt omkring 700 mil norrut från San Francisco och nalkas »the bar» eller banken utanför Columbia-flodens mynning. Denne erbjöd en af de ståtligaste syner jag sett. Efter den linie, der den väldiga Columbia-floden möter Stilla hafvet och slutes i dess famn, höjer sig den hvitskummande vattenmassan, så att den liknar en blå bergsrygg med snöhvita toppar. Innanför detta vattenberg ser man Columbia-flodens 5 eng. mil breda mynning, hvilken har en stor lik-

het med någon af Norges större fjordar, och som Vancouver år 1792 misstog för att vara en vik. Det är högst besynnerligt, att denne man, som var stadd på upptäcktsresa för att upptäcka den flod eller det sund, som enligt den tidens föreställning förenade Stilla hafvet med Atlanten, skulle fara förbi ett sådant inlopp utan att anställa någon vidare undersökning. Lika märkvärdigt är det, att kapten Gray på handelsfartyget *Columbia*, hvilkens enda uppgift var handel och en snabb resa, skulle här vika af från sin kurs och göra den stora upptäckten. Den blygsamme seglaren sökte ej det rykte, hans namn förvärfvat, utan hastade efter och upphann Vancouver och omtalade för honom, hvar han kunde finna floden. Då denne behandlade underrättelsen med förakt, beslöt kapt. Gray att bevisa sanningen af sin åsigt. Han vände derföre om till flodens utlopp.

Företaget var förenadt med mycken risk, och hans fartyg var ej utrustadt eller försäkradt för någon vetenskaplig expedition. Hans uppgift var att sälja sin last, köpa en annan och återvända till Boston. Men engelsmannen hade förlöjligen honom, och detta kunde han ej fördraga. Daggryningen den 11 maj 1792 fann honom åter vid »the bar» med god vind. Vattnet var för oroligt för anställande af bottenmätningar på förhand medels skeppsbat. Bränningarne brötos då som nu mot grunden och bankarne på båda sidor, och med farorna på denna okända strand i sigte gälde det att i ett ögonblick afgöra, huruvida han skulle vända om, medan det var tid, eller våga ett försök. Han beslöt sig för det senare, och med full vind i seglen lyckades *Columbia* oskadad komma öfver de farliga bankarne, hvilka sedan orsakat så många olyckor.

Den länge omtalade och fabelaktiga Vesterns flod, som nu var funnen, kom ned från dess ännu okända ursprung bland bergen för att möta och välkomna den hurtige seglaren. Trots all denna framgång, tänkte han ej på att behålla för sig sjelf den ära, han vunnit, utan blott leda engelsmannen på spåret. Han seglade så fort, att han upphann denne för andra gången och meddelade honom resultatet. Denne återvände då till floden och följde kapt. Grays spår upp efter floden och tog den i besittning i sin konungs namn såsom sin upptäckt. Historien berättar, huru Amerikas och Englands stridiga anspråk afgjordes derigenom, att den förres besitt-

ningstagande af floden bekräftades och floden nämndes efter kapt. Grays lilla fartyg.

Columbia-flodens skönhet, majestät och poesi äro kvar ännu i dag, sådana de voro 1792. Det är sant att indianernas »wigwams» hafva försvunnit. En mängd indianska canoter komma icke ut för att möta oss, såsom de gjorde, då kapt. Gray seglade uppför den. I stället resa sig nu städer och byar på dess stränder, ångbåtar plöja dess vatten, och en storartad handel med trävirke, hvete, ull och fisk har trädt i stället för den ursprungliga bytshandeln. Alla dessa nutidens inkränkninga ha visserligen skadat den primitiva naturens pittoreska tafla, men de ha ännu ej hunnit sköfla de gränslösa skogarne, de kunna aldrig jemna de snöklädda bergen med marken eller hämma loppet af den flod, som banat sig väg genom deras leder och ständigt fräter på deras rötter, under det hon vältrar sig framåt mot hafvet.

Många försigtighetsmått ha vidtagits både af Amerika och England för att göra inloppet till Columbia-floden mindre farligt. Skicklige lotsar finnas att tillgå, grundliga kartor öfver inloppet ha utarbetats, ångslupar äro alltid till hands; och statistiska uppgifter visa, att denna plats numera ej är farligare för seglaren än någon annan af dylik natur.

Columbia-floden är under nästan hela året segelbar 250 eng. mil uppåt från dess mynning, med undantag af ett par forsar, der omlastning och frakt per järnväg måste äga rum. Dess biflod, Snake River, är segelbar 150 mil från dess utlopp i Columbia, och Willamette, en annan biflod, öfver 100 mil.

Efter att ha öfverfarit »the bar» lägga vi till vid staden Astoria, belägen på Oregonsidan af floden. »Stad» är det, såsom nästan hvarje grupp af hus och kojor i vestern kallas. Astoria är äldsta staden inom staten. Den grundlades af den rike New-York-köpmannen Astors agenter, men dess utveckling hämmades i dess ungdom genom Hudson Companiets täflan, och har sedan dess aldrig kunnat repa sig. Staden lefver nu på sin historia, på sina förhoppningar för det kommande och på lax. Staden hör till Oregon, men den synes frukta att gå i land, hvarför den stannat ute i hamnen, stödjande sig på pålar. Gatorna äro broar,

och källarne äro de lefvande laxarnes boningar. Astorianerna säga, att trävirke är billigt och att trågatorna ej äro dammiga. De äro nöjda med att se landet resa sig högt upp mot himlen bakom deras hus, dit de stundom gå och jaga råddjur och fogel.

Denna förkärlek för vattnet är icke egendomlig för Astoria. Hvarje »stad» efter floden hade på samma sätt lagt sig på pålar öfver vattnet. Ingen vet hvarför, det tyckes vara på modet.

Från Astoria färdades vi uppför den majestätiska floden mot Portland. Våldiga höjder, betäckta med urskog, hvars träd ofta uppnå en höjd af 2 å 300 fot och en omkrets af 40 fot, resa sig å ömse sidor om floden, under det i fjärran snöbetäckta vulkaniska berg höja sig mot skyn. Af alla flodpartier jag sett, är detta det mest storartade. Rhen-floden är pittoresk, men kanske mer beryktad för de historiska ruinerna på dess stränder än för dess skönhet. Rhône har sina både vilda och älskliga partier. Hudson öfverträffar i skönhet på sina ställen både Rhen och Rhône. Öfre Mississippi öfverträffar i majestätisk och pittoresk skönhet både Rhen, Rhône och Hudson. Columbia tillhör en annan art än de nämnda floderna, hvadan den kanske ej kan rätt väl jemföras med dem. Men jag tvekar likväl ej att ställa den främst bland alla i öfvervåldigande majestät och storartad skönhet. Den enda flod jag sett, som företer någon likhet med Columbia, är Ångermanelfven. Men dess natur är blott en miniatyrbild af Columbias. — En entusiastisk oregonbo, som var ombord på fartyget, försäkrade mig, att Columbia var den största floden på hela det nordamerikanska fastlandet och skulle med tiden blifva den mest betydelsefulla i commercielt afseende. Jag mumlade till svar något om Mississippi. »Se på kartan», sade han, »och följ flodens lopp in i hjertat af den stora Nordvestern, genom Kascad-bergen, genom det stora och rika låglandet mellan dessa berg och Klippbergen och sedan med sina grenar sträckande sig norrut genom hela Britiska Columbia, söderut och österut genom Idaho in i hjertat af Klippbergen och sålunda inneslutande med sina armar den ofantliga landsträckan norr om den stora Öken-basinen.» Man har ännu ej utforskat dess yttersta grenar mot nordost, hvadan ännu ingen afgörande dom kan fällas rörande ore-

gonernas anspråk. Dess längd uppgår troligen till omkring 2,000 mil.

I skymningen uppnådde vi Willamettes sammanflöde med Columbia-floden, hvarifrån vi hade en härlig utsigt af de snöbetäckta Mount Hood och S:t Hellens. Fjorton mils färd uppför bifloden Willamette förde oss till Portland.

SJUTTONDE KAPITLET.

Portland och södra Oregon.

Portland är en vacker stad med 26,000 innevånare, belägen å ömse sidor om floden Willamette. På det hela taget är den välbygd. Dess hotell, skolhus, kyrkor och andra byggnader kunna tåla en jämförelse med dylika byggnader i Österns större städer. Portland är medelpunkten för all handelsrörelse i Oregon, Washington och en del af Idaho. Stor och liflig rörelse råder, och staden växer fort. Floden, som löper midt igenom staden, är djup nog för de största oceanångare att löpa in och lägga till vid dess hvarf. Också ser man här fartyg från olika länder såväl i Europa som i Amerika, mest från England.

Naturen omkring staden är synnerligen storartad. Fem å åtta hundra fot höga bergshöjder, betäckta af majestätisk urskog, resa sig omedelbart bakom staden. Vi gå upp till deras topp. Vi gå bland träd, af hvilka hvart och ett för sig är tillräckligt till uppförande af ett stort hus och ändå lemna bränsle för ett år eller så. Mellan de väldiga träden äro fruktträd planterade, hvilka digna under bördan af jättestor frukt af allehanda slag. Komne upp på höjdens topp se vi vid våra fötter staden och den älskliga Willamette-floden slingra sig genom dalen ned mot Columbia-floden. Österut, bortom slätter och höjder, resa sig på femtio mils afstånd vid synranden Kaskad-bergen; under det fem jättestora, snöbetäckta vulkaniska berg stå i en halfcirkel likasom på vakt. Störst och högst bland dem är Mount Hood, som i öster midt emot oss reser sig till en höjd af 12,000 fot. Långt bort i söder reser sig Mount

Jefferson. Mot norr höja sig S:t Hellens, Mount Adams och S:t Ranier. Alla dessa sockertoppformiga berg äro betäckta med evig snö. Mount Hood är ett af de mest intressanta berg i Förenta Staterna både på grund af dess massiva omfång, dess höjd, dess pyramidform och dess ofantliga snömassor, som hopats under årtusendena och nu bilda kronan på dess topp. S:t Hellens är i vissa afseenden vackrare på grund af sin smärta och regelbundna koniska form och den ofabrutna glänsande snödrägten, som på afstånd synes betäcka det från toppen ned till dess fot.

Kaliforni- och Oregon-järnvägen har påbörjats från dess båda ändpunkter, Sacramento i Kalifornien, och Portland i Oregon, men ännu ej fullbordats. Vi företogo en färd efter densamma omkring 100 mil söderut från Portland efter den bördiga Willamette-dalen.

Från Portland döko vi in i urskog, bestående hufvudsakligen af olika arter barrträd, såsom ceder, redwood, hemlock, sockergran och vår vanliga tall och gran. Det var en njutning af bästa slag att färdas under de väldiga trädens skugga och inandas deras friska doft. Här och der tränga några darrande solstrålar genom de djupa skuggorna, under det solljuset dansar i fröjd på floden, efter hvilken banan löper. Femton mils färd förer oss till Willamette-fallen vid »den gamla staden Oregon». Gammal? Ja; den utgjorde en handelsplats femtio år sedan, innan Oregon var en stat eller ens ett territorium. Den är nu en liten blomstrandefabriksstad; dess hvetekvarnar åtnjuta ett förtjent rykte såsom utmärkta i sitt slag. En kort kanal är bygd omkring fallen för smärre ångbåtar.

Häriifrån ilar tåget genom ett bördigt åkerbruksland. Hvete odlas mest och ger ofantligt rika skördar. Landet i denna dal, som anses för det rikaste i hela staten, är upptaget mer än på något annat ställe, ehuru det ännu finnes mycket kvar till salu för högre och lägre priser alt efter dess läge och beskaffenhet. 30 bushel pr acre är medelskörden, och här som öfveralt i Oregon har skörden aldrig slagit fel, sedan landet började odlas. Efter att ha färdats nära 3 timmar genom väl odlade trakter, stora hvetesfält och fruktträdgårdar med välbyggda nybyggen här och der, nalkas vi Salem, statens hufvudstad. Staden är nätt och snygg med omkring 4,000 innevånare plus represen-

tanterne för Oregons omkring 160,000 innevånare, som samlas här årligen.

Trettio mils färd längre söderut förer oss till Albany, en stad af samma storlek som Salem. Det land, vi genomfor, liknade det, som nyss beskrifvits. Vi sågo på långt när ej hela den sköna Willamette-dalen, som, femtio mil bred, sträcker sig öfver 150 mil i sydost. Den utgör den bördigaste delen af vestra Oregon, och de nybyggare, som här slagit sig ned, voro i allmänhet mycket välmående.

Från Albany företog jag i sällskap med en oregonbo en utflykt till ett indianläger något öfver 20 eng. mil mot hafvet, hufvudsakligen genom urskog. I en dalsänkning på gränsen af en ganska vidsträckt landsträcka vid floden Siletz, som af regeringen undantagits åt indianerna, fingo vi först se rök uppstiga mellan träden. Dernäst fingo vi se några kojor spridda här och der, gjorda af torra buskar och några käppar, som sammanbundits i toppen, och ett par trasiga mattor såsom betäckning. Några ruskiga figurer med långt svart hår kommo ut och sågo på oss, då vi foro förbi till en amerikansk »frontierman», som bodde i närheten, och hvilken var mycket bekant med indianerna. Vi återvände snart till lägret med denne i sällskap. Indianerna helsade oss med ett vänligt leende och kommo för att se, om vi hade något intressant att visa eller ge dem. Vår följeslagare talade med dem på ett språk, som kallas Chinook, hvilket uppfanns eller utvecklades af Hudson Companiets halvblodsindianer och utgör en egendomlig blandning af många indianspråk samt en mängd engelska och några franska ord. Här och der på marken i närheten af de olika kojorna sutto kvinnor, klädda i trasigt kaliko. Deras kroppar voro grofva och kraftfullt byggda, och deras ansigten voro prydda med svarta ränder från mungiporna till kindkotorna samt en röd fläck på hvardera kinden. Barnen, som voro nästan nakna, sprungo efter hvarandra, lekte, skrattade och skreko som andra barn. Rutnade lemningar af fisk och kött förpestade luften. Smuts syntes och lukades öfver alt: på kropparne, på kläderna, i kojorna och i födan. Trots den friska hafsvinden och rena doften af barrträden, stinkade platsen värre än någon af de snuskigaste gränderna i Stockholm under en het sommandag.

Min följeslagare talade om för dem, huru långt bortifrån jag kommit. »Så, så», sade de på bruten engelska, »kung Georgs man». Så kalla de engelsmännen, och de togo mig för en sådan. De tycktes ej ha reda på andra folk än amerikanare och engelsmän.

Jag talade vid en af deras f. d. höfdingar, som hade tre hustrur. Han talade om för mig helt liknöjdt: »Mig haft femtio hustrur».

»Hvad har du gjort med alla dessa, då du nu har endast tre?»

»Trött på dem. Kört bort dem», var hans svar.

Midt i all smuts ha dessa indianer, åtminstone de manlige af dem, ett drag af renlighet. De taga sig nämligen ett svettbad med öfversköljning hvarje kväll. Deras badinrättning är mycket enkel. En brasa göres i en trång håla i jorden eller i en för ändamålet uppkastad ihålig jordhög, och indianen afkläder sig och lägger sig på ett bräde inne i öppningen bredvid elden och sedan utstänger nästan all luft. En vanlig människa skulle kväfvast under sådana förhållanden, men indianen ligger och gnolar på någon indiansk krigssång eller kärleksvisa, och hans röst höjer sig i samma mon som hettan tränger genom hans hull, och svetten pressas ur hans kropp, tills han slutligen kryper fram och går till något vatten och doppar sig flera gånger. Detta botemedel föreskrifva dessa indianer för alla åkommor och ofta användes det med lycklig utgång. I detta fall handla de förnuftigare än amerikanarne, som använda kvacksalvares piller för alla åkommor, hvilka (piller) i flesta fall gagna ingen utom kvacksalvarne men väl skada och förderfva mången.

Indianerna på denna »reservation» uppgå i antal till omkring 1000.

En skola har upprättats för dem, men få bevista den och ännu färre bevista gudstjänsterna på söndagarne, hvilka hållas af missionärer.

Här som öfveralt är det svårt att förmå indianerna till att egna sig åt jordbruk.

Här i Oregon får ingen under några vilkor ställa rusdrycker till indianernas förfogande. Denna lag tillämpas strängt. Likväl tyckes den äldre generationen bland indianerna vara oförfärdig. De äro ohjelpligt lömska, förrä-

diska och otacksamma. Om de komma öfverens om att anfalla de hvita, döda de först den som de tycka mest om och som gjort dem mest godt, skära upp hans kropp och äta upp hans hjerta i den tron, att de derigenom skola blifva delaktiga af hans förträffliga egenskaper.

Det är sant, att »frontier-männen» i den aflägsna vestern gjort sig skyldiga till mycken orättvisa och grymhet mot indianerna; men man får ej döma dem för hårdt, förr än man haft tillfälle att göra sig ett begrepp om, hvad det vill säga att komma i beröring med ett vildt folk, som ständigt traktar efter ens lif, och som ej ryggar tillbaka för de grymmaste medel och sätt att plåga och martera de offer, som falla i deras händer. Den verklige indianen är bra myckel olik den riddare, som du finner beprisad och besjungen af romanförfattare och poeter, som kanske aldrig sett en vild indian.

ADERTONDE KAPITLET.

Till östra Oregon.

Då vi återkommo till Portland, sade man oss, att vi för ingen del borde lemna Oregon innan vi först gjort en tur uppför Columbia-floden till Kaskad-bergen. Vi beslöto derfor att fara. Ehuru afståndet från Portland till Dalles, en liten stad på östra sluttningen af Kaskad-bergen, är blott 120 eng. mil, tar det två dygn att resa dit och tillbaks, men man blir rikligen belönad för den tid och de omkostnader, som gå åt. Hvad jag redan sett af Columbia-flodens storartade naturpartier öfverträffades vida af hvad jag nu fick se. För att göra sig en föreställning om flodsceneriet här måste man komma i håg det storverk, som Columbia-floden under tusental tidsåldrar här utfört, i det han banat sig väg genom en bergskedja af 75 mils bredd och på sina ställen mer än 5000 fots höjd öfver hafvet. Här har han grävt en kanal, som slingrar sig fram i zigzag mellan vidunderliga och storartade bergformationer, hvilka stå kvar som minnesvårdar efter det jättearbete, som floden utfört, tills han nått sjelfva roten af bergen. Tänk

dig, om du kan, nästan lodräta klippväggar höjande sig från floden ända till från 1,000 till 4,000 fots höjd! Här och der tyckes floden ha banat sig väg midtigenom en bergshöjd och på ett annat ställe kanhända medgörligt vikit åt sidan efter en smalare eller bredare dal; under det han på andra ställen åter blindt störtar mot en klippvägg, som stolt reser sig mot höjden eller redan blifvit så medtagen i striden, att han lutar till fall. Träd af ända till 10 å 15 fots diameter och 2 å 300 fots höjd resa sig från bergsslutningarne. Här och der störta sig bergbäckar utför lodräta klippväggar ned i floden och sålunda bilda pittcreska vattenfall. På ett ställe har floden sammanträngts till en mycket trång kanal, der ett antal stora forsar göra den osegelbar efter en sträcka af sex mil. Gods och passagerare måste därför lemna båten vid foten af forsarne och färdas med bantåg förbi dem, tills segelbart vatten åter uppnås. Floden är nu åter segelbar 50 mil österut, tills man kommer till Dalles, en liten blomstrande stad med 3,000 innevånare, belägen på östra sidan af Kaskad-bergen. Här måste man åter färdas på järnväg 14 mil förbi några forsar; hvarefter floden är åter segelbar öfver 100 mil genom hela östra Oregon.

Vi lemnade Portland tidigt på morgonen med »Wide West». Denne flodbåt drifves, som vanligt i Amerika, framåt af ett hjul fästadt i aktern. Den mätte omkring 1,500 tons, var tungt lastad med gods af allehanda slag, uppstapladt på lägsta däck, under det passagerarne innehade en storartad och elegant möblerad salong en trappa upp med stora och präktiga hytter å ömse sidor. Har du färdats på de små trånga båtarne efter Rhen-floden i Tyskland? Om så är, kan du jemföra dem med »Wide West», likasom du jemför Rhen med Columbia, utan att därför det minsta nedsätta den historiska tyska floden.

Passagerarne utgjordes af »folk af allehanda slägter och tungomål». Många voro lustresande från Kalifornien, der »rök och dam» göra lifvet obehagligt denna tid af året.

Vid Willamettes och Columbias sammanflöde 12 eng. mil nedanför Portland hade vi den härligaste utsigt af de snöbetäckta Mount Hood, S:t Helens, Mount Ranier m. fl. majestätiska berg, under det Kaskad-bergen höjde sig mot synranden i öster.

Sex mil ofvanför de nämnda flodernas sammanlopp på Washington territoriets område ligger militär-stationen Vancouver på en grönskande sluttning vid floden. Man kunde känna sig färdig att afundas soldaterna deras »godagar» i denna undersköna trakt och i dessa trefliga bostäder, om man ej visste, hvilka faror och vedermödor äro förenade med indian-krig. Denna plats utgjorde fordom en af Hudson-Compagniets utposter och var då skådeplatsen för sådana farliga och romantiska äfventyr, som nu undanträngts långt bortom dess nuvarande gränser.

Under vår färd mellan de obeskrifligt majestätiska bergen, helsas vi nu och då med salvor af hundratals skott. — Är det krig? Ja, om du så vill. Här har det lilla äfventyrliga och maktlystna djuret på två ben tagit sig före att genomborra, ja, t. o. m. vända upp och ned på bergen. Omkring 4,000 blåblusiga kineser äro sysselsatta med att terrassera Norra Stillahafsbanan efter Columbia-floden. De spränga i luften icke blott klippstycken utan hela klippor! Vi sågo en klippa af omkring 100 fots höjd och bredd samt 200 fots längd i ett ögonblick kastas från sitt rum ned i floden. En horisontel rad af hål, hvart och ett af omkr. 2 fots diameter, hade gräfts rundt om klippan, i hvilka sprängämnet nedlagts. Påtändningen skedde medels elektricitet, och med ett åsklikt donder störtade hela klippan i floden! Sedan vi med järnväg färdadts förbi forsarne, stego vi ombord på »Mountain Queen», som förde oss till Dalles (ett indianskt ord, som betyder »brusande, hoppande eller kokande ström»). Vi uppnådde Dalles vid solnedgången. Öster om staden närmar sig marken formen af slättland, hvilket sträcker sig öfver hundra mil österut mot Idaho. Hade vi haft tid, skulle vi ha färdats ytterligare 100 mil genom östra Oregons och Washington-territoriets rika och ymniga åkerbruksland; men vi måste nu göra heltom. Man varnade oss också för att resa längre, emedan indianerna nyligen sköflat och mördat i dessa trakter, och flera förskrämda nybyggare hade flytt till Dalles och Portland. Men jag hade nu en gång blifvit van vid dylika berättelser, hvadan jag ej fäste mig så mycket vid dem. Afståndet från denna plats till New-York är ungefär lika stort som från New-York till Stockholm.

De förnämsta indianstammarne i Oregon, Idaho och Washington-territoriet äro Spokanes, innefattande Pend d'Oreilles- och Coeurs D'Alènes-indianerne (de sistnämde, under höfdingen Moses ledning, äro de mäktigaste i nord-vestern och hafva omkring 2,000 krigare); Nez-Percés-stammen i Idaho, som under höfdingen Josefs ledning åstadkommo oroligheter 1877; och Umatillas inom grefskapet af samma namn i Oregon, hvilken stam räknar omkring 150 morske krigare. Dessutom må nämnas Umapine-, Svarthök-, Bannocks- och Piute-stammarne.

Indiansvårigheterna härute hade orsakats på det vanliga sättet. Stora sträckor af mycket bördigt land hade af regeringen reserverats åt indianerna, under det desse odlat ej ens en hundradel deraf. Nybyggarna och äfventyrarne, som kommo ditut, kunde ej, oaktadt regeringsland i ofantlig mängd fans att tillgå, låta bli att inkräkta på indianernas område. Häraf indianoroligheterna.

NITTONDE KAPITLET.

Allmän beskrifning öfver Oregon.

Innan vi återvända till Kalifornien, torde det vara på sin plats att lemna en kort allmän beskrifning öfver Oregon särskildt för deras skull, som äro villrådiga, hvar de skola bygga och bo och därför önska opartisk upplysning.

Om författaren synes uttrycka alltför stor beundran för denna stat, kan han härom endast säga, att han tror, att hvilken besökande som helst, som genomreste den med öppet öga och fördomsfritt sinne, skulle nödgas instämma i det nedan sagda — och fakta rörande dess klimat, jordmån och andra tillgångar tala för sig sjelfva.

Oregon är nordvestligaste staten inom unionen och ligger mellan 42 och 46° nordl. lat., således på samma breddgrad som södra Frankrike och norra Spanien; begränsas i öster af Idaho, i vester af Stillahafvet, i norr af Columbiafloden och Washington och i söder af Kalifornien och Nevada; sträcker sig omkring 350 mil i vester och öster, 275 mil i norr och söder samt innehåller 95,274 kvadr.-mil,

eller omkring sextio millioner acres. Naturen har indelat staten i tre olika distrikt med olika klimat, jordmån och naturförhållanden i allmänhet.

Vestra Oregon ligger mellan Stillahafvet och Kaskadbergen, omfattande en sträcka af 250 mil i norr och söder samt 100 mil i öster och vester. Den innefattar den förut omtalade Villamette-dalen, 150 mil i längd och 60 mil i bredd, sålunda innehållande omkring fem millioner acres af det bördigaste land i världen, hvaraf endast något öfver en tiondedel är under odling. Som redan nämnts löper en järnväg söderut genom dalen, hvilken skall fortsättas till Kalifornien; och en gren kommer troligen att byggas till Jaquinviken, hvarigenom sjövägen till de södra orterna på Stillahafskusten kommer att betydligt förkortas och det svåra inloppet till Columbia-floden undvikas. Denna dal utgöres ej af uteslutande flatt land, utan genombytes af smärre höjder och kullar, hvilka skjuta ut från Kaskadbergen i öster och kustbergen i vester, under det snöbetäckta vulkaniska berg, såsom Tre Systrar, Diamond Peak, Pitt, Scott, Thielson, Jefferson och Hood, på olika afstånd resa sig i fjärran.

Kustbergs-kedjan vester om dalen reser sig ej högre än 4 å 5,000 fot på några få punkter, deremellan endast omkring 2,000 fot öfver hafvet; under det flera öppningar i densamma, såsom Jaquina-passet till viken af samma namn, är endast omkring 600 fot öfver hafvet och sålunda erbjuder en naturlig väg till Stillahafvet.

Till denna fruktbara dal har invandrareströmmen hufvudsakligen flödat, och flera blomstrande städer ha här redan uppstått, såsom Roseburg, Eugene City, Corvallis, Albany, Salem, Oregon City och Portland.

Hvete af bästa slag växer i otrolig mängd öfveralt och utgör statens förnämsta sädesprodukt. Med någorlunda omsorgsfull odling, men utan gödsel, erhålles från 30 till 50 bushel per acre. Omkring 7 å 8 millioner bushel hvete exporteras årligen härifrån endast till England.

En »farmare» i Villamette-dalen uppgaf, att hans skörd kostade honom omkring 10 dollar per acre, alt arbete och alla omkostnader inberäknade; och hvarje acre gaf omkring 30 bushel, som efter 70 cents per bushel lemnade 20 dollar, eller en ren behållning af 10 dollar per acre. I ett land som här, der ett missväxtår ännu aldrig inträffat och

i följd af vissa egendomliga naturförhållanden troligen aldrig kommer att inträffa, bör »farmaren» reda sig godt. Icke nöjd med ofvannämnda ymniga lön för sin ringa möda väntar Oregon-farmaren af naturen en andra hvete-skörd på eftersommaren, hvilken naturen gifver honom af sig sjelf, utan plöjning eller såning. Denna efterskörd ger vanligen 12 å 15 bushel per acre. Der denna dubbelskörd inhöstas måste man dock låta åkern hvila hvar tjerde år och då plöja den flitigt för att utrota ogräset.

Jag blef ofta förvånad öfver att se så få personer sys-selsatta på stora »farmar». Jag fick till sist upplysning om, hur härmed förhöll sig. Här finnas personer, kända under namnet »kontraktare», af hvilka hvar och en äger ett stort antal hästar och åkerbruksmaskiner och sys-selsätta en mängd arbetare.

På våren, eller vintern rättare, går han till ett antal »farmare» och uppgör med dem att plöja och så en viss mängd land; sedan det är gjordt, tar han sig en hvilotid till Augusti, då han ingår nya kontrakt för att skörda och tröska säden; och vid denna tid råder lif och rörelse ute på fälten.

På detta sätt kan Oregon-farmaren på förhand noggrant beräkna alla sina utgifter och inkomster. Om vi räkna räntan på köpesumman, som han lagt ut för landet, efter 12 procent, hans eget arbete efter 1½ dollar per dag och lägga till alla öfriga omkostnader, kommer hvarje bushel hvete att kosta honom omkring 49 å 50 cents, under det salupriset på hvete i Oregon nu är omkring 75 cents per bushel.

Hafre trifves väl. Halmen uppnår ofta 5 fots längd. Skörden uppgår till från 60 till 80 bushel per acre.

Inga lador behöfvas här för säden, emedan intet regn faller på sommaren. Tröskningen sker ute på fältet, hvarifrån säden sändes direkt till skeppen eller magasinerna.

Lin, humle och potatis etc. odlas med framgång.

Vanliga fruktslag, såsom äpplen, päron, plommon, körsbär och en mängd olika slags bär växa i oerhörd mängd och uppnå en fabulös storlek. Till och med på toppen af kullar och bergshöjder af flera hundra fot växer frukt i ymighet.

Tjock småskog af ek, vilda körsbärsträd och lönn etc. sprida sig hastigt öfver trakter, som ej hunnit odlas, sedan

skogseldarne upphörde, hvilka indianerne, innan de afstängdes inom särskilda områden, årligen åstadkommo.

Jag såg på flera ställen, huru jorden »bräcktes» första gången. Farmaren rödde en stig genom skogen med sin yxa på följande sätt: de unga träden och buskarna af 15 å 20 fots höjd afhöggos vid roten och makades åt sidan. Sedan en dylik stig banats omkring en half acre i kvadrat, lemnades de nedhuggna träden under en månads eller sex veckors tid att torka i sommarsolen. Sedan sättes eld på de torra buskarne, hvilken sprider sig till den friska skogen, bortbränner den och lemnar endast kolade stubbar och rötter kvar. Derpå spännas ett par oxar för en stor och tung plog, som snart vänder upp och ned på den afbrända marken; sedan kommer ett annat par oxar och draga en utspänd grof järnkedja med vidfästade järnkrokar, som rycker upp stubbarne och rötterna, hvilka sedan hopsamlas och uppbrännas. Nästa vår sås hvete, hvaraf första skörden betalar omkostnaden för jordens »bräckande».

Kullarne vid foten af Kustbergen äro betäckta af väldiga ormbunkar. Jag frågade farmare, om det ej var svårt att utrota dessa. De svarade, att alt hvad de hade att göra var att afmeja ormbunkarne och så timotejfrö bland rötterna. Följande sommar öfvervinner och utrotar timotejet ormbunkarne, och boskapen betar hela året om på kullarne.

Efter hela denna dal ända till toppen af den lägre delen af Kaskad-bergen syntes knapt en sten. Här liksom öfveralt i detta land äro körvägarne ohjelpiga, isynnerhet på vintern, då det regnar nästan oupphörligt; på sommarn åter, då intet regn faller, är dammet odrägligt. Kustbergen äro betäckta ända till topparne af mycket rik och fruktbar jord. Också ser man här och der odlade fläckar högt uppe bland bergen, der boskapen betar året om.

Från den stora Villamette-dalen löper i rät vinkel från staden Corvallis till Stillahafvet vid Yaquina-viken ett temligen bredt pass genom kustbergskedjan. Mary-floden, en biflod till Villamette, genomflyter omkring halfva passet; under det Yaquina-floden tar sin början omkring 3 eng. mil bortom den förras källa och flyter ut i Stillahafvet.

Hela denna trakt utgöres af branta, grönskande kullar af 600 till 1,000 fots höjd, som innesluta sköna dalar med yppig växtlighet, genomflutna af små strömmar, hvilka ofta

uppdämts af bäfrar. De flydda åren ha der hopat löf och andra växtämnen, tills ett djupt lager af den rikaste jordmån bildats.

Der ännu ingen människa lagt hand på dessa bäfverdammar, växer en mängd kål och andra saftiga växter; under det björnar och råddjur ha sitt hemvist i dessa djupa undangömda dalar. På några ställen har nybyggaren slagit sig ned, gjort en öppning i dammen och sedan odlat det rika »bäfverlandet», som gifver ofantligt rika skördar år från år utan att behöfva gödslas.

De milda hafsvindarne och den ymniga daggen, som befukta marken, gifva här ett något förändradt och yppigare utseende åt växtligheten. Ormbunkarne blifva större och måste bana sig väg till ljuset genom buskverk af »sal-lal», ett slags blåbärsris med löf mer än tvådubbelt och bär mer än tredubbelt större än våra svenska. Vilda syrenbuskar frodas i ymnighet. Röda och svarta fläderbuskar, betäckta af frukt, växa sida vid sida med en växt kallad »pilbuske», som har en hvit fjäderlik blomma.

Det fordrades ej någon profetisk ande för att förutse en ej aflägsen framtid, då treffliga »farmstugor» skola beherska utsigten öfver dessa rika dalar, och boskapsjordar skola beta på de nu öde bergshöjderna; då alla Norges »sæterjenter», vestra och norra Sveriges »bopigor» och de schweiziska alptärnorna, af hvilka vi tiggde en dryck mjölk vid den högsta sommar-*chalet*, förr än vi på allvar företogo alpklättringen, kunna finna hem, omkring hvilka deras boskap kunna beta året om, och en mängd ost och smör årligen sändas från de svala kullarne till Kaliforniens torra och heta grufläger och fabriksstäder.

Den nästa afdelningen af staten kunde man kalla mellersta Oregon, sträckande sig från spetsen af Kaskad-bergen till Blåbergen i öster, hvilka senare kunna sägas bilda en andra gränslinie mot norr och söder mellan de olika delarne af staten. Klimatet skiljer sig här väsentligt från vestra Oregons. Det är mycket torrare under hela året, och vintrarne äro mycket kallare. Snön ligger flera fot djupt i dalarne och på slätterna under 3 å 6 veckors tid midt i vintern. Jemfördt med norra Europas klimat är naturligtvis mellersta eller östra Oregons mildt. Våren börjar i februari och varar till maj, hvarunder vädret är varmt och behagligt,

och växtligheten frodas under inflytande af det ymniga regnet. Och ehuru sommaren här är het, är den likväl ej tryckande, ty luften är så torr och ren. Både sommaren och hösten äro torra, och regn faller sällan förr än i slutet af oktober. Under eftersommaren och hösten utgöra bergen tillhållsorten för »farmarne» i Villamette-dalen och deras familjer, utom en mängd stadsbor. De packa då sina saker i sina långa och smala vagnar, icke förglömmande jaktgeväret och metspöet; stänga sina hus nere i dalarne och begifva sig uppåt bergen. Det tar 4 å 5 dagar att nå målet, emedan de ej kunna färdas längre än 15 å 20 mil om dagen. På kvällen slå de upp sina tält för kvinnorna, under det männen sofva, insvepta i tjocka filtår, omkring stockelden.

Ankomna till bergen välja de någon fördelaktig dal högt uppe, der en klar källa framspringer vid foten af klippan, och der godt bete finnes för dragarne. Vagnarne urlastas, tälten uppslås, och familjerna skingras: männen gå ut åt bergen för att jaga de svartsvansade råddjuren, elgen och svarta björnen, under det gossarne meta laxöring i någon närbelägen bergsjö eller bäck, och kvinnorna och barnen fylla sina korgar med bär, som de sylta ned för vinterbehoven, medan den svarta grytan alltid kokar öfver elden.

På detta sätt tillbringa de från 3 till 5 veckor i den klara och friska bergsluften, tills skörden nere i dalarne är mogen.

Jordmånen i mellersta Oregon är af mycket omvexlande slag. Öster om Kaskad-bergen äro högslätterna betäckta med fin vulkanisk aska, som ger rik afkastning, der vattentillgång finnes. Här måste man nämligen använda konstgjord vattning.

Boskapen trivdes förträffligt på dessa höjder, och boskapsskötsel bedrifves äfven med stor fördel, fast ännu ej i så stor skala. Idkarne här af köpa kalffvar i stor mängd från »farmarne» nere i dalarne för 4 å 6 doll. stycket och drifva dem i hjordar af 2 å 500 stycken eller mer öfver bergen och sedan lemna dem åt naturen under hela året. I allmänhet beta de ute äfven under vintern; och efter 12 månader ha kalffvarne fördubblats i värde och efter två år fyra- eller sexdubblats. Herden har visst ej alltid goddagår, då han på sin hästs rygg, ensam eller med en eller ett par

följeslagare, vårdar och skyddar sin hjord för björn och varg, då nätterna bli kalla och bären knappa. Men desse vildmarkens män njuta mer af lifvet än mången millionär. Derom vittna deras friska kinder och manliga gestalt. Om de för någon tid komma till civiliserade platser, längta de snart tillbaka till vildmarken.

Längre i öster från bergen ligga vida sträckor af alkalisätter, beväxta med olika arter af salvia och artemisia. Jorden är fruktbar och ger rika skördar, der vatten finnes till artificiell vattning. På vissa ställen, såsom i Ochico-dalen, har detta skett med goda resultat.

Om vi följa Malheur-flodens lopp, komma vi från mellersta till östra Oregon. En mängd dalar genomfaras, bland dem Henry Lake-dalen, som är 60 mil bred och 100 mil lång. I dessa dalar växer ett slags vildt korn, högre än ditt hufvud, då du sitter till häst. Den sistnämnda dalen beskrifves som ett »förlofvadt land» för jordbrukare, hvilket i en snar framtid nog kommer att upptagas. Den feta myllan är mycket djup, riklig tillgång på vatten finnes, under det präktigt timmer växer på bergsslutningarne.

Skogslandet upptager omkring en fjerdedel af hela statens areal. Bergslandet producerar i ymnighet furu, gran (af olika slag), ceder, hemlock, lärkträd och lager, under det dalarne frambringa ek, ask, lönn, balsam-poppel, al etc. I norra delen af staten uppnå vissa slags furuträd (redwood) 2 à 300 fots höjd och en omkrets af 30 till 50 fot, fria från grenar till en höjd af 100 fot. Jag såg ett hus och ett stall bygda af virket från *ett enda träd*, som dessutom lemnat bränsle för omkring ett år åt en familj. Jag såg en al, som mätte 35 tum i omkrets och en hasselbuske, som mätte 15 tum.

Äfven i denna aflägsna del af verlden tyckes skogsköflingen vara på god väg. Ehuru skogstillgångarne äro oerhörda, äro de dock icke oändliga, och den tid torde komma, då denna underbara och intressanta del af vår sköna jord skall varda sköflad och skadad af amerikanske »baggbölare».

TJUGONDE KAPITLET.

Befolkning och seder, kineser, tidningar, lax och järnvägar i Oregon och Washington.

En stor del af den hvita befolkningen i den aflägsna nordvestern har kommit från de Atlantiska staterna, mest från Nya England, hvarom äfven flera städers och orters namn vitna, såsom Portland, Salem, Albany etc. Här och der påträffar man äfven ett tyskt eller skandinaviskt nybygge. Ej så få landsmän hafva hittat vägen äfven till dessa aflägsna trakter. I Portland bo några hundra, och flera smärre svenska nybyggen äro strödda här och der i Oregon och Washington. I Portland träffade jag i en liten stuga en svensk gumma, som satt och spann på en svensk spinnrock, hvilken hon fört med sig från Sverige. Hela befolkningen i Oregon och Washington uppskattas till ej fullt 300,000.

Öfveralt i gränsnybyggena råder en hög grad af själfkänsla hos folket. Hvar och en uppför sig, som om han vore en fruktansvärd bjässe. Då du introduceras för »frontiersmannen», ger han dig ett kraftigt handslag, stoppar sedan händerna i byxfickan och kastar hufvudet bakåt, såsom ville han visa dig, att han ej behöfver krusa för någon. Vanligtvis bjuder han dig på en dryck; men om du höfligt förklarar, att du har afgifvit nykterhetslöfte, godkännes ursäkten; svarar du honoim deremot ohöfligt, kan du få se en pistol riktas mot din panna. Här ute står det sämre till med nykterheten än i de östra staterna. Krogen är på samma gång sällskapsklubben och börsen för den manliga befolkningen. Vanligen finnes ett par spelbord i hvarje krog, hvilka flitigt användas. Kvinnorna behandlas vanligen med stor aktning, om de äro aktningsvärda. I en ordentlig kvinnas närvaro uppför sig den råaste gruf- och järnvägsarbetare som en gentleman.

Jag blef likväl mycket angenämt öfverraskad af att se den höga grad af hyfsning och goda seder, som i allmänhet råder i den aflägsna nordvestern. Äfven i det tarfligaste loghus finner man ofta golfvet mattbelagdt, en kammarorgel, eller t. o. m. ett piano, taflor etc. och fram-

för alt böcker och tidningar. I Oregon råder i allmänhet lika hög intelligens och religiositet bland folket som i Nya England. Deras förträffliga skolor och universitet omhuldas här lika varmt som i östern.

Kineserna spela en lika framstående rol i Oregon och Washington som i Kalifornien. Af Portlands 30,000 innevånare äro 5,000 kineser. Hvarje stad har sitt kineskvarter. I den stora nordvestern användes ej mindre än 16,000 kineser vid järnvägsbyggnader. Sedan lagförbudet mot kinesinvandringen till Förenta Staterna trädde i kraft, landa en mängd kineser i Britiska Columbia och gå sedan öfver gränsen till Washington och Oregon. Dessa invandrare medföra naturligtvis sina hedniska seder och bruk. Om någon af dem blir sjuk, lemna de honom utan vård, eller också gör »doktor» slut på hans plågor medels gift. Deras religion består hufvudsakligen i att försona illvilliga hädangängnes andar. Om en kinesisk arbetare eller tjenare får den föreställningen, att det finnes en sådan ande i det hus, der han tjenar, flyr han genast derifrån; och det har ofta händt, att tusentals kinesiska arbetare på en gång lemnat sitt arbete, emedan de trott någon ond ande vara i lägret, och sedan hafva de varnat sina kamrater för platsen. De medföra ock sin ringaktning för kvinnan, hvadan det är svårt att lära dem visa tillbörlig aktning för sina husmödrar.

I ingen del af verlden finnes väl så stor tillgång på tidningar i förhållande till folkmängden som i Oregon och Washington. Ett nybygge med ett par hundra innevånare har vanligen ett par eller tre veckotidningar; och en stad på ett å två tusen innebyggare har vanligen, utom veckotidningar, äfven ett par dagliga tidningar. Huru alla dessa kunna bära sig är ett mysterium. Det måste råda intensivt lif och hög intelligens i ett samhälle, som kan uppehålla så många tidningar.

På återresan till Kalifornien medföljde några laxpatroner på båten från Portland till sina fiskerier utefter Columbiafloden. Omkring 500 italienare och 2,000 skandinaver äro här sysselsatta med laxfiske. Patronerna hålla båtar och redskap, och arbetarne erhålla en viss procent af fångsten. Ehuru lagstiftningsåtgärder vidtagits för att hindra utrotandet af laxen, synas de ej mycket förmå gent emot vinstbegäret.

Snart lade båten till vid en af dessa egendomliga byggnader på pålar ute i floden, bakom hvilket stod ett hvitt hus omgifvet af en trädgård inne i urskogen. En mängd fiskarebåtar ligga förtöjda vid »kajen»; och väldiga bråtar af hvita lådor resa sig på hvarfvet. Lådorna innehålla lax, hermetiskt innesluten i små bleckaskar.

Dörren i ångarens sida öppnas, och ett antal kineser äro redan i verksamhet med att lasta, hvilket går så raskt, att de på en timmes tid föra ombord 1,300 lådor. Jag gjorde en tur genom »inrättningen» och såg omkring 300 nyfångade laxar.

På våren fångades, sade man, i stället ända till 1,700 stycken hvarje natt, hvar och en vägande öfverhufvud taget 28 skålpund. Laxarne här sågo mycket klumpigare och otympligare ut än våra vackra svenska laxar.

Hvarje låda innehåller tolf dussin små bleckaskar af ett skålpunds vikt och kostar omkring 6 dollar. Omfånget af laxfångsten här kan man tänka sig, då man kommer ihåg att omkring 500,000 dylika lådor till ett värde af nära 3 millioner dollar årligen utskeppas.

Klockan 10 f. m. på söndagen voro vi åter i Astoria. Eftersom vi måste stanna här till kl. 6 e. m., hade vi tillfälle att träffa flera Astoria-bor. En intelligent ung svensk bokhållare omtalade, att ett mycket osedligt lif föres här, isynnerhet bland skandinaver och italienare, och andras vitnesbörd bekräftade detta.

I alla delar af den affägsna Western äro järnvägarne folkströmmens förelöpare. Mäktiga kompanier, stödda på österns så väl som utländskt kapital, utsända expeditioner att omsorgsfullt undersöka de obebodda trakterna och inberätta resultatet af sina undersökningar. Äro trakterna gynsamma för immigration, skaffa kompanierna sig rättighet att bygga järnvägar genom dem och erhålla vanligen för sådant ändamål af regeringen ofantliga landsträckor å ömse sidor om de blifvande banorna. Det är en lätt sak att beräkna den blifvande befolkningens storlek och trafikens omfång, om ej altför stor täflan leder till byggande af för många vägar. Hela Minnesota och östra Dakota äro redan väl försedda med järnvägs-kommunikationer. Oregon och Washington hafva ock redan ett väl utveckladt järnvägs-

system, efter hvilket dessa traktens produkter transporteras till Stillahafvets hamnar. Detta system kommer Norra Stillahafs-banan i sommar att sammanbinda med östern. Den nordvestra Stillahafs-traktens kommunikationsmedel äro förvånansvärda i jämförelse med den ringa befolkningen. Tvenne bredspåriga och tvenne smalspåriga järnvägslinier genomskära Willamette-dalen, och få farmare i dessa bördiga trakter behöfva forsla sin säd mer än 10 eng. mil till närmaste järnvägsstation. En af dessa linier håller på att byggas genom Umpqua- och Rogue River-dalarne och öfver trenne bergkedjor till Kalifornien för att der sammanlänkas med en bana, som löper norrut genom Sacramento-dalen. Dessa banors fullbordan i sommar skall sålunda sammanbinda Oregon med San Francisco och östern, och då kan man resa med järnväg från New-York lika långt i nordvest som det är från New-York till Stockholm!

En annan linie, som äges af det stora Oregon Railway & Navigation Company, löper äfven österut från Portland efter Columbia-floden öfver Kascad-bergen förbi den blomstrande staden Dalles till östra Oregon och Washington. Vid Umatilla utsänder denna linie en gren till Grande Ronde-dalen, som utsträckes söderut till Baker City, hvarest den skall sammanbindas med en annan bana, som håller på att byggas från Ogden i Utah vid Union-Pacific-banan genom Montana och Idaho till Washington och Oregon. Vid Wallula sammanträffar den med den egentliga stammen af Norra Stillahafs-banan och skall genom träffad öfverenskommelse utgöra dess fortsättning till Puget Sound vid Stillahafvet. Dessutom börjas vid Wallula ett vidt utgrenadt system af lokala järnbanor.

I vestra Washington löper en länk i Norra Stillahafs-banans system från Kalama vid Columbia-floden norrut till Tacoma vid Puget Sound, och under detta år skall denna punkt sammanbindas medels en bana till Portland.

Om man besinnar, att Oregon och Washington ännu hafva blott litet öfver en fjerdedels million innevånare och hittills varit isolerade från den öfriga delen af landet, men likväl hafva färdigbygda järnvägar till en sammanlagd längd af nära 2,000 eng. mil, måste medgifvas, att deras företagsamhet i järnvägsbyggnad är förvånande. Hvarje lokomotiv och järnskena, som användts på dessa banor, har

förts omkring Kap Horn. I kommerciellt hänseende ha dessa trakter hittills varit lika isolerade som en ö i hafvet, och all handel med den öfriga världen har skett medels ångbåtslinier till San Francisco, New-York och Liverpool. Nu deremot, då man kan komma dit från New-York på sex dagar, hafva dessa trakter att motse en snar och ofantlig utveckling.

Här såsom på många ställen i Vestern klagas redan öfver det tryck, som järnvägsmonopolet utöfvar; men det vore väl äfven för mycket att vänta, att frakterna skulle vara billiga, medan befolkningen ännu är så liten. Det är väl ock troligt, att en helsosam täflan kommer med tiden att uppstå; för öfrigt måste de mäktiga korporationerna i ett fritt land stiga varliga steg, så att de ej altför oförsynt trampa den stora allmänhetens intressen under fötterna. Här är det *folket*, icke oxar och kor, masugnar och järnvägar, som i sista hand är det bestämmande.

TJUGOFÖRSTA KAPITLET.

Till Geyserna och förstenade skogen.

Kalifornien är så rik på naturens under, att det fordrades mångåriga studier på platsen för att lära känna blott de förnämsta af dem. »Ni måste besöka Geyserna, förstenade skogen, Yosemite-dalen och jätteträden, innan Ni lemnar Kalifornien», sade mina vänner i San Francisco. »Är det länge sedan Ni var till Geyserna?» frågade jag en af dem. »Jag har aldrig varit der», svarade han.

Jag följde deras råd och styrde kosan först till Geyserna, belägna i norra delen af grefskapet Sonoma norr om San Francisco. Två vägar leda till dem: en öfver Cloverdale, en annan öfver Calistoga. Resande fara vanligen den ena vägen dit och den andra derifrån. Jag lemnade San Francisco på e. m. med en ångare, som efter en och en half timmes färd förde oss till Valejo på norra sidan om San Francisco-viken. Här väntade oss ett bantåg, som förde oss fortare än vi önskade genom den sköna Napa-dalen. Inbillningen kan ej gerna skapa ett skönare landskap än hvad ögat här skådar. Ståtliga ekar resa sig här och der

på höjder och sluttningar, under det fruktträdgårdar, vingårdar och hvetesfält bilda en skön färgskiftning mot de majestätiska bergen.

Mot skymningen på aftonen uppnådde vi Calistoga Springs, der vi stannade öfver natten. Här var rik tillgång på heta, ljumma och kalla källor af olika slag. En tyckes särskildt vara ämnad att fylla kökets behof. Dess vatten är lent och klart och lagom varmt till såpvatten. En företagsam amerikan har också uppfört en tvättstuga öfver källan.

Då jag på morgonen vandrade ut för att se mig omkring, kom jag till ett litet hus, öfver hvars dörr stod skrifvet med stora bokstäfver: »Naturens kök». Jag steg in. En ung man, hvilken tjenstgjorde som den stora husmoderns adjutant, frågade om jag ville ha litet hönsbuljong. På mitt jakande svar, tog han en kopp och fylde den ur en kokande källa, blandade litet kryddor och salt i dess innehåll och räckte mig sedan koppen på en bricka. Och det var hönsbuljong, som jag fick, t. o. m. mera välsmakande än hvad man stundom får i den vägen på fina källare! På hvilka underjordiska fält hönsen fostrats och gödts, och huru djupt under jorden det kök var beläget, hvori de kokats, visste ej ens den unge mannen.

Fem mil vester om denna plats efter den bergsrygg, som skiljer Napa från Santa Rosa, är den s. k. förstenade skogen belägen. Namnet är förvillande, ty de förstenade trädstammarne äro icke i stående, utan i liggande ställning. Skogen upptäcktes först 1870. Omkring 300 trädstammar ha blottats för ögat derigenom att man bortskaffat jorden, som betäckte dem. Den största af dessa trädstammar är 34 fot i omkrets. Dess årsringar — öfver 1,000 till antalet —, barken och de minsta knölar äro bibehållna i förstenadt tillstånd. Dess höjd måste ha varit omkring 200 fot. Alla stammarne äro afbrutna på tvären på så små afstånd som 2 fot, såsom om de blifvit afsågade. Detta förhållande har ledt till det antagandet att de i stående ställning förstenats och sedan under någon naturrevolution kullstörtats och afbrutits.

Bergarten, der skogen är belägen, är vulkanisk sandsten, som bildats derigenom att våt sand uppkastats af vulkaniska krafter eller nedsköljts från bergen och sedan

förstenats. Denna flod af vulkanisk sandsten antages ha begravit en del af en forntida skog, så att den blef liggande på ett djup af omkring 20 fot eller mer (i likhet med längden af de funna förstenade trädstammarne); träden ruttnade; de delar, som voro ofvanför sandmassan, försvunno; de som voro derunder blefvo förstenade genom inflytelsen af vattnet, som droppade ned; denna förstening blef hårdare än den omgifvande sandstenen, som sköljdes bort; de förstenade trädstammarne lemnades utan stöd, föllo omkull och bräcktes på flera ställen och blefvo liggande, sådana de nu befinna sig, stumma, men värtaliga vitnen om naturomstörtningar, som inträffat årtusenden tillbaka.

Detta tyckes vara den sannolikaste förklaringen af denna sällsamma företeelse.

Öfver detta skogens Pompeji resa sig väldiga träd, hvilkas ålder utan tvifvel uppgår till flera hundratal år. En stor del af denna något ödsliga men intressanta vrå af detta underbara land äges, eller åtminstone innehafves, af en okunnig gammal tysk sjöman, som efter att hela sitt flydda lif hafva kastats omkring på de oroliga böljorna på sin sena ålderdom slagit sig ned såsom både patron, prest, vaktmästare och dödgräfvare, m. e. o. ensam herre öfver denna »dödas stad». Han bor både vinter och sommar i en liten brädkoja med sin hund och en get och lefver af hvad resande gifva honom, samt af trädbitar, ormar och ödlor etc. i förstenadt tillstånd.

Tidigt följande morgon intogo vi våra platser i ett slags omnibus eller diligens med fyra säten efter hvarandra och dragen af sex hästar, och så bar det i väg till Geyserna. Vår farkost var full af passagerare. Först färdades vi 10 mil genom ett jemförelsevis flatt och bördigt åkerbruksland. Derpå ombyttes hästar, och vår väg ledde uppföre bergsslutningen. Bland passagerarnes antal var äfven en välfödd katolsk prest, som var ute på lusttur. Denne gjorde sig mycket viktig och ville äfven låta köraren känna sin myndighet genom att upprepade gånger klandra honom för att han körde för sakta. Det bör här anmärkas, att en deligensförare i vestern, isynnerhet i Kaliforniens bergstrakter, står mycket högre i anseende än t. ex. en svensk kusk eller skjutspojke. Det fordras stor skicklighet att köra 6 hästar efter de smala bergvägarne, der lodräta

klippor hänga ned ofvanföre och bråddjup gapa nedanföre. Vår förare ägde derföre i likhet med alla andra af sina ämbetsbröder högt anseende af allmänheten och kallades alltid »kapten». Han uppförde sig ock i allo som en gentleman. Gjorde man honom en höflig fråga, fick man ett kort men höfligt svar. Mångordig var han ej. Hans sex underlydande framför vagnen tycktes förstå hans ord lika väl som passagerarne inne i densamma. Då den dryge och klandersjuke presten gjorde anmärkningar mot att han körde för sakta, svarade han intet utan vred blott på sitt hufvud och kastade en genomträngande blick på »fadren» med det pussiga ansigtet.

Då vi hunnit upp till toppen af en hög bergsrygg, stannade farkosten, och »kaptenen» tillsade oss stiga ner för att låta hästarne hvila samt ordna och omlasta vagnen före den farliga färden utför berget. Vi kommenderades derpå att stiga upp igen och intaga de platser, som anvisades oss. Den omfångsrike presten fick sin plats på den sida af bakersta sätet, som sträcktes utöfver vagnshjulen och vettade åt bråddjupet. Nu sattes den stora vagnen åter i rörelse och rullade sakta öfver en liten platå på toppen af berget. Snart öppnades utsigten af den branta slutningen, som sträckte sig flera mil utför berget. Ett bråddjup af 2 å 300 fot gapade på ena sidan om den smala vägen, hvilken slingrade sig utför det branta och klippiga berget.

En lätt rysning genomilade passagerarne, då de sågo ned framför sig. Farten ökades, men »kaptenen» förklarade, att det gick sakta. Snart kom man till en svängning omkring en utskjutande klippa, der det var blott några tum mellan det yttre hjulspåret och en afgrund af flera hundra fot. Men farten ökades, och bakre hörnet af vagnen, der presten satt, svängde ut öfver bråddjupet, under det »kaptenens» piska smälde. Jag blickade tillbaks på presten, och trots all min fruktan och bäfvan kunde jag omöjligt tillbakahålla ett utbrott af skratt, då jag såg honom med svetten rinnande ned för pannan, ögonen slutna och hatten på sned huka ned sig och vända sig från det hemska bråddjupet. Men detta var blott inledningen till, hvad som komma skulle.

»Smack! Smack!» ljöd det i »kaptenens» piska, och hästarne ökade farten, tills de slutligen ilade i fullt gallopp.

utför berget, så att dam och småsten flögo genom luften omkring vagnen, och hjulen, som voro bromsade, slogo en kedja af gnistor mot stenarne, och den stora och tunga vagnen svängde förbi hvarje krökning af vägen, med bakre hörnet och presten öfver bråddjupet! Kvinnorna skreko, männen söpo åt sig andan, och presten åkallade högt en lång rad af helgon att rädda honom, under det hans kinder voro bleka som ett liks.

Den halsbrytande farten gjorde det nästan omöjligt att se och njuta af den storartade utsigten. Jag kastade dock nu och då en blick öfver bergen, som tycktes resa sig öfver och följa hvarandra i en ändlös procession. De voro klädda i furuskogsdrägt från foten till hjessan. Sjuttio mil i fjerran låg Stillahafvet och glänste i solen och syntes så nära, som om det varit blott 7 mil aflägsat. Berget St. Helena presiderade öfver det omgifvande landskapet. Det nämndes efter storhertiginnan af Ryssland af en ryss, som först besteg det år 1841.

Det var en lust att se denne mästerkörare, »kaptenen», handtera sina sex springare. Han kunde handtera tömmarne såsom en harpolekare sina strängar. Han samlar upp dem alla, och »känner på» hvarje hästmun och står hvarje ögonblick i förbindelse med alla sex. Och så slänger han ut sin femton fot långa pisksnärt med en liten elektrisk knall på ändan, som fortplantas till springarne; och han träffar »ledarens» öra med piskan lika säkert, som du träffar din nästipp med fingerspetsen. Det dröjer ej länge, innan du börjar anse »kaptenen» som en stor man.

Efter att i flera timmar ha färdats på detta sätt mellan bråddjup och öfver branta bergshöjder, stannade vår farkost plötsligt och oväntadt framför Geysershotellet, en ståtlig byggnad med breda verandor alt omkring både på nedra och öfra våningen.

Så, detta är Geyserna! Oaktadt vi »kommit ned» till dem från en höjd af ett par tusental fot, äro de likväl belägna 1,700 fot öfver Stillahafvet. Detta är en egenomlig vrå af verlden. Omkring oss resa sig berg till en höjd af 4,000 fot och högtidligt betrakta hvarandra öfver en djup och hemsk dal. Framför oss är ett svalg, efter hvars sidor smala stigar löpa i zig-zag genom täta lundar af lagerträ, ek, furu, madrona, vinrankor och allehanda

buskväxter, hvilka täfla med hvarandra för att se, hvilken växer fortast. Denna dalklyfta leder ned i »Plutoncanyon», genom hvilken Pluton-floden flyter.

Vi taga med oss en alpstaf och en gammal pratsam ledsagare, som tittat ned i underjordiska skorstenar, krupit i grottor och umgåtts med underjordiska makter, tills hans hela varelse blifvit ett vandrande mineral-museum. Han hostar vulkaniska utbrott i smått, skrattar jordskalf, andas underjordiska ångor och pratar upphörligt mineralier af alla möjliga och omöjliga slag. Vi gå utför en brant stig på våra klackar under öfverhängande klippor och förbi utskjutande stenblock, tills vi komma till en glädttig ström med friskt och klart vatten. Det är Pluton-floden; men han har intet plutoniskt eller underjordiskt utseende alls. En liten primitiv bro leder öfver strömmen. Vi stanna på bron och skåda och lyssna. Hemska och mörka berg med branta väggar tyckas instänga oss på alla sidor. En blandning af hemska och sällsamma ljud nå vårt öra: det är på en gång mullrandet af en grynkvarn, bullret från ett gammaldags tröskverk, dånet från ett vattenfall, det skärande ljudet från en hvisselpipa; fräsandet af oräkneliga stekpannor, bubblandet och kokandet i hundratals kittlar och det knarrande ljudet från ett aflägsset bantåg. Härtill komma hemska stönande ljud, som sakna motsvarighet i den yttre världen ofvan jorden och öfverensstämma mest med, hvad Dante hörde i underjorden.

En plötslig svängning på stigen förer oss in i öppningen till det hemska svalg, som utgör målet för vår resa. Vi fortsätta efter vår slingrande stig, tills vi komma till Geyser-floden, som, ljum och mångfärgad, hoppar likt en vildget utför klipporna. Tjocka lagerträd hänga ned och bilda ett naturligt tak öfver den krokiga stigen, som blir trängre och vildare och leder oss genom romantiska grottförmationer och uppför massor af klippblock. Luften börjar lukta som en nyss påtänd svafvelsticka. Jag har förut påpekat det amerikanska bruket att uppkalla platser efter den onde. Om detta någonstädes har något sken af lämplighet, så är det på denna plats. Också har, som det tyckes, platsen helt och hållet gifvits den onde i våld. Vi äro redan i »Djefvulens kontor». Det är ett slags apotek. Epsomsalter hänga ned i fantastiska krystallformer från klippväggarne; en hel rad mineralkällor, somliga af järn,

andra svafvel, salt, soda o. s. v., springa upp ur djupet bredvid hvarandra, hvar och en med någon helande egenkap, som indiansägnar, folktron eller spekulationsandan tillagt dem.

Några steg till, och hela det hemska underjordiska laboratorium ligger öppet framför oss. Vi passera kokande mineralkällor, svarta som bläck. Vi komma till »Djefvulens Bläckhorn». Om han sjelf använder det, är ej bekant; andra göra det. Resände skrefvo in sina namn i hotellets journal med detsamma. Marken började blifva het och gungade under våra fötter, så att vi måste gå raskt, på det vi ej måtte falla ned i det brinnande djupet. Luften blir mer och mer genomdränkt af sällsamma lukter. Jorden och klipporna sucka, stöna, hvissla och gnälla, under det de ur otaliga öppningar utpressa gaser och ångor. Gula svafvelränder synas på marken och klipporna. Vi klättra på grofva klippstycken förbi kokande källor, från hvilka sjudande vatten flyter i små rännilar. Rökpelare uppstiga här och der oupphörligt år efter år. Dernäst komma vi till »Djefvulens Grynkvarn», en stor sten, som ständigt rör sig och åstadkommer ett hemskt knarrande läte, som gifvit anledning till namnet. Mjölaren synes ej till; och vi stanna ej och invänta hans ankomst. »Djefvulens Punchbål» är full till brädden; dess innehåll kokar och luktar, så att du anser det lämpligt för den person, åt hvilken det gifvits. »Djefvulens Länstol», af solid klippa, är tom för tillfället. »Trollpackans Kittel», 25 fot i omkrets, kokar i ett par hundra graders (Farenh.) temperatur sitt smutsiga té. Ur ett hål i den lodräta klippväggen, 8 tum i diameter, framstötas periodiskt underjordiska gaser med ett hemskt läte, liknande en ånghvisslas, men mycket gröfre. Om du kastar stenar och pinnar dit in och stannar några ögonblick, får du se dem alla »spottas» tillbaka. Denna ånghvissla är så högljudd, att gästerna på hotellet en half fjerdingväg derifrån knota och klaga deröfver, men den fortsätter ändå både natt och dag med sina periodiska signaler.

Icke nöjde med att ha gifvit alt på denna hemska plats »Satan i våld», ha amerikanarne äfven prestvigt honom, och der uppe 100 fot öfver dalen är »Djefvulens Predikstol». Väl vore, om denne prest inskränkte sin verksamhet till denna plats!

Från »Djefvulens Predikstol» stiga vi ned i en dal med friska källsprång, grönskande träd och doftande blommor. Fåglars kvitter nå ditt öra, och du fyller åter dina lungor med en luft så ren och uppfriskande som endast Kalifornien kan bjuda uppå. Du andas lättare och är glad att du undsluppit en trakt, der vår afsvurne fiende ensamt rådde. Vi stanna vid »Älskarnes Postkontor», en ihålig ek, hvars öppning är full af bref och kort, ditlagda af resande från Paris, Melbourne, Peking, Brasilien etc.

Dernäst vandra vi öfver en slumrande vulkan. Jordan gungar under våra fötter. Vi stöta våra stafvar ned genom den tunna lavaskorpan, och puffar af het gas uppstiga genom öppningarna.

Det är sant, att du missräknar dig, om du väntar att här få se geysrar uppstöta digra vattenpelare hundratals fot i luften. Här är ej en enda geysers — det är troligen af detta skäl, som dessa heta källor kallats »Geyserna»! Men spring ej genast din väg i förtreten. Dröj litet. Se detta berg, klufvet från toppen till dess djupaste rötter; betrakta dessa klippstycken, som slitits lös ur sitt sammanhang, likt bladen i en bok, och nu ligga huller om buller om hvarandra, än darrande och bäfvande, än hoppande och dansande, såsom hade de lif i sig sjelfva; tänk på de »gudakrafter, som i djupet verka»; och tänk, hvilken förstörelse troligen skulle åstadkommas, om dessa säkerhetsventiler stängdes. Se de sekelgamla träden, som frodas på branten till en utsläckt vulkan, hvilken ännu håller jorden varm omkring sin öppning. De hemskaste svalgen ha ock sin skönhet. Se dessa ångpelare, som uppstiga ur jordens innandöme och utbreda sig öfver klipporna, purpurfärgas af den uppgående solen. Blott några steg från den hemska Geyserdalen hoppar den silfverklara Pluton-floden, yster och glad, utför klippor och hållar, under lummiga träd och kransad af blommor, under det höga bergsryggar, prydda med ek och oliveträd etc., likasom stå på vakt och undangömma det hemska svalg, der endast död och fasa rådde. Så öfverväges det fula af det sköna, det onda af det goda i denna vår verld, som är den skönaste och bästa vi hafva — så länge.

Från Geyserna tog jag vägen öfver Cloverdale och Santa Rosa tillbaks till San Francisco. Vår farkost var

den vanliga öppna deligensen med fem säten och rum för tre personer i hvarje säte. Dragarne voro sex, körda af en son till den ryktbare Kalifornia-deligens-ridderen Foss. Vägen och landskapet voro mycket lika hvad vi sågo i den vägen på uppresan. Den slingrade sig likt en orm efter klippväggarne, och på ena sidan om den gapar nästan oupphörligt ett bråddjup. På vissa ställen kunde från diligensens yttre kant sänkas ett lod hundratals fot i djupet nedanføre. På kanten af bråddjupen sitta indianska nejlikor, vilda rosor, kaprifolia, violblommor, azaleablommor, blåklockor och jätteastrar och le emot oss och likasom be oss ej vara rädda. Uppåt bär det, tills vi uppnå en höjd, hvarifrån vi skåda hän omkring 100 mil öfver berg, dalar och slätter utåt Stillahafvet, som i fjärran sträcker sig mot horisonten. Här och der vid dess kust synas små städer, likasom konstgjorda prydnader fästade på denna ståtliga naturens drägt. Här och der passera vi öfvergifna grufvor, hvarest jorden företer ett dystert och sköfladt utseende. Våldiga furor, svarta cedrar, hvit ek och på sina ställen jättestora red-wood-träd resa sig på höjderna å ömse sidor om vägen. Vår förare visar oss äfven några s. k. *madrona*-träd, som voro utsökt vackra. Deras stammar och grenar glänste som polerad koppar med en skuggning i guldgult. Deras stora gröna löf hade äfven en skiftning i guldgult, så att, äfven då de höljdes af skugga, sågo de ut som om solen sken på dem; och i solskenet glänste de utomordentligt skönt mot berghimlens mörka bakgrund. Två gånger sågo vi en grupp råddjur springa uppför bergen; sällsynta foglar kvittrade eller skreko i träden, under det ett slags vackra ödlor sprungo och gömde sig i sanden.

Representanterna af jätteträden, som vi här sågo, tåla ingen jembörelse med dem vi sedan sågo bland Sierra Nevada-bergen, ehuru de gjorde ett öfvervåldigande intryck på mig.

Efter en äfventyrlig färd öfver bergen kommo vi till Santa Rosa, så nämnd efter en underskön och englagod flicka i Lima, Peru, som kanoniserades af påfven och var Amerikas första helgon. Efter hennes död gjorde hennes beundrare föreställningar hos påfven, att hon borde förklaras för helgon. Men påfven trodde ej att något godt kunde komma från Lima, hvadan han förklarade, att han ej ville kanonisera Rosa, innan rosor fölle ned från himlen öfver honom. Knapt

hade han uttalat dessa ord, innan rosor föllo ned öfver honom — du får ej tvifla! — och Rosa förklarades för helgon.

Något lämpligare namn kunde ej ha gifvits denna plats, ty aldrig har jag sett så sköna rosor som i denna stad. I en blomsterträdgård såg jag en jättestor törnrosbuske, som var 25 fot hög med stam likt ett träd och vid toppen en snövit globformig massa blommor. Här likasom på så många ställen i Kalifornien såg jag flere representanter af det vackra eukalyptus-trädet, som på tre år kan växa till en höjd af 60 fot.

Härfån färdades vi med bantåg till Donohue-Landing genom ett af de älskligaste landskap jag någonsin sett — ett fullkomligt Arcadia! Marken var jemn, omgifven å tre sidor af berg och en sida af hafsviken, betäckt af fält på fält af vildt korn, hvilket här motsvarar vårt naturliga gräs, med stora lummiga träd, som spreda sin skugga vidt omkring sig; Kalifornia-ek, beväxt med grå mossor; lagerträd och kastanjer; här och der syntes vild vallmo, hvilkas blommor utan ett grönt blad glänste i solen, så att ögat knapt tålde betrakta dem, under det blå-skrikor, svartfoglar, svartblåglänsande skator, en för Kalifornien egen domlig vaktel etc. flögo omkring i träden eller sutto på gärdesgårdarne. Här och der betade stora hjordar af boskap och får. Likväl syntes ej många tecken till människobostäder.

TJUGOFÖRSTA KAPITLET.

På hästrygg mot Yosemite.

På återvägen från Geyserna besökte jag åter det sköna Oakland. Denna stad, som räknar öfver 40,000 innevånare, är egentligen en förstad till San Francisco, emedan de flesta Oaklands-boarna hafva sina affärer i San Francisco. Omkring 15,000 människor färdas dagligen mellan dessa städer. Det vore oförlåtligt att ej säga ett ord om det sköna Oakland, men min penna kan ej göra det rättvisa. Det är utan gensägelse i många afseenden den täckaste stad, jag sett både i Amerika och Europa — ett litet tropiskt para-

dis utan tropisk hetta. De ståtliga och smakfulla byggnaderna, omgifna af smaragdgröna täppor och allehanda tropiska växter, framskymta likt ädelstenar infattade i blommor. Du ser häckar af fucksior och murar af skarlakansröda geranium, tolf fot höga, flammande likt den brinnande busken. Du ser murar af olika slags semperviva, formade i bågar, alkover och portgångar, såsom vore de af grön marmor. Jätterosor, stora som pioner, utbreda sig i solen; kaprifolier, geranium, järnört, panseer, en kalifornisk art evighetsblommor liksom täfla för att se, hvilken som frodas bäst; under det jättestora aloéer och hundraårs-blommor, af hvilka somliga betäcka en yta af 80 fot och, då de blomma, uppväxer blomstängeln på några dagar ända till 40 fots höjd. Du ser kalla-liljor stora som »heliga kalkar», utom en mängd sällsamma blommor och växter, om hvilkas namn jag ödmjukt bekänner min okunnighet. Du ser öfveralt träd prydda med blommor och lastade med frukt på samma gång: akasiearter, euakalyptus, guava-träd, blå och röda gummi-träd, rhododendron, tulip-träd, lokust-träd och magnolia (tulipan) träd. Du ser en sky af löfverk på en aflägsen kulle, så blå som om ett stycke af firmamentet fallit ned och lägrat sig öfver dem. Löfverket tillhör det blåa australianska gummi-trädet, som ej alls tyckas veta, att det är en gäst och en främling i Kalifornien.

I Oakland tyckes äfven lifvet och sederna vara mildare än i San Francisco. Jag träffade här åtskilliga landsmän och inbjöds till middag hos en norrman, som är bankir och millionär och bor i den smakfullaste och dyrbaraste villa i hela Oakland. Han kom till Kalifornien öfver 30 år sedan en fattig arbetare, men har genom ordentlighet och skicklighet upparbetat sig till anseende och stor rikedom.

I Oakland hade jag äfven tillfälle besöka ett antal aftonskolor för kineser. Kristligt sinnade och bildade unga kvinnor egnade dagligen några timmar att undervisa äldre och yngre kineser i kristendomens enklaste sanningar samt i andra ämnen, såsom skrifva och räkna, utan någon annan ersättning än medvetandet af att de göra godt. Kineserne värdera också dylik sjelfuppoffring för deras skull och visa på många sätt sin tacksamhet till sina välgörarinnor. Ganska många kineser ha genom denna verksamhet förts till

omfattande af en personlig och lefvande kristendom, hvilket de ådagalagdt genom ett noggrannare och allvarligare lif än de flesta hvita, som räknas till de allvarliga kristna.

Efter en veckas angenäm vistelse i ett gästfritt hem i Stockton fortsattes återresan efter Södra Stillahafs-banan till Merced. Här stannade jag för att se, om jag skulle kunna besöka »verldens största natur-under», den beryktade »Yosemite-dalen», belägen 80 eng. mil österut från denna plats i hjertat af Sierra Nevada. Att taga diligens från Merced och dit kostar för mycket för min kassa; och att gå ensam till fots 80 mil genom en obebodd trakt, hemsökt af röfvare och odjur, är mera »lifvadt» för inbillningen än i verkligheten. Jag går till en hederlig »farmare», som har ett halft dussin hästar, och lyckas träffa följande förmånliga öfverenskommelse med honom: Jag betalar 75 cents per dygn för häst och sadel och förbinder mig att föda och återställa hästen † godt skick; i annat fall får jag betala »Job», så heter hästen, med 45 dollar. Hästar äro här billiga. »Men Ni måste ha pistol eller gevär med Eder, ty det är ej så trygt bland bergen.» Men jag ansåg det »tryggast» att ej taga något skjutvapen med mig — huru lätt kunde jag ej skada mig med dylikt, om jag t. ex. fölle af »Jobs» rygg! Föröfrigt behöfver väl ej en fattig syndare vara rädd för röfvare. Detta är en af de många fördelarne af att vara fattig.

Följande morgon kl. 3 begåfvo vi oss i väg — »Job», undertecknad, en matväska, en hafrepåse, ett par böcker, en kikare och åtskilliga andra småsaker. Månen sken så full, så blank och klar från den molnfria himlen, under det Sierra Nevada reste sig som bergspöken mot den mörka natthimmeln. Alt är sällsamt, dystert och ödsligt. Gräset på marken är så torrt, att det söndersmulas under hästens fötter, under det rök och dam ej blott följa oss efter, utan äfven omgifva och gå framföre oss som molnstoder. Jag manar på Job för att komma undan röken, men han är tålmodig och föredrager länge mina både hör- och kännbara anmärkningar, innan han bryr sig derom. Jag blickar tillbaks än en gång på de talrika väderkvarnarne, som likt skyddsandar höja sig öfver hvarje hus i det ödsliga Merced, ger Job en kännbarare påminnelse än förr, och hastigheten ökas till »full fart.» Intet lif, utom vi sjelfva,

syntes eller hördes. »Prärie-hundarne», de stora vilda Kalifornia-kaninerna och skallerormarne sofva ännu i sina boningar. Vi färdas förbi hela städer af dem, men ingen, ej ens polisen är ute. Vi färdas raskt, men hinna ej bergsslutningen förr än i dagningen. Här resa sig hvassryggiga höjder, liknande bröstvärn, med hvalfbågar urholkade i dem, såsom om de uppförts med människohänder; skarpkantiga stenhällar sticka fram här och der, liknande grafvårdar, öfvertäckta af ljusgul och blodröd mossor. Landet blir allt mer och mer ojemnt, och tecken till guldgräfningar börja visa sig, tills jag slutligen ser dem öfver allt — men inga guldgräfvare. Se der uppstiger rök! Hvad är det? Ett röfvareläger? Kanske och kanske icke. Nog har röfvarelif förts der i flydda dar, och kanske förekommer sådant ännu. Men min karta och »vägvisare» säga mig, att det är en »station» vid namn Indian Gulch. Platsen består af några eländiga träkojor, en krog, några få skuggträd och en liten täppa, hvarest beta några ystra hästar; några män, hvilkas utseende ej är egnadt att lugna svaga nerver, visade sig äfven. Jag helsade, hvarpå de frågade, hvad jag ville. »Vattna min häst», svarade jag. Då detta skett och min häst fått sig litet mat och hvila, fortsatte vi vår färd genom en bergig och skogrik trakt till en station, som hette Boot-Jack Hollow (Stöfvelkneckt-hålan), en mycket pittoreskt belägen plats; men dess gyllene dagar äro räknade. Här likasom på så många dylika platser i Kalifornien ser man nu blott några kineser, som äro nöjda med att gräfva guld, der de hvita gräft förut. De äro nöjda, om de blott »vaska ut» en dollar per man om dagen, men de kunna också stundom »realisera» 4 å 5 dollar. Här hvilade vi åter en god stund och förfriskade oss, Job på hafre och vatten, jag på getmjölk och »smörgåsar». Utom kineser och några ruskiga hvite män syntes här äfven några kvinnor. Alla, utom kineserne, voro frågvisa och ville ha noga reda på, hvem och hvarifrån jag var. Jag besvarade alla frågor lika noggrant, som om jag stått inför en domstol. Männen gengäldade min öppenhet med att omtala åtskilliga röfvareanfall och mord, som egt rum på denna plats och i dess närhet, samt sade mig, att det ej alls var trygt att färdas ensam bland bergen. Under det jag sålunda examinerades, varnades och undervisades, kom

en diligens, dragen af sex hästar och fullastad af resande, som återvända från Yosemite.

Jag bjöd »Stöfvelknechts-hålan» ett ömt farväl och fortsatte åter färden ensam på Jobs rygg genom en vild och sällsam trakt, hörande till den s. k. »Mariposa-förläningen», som en tid ansågs göra J. C. Fremont, hvilkens tillhörighet den var, till den rikaste enskilde man på hela vår jord. Millioner på millioner guld uppgräfdes ur dessa berg och höjder. Advokater lära dock ha roffat åt sig största delen af gyllneskörden. Processer rörande denna »förläning» ha nemligen pågått i flera år.

Hvilken förödelsens styggelse ha ej guldgräfvningarne åstadkommit öfver alt! Djupa hålor synas här allestädes vid bergsslutningarne med väldiga grushögar utanföre. Marken är uppgräfd och uppökad öfveralt, såsom om jättesvin från trollens dager haft sitt tillhåll här. All växtlighet är förstörd, och här och der står en ek, ensam och öfvergifven, under det ruskiga, öfvergifna brädskjul och jordkulor tala om dagar, som varit och icke mera äro. Jag kan icke säga, att jag i allmänhet är mörkrädd. Jag tror mig kunna gå t. ex. genom en gammal kyrkogård på landet i Sverige t. o. m. på en torsdagsnatt utan att få hjertklappning, äfven om den är beryktad för spök-uppenbarelser. Men här känner jag rysningar och »skuggrädsla» midt på ljusa dagen. Jag lyssnar och hör i andanom gräsliga svordomar nå mitt öra från krogar och spelhelveten, jag ser dolkar blänka, hör salfvor af pistolskott och derpå följande jämmerrop. Jag spanar och ser i de undångömda och djupa dälderna vid vägen röfvare mörda och plundra den enslige guldgräfvaren, som, lycklig öfver lönen för sin möda, styrer kosan mot hemmet hundra eller tusentals mil härifrån. Ett träkors utmärker platsen, der han mördades och begrofs. Jag kände mig färdig att förbanna guldets såsom roten till alt ondt i denna världen och kanske äfven i den tillkommande. Äfven nu, sedan Kaliforniens gyllnedagar i detta ordets bokstafliga mening äro flydda, fortfara de onda följderna af dem. I San Francisco ensamt lefva minst 3000 personer uteslutande af grufspekulationer. Man beräknar, att desse hajar årligen plundra sina offer på omkring nio millioner dollar. Alla dessa personer ej blott göra ingenting till samhällets förkofran, utan äfven skada och hindra andra att göra något. För

öfrigt har det visat sig, att åkerbruk och fruktodling äro mycket mera inkomstbringande än guldgräfning.

Efter nära 2 timmars ridt uppnådde jag Mariposa, skalet af en fordom blomstrande guldstad, dit guldgräfvare brukade komma in på lördagsaftnarne, väpnade med sina spanska dolkar och pistoler, och lemna en stor del af veckoförtjensten på krogarne, i spelhusen och otuktens nästen; då knapt en vecka gick förbi, utan att något lif här spildes. Nu ser man blott ett hotell vid lif samt några kineser, mexicaner och smutsiga Piute-indianer med hufvud så platta som ett vanligt festtal.

Jag hade nu tillryggalagt 42 mil från Merced, men, ehuru jag visserligen var något öm här och der, kände jag mig ej trött, lika litet tycktes »Job» lida af trötthet. Ehuru hettan var stark, motverkade den utormodentligt friska och sköna luften känslan af trötthet. Medan jag hvilade här några minuter, kom diligensen vester ifrån på väg till Yosemite, hvadan jag beslöt vänta ytterligare några minuter och göra den sällskap, så långt jag kunde.

Under tiden hade jag tillfälle att se mig omkring. Vid hotellet fans en samling exemplar af traktens produkter. Här såg jag en tistel med en blomma af 2 1/2 fots omkrets; jättestora insekter af olika slag; en familj skorpioner o. s. v.

Emedan diligenspassagerarne dröjde för att äta middag, beslöto Job och undertecknad att börja färden i förväg, sedan vi tagit oss litet förfriskning. Härifrån till »Big tree Station» är 26 mil öfver högsta och brantaste bergsryggarne af Sierra Nevada. Uppför bär det ständigt. Vi klättra nu uppför de ojemna sidorna af det egentliga Sierra Nevada. Luften är genomdränkt af en stark aroma från de väldiga furuskogarne och har aldrig besmittats genom beröring med smuts och djuret homos lungor. Du indricker den i fulla drag, tills du känner dig drucken af nästan öfverjordisk vällust. Flockar af ett slags stora raphhöns springa efter vägen framför oss. Pratsamma skator flaxa omkring, under de Kalifornia-kaniner springa bort med sina stora öron, då de höra oss komma, och två grupper smidiga råddjur ila tvärsöfver vägen och uppför berget.

Vi blicka från höjd till höjd 2000 fot ned mot San Joaquin-dalen öfver majestätiska furuskogar. Tre olika slags furor resa sig mot skyn, den gula furan, *pinus contorta*, och sockergranen. Den sistnämnda är nätt opp det smakfullaste och ståtligaste träd, man kan tänka sig. Hon reser sin smärta och symetriska gestalt ända till 250 fots höjd mot skyn, under det en grönskande yfvig krona pryder hennes hjessa, och käglor af en fots längd hänga ned från hennes armar. Äfven Job tyckes inspireras af detta ståtliga skådespel, ty han går med raskare steg än någonsin upp för bergshöjd efter bergshöjd under de väldiga trädens skugga.

Vi passera ännu flera utdöda grufstäder. På vissa ställen synas några kineser sysselsatte med att »vaska guld», utom mexicaner och indianer och några hvita af det ohyggligaste utseende. Bland dessa platser, som ännu visade tecken till lif, passerades Mormon Bar och Cold-Spring Station. Nu och då syntes genom skogen en skymt af Merced bakom oss, under det de snöbetäckta Sierra reste sig mot skyn framför oss.

Vägen uppför den sista och högsta bergsryggen af Sierra är fem mil lång, och Job börjar visa sig trött, hvilket ej är att undra öfver, ty han har redan burit mig 50 mil sedan kl. 3 på morgonen, mycket längre än vi trodde vi skulle färdas på en dag.

Vi ha redan uppnått Sierra Nevadas högsta punkt, en utskjutande bergsklippa kallad Point Lookout. Här stannade vi. Jag steg af hästen och stod några oförgätliga minuter på yttersta branten af klippan — ett utropstecken från topp till tå. Här höfdes bäst tiga, ty ord äro för fattiga att uttrycka hvad jag skådade och kände. Sierra Nevada saknar visserligen Alpernas glacierer och många vattenfall, men de öfverträffa alla berg, hvilka jag sett, i sina fantastiska former; och de majestätiska skogarne sakna motstycke. Der nere slingrar sig Merced-floden som en silfvertråd i dalen tusentals fot under dina fötter. Du ser topparne på skogsmonarker, som gräft ner sina tår under flodens botten och resa sina hjessor 2 å 300 fot mot höjden, men synas härifrån små som sparrisplantor. Du skådar ut öfver bergen, och din syn möter bilden af ett stormupprördt haf, hvars jätteböjlor äro betäckta med furuskog, under det skummet på deras kammar sammanfrusit till snö och is, och skogbevuxna kullar utbreda sig i fjärran mot öster vid bergets fot.

— Lyss! Hör dessa sällsamma toner, som nå ditt öra från furornas toppar nedanför, omkring och öfver dig! Hvilka klagande suckar, hvilka mystiska sånger från bergens körer uppstiga från djupet, komma böljande öfver höjder eller rullande ned från bergens toppar mot dig! Hvilka sköna, vemodiga, ljufva, majestätiska harmonier! Jag känner igen dessa toner — de äro desamma, som jag i min barndom hörde i Norrlands skogar, tusentals mil härifrån — de äro de samma, som höras i vårt eget bröst, då verdens buller ej öfverrösta dem. Den evige Anden, som genomtränger hela naturen, är *en*, och den eviga musiken, som genombärfvar hela skapelsen är ock *en* och densamma. Äfven den trogne och tålige Job spänner ut sina öron, sträcker upp hufvudet och lyssnar. Hvem vet, om ej äfven han njuter af skådespelet och furornas säng?

Se der vid kanten af klippan en hård kamp mellan lif och död. Detta krokiga träd med den polerade och kastanj-färgade stammen har kommit upp genom den solida klippan, klufvit den och gör hvarje ögonblick remnan större. Dess namn är *Manzanita*.

TJUGOANDRA KAPITLET.

Kalifornia-»Sommarnöje.» En Sierra-hjälte. Bland jätteträden. Hos fåraherdar och jägare.

Medan vi dröjde här, upphunnos vi af deligensen, hvilken passerade förbi och ilade i »full fart» utför berget efter den smala vägen mellan bråddjup och efter höga branter. Job och undertecknad följa i sakta mak och hålla oss alltid på vederbörligt afstånd från vägens yttre kant. Snart hade äfven vi klättrat nedför toppen af Sierras rygg. Skogen blir alt djupare och dystrare, solen gömmer sig bakom bergstopparne, jag stannar vid en källa och låter Job och undertecknad smaka dess innehåll. Hastigt slår Job upp hufvudet, mitt hjerta hoppar till — och det kommer *icke* en röfvare med spänd pistol och befaller mig hålla upp armarne eller dö! Jag rider ett stycke till och ser

rök uppstiga mellan träden. Kommen närmare upptäcker jag äfven uppslagna tält samt folk och hästar. Jag styrer dit och finner några af de många familjer från olika delar af Kalifornien, som under den hetaste tiden af sommaren »tälta» bland bergen, hvilka här slagit sig ned i en romantisk och skuggrik trakt nära »Big tree Station». Med äkta kalifornisk gästfrihet inbjödo de mig att stanna i deras läger öfver natten, hvilket både Job och undertecknad med glädje gjorde. Jag inbjöds äfven till kvällsvarden, bestående af färskt råddjurskött samt getmjölk, bröd och smör. Sällan har en måltid smakat så väl som denna efter en ridt af 60 mil sedan kl. 3 på morgonen.

Efter måltiden bjödös vi på en extra underhållning. Det var redan mörkt. Stjernorna hängde ned så glänsande och stora från den molnfria, mörka och djupa himlen. Stockelden i midten af lägret kastar sitt sken bland de väldiga furorna. »Hallo, Jim! Kom och sitt ned!» Med denna helsning välkomnades kvällens hjälte. Jim var en äkta »frontiersman», klädd i bockskins-dräkt med ludna kanter och bräm, glittrande i eldskenet af allehanda vapen med ett bredt grannlåtsprydd bälte om lifvet samt starkt bygd med långt och styft skägg. Hans anletsdrag uttryckte en blandning af djuriskhet, list och humor. Det djuriska var dock öfvervägande. Det vilda frontierlifvet hade ej »förädlat» denne gamle syndare på det sätt som beskrives af romanförfattare, hvilka på långt afstånd fantisera öfver personer och förhållanden, som de ej känna. Intim beröring med indianen och naturen synes ej förädla den hvite, utom i dikten; den är snarare egnad att draga honom tillbaks till barbarism. Den sålunda förvildade hvite skiljer sig från den röde vilden deri, att den förre är mycket mera djefvulsk. Han introduceras för mig såsom »Jim Finney, den store indiankrigaren och björnjägaren». Sin kännedom om mitt fosterland visade han genom följande anmärkning: »Jag har ej varit i östra Staterna på fyrtio år och har glömt hvar Sweden är.» Jag skakade hand med honom och satte mig midt emot honom på behörigt afstånd för att slippa inandas alkohol-ångorna, som uppstego ur hans hals. Han talade ständigt om sig sjelf och sina bragder i samband med indianer och björnar, hvilka han sammanställde med

hvarandra och betraktade som naturliga fiender, som måste kringgås eller förgöras, alt efter som omständigheterna fordrade.

»Du kan ej lita på en injön (indian)», sade han på sin klumpiga frontier-engelska.

»Ja, känner dem. Om de bara få öfvertaget, sända de dig till h-t; de' ä' säkert. Det enda sättet att reda sig med dem är att göra dem rädde för dig. De skulle ha sändt en pil genom mig länge sen, om ja' ej kommit dem att tro, att jag var en *besvärjare*. Det gick till så här. Jag hade kontrakt att skaffa kött åt soldaterna vid agenturen och tog med mig en mängd injöner för att jaga. Vi hade stor jagtlycka och voro på återvägen med utmärkt råddjurskött. Jag såg injönerna söla på afstånd och hviska till hvarandra och misstänkte, att det ej stod rätt till. Så hade jag ögat på dem och den här (en rostig bössa, som han vidrörde) i ordning, i händelse något skulle inträffa. Du kan ej lita på en injön; de äro alla lika; om de få öfvertaget, sända de dig till h-t!»

Sedan han uttalat de sista orden med ett hemskt skrällande ljud, såg han omkring sig på oss med en viktig min, hvarefter han fortsatte:

»Jag stannade och lät injönerna upphinna mig och började tala med dem om jagt och skjutning. Jag sade dem, att jag var en besvärjare och kunde ej dödas af kula eller pil, och för att visa det, tog jag utaf min bockskintröja och satte upp den på 20 stegs afstånd och sade dem, att den, som kunde skjuta en pil genom henne, skulle få henne. De höllo på att skjuta, öfver en timme, på denna tröja, som jag nu har på mig, men kunde ej genomborra den.»

»Hur kom det till?» frågade en ung man, som satt med halföppen mun och lyssnade.

»Jo, ser du, gosse, denna tröja är sämskad väl och seg, och hon hängde ned löst, så att hon böjdes undan för pilarna. Om jag haft den på, skulle pilarna ha genomborrat både tröjan och mig. Injönerna äro mycket skickliga i somliga saker, men de tro på djeflar, besvärjelser o. d. Jag lurade dem dugtigt den gången, och de voro rädde att röra mig, oaktadt de voro villige dertill. Men de vågade icke! Under det jag var ute och högg ved en dag, såg jag rök uppstiga, och, fruktande att något var på tok, skyndade jag tillbaks, och der stod mitt hus i lågor! Jag visste

injöner varit framme och upptäckte snart spåren efter en stor injön. — Jag tog hans 'skelp' — hans hår var så här långt,» sade han med ett hemskt grin, i det han mätte upp till armbågen.

»Ni borde komma med mig och döda en 'grizzly'-björn,» sade han till mig. »Och låt mig säga Er, att om Ni nånsin skjuter en 'grizzly', ge' honom kulan omkring örat. Om Ni träffar rätt, dödar Ni honom; om icke, blir han arg som en — och farlig att råka ut för. Jag och en indian jagade på några »helvetes acres»*) och påträffade en stor grizzly. Vi sköto på honom båda på nära håll. Jag såg att han var träffad och tumlade om ett tag; men han kom upp igen och kom springande efter oss i fullt raseri. Vi hade ingen tid att ladda och hade ingen annan utväg än springa. Jag är god springare, och injöner var ej sen. Jag tittade tillbaks och såg björnen komma oss närmare. Jag visste, han skulle få fatt i en af oss, och så sprang jag till injöner och gaf honom ett slag, så han föll. Innan han hunnit stiga upp, hade björnen honom i sitt våld.»

»Dödade ej björnen honom?» frågade den gapande ynglingen.

»Nej han tögg honom en stund och sedan lemnade honom, och injöner tillfrisknade. Injöner äro sega som kattkött.»

Jag kände mig icke hugad att följa denne sälle på björnjagt.

Han fortfor att omtala en mängd dylika historier, bland dem en om en björn, som han sårat och lemnat i detta tillstånd till följande dag, då han på det grymmaste plågat honom till döds. Ju grymmare och uslare bragder han omtalade, ju mera djefvulskt grinade och skrattade han.

Efter att ha lyssnat till dessa historier, svepte jag om mig min rock och lade mig under bar himmel. Så vardt afton den första dagen af Yosemite-färden. Denna natt sof jag sötare än jag någonsin gjort, då jag legat på dun. Ej det ringaste tecken till dagg föll under natten, och, oaktadt det var temligen svalt, kändes intet tecken till förkylning — men verkningarne af föregående dags ridt voro kännbara!

*) Så kallades vissa ofruktbara trakter bland bergen, som äro beväxta med ett slags egendomliga buskar.

Tidigt på morgonen tog jag farväl af mitt gästfria värdfolk och fortsatte färden efter en smal stig 7 mil öfver bergen till jätteträden. Morgonen var sval och skön. De ståtliga sockergranarne, hvilka här uppnått jättestorlek, breda sin skugga öfver stigen. Utom sockergranar syntes äfven kornell (hundträd), hvilka voro stora som träd och buro stora blommor. På vägen upphann jag två till ytterlighet snuskiga platthufvade Piute-indianer, som voro på väg att fiska.

På en höjd af något öfver en mil öfver hafsytan fick jag först syn på jätteträden. Jag hade redan både i Oregon och Kalifornien sett träd af öfver 250 fots höjd, hvadan jag ej vid första anblicken af dessa skogens jättar blef öfverraskad. Men ju närmare du lär känna ett verkligt stort föremål, ju mer växer din beundran därför. Du måste se på dessa träd två och tre gånger samt jemföra dem med de omkring stående sockergranarne och furorna, innan du börjar märka, att du är bland världens största jättar inom växtverlden. Träd af sex fots diameter och 150 fots höjd se ut som små skog bredvid dessa vidunder. Jag klättrade upp på »den fallne monarken» och var 33 fot öfver marken. Jag red genom en ihålig trädstam och sedan ut genom ett kvisthål.

På en annan plats har ett träd »skogens fader», som fallit, en diameter af 40 fot och en längd af 450 fot. Ett annat har nedsågats — rättare nedborrats (arbetet utfördes af 5 män på 23 dagar för 500 dollar), och på stubben finnes sittplatser för en folksamling af 300 personer. En företagsam amerikan upprättade ett tryckeri och utgaf en tidning från denne stubbe.

Det är omöjligt att ge en noggrann föreställning om dessa under, ty under äro de och så anses de äfven af indianerne, som säga, att andra träd växa, men dessa sequoia-träd hafva utgått omedelbart ur den stora Andens skaparehand. Det hade varit väl, om indianerne under seklernas lopp vördat dessa under så högt, att de ej, som skett, bränt sönder deras stammar ända till vanskaplighet. Tänk dig ett träd dubbelt så högt som t. ex. Riddarholms-tornet!

Om du urholkar ett af de största af dem, kan du inreda omkring 30 bekväma våningar öfver hvarandra på 3 å 4 rum och kök! Jag erfor en öfverväldigande känsla, under det jag betraktade dessa växtrikets patriarker och

hörde vinden spela grofva och enformiga bastoner i deras kronor nu som den gjort i tusental år. Somliga uppskatta dessa träds ålder ända till öfver 5,000 år, under det andra anse de äldsta af dem uppnå blott 3,000 år. Deras bronsfärgade bark uppnår en tjocklek af öfver 2 fot; men deras kottar äro ej större än tallkottar.

Om dessa träd blott kunde tala! Det är svårt att komma ifrån den föreställningen, att de verkligen kunna det. Huru mycket underbart hade de ej att berätta! De hafva sett släkten efter släkten komma och söka skydd, strida eller knyta vänskapsförbund vid deras fot; och de ha sett nya släkten komma och undantränga de förra.

Fast de ej fått tunga som vi, tala de ändå ett renare och värtaligare språk än någon människa; och deras predikan om Guds makt och majestät och om människolifvets korthet och vansklighet lemnade ett djupare och varaktigare intryck i min själ än hvad jag erhållit af postillor och prester. Det är icke alls otroligt att några af dessa träd, som ännu lefva och grönska, hade trädt ur barnskorna, då gubben Noah höll på att bygga arken. De voro stora träd, då David och Jonathan knöto vänskapsförbund, då Hiram sände timmer och huggen sten från Libanon till Jerusalem, då Leonidas med sina män stupade vid Thermopylae. De voro äldre än Metusalah, då Cæsar Augustus förde spiran öfver verlden och verldens Frälsare föddes i Bethlehem. Somliga af dem hade 2,000 år på hjessan, då Nordens vikingar injagade skräck och fasa i hela den kända verlden och sträckte sina äfventyrliga färder bortom Atlanten ett halft dussin sekler, innan Columbus gjorde anspråk på att vara Amerikas upptäckare! Hvem kan säga, huru länge de skola stå? Hvilka kommande verldsomhvälfningar skola de upplefva? — Kanske skola ett årtusende hädanefter luftskepp »ankra» vid deras rötter och föra lustresande hit, som skola beundra dem likasom vi. Kanske skola de få upplefva en kommande gyllene ålder, ett allmänt fridsrike på jorden, hvilket många fromma vänta och längta efter, och som lofvats af siare och profeter? — *Quien sabe?*

Med dylika betraktelser styrde vi, Job och undertecknad, sedan vi spisat och druckit ur en källa, som framporlade mellan rötterna på ett jätteträd, kosan tillbaks mot »Big tree Station». Hvilka nya, outplånliga intryck hade icke

dessa timmar bland jätteträden utöfvat på min själ! Dylika erfarenheter äro eröfringar för vårt lif, skatter, som äro af mera värde än guld och ädelsten.

På återvägen fick jag äfven se den märkvärdiga s. k. snöplantan. Hon har ej fått sitt namn af sin färg, ty hon är ej hvit utan röd — midt emellan blod och eldröd — utan deraf att hon växer upp genom snön, såsom om den vore hennes naturliga element. Hon uppväxer till en höjd af 8 å 12 tum och är fullfärdig och prydd med blommor, när hon tränger sig upp ur jorden. Då hon först visar sig öfver marken, ser man långa, smala och röda blad omsvepa och skydda den egentliga blomman, tills hon uppnått tillräcklig storlek för att reda sig sjelf, då bladen slingra sig omkring stammen för att ej undanskymma blommans skönhet. Dess botaniska namn är *Sarcodes Sanguinea*.

Då vi åter kommo till »Big tree Station», var dagen ganska långt framskriden; men som man sade mig, att åtskilliga sällskap slagit läger i närheten af vägen mellan denna plats och Yosemite, ett afstånd af 25 eng. mil, beslöt jag att fortsätta färden ensam.

Den lätta, friska och klara bergsluften, genomdränkt af skogens parfymers lifvade min varelse, och de ståtliga bergen och sällsamma föremålen, som ständigt mötte ögat, kommo mig att helt och hållet förgäta tanken på björnar och röfvere, tills en ruskig figur, väpnad med gevär och pistol, kom ridande på en liten indiansk häst genom skogen in på vägen och inväntade min ankomst. Mitt hjerta började slå ojemna slag, och det var likasom om myror krupt från hjernan ned genom ryggraden. »Detta är väl en röfvere! Här torde jag få erfara något nytt af lifvet, få tillfälle att göra en jämförelse mellan den ridderlige röfvaren i romanen och den prosaiske verkliga röfvaren i Sierra Nevada! — Och ensam är jag här i denna vildmark med denne ohygglige sälle framför mig!» Dylika tankar genomilade min hjerna, under de få ögonblick, som förflöto, innan jag hann fram till den fruktade riddaren. Jag samlade alt mod jag ägde och helsade med frimodig röst: »god dag!» hvilket besvarades med en fråga, om jag kom från Fresno-Flat. »Nej», svarade jag. »Hvem är du, och hvar ska du?» var följande fråga. »Studerande. Jag är här ute för att studera naturen och lifvet samt reparera min helsa.»

»Hvem är du, och hvar ska' du?» frågade jag tillbaka. »Jägare. Jag har varit efter några råddjur.» Han följde mig ett stycke till vägs, hvarefter han vände om och såg efter mig, och jag manade på Job och fortsatte min väg utan ledsnad öfver att åter vara ensam.

Jag red flera mil genom majestätiska och pittoreska skogar. Guld och skarlakansfärgad mossa och lava betäcka de döda trädstammarna i fantastiska draperier. Vi färdades under äreportar och arkader mellan 200 fot höga pelare, prydda med regnbågens alla färger, flammande i eld och blodrött eller glödande i guld. Om en artist skulle återgifva dessa färger sådana de äro, skulle den, som ej sett verkligheten, tvifla på sina egna ögon eller på artisten. De väldiga träden, resande sig mot himmelen högre än ansenliga torn, draperade med mossor och slingerväxter i varierande och brillianta färger; de höga bergen i fjärran och de djupa dalarne nedanför och marken vid dina fötter, betäckt med gul och blå mossor samt slingerväxter i alla färger, bildade en öfver all beskrifning romantisk, lysande och ståtlig tafla.

Vid solnedgången komma vi till Otter Creek (Utterbäcken), der en fårherde med sin hjord af tusental får slagit läger tillika med ett sällskap jägare från San Francisco. Trötta och hungrige beslöto äfven Job och undertecknad att tillbringa natten bland detta pittoreska sällskap. Då mörkret inträdde, gjordes eldar å ömse sidor om dalen för att hålla pantrar och björnar på afstånd från hjorden, hvilka odjur finnas i mängd i dessa skogar och bergstrakter. — Ett lam slagtades och »stektes på halster», och jag blef åter frikostigt inbjuden att »hålla tillgodo med hvad huset förmådde», eller, som det hette på grundspråket, »to come and have a bite». — Skådespelet var pittoreskt: får i tusental betade i dalen, som upplystes af stockeldarne, hvilka kastade ett dunkelt sken inåt den mörka skogen. Omkring en stockeld och ett stekt lam äro vi samlade 12 man, representande fem olika folkslag: åtta amerikaner, en indian, en mexican, en tysk och en vikingason från gamla Sverige! Det är förunderligt, huru naturen förbrödrar oss. Vi äro alla på en gång så bekanta, som om vi varit grannar i årtal. Indianen, som är långt ifrån »vild», stör visserligen min aptit något litet, då han tar en tarm ur det slagtrade

lammet, stryker undan dess »naturliga» innehåll med handen, stoppar dess ena ända i munnen och tuggar och sväljer den så fort han hinner; det är visserligen icke heller så angenämt att se mexicanen sitta vid elden och plocka loppor etc. från sin smutsiga kropp eller att lyssna till det ej så särdeles hyfsade språk, som San Francisco-jägarne använda; men det är ej mer aptitligt att se super fint folk t. ex. äta ost, »som rörs», än att se en indian, som äter en färsk tarm; icke heller är det egendomligt för mexicanen att plocka loppor etc. från sitt smutsiga hull; och San Francisco-jägarne eder voro ej gröfre än de, hvilka t. o. m. en svensk biskop nu och då använder.

Här uppe bland Sierra-bergen finnas de stora vilda s. k. »bergfären». Fåraflaren, som äger hjorden, hvilken betar omkring oss, har två tama »berg-får», hvilka tyckas trifvas godt bland sitt civiliserade sällskap. Detta slags vilda får (*ovis montana*), hvilket finnes bland Sierra Nevada från Tejon-passet i södra Kalifornien till Oregon-gränsen eller kanske ännu längre norr, är mycket skygt och svårt att fånga. Det är mycket stort. Dess längd är omkring fem fot och det väger stundom 120 kilogram, således mer än ett vanligt råddjur. Under buken är det hvitt, för öfrigt gråbrunt. Gumsens horn äro mycket stora, stundom 5 tum i genomsnitt vid hufvudet och tre fot långa. Hornen böja sig först uppåt, sedan bakåt och nedåt och så i spiralform med ändpunkten böjd utåt. Bergsborna påstå, att fåret använder sina horn för att hjälpa sig ned från höga klippor, på hvilka det gerna vistas. I stället för att klättra utför de branta klipporna och öfver de grofva stenblocken, hoppar det hufvudstupa ned för lodräta klippor af ända till 100 fots höjd och faller på sina horn, som äro starka nog att motstå stöten och elastiska nog att kasta fåret tillbaks 10 å 15 fot i luften, hvarifrån det för andra gången kommer ned på sina fötter.

TJUGOTREDJE KAPITLET.

Yosemite! Yosemite!

Efter en ljuflig hvila och en lätt frukost begåfvo vi oss vid soluppgången följande morgon åter i väg mot Yosemite.

Efter ett par timmars rask ridt genom vilda skogar, fulla af björnar och vildkattor, pantrar, Kalifornia-lejon, elgar och råddjur etc., af hvilka sistnämnda vi sågo två små hjordar, och uppför branta bergshöjder förbi bråddjup kommo vi upp på en bergshöjd, kallad Inspiration-Point (Ingifvelsepunkten), hvarifrån vi plötsligt erhöillo utsigt öfver hela den verldsberöktade Yosemite-dalen, målet för vår 80 mil långa färd från Merced. Visserligen hade jag, under det jag red i zig-zag uppför bergen, beredt mig på att snart uppnå denna punkt och få med egna ögon se, hvad som så länge sysselsatt min inbillning, men jag öfverraskades af att komma dit förr än jag trodde.

Jag kom med höga anspråk, med föreställningen uppjagad till hvad jag tyckte dess höjd. Jag hade sett Mont Blanc i ansigtet från en höjd af 10,000 fot; jag hade från högsta toppen af Jura-bergen vid soluppgången i en enda vy sett Berner-alperna, Vallis-alperna med St. Gotthard resande sig i bakgrunden, samt Mont Blanc-kedjan; men hvad jag nu för första gången med häpnad skådade var något så egendomligt i sitt slag, hvilket öfverträffade och undanskymde allt storartadt och majestätiskt, jag någonsin sett; — likväl icke genast. Det första ögonblicket kände jag mig nästan missräknad, men det nästa ögonblicket stod jag stum och orörlig af häpnad. Jag var glad, att jag var ensam. Hade jag haft en af dessa plågoandar med mig, som kalla sig »ledsagare», hvilken i ett sådant ögonblick som detta börjat plåga mig med ett mekaniskt uppräknande af de olika föremålens namn, afstånd, storlek o. s. v., fruktar jag att antingen han eller jag fått göra kullerbyttor utför klippväggen.

Inför dylika storartade skapelsens under höfdes det bäst att vara stum; att söka med våra svaga och ofullkom-

liga ord beskrifva dem skulle nästan vara en förolämpning mot skapelsens Herre, om vi gjorde anspråk på mer än ett svagt återgifvande af våra personliga intryck.

Fyratusen fot nedanför oss ligger Yosemite-dalen med sina gröna naturliga ängar och träd af allehanda slag, som från denna punkt synas små som buskar, och genom dalen flyter Merced-floden. -Är du poetisk, kan du visserligen säga, att floden slingrar sig som en silfvertråd genom dalen; men tråden försvinner här och der mellan klippor och bland träden och sväller ut på andra ställen till små naturliga dammar, liknande perlor och nipper på en kedja. Från dalen, som är $\frac{1}{2}$ å 1 mil bred och 8 mil lång, resa sig lodräta granitväggar till en höjd af öfver 4,000 fot. Der reser sig en jättepelare till en höjd af 3,000 fot; der ett par dome-formiga klippor, som blifvit klufna på midten från topp till fot; på flera olika ställen resa sig grupper af vidunderliga granitklippor, under det midt emot mig höjer sig den störste jätten, hvilken måste vara El Capitan; jag vet ännu ej namnen på de olika föremålen. Solen skiner nästan våldsamt från den klara himlen mot de gråa klippväggarne, under det luften dansar i hettan. Man känner en bäfvande undran, om detta ej är domens dag, om ej bergens konungar och furstar redan hört den yttersta basunens ljud, som väckt dem ur sina grafvar, och nu stå, bleka och nakna, inför honom, hvars öga lyser som eldslågor! — Eller monne jag kommit upp till Vallhall, der gudarne hålla råd? Eller ha mörka molnväggar sänkt sig ned och förvandlats till granit?

Jag blickade ned i dalen och kände mig nästan förlorad uppe i rymden. Vägen ned i dalen slingrade sig i zig-zag utför klippväggarne. Jag blickade två mil genom luften tvärs öfver dalen och såg fästen, som inga dödliga händer uppfört; såg en klippvägg tusentals fot hög så jemn och rät, som om den uppförts af huggen sten. Jag blickade bakom mig och såg Merced-floden djupt ner i dalen hasta i brusande fart, likasom den velat skynda ur dalen, innan murarne instörtade.

Vägen från denna punkt ned i dalen var den brantaste, jag befarit, med undantag af vissa alpstigar i Schweiz. Tyngdlagen ville ständigt »fjeska» med mig. Jag hölls ständigt i en helsosam fruktan och bäfvän, att någon mate-

matisk andemakt skulle tvinga mig att med hela min varelse beskrifva en lutande linie eller en parabel öfver Jobs hufvud. Men Job »var visare i sitt slägte» än jag och mången annan skulle ha varit i hans ställning. Han visste, hvar han satte sina fötter och kunde balansera både sig och sin börda så att bråddjupet utanför väggkanten fick vara »en sak för sig». Skulle jag ha burit Job på min rygg, hade det troligen gått annorlunda. Då vi äntligen kommo ned, önskade vi oss ej tillbaks på toppen igen.

Färden tre mil uppför dalen till Hutchins hotell, efter de själs- och kroppsspännande erfarenheterna på Ingifvelsebergets topp och utför dess vägg, skänkte lika ljuf hvila som en middagslur under en het arbetsdag. Vägen går genom naturliga ängar, betäckta än med buskar, än med ormbunkar, än med blommor af olika slag; mellan väldiga furor, som förgäfves söka sträcka sin hjessa mot skyn öfver de klippväggar, som omgifva dem; under arkader af ek, lönn och silverfuror; bland enbuskar af vanliga träds storlek, toste, al och kornell etc.; under det aspar darra, omkring oss utan orsak. Här och der ser man så dyrbara och sällsynta träd som berg-mahogny, palissander, »Indian arrow», lager och ask.

Du blickar mot skyn, och de lodräta klippväggarne, hvilkas toppar tyckas vidröra himlahvalfvet, stå likasom lutade mot hvarandra till samtal.

Vi fortsätta vår färd framåt på alla sidor omgifna af torn, slott, domer och hvad alt de heta dessa jättealster af gudomlig byggnadskonst. Vi höra ljudet af vattenfall — i skyn, tusentals fot öfver våra hufvuden! Vi fara förbi några sällskap, som bo i tält utan att derför vara patriarker, ty de utgöras hufvudsakligen af kvinnor och barn; några värdshus, tarfliga boningshus och ett hotell, och, för ombytes skull, hyra vi ett rum för ett dygn i ett litet tarfligt hus.

Efter intagen förfriskning gick jag till Yosemite Fall-hotellet. Här var lif och rörelse. De i Vestern alléstädes närvarande Wells & Fargo ha äfven här en expressbyrå, postkontor och telegraf. Här äro samlare och försäljare af stenskärfvor, stalaktiter, mossor, ormbunkar, käppar, trä- och barkstycken och blommor m. m. Här stå åsnor sadlade och ledsagare redo att hjälpa dig, hvar hälst du vill, mot kontant erkänsla. Du belägras af fotografer, som vilja sammanställa din bild med sådana föremål som Yosemite-fallet

etc. Aldrig blifva väl Guds storverk så förringade, som då en fotograf gör anspråk på att återgifva sådana föremål som t. ex. Yosemite-fallen. Dessa äro öfver *tretton gånger högre* än Niagara; men då du ser dem på fotografikort, kunde du lika gerna tro dem vara bilden af ett konstgjordt vattenfall i någon trädgård.

TJUGOFJERDE KAPITLET.

Tu-toch-a-nu-lah.

Det första föremålet, som ådrog sig min uppmärksamhet på »Ingifvelseberget» och sedan jag kom ned i dalen, var den ofantliga kubformiga granitmassan af en half mils diameter och nära en mils höjd med nästan skarpa kanter, som på dalens norra sida reste sig mot skyn. Inga ord kunna återgifva de öfverväldigande intryck, man erfar, då man närmar sig den. Då jag stod vid dess fot och såg uppåt mot dess topp, utropade jag nästan omedvetet på mitt modersmål: »Herre, huru härliga äro dina verk!» Denna gråa granitmassa var nästan kal, med undantag af några få barrträd, som gripit sig fast på några af klippans små utskott. På klippans sydsida, som vettar mot dalen, syntes en ut-huggen bild af en man i halft liggande ställning. Jag fick senare höra, att detta var bilden af Tu-toch-a-nu-lah, (»Dalens store höfding»), hvilket är det indianska namnet på klippan. Skada blott att man utbytt detta vackra och uttrycksfulla namn mot det platta spanska *El Capitan*. Följande arfsägen går i svang bland indianerna om denna hemlighetsfulla personlighet, hvars bild vi se på klippan:

Denna majestätiska klippa var Tu-toch-a-nu-lahs tron. Här satt han i lutande ställning, under det han skipade lagar för sitt folk. Rättvis och rätträdig i alla sina vägar tillät han inga orättvisor, intet förtryck bland sina undersåtar. Han var ock kraftig och tapper. Ingen fot var så snabb som hans; ingen pil träffade målet så säkert som den, hvilken sändes från hans båge. Han kunde upphinna det snabbfotade råddjuret under jagten, hans pil träffade fogelns hjerta i dess flygt. Äfven den jättestarka »grizzly-

björnen» besegrades af hans styrka och tvingades att gifva sig under sin besegrare. Tu-toch-a-nu-lah bodde så nära den store Anden och var så älskad af honom, att på hans förbön gafs regn åt den törstande jorden och solsken kom för att framlocka blommor på marken och lifva träden att resa sitt hufvud högre mot himlen för hvarje dag. Sålunda egnade han all sin omsorg åt sitt folks väl, som välsignades rikligen under hans regering. Han var för dem en välgörare, en gud. Men det inträffade en förändring med denne mäktige man. Hjeltemodigt som hans hjerta var, hade det dock en svag punkt. Under det han en morgon jagade ett råddjur, visade sig en syn för hans ögon — en tärna, fager som morgonen, härlig som solen, skön som aftonskyn, satt på toppen af Tissayac, (ett berg, som nu kallas Half-Domen). Hennes hår var linfärgad med en anstrykning af guld. Hon var ej mörk, som andra flickor bland hans folk, utan hennes anlete var likt en hvit lilja med rosens rodnad på kinden; hennes öga var den klara rymdens blåa djup och föränderligt som aftonens skyar — än djupt, än blekt vardt det, under det hon såg ned på honom från sin höjd af 4,000 fot. Att se denna tärna var att älska henne. Han föll ned på sina knän för henne likasom i en tillbedjande ställning och sträckte sina händer uppåt för att utbedja sig hennes ynnest. Kärlek och medlidande voro i hennes ögon, under det hon betraktade honom. Derpå talade hon med en stämma så låg och så ljuf som morgonens röster och kallade honom vid namn tvenne gånger: »Tu-toch-a-nu-lah! Tu-toch-a-nu-lah!» — och försvann! — För honom tycktes solen slockna, då hon försvann. Sedan dess hade han blott en tanke, ett bekymmer — att uppsöka den förlorade Tissayac, hans försvunna kärlek. Morgon och kväll sökte han henne, och på middagen upphörde han icke. Han glömde sitt folk. Han upphörde att sörja för deras behof. Han frambar ej längre bön och offer till den store Anden. Förolämpad af denna hans försummelse sände den store Anden hvarken regn eller solsken. Gräset torkade, blommorna vissnade, och träden började tvina bort; jorden blef torr och kal; ett suckande och klagande ljud hördes i trädens toppar. Tissayac såg denna förödelse och beklagade den. Hon visste, att den kom för hennes skull. Hon kastade sig ned på toppen af sitt höga hem och bad den store Anden

förbarma sig och åter sända regn och solsken. Anden kom i majestät och välde för att besvara hennes bön. Det väldiga berget remnade itu, och den ena hälften står kvar till denna dag såsom ett vitne till det underbara svaret på den rena tärnans bön.

Denna Half-Dome är ännu ett under i folkets ögon. Snön smälte nere i dalen, och vattnet kom flödande ned för dess sidor. Sålunda bildades floden Merced eller Barmhertighetsfloden, som alltsedan fortfar att flyta ned genom dalen. Då tog Tissayac åter till flykten och har sedan aldrig synts. Men då hon flög öfver sjön, som bär hennes namn, föll dun från hennes vingar längs stranden, och der växte upp hvita violblommor att glädja allas hjertan, hvilka skulle komma att besöka denna sjö. Tu-toch-a-nu-lah kunde ej lefva utan Tissayac. Han följde henne från dalen och syntes sedan aldrig mer. Men innan han for sin väg, inristade han med sin jagtknif sin bild i klippan, — icke i upprätt ställning, en sinnebild af kraft och stolthet, utan halft liggande för att visa, att äfven *han* dukat under för en makt, som var större än han sjelf; och han lmnade sin bild på klippan, på det alla människor måtte veta, att, huru tappra och snabba de än äro, gifves det dock en liten bågskytt, som kan besegra dem med en enda pil från sitt koger, och då — kan äfven en kvinna leda dem! Så långt säggen.

Få personer ha klättrat ut på kanten af El Capitan och blickat utföre den och krupit tillbaks. Och likväl sattes han i gungande rörelse som en vagga under jordbäfningen 1872, och klockorna i dalen stannade, såsom om ingen tid vore mer, då Tu-toch-a-nu-lah darrade på sina grundvalar!

TJUGOFEMTE KAPITLET.

Brudslöje-fallet. Yosemite-fallet. De tre bröderna.

Midt emot El Capitan resa sig Katedral-klipporna, så kallade af deras likhet med en katedral, samt de Tre Gratierna. Öfver Katedral-klippan flyter en mindre ström, som bildar det ryktbara Brudslöje-fallet. Då du blickar uppför

den omkring 1,000 fot höga klippan, ser du en hvit slöja ständigt falla utöfver klippan från dess topp till dess fot. Vid toppen är hon hopviken, men utvecklas, under det hon faller, och skiftar färg från hvit till en underskön blandning af alla färger. Du kan ej komma från intrycket att osynliga händer hålla på att nedsläppa regnbågen från bergen ned i dalen.

Af de många vattenfall jag sett, vare sig på denna plats, i Amerika eller Europa, är detta utan tvifvel det vackraste. De öfriga vattenfallen i denna dal, såsom Nevada- och Kernal-fallen, äro mera storartade, men icke så vackra. Bland dessa bör särskildt nämnas *Yosemite-fallet*, det högsta kända vattenfall på hela jorden, eller 2,600 fot, och likväl har det grävt sig ned 1,000 fot i klippan. Först faller vattenmassan lodrätt 1,500 fot, då den törnar mot ett utskjutande klippblock, återkastas skummande mot höjden, och sedan åter faller ytterligare 400 fot mot ett andra klippstycke, och slutligen 700 fot till ned i dalen, der den mer liknar en häftig regnskur än ett vattenfall. Siffror äro visserligen »åskådliga», men jag fruktar, att ingen, som ej sett Yosemite, kan föreställa sig huru ett vattenfall af 2,600 fots höjd tar sig ut! Har du sett Niagara? Om så är, föreställ dig då omkring *tretton och ett halft Niagara-fall öfver hvarandra*, och du har höjden af Yosemite-fallet.

Det finnes förmodligen ingen plats på jorden, der tiden är så medgörlig som i Yosemite. Om du går till hvila på en plats och stiger upp klockan fem vid soluppgången, kan jag blott fem minuters väg derifrån sofva fem timmar längre och ändå hinna upp vid soluppgången! Der finnas punkter, der solen uppgår kl. 1 e. m. och går ned kl. 3 e. m.; andra åter der hon hvarken uppgår eller nedgår på hela året.

TJUGOSJETTE KAPITLET.

Skandinaviska nybygget i Fresno. San Joaquin-dalen.

Emedan jag i San Francisco fick reda på, att det skulle vara ett skandinaviskt nybygge i Fresno County, blef detta min nästa rastpunkt. Fyra mil öster om staden Fresno (be-

stående af ett ståtligt skolhus, två kyrkor, ett hotell, två gator med trä- och lerhus å ömse sidor och omkring 1,000 innevånare) låg det nämnda nybygget. Ett antal skandinaver hade nyligen slagit sig ned i detta »vinland».

Detta grefskap har nyligen börjat bebyggas. Här likasom öfveralt i Kalifornien börja »landspekulanterna», som slagit under sig tusentals acres, sälja land i små lotter, emedan det nu, sedan äfven obrukadt land ganska betydligt skattlagts, blir för dyrt att i åratals endast rufva öfver rofvet utan inkomst af detsamma. Ett storartadt kanalsystem har fullbordats, hvarigenom hela grefskapet kan vattnas. Landet är mycket gifvande, och odlas vindrufvor med synnerlig framgång. I följd af kanalsystemet och vattentillgången kostar land här från 10 till 30 doll. per acre. Men det fordras ej mer än 20 acres för att underhålla en familj. Det tager vanligen 3 å 4 år innan vinträden börja gifva afkastning. En sådan välskött »farm» ger i medeltal 1,500 å 2,000 doll. i årlig afkastning. Men det fordras uthållighet och tålmod.

Jag träffade här flere landsmän, som skötte sig väl — sorgliga undantag förekommo — och hyste gyllene förhoppningar för framtiden. De hade ännu blott hunnit bygga sig mer eller mindre tarfliga bostäder, börjat planta vinstockar, så alfalfa, hvilket här växer ymnigt, samt skaffa sig kor och höns.

Rörande mina personliga erfarenheter och intryck på platsen, tar jag mig friheten återgifva följande anteckningar ur min dagbok:

Då jag i går kväll kom hit till nybygget, besökte jag först två svenska och en norsk familj, hvilka ej kunde gifva mig herberge öfver natten. Till sist kom jag till ett brädskjul, som beboddes af ett sjuttioårigt par, hustrun likväl ett år yngre. Jag helsade och möttes af ett vänligt: »Välkommen!» »Vill ni herbergera en främling från gamla Sverige öfver natten?» »Om herr'n vill hölle te goe som vi här de, så ä' han innelitt välkommen. Vi ha, som han sir, ännu ingen stua annat än de här skjule'; men vi ha en stor höstacke, som han sir». Jag tackade och var glad. Solen börjar redan närma sig synranden i vester, under det de snöbetäckta Sierra Nevada glänsa i dess sken i öster. Jag satte mig utanför de åldriga makarnes nya hem med

ögonen riktade mot det härliga skådespelet framför mig, men med själen sväfvande i ett tillstånd, som ännu ej fått någon benämning — ty hvad skall man kalla ett tillstånd, som är hvarken sömn eller vaka, död eller lif, dröm eller verklighet? Vi ha blott aktivum och passivum; men intetdera passade rätt väl; grekernas medium tycktes närmast uttrycka mitt tillstånd. Trött af bergvandringar, flere dagars ridt och ständigt resande, hade alt det underbara och sällsamma jag sett och erfarit likasom fått öfverhanden och jag förlorat jemnvigten.

Dessa bilder och den sista bilden, som jag hade framför mig, bilden af ett svenskt hem här i den fjärran vestern, ja, fjärran äfven för amerikanen i östern, sväfvade för mig, eller rättare sväfvade omkring med mig. Hur ha dessa hederliga människor med sin svenska öppenhet och gästfrihet kommit hit? Eller är detta en dröm? »Far» kommer om några minuter tillbaka från vingården och sätter sig bredvid mig. Solen har redan dykt ned bakom kustbergen i vester.

På en gång är det »svart som en säck» i öster, och en sällsam gulaktig rodnad färgar skyn i vester. Nu skinner månen »blank och klar», och vi kunna i dess sken fortfarande se Sierra Nevada resa sig i öster. »Far» K. väcker mig ur mitt drömmande tillstånd med att på sitt öppen-hjertiga vis berätta följande om sig och sin familj:

»Gud ske lof vi ha fått oss ett hem här på gamla dar. Jag var ungefär vid läsåren, då jag lemnade hemmet i Småland och flyttade till Öland. Der gifte jag mig, och vi köpte ett litet ställe, som vi arbetade upp och hade det bra, tills jag förlorade mitt hem. Gud välsignade oss med elfva barn, som ännu lefva. Det var smått om. Pojkarne gingo till sjös och jäntorna gingo i tjenst. Jag och gumman foro till Schlesvig, der vi arbetade i 25 år på ett stort landtgoods. Några år förut hade Herren fattat mig och mor; men det var svårt att lefva der nere, der folket knapt visste eller trodde, att det fans en Gud till. Der voro vi tills tre år sedan, då vår yngste son sände respengar till oss och bjöd oss till sig i San Francisco. Der uppehöll han oss i ett och ett halft år; men nu ha vi varit ett och halft år på detta ställe, som vår son köpt åt oss; och här underhåller han oss med hvad vi behöfva; och här äro vi så lyck-

liga, ty vi ha Gud med oss och Jesus i hjertat, prisadt vare hans namn.»

»Far» och jag sofvo tillsammans på hö i ena ändan af ett brädsjul, under det en ko och flera höns sofvo i den andra ändan. Min sömn var dock ljufvare i detta tarfliga fridens hem än i »Palatshotellet».

Gud välsigne det gästfria åldriga paret och göre deras sista dagar till deras bästa!

Sofvagn på amerikanska järnvägar.

Från Fresno fortsattes färden åter mot söder efter Södra Stilla-hafsbanan genom San Joaquin-dalen. Jag har redan omnämnt den bördiga jorden och de hvete- och frukt-skördar, som här redan inhöstas, oaktadt blott en ringa del af landet är odladt. Men äfven här har naturen lemnat något åt människorna att uträtta, någon svårighet att öfvervinna. Om försynen skulle lämpa sig efter kalifornierna, skulle hon

göra hvar och en af dem till millionär utan arbete. De ha ett härligt klimat, som skänker helsa och verksamhetsifver, så länge en lifsgnista finnes kvar; de ha guld- och silfvergrufvor och en jordmån, som frambringar i riklig mängd nästan hvad de vilja. Kaliforniern har alltid varit villig att arbeta och gräfva efter guld och silfver, men han har fordrat af jorden, att hon skulle gifva de rikaste skördar för det minsta möjliga arbete. Han har ej plöjt jorden, utan blott kratsat i dess yta, vårdslöst utsått säden och väntat en rik skörd, hvilket han stundom på detta sätt äfven får. Icke nöjd med en skörd låter han stundom jorden frambringa dubbelskörd på ett år. Jordbrukare från Europa och östra staterna säga kaliforniern, att jorden kan ej i längden tåla att på detta sätt behandlas utan måste snart utarmas. De säga honom, att han måste plöja djupare för att nå den fuktiga jorden. Men han anser det vara idel nonsens. Det kan väl vara behöfligt i Europa och östra staterna, menar han, men icke här. Det tar för mycken tid och arbete.

Här i den sköna och rika San Joaquin-dalen förstör torkan all gröda öfverhufvud hvarjt fjerde år. Om jordbrukaren skall kunna påräkna en säker skörd hvarje år, måste han sjelf förse jorden med vatten. Detta ligger visserligen inom möjlighetens område, ty vatturika strömmar komma ned från bergen och tömma sitt innehåll i Kern- och Tulare-sjöarne; men härtill fordras för stora summor för den mindre jordbrukaren. Men enskilda kapitalister såväl som bolag, hvilk här äga stora trakter land, hafva uppgjort planer för att vattna hela denna 300 mil långa och 100 mil breda dal. Delar deraf äro redan försedda med ett förträffligt kanalsystem, hvarigenom tillräckligt vatten för en rimlig afgift kan erhållas. Detta land styckas och säljes till smärre jordbrukare, och på detta sätt kommer jorden att mera jemt fördelas. Man kan knapt beräkna, huru mycket blott denna dal kommer att gifva, då den sålunda försetts med vattningssystem. Dess 7,680,000 acres land kunna då utan tvifvel föda 4,000,000 innevånare.

Kaliforniens befolkning uppgår ännu ej till 800,000, och af dessa sysselsätta sig blott 150,000 med jordbruk. Den tid kommer likväl snart, då jordbrukare-befolkningen kommer att vida öfvergå den öfriga och räknas i millioner.

Vi passerade »farmar» stora som ett tyskt furstedomme. En af dem var ej mindre än 70 mil lång och 20 bred. Ett par dylika bönder voro i kompani. Medan de arbeta på att gräfvä kanaler och dika ut träskan, nöja de sig med att odla alfalfa på några tusen acres och idka litet boskaps-skötsel: de ha dock blott en liten hjord af 85,000 hornboskap, 40,000 får och några tusen hästar! Här färdades vi längs en gärdesgård, som var 70 mil lång!

TJUGOSJUNDE KAPITLET.

Här och der i södra Kalifornien.

Under natten passerade vi åter Tehachapi-passet öfver Sierra Nevada. Vi hade en fantastisk månskensvy af bergen. Mojave-öknen passerades äfven under natten. På förmiddagen följande dag voro vi åter i Los Angeles, der jag steg utaf tåget. På eftermiddagen besökte jag ett »camp-meeting» vid El Monte, tretton mil söder om Los Angeles, der jag, ehuru en främling, blef på det varmaste mottagen af flera vänner, hvilka jag naturligtvis aldrig för sett eller någonsin mer får se i detta lifvet.

Dylika möten likasom mycket annat i Amerika ha blifvit mycket karrikerade. Här gick alt städadt tillväga, och de talrikt tillströmmande människomassorna (somliga från 100 mils afstånd) och det djupa allvar, som rådde, visade, att religionen äfven här, som öfver alt i detta land, har trängt djupare ned bland massorna och utöfvar större inflytande öfver dem än i något annat land på jorden. Jag besökte nybyggen upprättade af invandrare från sydstaterna, mest från Missouri, och andra upprättade af nybyggare från nordstaterna: de förro voro till ytterlighet oföretagsamma och äfven snuskiga; de senares nybyggen deremot voro små paradiser, vittnande om ordning, smak och välmåga.

En spanior »af ädelt blod» inbjöd mig till middag, hvar till han enkom slagtaf ett får. Hans hem hade dock ett mera amerikanskt än spanskt utseende, likaledes var hans familj »amerikaniserad».

Från Los Angeles löpa 3 olika järnvägar till de närmaste orterna vid Stillahafvet: en till Santa Monica, en

till Wilmington och en till Santa Ana genom det blomstrande tyska nybygget Anaheim. Min tid tillät mig ej besöka flere ställen åt detta håll än de två sistnämnda. Anaheim, beläget 24 mil sydost om Los Angeles, är en liten vacker stad, eller hvad man skall kalla det, med 2,500 innevånare. Dess historia är romantisk.

Tjugotvå år sedan hade några tyskar, som kommit till San Francisco för att söka guld, blifvit missbelättna med sina äfventyr och grepos af längtan efter Rhens vingårdar. Under det de tänkte på att återvända hem, blefvo de öfvertygade om de svårigheter, med hvilka detta vore förenadt; och några föreslogo att i stället bringa Tyskland till Kalifornien. De hade hört om södra Kaliforniens lämplighet för vinodling och om den framgång Fanciscaner-munkarne haft i detta stycke. De sände därför en agent till Los Angeles för att utse och inköpa land. Denne agent, herr Hansen, var en praktisk ingenjör och lefver än för att njuta af den lycka han beredde sina landsmän. Han kom till den ökenlika trakt, der nu Anaheim är beläget, inköpte för billigt pris det till utseendet värdelösa landet, gräfde en sju mil lång kanal från Santa Ana-floden, indelade de 1,166 inköpta acres i 50 »lotter» på 20 acres hvardera och lemnade det öfriga af jorden till uppförande af skolhus och offentliga byggnader. Vattenkanaler leddes till hvarje »lott», träd planterades och på 8 acre af hvarje »lott» nedsattes vinstockar. Först efter 3 år fingo nybyggarne komma och intaga sina nya hem.

Lotterna värderades och utdelades medels lottkastning. Efter 3 år hade hvarje aktieägare utbetalt omkring 1,200 dollar, och då egendomen delades, hade hvar och en 120 dollar i behåll, och de hade nära hälften af sitt land planteradt med utmärkta vinstockar samt försedt med kanaler och gärdesgårdar. De fleste af de första nybyggarne, som slog sig ned här 1860, bo ännu kvar och äro lycklige och välmående.

Under det jag vandrade genom de beskuggade gatorna mellan de trefliga blomsterprydda hemmen och på aftonen hörde tyska sånger uppstämmas i korus eller såg hela familjer samlade ute i det fria omkring ett bord och drucko sitt vin och rökte cigarretter, tyckte jag mig vara i »det stora fäderneslandet» bortom hafven, med den skilnad, att jag här ej såg något tecken till fattigdom.

Santa Ana, 8 mil längre söderut och beläget vid Stilla-hafvet, är en liten vacker stad, men ännu utan annan betydelse än som en naturskön vistelseort för rikt folk och sjuklingar.

Jag kunde härifrån ha fortsatt resan till San Diego, något öfver 100 mil söderut vid mexicanska gränsen, verldsbekänt för sitt utomordentligt sköna klimat; men tiden tillät ej.*)

Jag återvände därför till Los Angeles efter Santa Ana-floden. Denna flod, liksom många andra i dessa trakter, försvinner i sanden på flera ställen för att åter dyka upp på kortare eller längre afstånd derifrån.

I närheten af Santa Ana, Anaheim och Los Angeles såg jag flere asfaltkällor. De uppkasta ett mörkt becksvalt flytande ämne, som stelnar, då det kommer i beröring med kylig luft. På vissa ställen betäcker det flera acres. På somliga ställen efter Stillahafs-kusten flyter det flera mil ut i hafvet. Det sprider en stark lukt omkring sig. Vissa slags oljor uppstiga äfven ur källor både på landet och i hafvet.

Med Los Angeles till utgångspunkt gjorde jag åter en utflykt till ett blomstrande nybygge i San Bernardino-dalen. Grefskapet med samma namn är det största i Kalifornien; men $\frac{3}{4}$ af dess 10 millioner acres jord utgöres af torra ökenartade dalar, vulkaniska trakter och otillgängliga berg. I Armagoza-dalen finnes fruktbart land och godt vatten. Armagoza-floden flyter norrut och sjunker ned i jorden i norra delen af grefskapet, i en trakt, som kallas Dödsdalen. En ödsligare trakt än denna kan väl knapt tänkas. Den ligger öfver 400 fot lägre än hafsytan, således lägre än Kaspiska hafvet och nästan lika lågt som Döda hafvet. Endast 70 mil i vester från denna plats resa sig Sierra Nevadas högsta bergspetsar. Dödsdalen var troligen fordom en sjö, hvars vatten var uppblandadt med den stora mängd salt och soda, som nu betäcka en del af dess botten till flera tums djup. Det öfriga af dalens yta består af asklik jord blandad med klibbig lera, sand och alkali, och är så mjuk, att en människa kan med svårighet gå öfver den, och lastdjur kunna icke färdas öfver den. Vatten erhålles öfveralt på några fots djup, men det är så bittert

*) San Diego lefver på resande, en god hamn, som användes föga, samt hopp om att snart kunna öfverflygla San Francisco, då Texas Stillahafs-banan blir bygd till Stillahafvet vid San Diego.

att det är obrukbart. Inga spår af växt- eller djurlif märkas, utom ett slags buskväxt och mycket små plågsamma insekter.

Dalen härleder sitt namn från det sorgliga öde, som ett sällskap emigranter 1849 mötte der. De förgingos alla. Deras ben och husgerådssaker etc. påträffas ännu i dalen. Nästan årligen förgås flere personer inom detta hemska område. Dalen är 100 mil lång och 20 mil bred. Hettan der är helt enkelt odräglig.

Den egentliga San Bernardino-dalen innehåller 36,000 acres godt land samt god tillgång på vatten, ej blott i strömmar, som ej uttorka, utan äfven ur artesiska brunnar. Hvete och korn sås midt i vintern, och sedan det skördats, kan man så majs på samma jord och få god majsskörd under samma år. — Alfalfa skördas 7 gånger på sommaren och gifver 15 tons per acre. Halftropiska frukter växa här likasom i Los Angeles. Klimatet närmar sig det fullkomliga så nära som möjligt.

Växtligheten i dessa trakter, der vatten finnes, gränssar till det otroliga. Ett slags slingerväxt sätter t. ex. på *en dag* ända till 3 alnar till sin längd! Det är således ingen svårighet att se den växa! Eucalyptus-träd växa till en höjd af 60 fot på 3 år! Här ha hittats potatis, som vägt 16 skålpund hvardera; kålhufvuden, som vägt 50 skålpund; lök 22 tum i omkrets; ett slags pumpor på en enda ranka till en vigt af 2,600 skålpund; för att ej tala om apelsinträd, som bära 6,000 apelsiner hvardera; ett slags törnrosbuske, som, då hon står i blomning, betäcker en yta af 100 fots omkrets o. s. v.!

TJUGOÅTTONDE KAPITLET.

Kaliforniadrag, indianer och spanjorer.

Det är alltid vanskligt för en främling att uttala omdömen om förhållanden i ett främmande land. Hans kännedom om dem måste nödvändigtvis vara mer eller mindre ytlig. Å andra sidan kan ej ens den flygtigaste besökare

undgå att iakttaga allmänna drag, som skilja ett land och ett folk från ett annat. Detta gäller ej minst Kalifornien. Ej blott landets yttre utseende, klimat och produkter äro så egendomliga och afstickande från andra, utan detsamma gäller äfven om kalifornierna.

Det första, som ådrager sig främlingens uppmärksamhet, är kalifornierns stolthet öfver sin stat. Han talar om den såsom vore den ett oberoende rike. Landet öster om de stora bergen kallar han »staterna»; sitt land kallar han alltid Kalifornien eller »Kusten» (med stor bokstaf). Kan han räkna sin vistelse der så långt tillbaks som till 1849, hör han till aristokratien och förolämpas, om du antyder, att det finnes något bättre land än Kalifornien och någon större eller ståtligare stad än San Francisco. Du måste beundra honom, om du vill eller ej. Han är redan grå i hjessan. Han färdades flera tusental mil öfver haf, öfver vilda prärier, öfver öknar och berg, trotsande tusental faror: från stormar, från hunger och törst, från vilda djur och ännu vildare röfvare och indianer. Han har växt upp med guldstaten från dess barndom till dess ynglingaålder. Han började med tält och ändade med palats. Då han kom, var landet nästan öde och ansågs som en öken; nu har det stora städer, bland hvilka en har rang af verldsstad. Det har sändt en ström af idel guld, uppgående till omkring 1,200 millioner dollar, in i världshandeln, och är nu en af verdens förnämsta kornbodar.

Det uppväxande släktet är sprittande af lif och glädighet. Ej tjockt blod, utan drufsafft och kvicksilfver tyckes flyta i deras ådror. I Stillahafs-klimatet brådmognar alt, som lif och anda har, utom jätteträden. En viss berusning genomströmmar alt och alla. Man lefver tio år på fem. Du ser fjortonåriga mödrar och trettioåriga gråhåringar. I folkskolor och högre läroanstalter måste man tillbakahålla ungdomen från att öfveranstränga sig. Passadvindarna bortsopa lättja och sjukdomar, och tröghet kan ej trifvas under Kaliforniens molnfria himmel.

Ett annat utmärkande drag är likgiltighet för pengar och dem som äga dem. Huru kan detta vara i ett land, der verksamheten och spekulationsifvern är större än annorstädes på jorden? Jo, kalifornien törstar icke så mycket efter guldet i och för sig som icke fastmer efter den berus-

ning, som guldförvärfvandet skänker. Han är af naturen och genom uppfostran hazardspelare. Nästan alla, som varit i Kalifornien någon längre tid, ha någon gång varit rika. I Europa skulle en man, som ägde 1,000 kvadratmil rikt land, boskap i tiotusental och hade hundratals tjenare; eller en, som ägde grufvor eller järnvägar till ett värde af från 20 till 70 millioner dollar, dyrkas och tillbedjas som en furste. Här fäster man sig ej mer vid honom än vid en af hans arbetare, och sjelf gör han ej anspråk på någon högre värdighet, än den karakter och bildning skänka. Han vet, att han sjelf i hast kan vara i samma ställning som de andre. Han »lefver om», medan han kan, och tänker ej mycket på morgondagen. Hur ofta ha ej kaliforniern hittat guld eller silfver till hundratusentals dollars värde, eller i hast vunnit stora förmögenheter på annat vis och på några dagar gjort slut på allt och sedan skrattat deråt som en öfverstående lek!

Jemlikheten visar sig äfven i den allmänna aktningen för personligt oberoende och särskildt den personliga yttranderätten. Du kan uppträda t. ex. vid ett grufläger och tala till de ruskiga och råa grufarbetarne, förebrå dem deras laster och tala om dem på ett sätt, som kunde egga den kallblodigaste till harm; men om någon störer talaren det minsta, under det han talar till allmänheten, blir han (störaren) genast nedtystad, kanske med den anmärkningen, att sjelfva djefvulen har frihet att yttra sin mening.

Den allmänna sedligheten står ej alltid högt. Kvinnorna förråda ej mycken blygsamhet; de tycka mycket om att tillbringa tiden på hästrygg och i danssalongen. En kaliforni-flicka red en dag 100 mil till en bal, dansade hela natten och red hem följande dag. De ha ej mycket att göra i hemmet, emedan familjen oftast spisar på hotell.

Ett annat drag hos kaliforniern är gästfrihet. Så snart du skakat hand med honom, är du hans vän. Han bjuder dig till sitt hem på middag, tar dig med sig i sin vagn och visar dig allt sevärdt. Han är alltid glad. Schoepenhauer vinner ej många anhängare på Stillahafs-kusten, ty alla ha god matsmältning och godt förråd både af mat och dryck.

De älska lidelsefullt poesi. Också finnes godt om versmakare, om också ännu ej någon Milton eller Shakespeare uppträdt bland dem. Skön konst i allmänhet omhuldas i Kalifornien; men »metafysik» trifves ej här.

Verldsutvecklingen skriker vesterut. Vid Stillahafvet finnas alla vilkor för den bästa både materiella och andliga utveckling; och monne ej detta land skall, i sinom tid, blifva skådeplatsen för den högsta civilisationen?

Kaliforniens indianer stå mycket lågt, kanske lägst af Nordamerikas indianer, och gå med snabba steg sin undergång till mötes. Tjugofem år sedan uppgingo de till öfver 50,000; nu räkna de blott omkring 7,000. De drefvos från sina jagtmarker och fiskerier af de hvita; de stulo boskap och matvaror, hvadan de hvita började ett utrotningskrig mot dem. Sådan har varit uppkomsten af de flesta indiankrig, som rasat i olika delar af staten sedan 1849. Den fattige indianen till fots, väpnad med blott båge och pil, kan ej mäta sig med den rike amerikanen till häst, väpnad med pistol och gevär. För hvarje hvit, som dödats i dessa krig, ha 50 indianer fallit.

År 1848 hade nästan hvarje dal sin indianstam; nu ha de flesta af dem försvunnit. Koppor, syfilis och bränvin hafva samverkat med kulan och dolken att bereda rum för de hvita. Både män, kvinnor och barn bland indianerne äro lidelsefullt begifna på rusdrycker. Under sådana förhållanden är det naturligt, att den största osedlighet och lösaktighet råda. Kalifornia-indianerne, utom Mojaverna, anses höra till den afdelning, som kallas Shoshoner, hvilken äfven innefattar Nevadas och de fleste af Utahs indianer. Dessa äro mycket underlägsne de indianer, som under senaste seklet bodde öster om Missisippi. Blott ett litet fåtal af dem ha lärt sig bruka eldvapen. De äro korta till växten; männen omkring 5 $\frac{1}{2}$ fot och kvinnorna 4 fot 10 tum. De äro tjocka öfver höften och bröstet och ha stark röst, men deras armar och ben äro smala och svaga. Då de ej smittas af de kristnas sjukdomar och få smak på deras bränvin, åtnjuta de stark helsa och uppnå en mycket hög ålder, ofta 110 och 120 år eller derutöfver. De förkyla sig aldrig, oaktadt de vistas bland bergen i snö och köld utan andra kläder än ett råddjursskinn, kastadt öfver skuldran. Der de ej komma i beröring med de hvita, gå männen nakna, och kvinnorna äro klädda i ett slags stubb, gjord af remsor af seg bark, som fästs vid en gördel. Deras tält äro mycket primitiva: blott sex fot vida och öppna åt alla sidor — alltid fulla af smuts, maskar och annan ohyra! Deras styrelsesätt är mycket

enkelt. De ha ärftliga höfdingar, hvilkas makt är liten. Stammarna äro små och ha ingen egendom och inga lagar. Om någon medlem af stammen ådrager sig misshag, komma de ledande personerna öfverens om att döda honom, och domen verkställles genom att några lägga sig i försåt för den felande och nedskjuta honom med pilar. Deras regel är blod för blod. De hafva sällan fångar, utan döda genast personer, som komma i deras våld. Kvinnor och barn behålla de i slafveri. En af de vanligaste orsakerna till krig är — kvinnostöld! De ha intet ärftligt slafveri. De ha ingen äktenskapsceremoni, och fortvaron af den äktenskapliga sammanlefnaden beror helt och hållet af mannen. Månggifte är vanligt. Kvinnorna äro ej särdeles fruktsamma. Åtminstone äro barnen få och mest gossar. Flickorna vanvårdas eller dödas strax efter födelsen. Bland vissa stammar på norra kusten dödas flickebarnet och begrafves med modren, i händelse hon dör medan barnet är litet. De fleste stammarna bränna sina döda, börjande på kvällen och fortfarande hela natten, under det de sörjande vännerna vaka med och se på; och kvinnorna utstöta klagorop intill morgonen. De hafva inga religiösa ceremonier. En gång på året — på våren — samlas de till dans omkring en stor eld. Männerna ställa sig i ring omkring elden och med böjda knän, armbågar och ryggar stampa de på samma fläck i takt efter en entonig sång, hvilken de, tillika med de på litet afstånd sittande kvinnorna, uppstämna. Vissa stammar ha ett slags pipor, medels hvilka de ackompanjera sången.

Kvinnorna behandlas som slafvar och tvingas med hugg och slag att utföra alt tungt och groft arbete.

De fleste vilda indianer ha inga fasta bostäder. Hvarje stam har en trakt, som den anser som sin och inom hvilken han flyttar omkring. Hvarje familj har en koja, och en grupp kojor kallas *rancheria*, en spansk benämning på en indianby. De slå sig vanligen ned vid något vattendrag i grannskapet af skog och gräs. Deras föda består hufvudsakligen af ekollon, kastanjenötter, furukottar, klöfver, gräs, gräsfrö, gräshoppor, fisk, vildt, rötter och bär. Kvinnorna samla ekollonen etc. och tillreda dem på olika sätt. Det vanligaste är att i ett slags korgar, gjorda af grenar, förvara dem i ihåliga träd. Alt eftersom de behöfvas sönderstötas de medels stenar och kokas i vatten till en tjock

massa; eller också bakas de. Ugnen består af ett hål i marken af omkring 8 kubiktums diameter. Glödheta stenar läggas på hålets botten, litet torr sand strös öfver dem och öfverst lägges ett tunnt lager af torra löf. Degen lägges nu i hålet till en tjocklek af 2 tum och betäckes med sand, löf, glödheta stenar och öfverst ett lager af mjuk lera eller smuts. Efter 5 å 6-timmar har ugnen afsvalnat och brödet tages ut — en svart otymplig massa, blandad med smuts, sand och löf och ej alls behaglig hvarken för ögat eller smaken. Kastanjenötter och gräsfrö sönderstötas och tillagas som soppa. Gräshopporna stekas och ätas som de äro, eller ock sönderstötas de tillika med bär till mos. Fisk och kött stekas på kol med innanrede och alt. Tarmar äro en stor läckerhet. Klöfver ätes på fältet rått som det växer. De uppäta både stjerk, löf och blommor. Salt, kryddor, knifvar och tallrikar äro okända bland dem. Utom nämnda födoämnen ätas äfven ödlor, grodor och ormar.

Utom två stammar i Colorado-öknen idka Kaliforniaindianerna intet åkerbruk. De nyttja få redskap. Bågen är deras enda vapen i krig och jagt. Den är af rödaktigt trä, omlindad af råddjurssebor. Pilen göres af ett slags pilträ med lafvaglas till udd. Några stammar i norra Kalifornien förgifta sina pilar genom att doppa dem i råddjurslefver, genomdränkt af skallerorms-gift.

Det sagda gällar naturligtvis blott de vilda indianerne sådana de varit och lefvat till de senaste 15 åren, under hvilka många hafva öfvergifvit flera af sina ursprungliga vanor och antagit nya, visserligen ej alltid till sin förbättring. På södra Stillahafskusten finnas många civiliserade indianer, som bo i adobe-hus och upphålla sig med boskapsafvel och vinodling. Desse ha alla lärt sig ett slags spansk rotväliska och några tala litet engelska. De unga känna blott spanska eller engelska, men de äldre tala sinsemellan sitt indianska språk. De äro mycket slöa, lata och lösaktiga.

Den del af Kaliforniens befolkning, som har spanskt blod i sina ådror, härstammar i närmaste hand från Kalifornien, Mexico eller Chili. De äro fattiga, okunniga och vidskepliga. De mexicaner och spanjorer, som kommo till Kalifornien, medan det lydde under Spanien, hade få kvinnor med sig, men togo i stället indianskor till hustrur. Afkomlingarne af dessa blandade äktenskap utgöra

flertalet af de spanske Kalifornierna. Deras hy är mycket mörk, och deras drag äro ofta något klumpiga, isynnerhet på ålderdomen, då de vanligen bli mycket feta. De lefva länge, äro vänliga i ansigtet, men hata af hjertat alla hvita. De äro för lata och tafatta för att mäta sig med yankeen, hvadan de ock undanträngts och utarmats mer och mer, så att det nu knapt fins en förmögen man bland dem. De beklaga som en stor olycka att Kalifornien någonsin kom under Förenta Staterna. De lefva nu mest på landet och idka kreaturs-afvel eller vinodling.

TJUGONIONDE KAPITLET.

Genom purgatorium. Yuma-hjälten. Indian-panik.

Jag lemnåde ogerna den sköna och underbara Stilla hafskusten, der jag blifvit förtrogen icke blott med den herrliga naturen, utan äfven vunnit många vänner, för att åter dyka ned i Colorado-öknens skärseld. Jag anade att denna färd skulle blifva äfventyrlig, emedan indianoroligheter i stor skala pågingo i Arizona och nya Mexico just i de trakter vi skulle genomfara. Redan på förmiddagen voro vi åter nere i denna »dödsskuggans dal», som kallas Colorado-öknen — om det kunde vara någon skugga här! Det finnes inom denna tusen mil långa och 200 mil breda »förödelsens styggelse» intet föremål, som kan gifva en skugga. I Afrikas öknar finnas oaser med sina skuggrika palmer och källor af »levvande vatten,» men här är intet levvande förmål, intet utom öknens sand eller saltbildningar begränsade af horisonten eller bergen i det aflägsna fjärran.

Mot middagen blef hettan odräglig. Termometern steg inne i vagnen ända till 126 ° Fahrenheit. eller omkring 54 ° Celsius, och luften, som strömmade genom vagnsfönstren och dörrarne, medförande »rök och dam» i mängd, var så het, att öron och kinder bokstafligen svedo. I denna skärseld måste vi vistas ända tills kvällens svalka delvis befrjade oss ur dess kval.

Vid skymningen kommo vi till Fort Yuma. Vi hade löfte om militär-eskort derifrån för att skydda tåget under färden genom Arizona och en del af Nya Mexico.

Vi stannade nära en timme, hvarunder vi åto kvälls-
vard — men ingen militär syntes till. Under väntetiden hade ett par »civiliserade hvite män» gjort försök att röfva från oss våra reseefekter, dock utan att lyckas; under det den talrika mängd »vilda indianer», som halfnakna svärmade omkring, hvarken rörde oss eller våra saker. Under det jag sökte lugna ett par fruntimmerspassagerare, hvilka voro mer än tillbörligt fruktande, emedan vi skulle nödgas fara utan militär-eskort genom sjelfva brännpunkten för indianorligheterna, inkom i väntsalen en väldig bjässe. Han var ej en indian, ej heller ett vilddjur, oaktadt man vid första anblicken skulle ha varit böjd för att anse honom som en förening eller förvridning af båda. Fruntimren tystnade och bleknade, och en egendomlig rysning; som hotade att sätta skrattmuskulerna i verksamhet, genomlade mig från topp till tå. Han var klädd i en luden jacka — om af björn-, varg eller annat skinn kan jag ej bestämdt säga — från hvilken hängde en mängd fransar, på ändarne betäckta med metall, hvilka åstadkommo ett egendomligt skrammel, då hjälten rörde sig; fantastiskt utstyrda byxor och stöflar, en slokhatt med långa fjädrar svajande i toppen samt ett bredt bälte omkring lifvet med två stora pistoler och en spansk dolk fulländade utstyrseln. Lågor och blixst flammade i hans öga, hotelse och utmaning i hvarje rörelse, under det han spatserade omkring i rummet, stänkte tobakssaft omkring sig och skröt öfver sina bragder bland indianer och mexicaner. »Jag var den förste hvite mannen bland indianstammarne, och de ha aldrig vågat röra mig! — *Ingen* vågar röra mig! sade han, under det han kastade en utmanande blick omkring sig. En liten enögd grufarbetare från Texas gick fram med händerna i byxfickan, betraktade underdjuret från topp till tå och slutligen frågade honom i en förargligt medlidsam ton: »Är Ni ej rädd för att falla och skada Er med alla dessa vapen och allt detta krims-krams?»

»Hvad menar Ni? Hvem är Ni?» »Jag menar Ni är den största humbug, som verlden sett. Mitt namn är Sander, en grufarbetare från Texas», svarade den andre helt lugnt, »och om jag vore i edert ställe, skulle jag krypa

ur den der björnhuden och kläda mig som en vanlig människa». »Vargunge! Om du ej håller mun på dig, skall du ej lefva en minut längre! Kom ihåg jag är den förnämste indiankrigaren, och ingen vågar sätta sig emot mig», röt hjälten. Läget började bli kritiskt, och en mängd åskådare hade redan samlat sig i och omkring väntsalen. »Jag tror ej ett ord af hvad Ni säger», svarade den andre: »Ni är en storskräflare». Den förre drog sin dolk och röt: »Främling, usling, vill Ni komma med mig ut och uppgöra denna affär, eller skall jag hämnas förolämpningen här?»

»Gå ut. jag skall följa dig!» svarade den enögde morske Texas-mannen. Alla som voro inne i rummet reste sig och afvaktade med spänning hvad som komma skulle. Hjälten i detta tragi-komiska upptråde tog några steg mot dörren; men då Texas-mannen följde honom hack och i häl och lungt framtog sin sexpipade pistol, stannade den förre vid dörren och sade i en viss medlidsamt nedlåtande ton:

»Då jag tänker närmare på saken, är det skada att döda er och göra eder hustru till enka och kanske få betala henne skadeersättning på köpet».

»Ut med Er!» skrek Texas-mannen; »jag har ingen hustru!»

»Men dina anförvandter kunna bringa mig i process», inföll den förre. »Ut med dig fege stackare!» skrek ytterligare texanaren, »jag är fader- och moderlös och har ingen som sörjer mig.» I detta kritiska ögonblick ljöd signalen till afresa, och texanaren måste hasta på tåget. Då detta sattes i gång, visade sig åter »hjälten» på plattformen, svängande sin ena pistol i handen och utmanande förolämparen att komma, skulle »affären uppgöras».

Men ingen militär kom med, och konduktören förklarade, att alla soldater utkommenderats från Yuma. Kvällen var mörk och hemsk, och de ruskiga röfvar- och indianhistorier, som serverades, gjorde den icke ljusare. Vid midnattstiden syntes signaleldar på ett par berg, och en allmän oro gjorde sig gällande, ty vi passerade nu genom de farligaste trakterna. Det talades mycket om hvad vi skulle göra, om vi anföllos; men resultatet blef alltid, att vi kunde intet annat göra än att låta »skalpen» gå. Jag tänkte på hvad nybyggarna ha att frukta och

utstå, och hvarför skulle vi anse vårt eget kära lif så öfvermåttan dyrbart, att vi skulle så ängsligt trukta för ett indian-äfventyr. För öfrigt ha våra hvita bröder gjort mest för att förvilda och förgrymma indianen; och det är hufvudsakligen därför som så många svårigheter uppstå. Men morgonen randades skönare och mer välkommen än någonsin, och vi kommo välbehållne till Tucson till frukost. Här rådde mycken rörelse med anledning af indianoroligheterna, och de vildaste planer för deras utrotande omtalades. Sålunda ansåg en pussig tysk krögare, att man lättast kunde lösa »problemet» genom att bjuda indianerna på giftblandad soppa — »och låta krögarna få det som öfverblefve, ty de ha större skuld än någon annan till indianernas förderfvande», inföll undertecknad. Krögaren mumlade något och gick sin väg. Så gjorde äfven jag, glad öfver att tåget genast gick. Annars kunde äfven jag fått smaka på, om ej soppan, så dock blåpiller. Men här fingo vi militär — en full vagn och mera till af beväpnade halfnakna indianer, åtföljda af några hvita officerare. Men denna egendomliga och högst intressanta militäreskort gjorde ej våra fruntimmersmedpassagerare något lugnare! Hvad hindrade desse att vända sina vapen mot oss i stället för mot sina bröder? Men de voro alla så öfver sig lycklige att få åka på tåget och skrattade hela tiden så hjertligt, att man ej kunde låta bli att skratta med. En röd soldat satte sig bredvid mig, och jag kände mig smickrad af hans sällskap. Jag har aldrig sett en så hemsk rodnad, som brann i hans ögon och flammade öfver hans kinder! Jag sökte samtala med honom, men hans engelska ordförråd var ej stort. »Mig stor krigare; mig duktig bössa; mig skjuta eder half mil», innefattade allt hvad han kunde säga; men han pratade ständigt och skrattade. Jag låtsade som om jag förstod honom. Genom vårt lifliga samtal ådrogo vi oss uppmärksamhet, och jag ansågs utan tvifvel vara mäktig lärdd i indianska språket, till dess ett fruntimmer kom och bad mig tjenstgöra som tolk, emedan hon ville samtala med »den store krigaren».

TRETTIONDE KAPITLET.

Indianer och ruiner.

I Arizona finnes en stor mängd indianstammar, som tala flera olika språk. Då *padre Garcia* 1774 besökte Arizona, uppskattade han de indianer, som bodde utefter floderna Gila och Colorado, till ett antal af 25,000; nu räkna de ej mycket öfver 10,000. Yuma- och Maricopa-indianerne tala samma språk. Hualaiperna och Apache-Mojaverna tala nära beslägtade språk och voro troligen fordom, liksom de förra, blott en stam. Pah-Uterna, Savinternerna och Supierna tala alla olika dialekter. Aravaipa-Apacherna tala ock en dialekt, som är olik alla andra Apachers och indianstammars inom territoriet; Tonto-Apacherna, Coyoterna, och Chiricahuarne tala nära beslägtade språk, likaså Pimas och Papagoerne, men helt och hållet skilda från alla öfriga stammars. Yuma- och Mojave-indianerne vid Coloradofloden voro en gång krigiska och mäktiga, men äro nu kufvade och beskedlige och ha adopterat civilisationens laster, ehuru männen ännu gå nakna.

De olika grenarne af Apache-indianerne äro de vildaste och grymmaste och stå ännu så långt de förmå i harnesk mot de hvita såväl som andra indianer.

Hualaiperna voro förr mycket krigiska, hvarom den kedja grafvar mellan Prescott och Hardyville öfver hvita, som fallit för deras händer, nogsamtt vittna; men nu äro de kufvade. Det sedliga tillståndet bland dem står jmförelsevis högt.

Pah-Uterna och Savinternerna äro få och stå i alla afseenden mycket lågt. De bo på båda sidor om Colorado-Canyon. Supierna bo norr om desse vid en biflod till Colorado. De räkna omkring 350 män, kvinnor och barn och äro med afseende på bostad och vanor bland de märkvärdigaste i Arizona. Cataract-floden, vid hvilken de bo, har under årtusendens lopp grävt sig ned genom sandstensformationer till ett djup af 4,000 fot och på detta djup bildat en dal af från $\frac{1}{4}$ till $\frac{1}{2}$ mils bredd med den ypperligaste jordmån och god tillgång på godt vatten. Under det kalla

vinterstormar rasa öfver bergen ofvanföre, råder nere i dalen en härlig sommar hela året om. Endast på tvenne punkter kan man komma ned i dalen, hvarest naturens händer byggt en smal stig från bergets topp ned i dalens djup — men det fordras stadig nerv och säkert öga för att färdas efter dessa stigar! Då du beträder färden ned, reser sig klippan lodrätt blott några fot öfver dig, men nedför ser du ett bråddjup af 4,000 fot. Stigarne äro omkring fyra fot breda och på vissa ställen nötta djupt ned i klippan. Hästar och mular, som aldrig förr passerat dessa stigar, göra det utan fruktan och synbarligen utan kunskap om faran af att falla utför klippan; men få människor kunna uthärda att skåda utför djupet och många måste med förbundna ögon och fastbundna vid hästryggen färdas ned i dalen och upp derifrån. Desse indianer säga, att det finnes flera vattenfall mellan deras by och flodens utlopp i Colorado, hvilka äro storartade öfver all beskrifning. Der nere i den sköna dalen bo desse Supier i lugn och odla säd och frukt af olika slag i ganska stor mängd och idka byteshandel med andra stammar, och de äro jemförelsevis välbergade. Så vidt känt är, ha de aldrig färdats genom Arizona, likväl ha de god geografisk kännedom om territoriet. Mycket få hvita ha någonsin sett desse indianer eller deras otillgängliga dal; men de få, som besökt dem, ha alltid behandlats väl. De äro medelsamma i alla frågor utom rörande grufvor. De veta att om de yppade hemligheter rörande dem, skulle snart en flod främlingar komma och jaga dem från deras hem.

Pima-indianerna bo vid Colorado-floden och idka något åkerbruk och hästafvel. De ha alltid varit fredliga, men äro mycket tjufaktiga. Det sedliga tillståndet bland dem försämras. En missionär har arbetat bland dem i flera år, men ej en enda af dem har blifvit omvänd. — Papagoerna bo vid Santa Cruz-floden, 9 mil från Tucson; men en stor del af dem ha sträckt sina bopålar långt in i Sonora i gamla Mexico. De underhålla sig sjelfva och äro fredliga. Ingen indianstam har så länge som de varit blottställd för »kristnas» inflytande och bibehållit en så hög grad af sedlighet.

Aravaipa-grenen af Apacherna och Tonto-grenen och Coyoterne bodde norr om Gila-floden och lefde nästan utslutande af stöld, i hvilken konst de voro oöfverträfflige

mästare. De fleste af desse ha mot sin vilja, flyttats till San Carlos-Reservationen, der regeringens agenter söka hålla dem i styr.

Indianerna i Arizona äro spiritualister, d. v. s. tro, att de hädangångnas andar sväfvat omkring dem och hafva kännedom om allt, hvad som försiggår här nere. De tro äfven på trolleri, och hvarje år falla många människor offer för en ohygglig vidskepelse. De sätta mycken tro till sina »doktorer», hvilka genom åtskilliga konster förmå folket tro, att de stå i förbindelse med »den gode medicin-anden». Desse få hög betalning för sina tjänster, men om de ej lyckas väl, dödas de. Indianen är oinskränkt herre i sin familj. Hans bud måste lydast, och han har rätt att göra, hvad han vill med sin hustru — hon är hans egendom; och om han vill, kan han ostraffadt slå eller döda henne. Likväl synas kvinnorna vara belåtna med sin lott och äro i sin tur grymma mot fångar, som komma i deras våld, samt lika fientliga mot alla »nyheter».

Mongoliska drag utmärka Pah-Üterna och Mojaverne, de senare mer än de förra. De senare ha namn på constellationerna, af hvilka somliga uppkallats efter djur. Af den stora Björnens läge beräkna de tiden under natten och veta, att dess läge vid solnedgången är olika under olika tider af året. De ha ingen lag mot månggifte, men få af dem ha mer än en hustru. De odla åtskilliga grönsaker och litet majs.

Pima-indianerne ha en arfsägen, att deras förfäder århundraden tillbaka drefvos från sitt fädernesland, sökte sin tillflykt norrut och passerade genom Sonora till den trakt, de nu bebo. De uppgå med Maricopa-indianerne till omkring 4,500. Då spanjorerne påträffade dem 300 år sedan, bodde de i byar på samma trakt som nu, odlade sin jord och kunde väfva bomull etc. Deras grofva hår växer till stor längd och tjocklek. Deras hyddor äro vanligen kupformiga, 5 å 7 fot höga och 20 å 50 fot i diameter, hvilande på pålar. Utanför är ett öppet skjul, der de bereda sin föda. Jorden äga de gemensamt, men odla hvar sin fläck. De ha grävt vattningskanaler till en sammanlagd längd af 150 mil. De ha 7,300 acres i odladt skick och sälja betydligt af sina jordbruksalster. De ha omkring 2,000 hästar och 800 boskap. De äro goda krigare och ha alltid tillbakaslagit de vilda Apacherna.

Papagoerna ha varit delvis civiliserade i flera århundraden. De räkna 6,000 och bebo 800 hus. De äro vidt spridda och idka mer boskapsskötsel än åkerbruk. De ha 2,500 boskap, 45,000 hästar och 800 mular; likväl odla de betydligt hvete och majs. De ha ej långt hår, som Pima-indianerne, utan klipt samt äro klädde i hatt. Osedlighet och dryckenskap äro mycket sällsynta bland dem. De blefvo till namnet omvända till katolicismen i början af sjuttonde århundradet. Deras namn betyder »döpta». I de trakter, der desse indianer bo, finnes en mängd klippblock och rullstenar med inskriptioner och målade figurer, om hvilkas betydelse man sväfvar i okunnighet. Man vet blott, att de äro af urgammalt ursprung.

På Hvita Bergen hållas 4,500 Apache-indianer inom ett för dem af regeringen afskildt område. Flere af dessa stammar äro dock stadda på krigsfot.

Den märkvärdiga Moqui-stammen bebor sju byar eller »pueblos» öster om Colorado Chicito och »Painted Desert» på bergplatåer flera hundra fot höga, tillgängliga endast genom smala och branta stigar, hvilka kunna lätt försvaras. Deras hus äro bygda af sten och ett slags lera eller klibbig jord till två våningars höjd. De odla något majs och frukt. Månggifte tåls ej bland dem, och de stå högt i sedlighet.

Utom Navahoerna (hvilka uppgå till omkring 9,000 och äro fördelade på Arizona och Nya Mexico) uppgår den indianska befolkningen i Arizona till något öfver 20,000. Skolor bland indianerne ha ej haft mycken framgång, utom bland Moqui-stammen.

De mest intressanta märkvärdigheterna i Arizona och Nya Mexico äro utan tvifvel de märkliga urgamla ruinerna i Rio Grande, Chelly- och Zuni-dalarna samt på flera andra ställen, såsom i San Juan-dalen, Rio Animas-dalen och deras grannskap i södra Colorado; efter Colorado-floden samt i nordligaste delen af mexicanska staten Chihuahua. Dessa ruiners ursprung är ännu höljdt i dunkel. De lärdaste fornforskare ha knapt kommit till sannolika resultat i sina undersökningar. Det är visst, att de visa en hög grad af odling, hvarigenom de skilja sig från alla andra fornminnen

i Nord Amerika. Den meningen, att Arizonas äldsta ruiner äro af aztekiskt ursprung är nu allmänt förkastad; men sannolikare är, att de äro af totekiskt ursprung. De förråda åtminstone släktskap med Toltekernas odling. Deremot visa de äldsta ruinerna i Nya Mexico och Colorado släktskap med Aztekernas odling.

En af de mest intressanta indianstammarna i dessa trakter är Zuni-stammen i vestra delen af Nya Mexico. De besitta en hög grad af odling och hafva genom sin tapperhet och klokhet och sin goda sammanhållning afvärt alla anfall från sina vilda grannar och bibehållit sitt oberoende och sina egendomliga seder och inrättningar från urminnes tider. En amerikansk etnograf, herr Cushing, har slagit sig ned bland dem, antagit deras språk, seder och klädedrägt samt upptagits i deras hemliga ordnar, alt för att studera deras historia, seder och religion. Förliden sommar företog han i sällskap med några af deras ledande män en resa till östern. Desse indianer hade aldrig sett en större stad, ett lokomotiv eller en sjö. Då de först fingo se ett lokomotiv, tillbådo de det; och då de fingo syn på »österns stora haf», som varit föremål för deras dyrkan, utbrusto de i gråt. I Boston hade de en högtidlig ceremoni vid hafvet, då de fylde sina krus med »heligt vatten» o. s. v.

De äro ett stolt och sjelfständigt folk, idka boskapskötsel och fruktodling samt odla åtskilligt grönsaker och olika sädeslag. De kläda sig smakfullt samt hålla sina hus snygga.

Ehuru några spår af de katolska missionärernes lära märkas, förråda deras religiösa uppfattningar aztekiskt ursprung. Man finner sålunda i Zuniernas som i Aztekernas religion läran om en »obefläckad aflelse», korsfästelsen och uppståndelsen. Enligt Aztekernas tro blef Suchiquecals son, Quexaclote, obefläckligen aflad, korsfäst och uppstod igen efter tre dagar. Deras dyrkan är riktad mot solen, såsom den allsmäktiges boningsplats; men de tillbedja ej solen sjelf, som man oriktigt trott.*) Zunierna bygga, bo och försvara sig på samma sätt som de redan nämnda Moqui-indianerna. Deras byar ligga på höjderna. På nätterna

*) Med de hvites frälsare vilja de ej ha något att göra, emedan de hålla före, att en verklig frälsare kunde aldrig ha dött.

borttagas stegarne, hvilka tjenstgjort som fortskaffningsmedel under dagen.

De nämnda urgamla ruinerna äro till ytterlighet ödsliga. Naturen har ej här som annorstädes med sin älskande hand hängt gröna kransar öfver de ruiner, som tiden eller människohänder åstadkommit, utan tyckes i stället njuta af denna förödelsens styggelse. Men bland dessa kala och fantastiska Vesterns bergplataer, der brännheta sandstormar råsa på sommaren och genomträngande nordanvindar på vintern, der bland hemska kaktusväxter — växtrikets spöken och troll — remnor och bråddjup, hvarest döden lurar; der finnas öfveralt vitnesbörd om en tid, då människohjertan klappade af hopp och fruktan, hat och kärlek, glädje och förtviflan, och, likasom våra, slogo begravningsmarchen under tåget till sin egen graf.

TRETTIOFÖRSTA KAPITLET.

Colorado.

Att verkställa en fullständig skildring af Colorado ingår ej i vår plan, för öfrigt är detta nästan omöjligt, alldenstund denna stat dagligen undergår så stora förvandlingar, att Colorado för en månad sedan är något helt annat än Colorado för närvarande. Visserligen stå bergen, högslätterna och de djupa Canyons kvar jemförelsevis oförändrade; men dess befolkning, städer, tillgångar o. s. v. äro lika vexlande och ovaraktiga som drömmar. Hvad som i går var en kal och ofruktbar bergstrakt är i dag en stad på flera tusen innebyggare med flera banker, hotell och årliga produkter uppgående till flera millioner; och efter några månader är den kanske åter öde och tom. Statens befolkning har fyrdubblats på tre år, och tillökningen af dess produkter är i proportion ännu större än folktillökningen.

Colorado utgör medelpunkten i den del af Förenta Staterna, som ligger mellan Mississippi och Stillahafvet, Mexico och Britiska Amerika. Dess bredd är omkring 280 och dess längd 380 mil, och dess areal utgör 106,500 eng.

kvadratmil eller 68,160,000 acres. Ur topografisk synpunkt kan det indelas i trenne delar: ett berg-, ett höjd-, och ett högslättdistrikt. Den förnämsta bergskedjan är Sawatch Range, bestående af granit. Dess medelhöjd är 13,500 fot och dess bredd 15 å 20 mil. Den sammanhänger i sydvest med Sierra Madre i Nya Mexico och är en förläng-

»Djefvuls-porten» i Colorado.

ning deraf. Dess förnämsta berg äro Mount Bowles, Mount Howard, La Plata, Grizzly Peak, Ebert, Massive Mountain och Holy Cross, af hvilka alla utom det sista uppnå en höjd af öfver 14,000 fot. Näst i ordningen komma Elk Mountains i norr, hvilkas formation utmärker sig genom

oregelbundna och löst liggande lager. I sydost ligga West Mountains, i söder Raton-bergen och i sydväst Uncompahgre-bergen och i öster Front Range, som räknar många höga berg, bland hvilka Pikes Peak uppnår en höjd af nära 15,000 fot.

De högsta bergen i Colorado utgöra vattendelaren mellan österns och västerns haf. Till Atlanten löpa South Platt, Arkansas och Rio Grande del Norte; till Stilla-hafvet löper Colorado med sina många bifloder. Bergens utsprång sträcka sig omkring 20 mil i öster, der de uppgå i högslätterna.

De guld- och silfverbärande distrikten äro inskränkta hufvudsakligen till statens mellersta och vestra delar. Guld påträffas vanligen på mindre höjd än silfver, fast detta ej kan uppställas som regel, emedan både guld och silfver påträffats på de högsta bergspetsarne.

Stor rikedom på stenkolslager förekommer å ömse sidor om vattendelaren; en areal af 7,200 kvadratmil upptages af tertiärformationen; och årligen produceras omkring en half million tons stenkol.

Klimatet är mildt, torrt och helsosamt. För att bevara kött fordras blott att sönderstycka det och låta det torka. Så ringa fukt innehåller luften.

Frankrike gjorde en tid anspråk på hela den ofantliga landsträckan mellan Mississippi och Stilla-hafvet. Likaledes gjorde Spanien en lång tid anspråk på ungefär samma landområde. År 1540 sände spanska vicekonungen Coronado ett regemente soldater på en expedition norrut för att söka efter guld, men utan framgång, hvadan dessa trakter, som sedan i så ofantligt hög grad ökat världens tillgångar på ädla metaller, lemnades i flera århundraden åt buffelns och indianens uteslutande herravälde. År 1805 gjorde löjtnant Pike med 23 soldater en upptäcktsresa till de trakter, som nu utgöra Colorado. Derpå företogs 1819 en expedition dit under öfverste Longs ledning. Efter desse anförare hafva tvenne af Colorados förnämsta berg uppkallats. Under kriget med Mexico 1846—8 togo Förenta Staterna i besittning den ofantliga landsträcka, som nu omfattar Kalifornien, Nevada, Utah, Arizona, Nya Mexico och största delen af Colorado. Sedan dess började utvecklingen af dessa traktens rika malmtillgångar, hvilken sedan altjemt fortfarit.

Under olika tider ha malmfynd gjorts i Colorado, hvilka ådragit sig stor uppmärksamhet, såsom under åren 1859—61. Här och der uppstodo likasom genom ett trollslag städer med banker, teatrar och krogar, hvilka blomstrade, så länge man fann guld i flodbäddarne och sandbankarna. Då detta tog slut, försvann äfven staden. Metoderna för grufdriften voro ännu primitiva. Under den första tiden af grufdriften i Colorado sökte man endast guld. Följaktligen drömde man aldrig om dess väsentliga mineralrikedom förr än under senare tider. Först efter 1870 började man upptäcka silfver. Men förädlingen af silfvermalmen gick i början sakta i följd af bristfälliga medel och metoder. Nu deremot har den antagit oerhörda dimensioner. År 1879 producerade Colorado nära 20 millioner doll. i ädla metaller; men för närvarande lär Leadville ensamt årligen producera betydligt öfver 20 mill. dollar. Men Colorado producerar ej blott guld och silfver, utan äfven ganska betydligt af jordbruksalster och boskap. Sålunda uppskattades dess jordbruksalster 1878 till 4 mill. doll.; dess boskapsafvel till 6 $\frac{1}{2}$ mill. doll.; och dessutom produceras en betydlig mängd stenkol; och dess fabriksprodukter uppgå till ett värde af omkring 6 mill. doll. Statens befolkning uppgår för närvarande utan tvifvel till omkring 250,000; och dess järnvägar uppgå till en sammanlagd längd af omkring 2,000 mil. Dess allmänna skolor och högre läroverk äro äfven i ett blomstrande skick.

TRETTIOANDRA KAPITLET.

Till San Juan-bergen.

Min första rastpunkt i Colorado var Pueblo, ursprungligen en spansk by eller »stad» i södra Colorado.

Då amerikanarne kommo i besittning af den okända sydvestern, funno frontier-männen på denna plats en samling mexicanska lerhyddor, en katolsk kyrka och en »pulperia» (ett slags högarebod), hvilka äro lika nödvändiga för en mexicansk »stad» som några brädsdjul och en krog med biljardsal för ett gruf-läger i vestern. Nu räknar Pueblo

omkring 8,000 innevånare och utgör medelpunkten för ett vidt utgrenadt järnvägssystem. Ståtliga kyrkor, skolhus, varumagasin och enskilda byggnader ha nu intagit lerkornas plats, af hvilka blott några få stå kvar i en af den nya stadens utkanter.

Från det ungdomsfriska Pueblo styrde jag åter kosan söderut och vesterut efter Denver och Rio Grande-järnvägen. Det intryck, som den vilda och pittoreska naturen här utöfvade på mig, var alltför lifligt för att alldeles förbigås. Åttatio mil söder om Pueblo nalkas vi *Sangre di Christo-Range* (Kristi Blods-bergen), der den smalspåriga banan slingrar sig i djerfva kurvor uppåt genom en djup pittoresk dal. Här har utförts ett storverk, som för 10 år sedan skulle ha ansetts höra till omöjligheterna, nämligen att bana väg för järnhästen till sjelfva toppen af Klippbergen. Sedan vi passerat Mule Shoe Curve, den djerfvaste böjning som finnes på någon bana, blir stigningen 217 fot per mil. Det tunga lokomotivet kryper stönande uppför de lodräta sidorna af Dump Mountain, släpande det motvilliga tåget efter sig. Passagerarne stå på »plattformerna» mellan vagnarne och, med andan i halsen, stirra ut öfver det hemska bråddjupet, hukande sig tillbaks så mycket som möjligt af fruktan att tåget skall taga öfverbalans och tumla ned i djupet. Uppåt bär det altjemt, tills vi nå Inspiration Point (Ingifvelsepunkten), omkring 10,000 fot öfver hafvet. Fruktan och bäfvan undantränges nu af hänförelsen öfver den öfver all beskrifning storartade utsigten, som aldrig kan utplånas så länge minne finnes kvar. I fjärran mot öster resa »Spanish Peaks» sina stolta hufvuden mot skyn; på närmare håll delar sig den ståtliga bergskedjan, och mellan molnen, som sväfva under oss, se vi nu och då en skymt af dalen nedanför berget. Till venster blickar Veta-berget, kalt som en munkskalle, ned på oss.

Söder om Sangre di Christo-bergen delar sig banan: en gren fortsätter söderut mot Santa Fé, en annan i sydvest genom den vildaste trakten af Colorado, kallad San Juan-bergen. Jag valde den senare och, efter att ha passerat flera gruf- och järnvägsstäder, uppnåddes slutligen ändpunkten af banan i Silverton. Flera hundra arbetare voro sysselsatta med att bygga fortsättningen af banan ännu längre i vester. Det är meningen, att den skall fortsättas ända

till Utah. Trots det undersköna läget i en dal mellan ståtliga berg var Silverton en ohygglig plats. Ruskiga gruf- och järnvägsarbetare från alla världens delar samt halfnakna indianer' och indianskor trängdes om hvarandra på krogarne och omkring spelborden. Oljud och slagsmål pågingo, som

Efter »Rio Grande-banan».

det tycktes, hela tiden, och mord sades inträffa nästan hvarje vecka. Jag hade nog af en sömnlös natt på denna plats och hade ej velat stanna der, om man bjudit mig del i den rikaste grufva. På kvällen hade jag äfven tillfälle se indianer dansa under hemskt tjut omkring en stockeld ett stycke

från staden; men jag hade redan sett så mycket af indianerne, att detta skådespel ej förnöjde mig mycket. Deras rörelser voro mycket enkla. Männen stälde sig skuldra vid skuldra omkring elden och först böjde sig fram och åter och sedan, med knän och ryggar böjda, hoppade på samma ställe i takt efter det entoniga tjutet, som skulle föreställa sång. Kvinnorna och barnen sutto på afstånd och sågo på, under det eldskenet belyste denna pittoreska tafla af vilda »rödskinn» och halfvilda gruf- och järnvägsarbetare, hvilka senare samlats i stort antal för att njuta af skådespelet. I grannskapet af indianlägret voro krogar, biljard- och skökonästen, och större förnedring och uselhet i människolifvet, än som här visade sig, kan knapt tänkas.

Dessa indianer hörde till Ute-gruppen och anses stå jembörelsevis högt i sedlighet och intelligens. Sju stammar tillhöra denna grupp. Deras kojor liknade lappkåtor. Både männen och kvinnorna sågo svagare ut än de flesta andra indianer, som jag sett: de voro korta och spensliga, och några af dem skulle ej ha sett så illa ut, om ej deras anleten vanstälts af gula och röda målningar på kinderna och pannan. Männens beklädnad bestod af trasor, virade om länderna och midjan, med ben, rygg och bröst nakna; eller ock trasiga byxor och hatt, som aflagts af de hvite. Kvinnorna voro klädda i trasigt kaliko eller gamla franssprydda skjortor samt en smutsig hvit eller ljusröd filt och moccasiner samt en mängd glittrande billig metall hängande från hufvudet öfver skuldror och bröst.

San Juan-grefskapet ligger på vestra sluttningen af Klippbergen norr om La Plata. Dess hufvudstad är Silverton, grundlagd 1873, då de första upptäckterna af silver gjordes i dessa trakter. Dess läge är 9,400 fot öfver hafvet, under det Sultan-, Kendall- och Kung Salomobergen resa sig abrupt omkring densamma till en ytterligare höjd af mer än 4,000 fot. Hittills har all transport mellan dessa aflägsna trakter — 450 mil från Denver — och den öfriga världen skett på mulåsnerygge efter smala och branta stigar mellan gapande afgrunder och öfver berg betäckta med evig snö, hvadan den dyra lefnadskosten och transporten gjorde det omöjligt att utveckla den oerhörda tillgången på rik silfvermalm i dessa trakter. Med järnvägens öppnande har denna skattkammare gjorts tillgänglig för världen. Denna

trakt ligger för högt för hö- och sädesodling, hvadan alla lifsmedel för både boskap och djur måste införas. Tillgången på rik silfvermalm i dessa trakter är gåtlik. Det kommer ej att dröja länge, innan silfverproduktionen här kommer att öfverträffa Leadville-traktens. Öfver 10,000 grufynd ha redan gjorts och nya fynd göras ständigt. De flesta fynden hafva gjorts ofvanför timmer-gränsen, d. v. s. på en höjd af 11,000 fot och derutöfver; och flera grufvägar ha uppstått vid snögränsen, eller på en höjd af 12 å 13,000 fot. För att kunna arbeta hela året måste desse grufarbetare skaffa vinterförråd, innan första snön kommer. Bland de malmrikaste är Kung Salomo-berget. Då du skådar mot dess höga topp, möter ditt öga hvita ränder, som löpa snedt utför dess massiva kropp: dessa ränder äro massiva ådror af hederligt silfver, synliga på flera mils afstånd! Flera bolag med stora kapital ha bildats för grufvörelse i dessa trakter.

Här likasom i alla gruftrakter omgifves den resande främlingen af en hop välyillige herrar, hvilka vilja göra honom delaktig i »de mest lofvande grufvorna», hvilka endast kräfva litet af den outtömliga tillgång på pengar, som han anses hafva, för att gifva millioner i vinst. De hafva »metallanledningar» af fabulöst lofvande beskaffenhet, »äkta klyftådror», »kalk- och kvartz-formationer», »karbonat», »klorid» och andra slags säkra kännetecken på oändlig mängd af den rikaste malm, hvaraf tusentals tons oftast ligga »i öppen dag». De vilja förmå dig insätta kapital i »tunnelgräfningar» och »schakt-sänkningar» och sedan »skaffa grufvan i marknaden» i New-York eller London.

TRETTIOTREDJE KAPITLET.

Colorado Springs. Manitou. Till toppen af Pikes Peak.

Efter återkomsten till Pueblo styrdes kosan 50 mil norrut öfver delvis odlade högslätter till Colorado Springs (Colorado-Källor), förmodligen så kalladt, emedan ingen källa finnes i staden. Det var en af de täckaste städer jag sett i hela den stora Vestern. Den har omkring 4,000 innevånare, goda hotell, talrika kyrkor, salubodar och banker, en högskola och ett »universitet», ett hospital för döfstumma samt ståtliga boningshus. Den är ock medelpunkten för ett vidsträckt åkerbruksdistrikt och förser dessutom en mängd grufvor med proviant och handelsvaror.

Från Colorado Springs går en bibana några mil till det beryktade Manitou vid Pikes Peak. På halfva vägen dit passera vi den gamla staden Colorado, bygd något öfver tjugo år sedan till territoriets hufvudstad. Men »ödet» var den ogunstig alltifrån födelsen. Den politiska knipslugheten flyttade hufvudstaden till Denver, och då den nya järnvägen ej behagade göra en artig krökning till »den gamle», utan i stället strök förbi Colorado Springs, måste den förre duka under. Gamla staden Colorado restes på pålar af falska förhoppningar och är dömd att falla samman i glömskans stoft. Stora hotell bygdes för gäster, som aldrig upptogo deras rum; bodar inrättades för gods, som de aldrig mottogo; banker för pengar, som aldrig anförtroddes åt deras kassaskåp; och kyrkor endast för svalor att bygga sina bon under deras takfot.

I en täck dal vid foten af en väldig bergskedja med den majestätiske Pikes Peak tronande öfver de mindre jättarne ligger det lilla och täcka Manitou. Denna plats har kallats Amerikas Chamounix; men Chamounix kunde med lika rätt kallas Schweitz' Manitou. Denna plats är ett af Amerikas förnämsta sommartillhåll för turister och helsökande. Här finnes en mängd helsokällor af olika slag, hvilka ha vunnit verldsrykte och likna källorna i Vichy eller Kissingen. De innehålla en stark lösning af järn och soda etc. Vattnet i somliga är så välsmakande, att det begagnas af allmänheten som läskedryck. Jag är ingen kännare af mine-

ralvatten och dess rätta användning; men jag kom att undra, om ej brunnsdrickarne här hylla den grundsatsen, att »det är mängden, som gör'et», ty de dricka alt hvad de förmå från morgon till kväll. Jag följde exemplet och fick snart erfaras, att »vattnet verkar det visserligen».

Ett stort antal engelsmän ha slagit sig ned i dessa romantiska trakter för att njuta ett fritt lif och egna sig åt »sport». Somliga af dem egna sig äfven, åt boskapsskötsel eller lefva på sitt kapital, som här gifver ofantligt hög ränta.

Manitou grundlades af ett bolag, som lagt ut parker, inrättat en badanstalt och byggt hotell. Omkring 500 främlingar från alla delar af Förenta Staterna och stundom äfven från Europa vistas på denna plats under sommaren.

Efter att förgäfves ha försökt alla möjliga badorter och läkemedel komma lungsigtige ofta till Colorado för att — dö. Det är visst, att den stimulerande luften här uppe påskyndar döden, der sjukdomen är långt gånge. En oegennyttig läkare råder sina patienter att, så snart lungotsymptomer visa sig, hasta till de torra högländerna i Vestern. Och de kloka patienterna skaffa sig något att göra, när de komma. Sysselsättning leder tankarne från sjukdomen och är den bästa vägbrytare för helsans återställande. En lungsigtig person borde begifva sig till dessa trakter och skaffa sig en liten boskapshjord att vårda på slätterna eller bland bergen, der han måste vara ute till häst och hålla reda på sina kreatur och får.

I närheten af Manitou ligga den beryktade »Gudarnes Trädgård» — ett vilseledande namn, ty der finnas nästan inga träd utan blott en mängd i Colorado vanliga pittoreska och högst egendomliga sandstensformationer — »Vindarnes grotta», »Paradisets Portar» etc., hvilka besöktes.

Från Manitou bestiges toppen af Pikes Peak, oftast till häst eller åsna. Jag beslöt försöka göra det till fots. Man sade mig, att jag var »för svag» för att göra det, och att blott få förmått komma dit upp till fots. I synnerhet sökte en medlidsam åsneägare öfvertyga mig, att det var omöjligt, lofvande mig en åsna för rätt billigt pris. Men som det stred mot min grundsats att trappa upp till en hög plats i verlden på åsnerygge, beslöt jag att använda mina egna ben, så långt de räckte. Kl. 4,30 på morgonen

anträdde jag i sällskap med en hederlig medborgare från Manitou den 15 mil långa vandringen upp till bergets topp.

Först ledde vår stig efter en ström genom en mörk canyon med branta klippväggar. Högre upp slingrade sig bergstigen än mellan väldiga klippblock efter smala broar öfver samma ström flera gånger och än genom mörka och dystra ceder- och barrskogar, under det den lilla ystra floden varierar sin musik från dånande vattenfall, likt en djup och jättestark bas, till ett stilla porlande, likt lätta lekande toner. Sedan vi på detta sätt klättrat några mil, fingo vi njuta af en underskön och majestätisk soluppgång, som jag icke skall försöka att beskrifva. Bilden af de purpurfärgade bergstopparne, de mörka skuggorna, som fåfängt sökte skydd i de djupa dalarne, de glänsande silfvergranarne och den oändliga böljande prärien i öster skall aldrig utplånas ur mitt sinne, så länge jag lefver — och hvarför skulle jag ej få behålla den sedan?

På en höjd af 10,000 fot öfver hafvet kommo vi till en af dessa naturliga parker, som äro egendomliga för Klippbergen. Dessa berg bilda ej tydligt markerade kedjor, utan torna upp i grupper af sockertoppformade bergspetsar, hvilka stundom bilda en krest omkring en mer eller mindre jemn platå eller en grytformig dal, stundom af flera kvadratmils areal med ypperlig jordmån, rik växtlighet samt god tillgång på bäckar och små sjöar med stor rikedom på laxöring, samt vildt i skogen, från präriehöns och hare till och med råddjur, björn och amerikanska lejon. Hit begifva sig turister och familjer från alla delar af landet under den heta årstiden och bo i tält och njuta af den härliga naturen och det friska klimatet. I Europa upphör växtligheten på en höjd af 5 å 6,000 fot. Här deremot är rik växtlighet ända upp till 10 å 11,000 fot öfver hafvet. Det största och bästa timmer växer på en höjd af 9 till 10,000 fot. Vid 12,000 fots höjd påträffas snö i klyftor och på skuggsidorna af bergen.

Man erfar en obeskriflig hänförelse, då man, efter att ha klättrat sig trött efter branta bergsstigar mellan gapande afgrunder, på en sådan höjd midt i hjertat af bergen plötsligt befinner sig i ett dylikt paradis. På de smärre kullarne darra blyga aspar, under det olika slags furor resa sig vid bergsslutningarne. Bland det yppiga gräset prunka

blommor af sällsamma slag. Jag var ledsen, att jag ej var botanist. Jag kände namnen på blott få af dessa bergens skönheter. Bland dessa voro lejontänder och smörblomster, violer och rosor, riddarsporrar, blåklockor och höstklockor m fl.

Utom de olika slags barrträden, bland hvilka den yf-viga ock täcka silfvergranen är talrikast, syntes cottonwood, lönn och poppel.

En enstöring vid namn Jones har inköpt en del af denna park i afsigt att här få i lugn bo skild från sina talrika släktingar. Hans hydda i skogen ligger 10,080 fot i höjden. Här bor han vinter och sommar i sitt snygga »log-hus», hvarifrån han kan stolt se den lägre verlden öfver axeln. Vi äto färska hallon och mjölk i hans hem och fortsatte sedan vår vandring, ej utan att litet smått afundas eremiten hans ostörda lugn i sin »vrå bland bergen».

Vi gynnades af utmärkt väder, och utsigten blef alt mer majestätisk, ju högre vi kommo; men det blef också svårare att klättra. Jag kände mig flere gånger färdig att uppgifvas, dels af trötthet och dels i följd af den tunna och lätta luften. Blodet rusade till hufvud, ögon och fingerspetsar, och jag höll flere gånger på att svimma. Dessutom lider man äfven af kväljningar. Vi sågo ständigt toppen och tyckte, att det ej var långt dit; men erfarenheten ådagalade motsatsen. Jag gjorde den erfarenheten, att man kan genom viljeanstängning nå målet, äfven om de kroppsliga krafterna säga nej. Kl. 12,¹⁰ kommo vi äntligen upp till toppen, der vi tillbragte 2 timmar. Att beskrifva den härliga utsigten från denna punkt är helt enkelt omöjligt. I öster ser man ett haf af prärie-land, så långt ögat kan nå — och bortom både prärier och haf såg en af sällskapet (flere kommo efter till häst) med inbillningens och längtans öga ett land, som visserligen ej är så stort och rikt som detta, hvilket utbreder sig framför oss, men som dock ensamt kan fylla ett stort tomrum.

Mot vester synes en oförgätlig tafra af berg, djupa dalar, floder och sjöar. En dylik syn *måste* ses för att till någon del uppfattas. På toppen är omkring 40 acres, betäckta med väldiga stenblock. Bland dessa reser sig en grafvård, bestående af ett hvitmåladt bräde, hvarpå läses följande inskrift:

»Erected
by
Serg:t John & Norah O'Keef
in memory of my infant
Daughter
Erin O'Keef,
who was destroyed by mountainrats at
the U. S. Signal Station on summit of
Pikes Peak, May 25:th A. D. 1876».

Här har Förenta Staterna en af sina talrika signal- och observationsstationer, som skötes af ett par officerare, som bo här vinter och sommar. Den ene af dem hade vistats deruppe i flera år. Till en början ledde de, likasom vi, af kväljningar, svimmingsanfall och hallucinationer; men dessa försvunno om en tid. Deras tid är lyckligtvis mycket upptagen med att göra iakttagelser och telegrafera dem till Washington; eljes skulle väl lifvet deruppe blifva odrägligt. På hösten erhålla de vinterförråd, och under hela vintern ha de intet besök af någon människa.

Här borde inrättas ett kurhus för drinkare, ty den minsta kvantitet alkohol åstadkommer ögonblickligen kräkningar. Jag försökte utan framgång förtära och behålla så oskyldiga saker som en kopp kaffe med bröd samt ett äpple.

Vi sågo och fingo förklaring på de sinnrika meteorologiska instrument, som användas för att mäta vindens hastighet, luftens fuktighet, regnmängd, temperatur etc.; samt väderlekskartor och diagram samt teorierna, enligt hvilka man drager slutsatser rörande blifvande väderlek o. s. v. Huru litet tänker man ej på allt detta arbete och dessa vetenskapens underbara segrar, då man läser i tidningarna resultatet af dessa iakttagelser. I Amerika äro dessa »väderleksspådomar» icke längre tomma gissningar, utan oumbärliga och pålitliga rådgifvare för landbrukaren, affärsman- nen och seglaren.

År 1881 steg temperaturen i Juni till + 57° Farenh. och föll i februari till — 37° Farenh. Om det är lugnt, kännes ej kölden mycket, i följd af att luften är så torr och tunn. Vinden uppnår stundom en hastighet af 100 mil i timmen, och vid dylika tillfällen är dessa officerarares

lott ej afundsvärd. Man har med visshet uttrönt, att öknen i vester är vindens födelseort, och vetenskapen har spårat dess oföränderliga lopp från vester till öster med samma noggrannhet som man känner ebb och flod.

TRETTIOFJERDE KAPITLET.

I Denver och Greely.

Från Manitou styrde jag kosan till Denver, Colorados förnämsta stad. År 1853 uppfördes här de första brädskjulen. Tio år sedan räknade Denver blott 4,000 innevånare, nu har den omkring 40,000 med fast och lös egendom till ett värde af omkring 30 millioner dollar. Ståtliga enskilda och offentliga byggnader finnas i mängd, och stor rörelse råder. Jag stannade vid mitt första besök der ett par dar och en natt, då jag väcktes af ett ramlande hus midtemot der jag bodde, hvilket under sina ruiner begrof en krog och några af dess kunder. Vattnet, som här ledes i riklig mängd i diken (i stället för rännstenar) genom staden, hade undergrävt krogbyggnadens grundvalar — en sinnebild, tänkte jag, af den seger vattnet till sist skall vinna öfver dryckenskapen.

Ett ganska stort antal landsmän äro bosatte här, och en svensk lutersk kyrka med prest finnes ock.

Den amerikanska stadsidéen har här tillämpats med eftertryck och till ytterlighet. De raka gatorna äro så breda, att, då de sedvanliga stormarne genomsopa staden, döljes bokstafligen deras motsatta sida af det rykande dammet; hoteller äro så många och stora, att de kunna rymma stadens alla bofasta invånare; och handelsbodarne täfla i antal med de enskilda boningshusen; men de planterade träden ha ännu ej haft tid på sig att uppnå tillräcklig storhet för att skänka skugga åt de storartade byggnaderna. Söndagen tycktes i Denver vara den lifligaste af alla dagar. På lördagskvällen kommo grufarbetare och boskapsaflare etc. in till staden och gjorde lifvet och tryggheten ute på ga-

torna mindre tillfredsställande för svaga nerver. På söndagen göra handelsbodarna, krogarna och biljardsalarne sin rikaste skörd. Midt i affärsbullret hördes kyrkklockorna kalla folket att för en kort timme dela sin tjänst mellan Gud och Mammon. Det är blott rättvist att erkänna, att denveriterna stänga sina bodar och krogar från kl. 11 f. m. till kl. 1 e. m.

En patriotisk Denver-bo ledsagade mig till den äldsta bostaden i Denver, en koja af ohyfsadt timmer, hvilken han med stolthet visade mig, och hvars ålder sträcker sig 20 år tillbaks till den gråa forntiden, innan det stolta Denver fanns till utom i den absoluta idéen.

Denver är medelpunkten för ett vidt utgrenadt järnvägssystem, som sträcker sina armar in i de silfver- och guldbärande bergen utöfver fälten, der tiotusental boskap beta och rika skördar af majs och hvete växa. Med sådana resurser är det ej svårt att förutsäga Denvers framtida storhet.

Midt emellan Denver och Cheyenne ligger det beryktade nybygget Greely, som Horace Greely upprättade två år före sin död i afsigt att söka förverkliga sin älsklingsidé rörande gemensamt arbete. Hade han nu lefvat, kunde han ha gladt sig åt framgången af sitt försök, men också insett omöjligheten af att genomföra sin plan i någon större skala.

Omkring 2,000 personer »med framskridna tänkesätt» slogo sig ned här och upprättade ett gemensamt hem, odlade jorden och idkade boskapsskötsel för gemensamt understöd och vinst. De ha gemensamma fabriker och bodar och lefva i frid och förnöjsamhet tillsammans. De tillhöra olika religiösa samfund, men detta stör ej det minsta deras goda förhållande till hvarandra.

Staden är belägen mellan Cache la Poudre och södra Platte-floden och är hufvudstad för grefskapet Weld. Den grundlades 1870 och har sedan dess tillväxt hastigt. Genom oåterkallelig öfverenskömmelse får intet »land» upplåtas eller säljas för idkande af rusdryck-handel, och Greely är såsom Colorado Springs en nykterhetsstad. Den har en ståtlig skolbyggnad; flera kyrkor, två veckotidningar och två banker etc.

TRETTIOFEMTE KAPITLET.

Till mormonernas Zion.

Jag har stundom varit böjd att tro, att mormonerna och ställningen bland dem blifvit framställda i en mer eller mindre falsk dager, såsom fallet ofta varit med »läsarne» i Sverige. Monne icke, har jag frågat mig, åtskilliga ensidigheter och öfverdrifter äfven förekommit i skildringar och rykten rörande Klippbergs-helgonen? Jag fattade därför beslut att fara till Utah och genom personliga iakttagelser om möjligt bilda mig en sjelfständig uppfattning rörande ställningen bland mormonerna. Jag skall i det följande återgifva ett och annat af hvad jag hörde och såg och hufvudsakligen lemna åt läsaren sjelf att draga slutsatser.

Jag skall ej upptaga utrymmet med att skildra mina äfventyr, innan jag uppnådde Zion: huru jag blef plötsligt sjuk, sedan jag köpt biljett och stod i begrepp att fara från Denver; huru en konduktör ledsagade mig på ett oriktigt tåg, som förde mig öfver hundra mil åt oriktigt håll; och huru jag sålunda kom att rädda en dansk från att begå sjelfmord etc. Den stackars mannen hade i Denver från-röfvats 1,000 dollar, som han skrapat i hop för att »bringe över sin kone og sine børn» samt skaffa sig ett hem i Vestern. Nu var han i förtviflan och till hälften vansinnig.

Ankomne till Colorado Junction, nära Cheyenne, fingo vi underrättelse, att tåget till Utah försenats fem timmar, hvadan vi fingo vänta vid denna station, bestående af ett par brädsdjul, under det stormen rasade öfver den ödsliga högslätten. Det väntande sällskapet är mycket brokigt. En man från Missouri med hustru, 3 barn och två valpar, sitter framför mig och gapar, som hade han aldrig sett folk förr. Han är på väg till Montana för att der söka sin lycka. Men hans kamrater frukta, att det ej går bättre för honom der än i hans förra hem. Lättja och tröghet kunna aldrig vinna framgång. Bredvid mig sitter en moder, som utan tvifvel »sett bättre dagar», men är nu på väg till den stora Vestern med sina tvååriga söner för att

der bereda dem och sig ett nytt hem. Hon klagar dock ej öfver sin lott, utan går med lugn och förtröstan framtiden till mötes. Ett antal grofva sällar sitta och skratta åt ruskiga historier. Der ute på marken bakom ett skjul har ett sällskap emigranter af olika nationaliteter slagit sig ned med en mängd barn och bylten.

Der borta på -slutningen af en kulle 6 mil från oss ligger »Wyomings hufvudstad», Cheyenne, en stor syndare bland städer. Dess innevånare lära uppgå till omkring 4,000. Vi befinna oss redan mer än sex tusen fot öfver hafvet. I sydvester synas mot synranden de högsta topparne af Longs Peak och äfven Pikes Peak, den senare på 140 mils afstånd fogelvägen.

Der kommer tåget till San Francisco likt en orm slingrande sig framåt och uppåt mellan höjderna. Så bär det åter af mot okända land och till det paradis, som utgjort målet för tusentals mormoners hopp och längtan.

Då jag lemnade Denver, erhöll jag af en »järnvägs-literatör», lönad af ett järnvägsbolag, tvenne illustrerade brochyror, innehållande en beskrifning på de trakter, genom hvilka bolagets vägar löpa. Enligt denna beskrifning är Wyoming »det önskvärdaste land för emigranter och farmare»; och vidare påstås, att detta territorium erbjuder »öfverträffliga sällskapliga fördelar». Jag var på utkik under hela resan för att upptäcka dessa önskvärda och öfverträffliga fördelar för emigranten och den bildade sällskapsvännen; men med undantag af öknarne i Nya Mexico, Arizona och södra Kalifornien har jag aldrig sett ett så ofruktbart och ödsligt land som Wyoming. Hvad de »sällskapliga fördelarne» vidkommer, torde min smak ej vara tillräckligt odlad för att fälla omdömen rörande dessa; men af hvad jag såg, kom jag till den öfvertygelsen, att jag för min del skulle föredraga att umgås med prärievargar och björnar framför de flesta representanter af *genus homo*, hvilka syntes derute.

Vid Green River stanna vi några minuter för att intaga kvällsvard. På baksidan af matsedeln lästes följande: »Passageraretåg stanna här för att spisa frukost och kvällsvard. Höns ha aldrig hörts kackla på hundra mils afstånd från detta hus, sedan Eva tog äpplet; ej heller en ko råma i detta grannskap, sedan Adam var en liten gosse.

Fick Ni någonsin ett dugtigt mål (square meal) på ett hotell, der man bjuder er på alt hvad som fins i marknaden.

Eder tillgifne C. W. Kitchen.»

Jag lät mig ej af höns puffen lockas från min »matsäcks-korg»; och jag råder hvar och en, som tänker på att färdas samma väg, att ej försöka sig på Green River-hönsen. Och så vardt natt och morgon det första dygnet. På morgonen kände jag mig »oljig och glänsande», men på dessa tåg fanns intet toaletterum. Vi kunna nog vara lyckliga och fromma utan tvättvatten, jag vet det; de helige anakoriterna lärde oss detta länge sedan, men det var långt före de dagar, då »Siddalls sjelftvättande såpa» annonserades på plank och klippor. Till min tröst — det är märkligt, hvilken tröst det ändå ligger i det ordet: »Du ej den ende är» — till min tröst får jag se ett antal »glänsande» halfnakna indianer vid närmaste station. De äro dock betydligt civiliserade, ty de kunna tigga, och det på engelska: »Gif mig slant! Mig god indian; den der dålig Shoshone». Under det en annan bad: »Mig ädel röd Shoshone — 25 cents! Den der usel Pi-ute!»

Vestra delen af Wyoming är lika pittoresk som Colorado; och det är nästan omöjligt att få bort det intrycket, att dessa egendomliga klippformationer äro gamla slottsruiner eller förstenade buteljer och krogkunder med trasiga kläder och hatt, som liknar lutande tornet i Pisa: dessa klippor äro lika konstiga och knaggliga som Athanasii Symbolum eller vissa filosofiska »grundlinier». Se till venster de snöbetäckta Klippbergen och der till höger Svarta Kullarne, hvilka äro lika svåra att köra förbi som gubben i månen.

»Klippbergens topp!» Vi ha passerat märket. Vi äro vid Sherman. Vi äro 8,242 fot öfver hafvet, d. v. s. mer än dubbelt högre än Åreskutan, eller ungefär lika högt som 50 stycken Riddarholms-torn resta öfver hvarandra.

Lyss. Hör du tystnaden? Lokomotivet löper så tyst som hjulet på en nysmord spinnrock. »Vi ha passerat momentum; *facilis est descensus Averni*», sade här en klassiskt bildad resande. På ren bondska sagdt färdas vi utför backen. Kommen hit, I alle poeter, med hela ert förråd af ord och fraser samt grekiska och romerska gudomligheter; och I, artister, med färger från jordens alla hörn och från månen, om möjligt, för att återgifva det skådespel, som nu

utbreder sig framför oss: den underbart sköna Laramie-slätten med sin djupa grönska, omgifven af de blånande och snökrönta bergen — jag stoppar blyertsstumpen i fickan och tiger! Ja, kommen hit, I alle, som törsten efter guld! Der borta ha mullvadar på två ben grävt en mängd hål i bergens sidor, der kunnen i dricka guld, silfver, koppar, bly och kvicksilfver.

Jag måste uppgifva försöket att skildra de pittoreska och storartade Uintah-bergen och deras *canyons*. Här likasom på så många ställen i Amerika har man gifvit de mest storartade naturföremålen i den ondes våld.

Vi dyka med halsbrytande fart och med andan i hal-sen genom en port i Washatch-bergen ned i Echo Canyon och på samma gång in i Utah, det amerikanska Turkiet, der skriften är upp och nedvänd, så att en man fattar sju kvinnor. — Se der en grupp Zions innevånare! Der stå de utanför en lerkoja elfva stycken i rad från den störste till den minste, likasom piporna i en orgel eller strängarne på en harpa. Se der en handelsbod med skylten: »Helighet Herranom».

Nu svänger banan omkring en lodrät utskjutande klippa af 500 fots höjd. Vid dess fot slingrar sig den gamla nötta emigrantvägen till Kalifornien. Deruppe synas oregelbundna stenmassor, hopade på klippans brant. Då Förenta Staternas trupper 1857 utkommenderats till Saltsjöstaden för att taga reda på om storturken i Utah hörde under Förenta Staternas regering eller ej, måste de passera genom denna dalklyfta; och här ämnade »helgonens» legion krossa sin lagliga regerings soldater under en skur af klippblock. Lyckligtvis kom aldrig tillfället att göra detta experiment. Vid denna tid brukade »helgonen» i sitt Tabernakel omedelbart efter nattvarden med stor hänförelse sjunga följande sång, hvilken stämmer mycket väl med mormonartilleriet på bergstoppnen i Echo Canyon och i öfversättning lyder:

»Gamle Sam har sändt, så har man sagt,

Du da!

En Missouri-åsna till vår trakt;

Du da! Du da dä!

Men kommer han, det skall bli lust

Du da!

Att se hans pack fly hän med pust.

Du da! Du da dä!

Kör:

Då låt oss passa på
 Med Brigham Young att stå;
 Och om fienden visar sig,
 Vi skola honom klå!

Harney, indian-flåaren, nalkas oss
 Du da!
 Att med Zions tappre härar slåss.
 Du da! du da dä!
 Men det är visst, att kommer han,
 Du da!
 Vi drifva honom ned till —
 Du da! Du da dä!»

Framkomna ur Echo Canyon möttes vi af en härlig syn. Saltsjön, omgifven af majestätiska bergskedjor, utbredde sig framför oss i fjärran vester såsom en spegel af guld i aftonsolens glans. Ej under att de första mormonemigranterna, då de efter att ha tillryggalagdt 1,100 mil öfver prärier, öknar och berg, omgifna af grymma och blodtörstiga indianer, den 24 Juli 1847 för första gången fingo syn på saltsjödalen, af hänförelse utropade: »Löftets land! Löftets land! — förvaradt af Herren till hviloplast åt hans helgon!» Jag skall ej lätt glömma den härliga solnedgången vester ut öfver saltsjön, under det vi färdades med tåget från Ogden till Saltsjöstaden.

Det var redan mörkt, då vi uppnådde vår bestämmelseort. Den första syn, som mötte mitt öga vid ankomsten till Zions stad, var en grupp halfnakna indianer, sittande omkring en lägereld i närheten af järnvägsstationen med sitt långa svarta hår hängande ned öfver sina ansikten. Några af dem hade tatuerat sina kroppar, hvilka erbjödo ett lika artistiskt utseende som omslaget på vissa illustrerade tidningar.

TRETTIOSJETTE KAPITLET.

Zions härlighet.

Från järnvägsstationen, som ligger en half mil utom staden, åkte jag i spårvagn till ett »hedniskt» hotell, Clift House. Ehuru uttröttad af den långa resan gick jag efter intagen kvällsvard ut på Zions gator. Det var lördagskväll. Det var för mörkt för att se den ståtliga omgifvande naturen; men jag skulle förvisso få höra helgonens jubelsånger, som enligt mormonmissionärernas uppgifter i främmande land »både dag och natt genljuda på gatorna i Zions stad». I stället hörde jag till min öfverraskning, likasom på andra ställen i den aflägsna vestern, mexicaner häda Gud på spanska, skandinaver svärja lika renlärigt som en svensk biskop; och senare på natten hördes oljud och slagsmål utanför hotellet, och i en annan del af staden hade äfven pistoler använts. Nästan i hvarje gatuhörn var en krog, och alla syntes vara flitigt besökta. Nyfiken att få veta, om desse krogar höllos af mormoner eller »hedningar», gick jag in i en af dem och frågade krögaren, om han var mormon eller »hedning». — »Ingendera» var hans lakoniska svar. Jag gick in på en annan krog, kallad »restaurant», der ett antal unga personer af båda könen sutto omkring några bord och drucko, pratade och skrattade. Jag sporde mannen bakom disken: »Är Ni hedning eller mormon?» »Jag är mormon. Behagas det en dryck?» var svaret. Jag sade honom, att jag ej förtärde spirituosa; hvarpå han förklarade, att »helgonen» upprättat krogar för att motverka det dåliga inflytandet af »hedniska» krogar; och vidare underrättade han mig, att ingen dryckenskap rådde i Utah, innan »hedningar» kommo dit. Jag frågade honom, huru han kunde försona detta påstående med de officiella rapporternas uppgifter, att 37 brännerier upprättades i Utah mellan sept. 1862 och dec. 1869, således innan »hedningar» inkommo i territoriet; att dessa brännerier drefvos af mormoner; att Brigham Young hade en stor del i affären; och att äfven 12,000 doll. utbetalades den 14 aug. 1877 af Saltsjöstaden i bränvinsskatt, hvars betalande man sökt

undkomma. Han bad mig ursäkta sig, emedan han måste servera några unga »helgon», som väntade vid borden. Det är en känd sak, att både profeten och hans apostlar och biskopar bruka rusdrycker såväl i hemmen som i sina samkväm.

Jag styrde mina steg till deras teater, som var stängd. I närheten såg jag en tarflig envåningsbyggnad starkt upplyst. Jag närmade mig och hörde musik och dans. Jag tittade in genom dörren och såg ett stort antal unga män och kvinnor svänga om med hvarandra. En äldre man handterade violen, och en annan gammal man tycktes vara ett slags ledare och avslutade förehafvandet med bön och välsignelsen.

På söndagen gick jag med hopen af »helgon» till »Tabernaklet». Minst sextusen människor hade samlats i den rymliga lokalen, då tiden för gudstjensten, kl. 2 e. m., var inne. Bänkarne omkring den ryktbara stora mormon-orgeln voro upptagna af en stor sångkör. I högsta bänken framför orgeln och kören satt »profeten», John Taylor, med sina tvänne rådgifvare. På nästa bänk nedanför »den store siaren och uppenbararen» sutto de tolf apostlarne. Nedanför dem sutto likaledes i rangordning den förnämste biskopen och hans rådgifvare, biskoparne med deras rådgifvare, det Melkizedekska- och Aronska presterskapet samt de äldste, alla vända mot den stora menigheten. Nu börjar den väldiga orgelns toner brusa, och den omkring 200 röster starka kören uppstämmer en sång. Derpå uppstiger en biskop och gör bön. Jag hörde ganska många mormonböner, och de tycktes alla hafva blifvit gjutna i samma form. Deras »älskade president, profet, siare och uppenbare» ihågakoms först med förbön, att Gud måtte välsigna honom i hans korg och visthus; hustrur och familjer; flockar och hjordar; hus och jordagods; med makt och visdom, så att han måtte tillintetgöra alla sina fiender. Dernäst ihågakommes hela raden af apostlar och biskopar, presterskap och äldste etc.; och derpå bedes för den stora hopen af »helgon», att de må bevaras från »hedningarnes besmittande inflytelse»; och slutligen kommer en storm hotelser och förbannelser öfver alla Zions fiender, som efterföljes af ett högljudt »amen» från tusentals läppar.

Så kom ytterligare en sång, hvarefter nattvarden utskiftades i form af vatten och bröd både till män och kvinnor, fullväxta och spädbarn. Derpå talade en underpresident W. Woodruff och äldste Orson F. Whitney till folkmassan på ett osammanhängande sätt. Den förre talade bland annat om, huru han, ju längre han lefde, mer och mer värderade »uppenbarelsens ande», som bistod honom i alla hans göromål, offentliga som enskilda. Den lära, som innehöll något annat, var af djefvulen. — Den senare talaren ordade, eller snarare skrek om de gudomliga gåfvor, som Josef Smith ägde, samt om presterskapets gudomliga myndighet och »helgonens» pligt att lyda sina af Gud tillsatte ledare. Så kom plötsligt ett profetiskt utbrott, som upprörde hela menigheten, och alt folket svarade amen så kraftigt, att de för några ögonblick t. o. m. öfverröstade barnens skrik, hvilka hela tiden togo verksam del i gudstjensten; ej minst, då man tvingade in nattvards-brödet och vattnet genom deras mun. »Människosläktet», sade han, »befinner sig i olika stadier af otro. Midt under denna människomeningarnes strid hade Gud sändt den af Johannes i Upp.-bok. omtalade engelen att återföra det gamla evangelium till att predikas för alla folk på jorden. Detta är den församling, ur hvilken det i Dan. 2 kap. omtalade riket skall framkomma. Josef Smith uppväcktes till att vara detta medel i Guds hand att predika detta evangelium och upprätta detta rike; och församlingens äldste hålla nu på att predika evangelium till världens ändar, att Zion må bokstafligen uppbyggas på jorden och profetens ord uppfyllas etc.»

Denna ofantliga menighet, bestående af fattiga och bedragna människor från världens alla delar, var en af de sorgligaste syner, som någonsin mött mitt öga. Detta haf i smått af människoansigten företedde nästan ett stereotyp uttryck af hopplös fanatism, blandad med sorg och förtviflan. Några af dessa smala hufvuden, halföppna munnar och uttryckslösa ögon kunde mycket väl tillhöra idioter. Öfveralt såg jag, och det ganska tätt sådda, runda ansigten med röd och ljus hy från »Midnattssolens land». Många af dem voro tydligen »gröna» och förstodo troligen ej ett ord af hvad som sades. Stackars vilseförda varelser! De voro nu i sitt inbillade »Zion», slafvar under en despotism

och ett prestvälde tusende gånger värre än de, som höllo dem nere i fattigdom och okunnighet »i det gamla landet».

Följande dag hölls sorgegudstjenst på guvernörens befallning med anledning af president Garfields död. Tabernaklet var nästan fullt af en mera blandad åhörarskara än föregående dag. En mycket lång och väl sammansatt bön upplästes af äldste C. W. Penrose, och tal höllas af apostelen F. M. Lyman, A. Miner och president G. Q. Cannon. Både bönerna och talen voro tydligen omsorgsfullt beredda för tillfället, och mycket varsamma och väl valda uttryck användes. På ett indirekt och fint sätt framhölls dock, att denna svåra olycka drabbat den stora nationen för dess olydnad mot Josef Smiths evangelium. Herr Cannon, mormonernas f. d. representant i kongressen, sade, att han stått i förtrolig vänskap med president Garfield. »Hvadhelst», sade han, »må sägas om general Garfield af dem, som säga sig känna hans senare tankar och som döma af de uttryck, han fälde rörande Utah, då han insattes i presidentvärdigheten, har jag nu blott ett vitnesbörd att aflägga, detsamma som jag alltid aflagt, nämligen att general Garfield, så långt jag känner honom, var en vän till Utahs folk. — Han torde måhända hafva varit villig att tala emot oss — han gjorde det vid sitt tillträde till presidentämbetet — men jag har alltid trott, att om president Garfield finge rätt lära känna hvarje fråga rörande oss, skulle hans högsinhet förbjuda honom att med uppsåt begå en orättvisa t. o. m. mot ett så ringa, misskändt och föraktadt folk, som vi äro».

En Bierstadt borde återgifva dessa ljusbilder. Han borde sitta vid fönstret i mitt rum i hotellets öfversta våning, under det solen går ned bakom Oquirr-bergen: vändande blicken mot Wasatch-bergen i öster, vid hvars fot Saltsjöstaden med sina fruktträdgårdar och planteringar är belägen, såge han dessa vexlande färger och med sitt artistiska öga följde de långa skuggorna, under det de tyst smyga sig uppför sluttningen till foten af berget; skådade de mörka färgskiftningarna klättra högre och högre bland de pittoriska klipporna tills de nå den snöbetäckta toppen och plötsligt

förvandlas till solljus, hvilket dröjer ett ögonblick och sedan försvinner.

Ej under, att »helgonen» tillämpa bibelns glödande poesi rörande Zions stad på Saltsjöstaden; ej under, att de uttröttade pilgrimerna efter en farlig och mödosam färd öfver prärier och öknar, hvilken stundom räckte i flera månader, utbrusto i fröjd och hänförelse vid åsynen af denna stad af trädgårdar, belägen i en af de skönaste och mest majestätiska trakter på vår jord. Men denna poetiska tidsålder är förbi. En hastig färd på 60 timmar från Missouri till Utah i en »palatsvagn» förtager den känsla af hänförelse, som är en frukt af lång väntan, osägliga mödor och faror. Det är en sak att från ett rullande palats i smått betrakta prärierna, öknarne och bergen; en annan är att hafva färdats öfver samma öken blottställd för den brännande sommarsolens lodräta strålar, den obarmhertiga stormen, som hotar att slita alt i trasor; störtregnen, som tränga ned genom det tunna klädestäckelset öfver prärievagnen med modren och spädbarnet derunder, under det familjefadren vandrar på sidan om vagnen och håller sitt paraply öfver den och söker att afleda en del af störtregnet från de älskades hufvuden. Lägg härtil den romantiska erfarenheten att vakta boskapen under natten, söka vatten flera mil från lägret och samla kaktus och gräs till bränsle; och till på köpet möjligheten af att dragarne af skrämsel taga till flykten för att sedan ej återfås, eller ett indiananfall; och det är ej svårt att fatta pilgrimernas hänförelse, då de uppnådde målet för färden.

Mormonerna förtjena alt erkännande för att hafva förvandlat en nästan ofruktbar öken till en rik trädgård genom att upprätta ypperliga kanalsystem för att vattna jorden. Det bästa exemplet härpå är Saltsjöstaden med omnejd. Från den smältande snön på bergen störtar en liten yster flod ned genom City Creek Canyon i norr i skummande forsar öfver grofva klippblock, här och der bildande ett vattenfall; men förr än vattnet når stadsgränsen, kommer det under människans kontroll och ledes genom ett ypperligt kanalsystem till alla delar af staden och dess omnejd och förser familjer, träd och plantor med behöflig vätska.

Arkitekturen i den aflägsna vesterns städer visar alltid trenne utvecklingsstadier: log-huset, *adobe*-huset och

tegel- eller stenhuset (i skogstrakter och i Kalifornien trähus). De flesta husen i »Zions stad» äro nu i ett öfvergångsstadium mellan de två ytterligheterna. Profeten, apost-

Sofvagn på amerikanska järnvägar.

larne och de ledande männen i allmänhet inom kyrkan bo i storartade, stundom palatslika byggnader. Några »hedningar», som idka grufvörelse eller handel inom territoriet, ha ock ståtliga residens.

Mormonarkitekturen har sina egendomligheter. Hvem har ej hört talas om denna fula, sköldpaddformiga byggnad, som ock kunde liknas vid ett upp och nedvändt grötfat, hvilken kallas Tabernaklet? Från öster till vester mäter det 250 fot; från norr till söder 150; från golf till tak 80. Det är ovalt till formen och har ej en enda pelare, som hindrar synen. Det har läktare altomkring. Emedan man ej brydde sig det minsta om »hedningarnas» erfarenheter i akustik, utan lät »Herren» genom Brigham Young (eller snarare tvärtom) ha alt att göra med konstruktionen, fullbordades den massiva byggnaden, fri från all smitta af akustisk vetenskap. Den beryktade mormonorgeln i Tabernaklet är den andra i ordningen i Förenta staterna.

Mormonerna hafva i Saltsjöstaden inga andra kyrkbyggnader än Tabernaklet och en mindre byggnad för smärre möten inom det s. k. »Tempelkvarteret», der det storartade »Mormontemplet» håller på att uppföras, och der Kristus sjelf, enligt mormonläran, skall taga sin boning, då han skall nedstiga på jorden. Oaktadt öfver två millioner dollar redan insamlats för templets uppbyggande, har troligen ej mer än en half million användts för detta ändamål. Hvar det öfriga tagit vägen, torde ej vara så svårt att ana. Man komme blott ihåg, att mormonmyndigheterna ej äro skyldige att afgifva någon räkenskap för sitt fögderi! Byggnaden blir troligen aldrig färdig — hvilket är en fördel för dem, som hafva en ständig inkomstkälla af byggnadsföretaget.

TRETTIOSJUNDE KAPITLET.

Mormonmysterier.

I nordvestra hörnet af »Tempelkvarteret» står det ryktbara »Endowment House» (Beklädnings-huset), der de hemliga ceremonier öfvas och de ruskiga eder afläggas, hvilka sammanhålla mormonismen. En mormonkvinna, som lyckats lösgöra både sin kropp och sin själ från det nesliga slafveriet i Utah, berättar följande om hvad som försiggår i det

lilla ruskiga huset, hvars fönster äro alltid förhängda, och dit ingen »hedning» får inträda:

»En dag», berättar hon, »gick jag in i 'Beklädningshuset' kl. 8 f. m., medhafvande beklädningspersedlarna. Fordom brukades äfven att medtaga olja, men nu betalas i stället en större afgift. Jag gick in i ett litet rum, en slags förstuga och väntsal på en gång, hvilken var full af män och kvinnor med sina klädesbylten. I rummets inre är en liten pulpet, hvarvid sitter en sekreterare, som upptager allas namn etc. Jag gick fram och framlemnade min rekommendation från biskopen, i hvilkens område jag bodde*), och uppgaf mitt och mina föräldrars namn och födelseort samt när och hvar jag döpts till mormon. Då detta var gjort, befalde sekreteraren mig lemna min kappa samt hatt och skor i detta rum; hvarpå jag gick med mitt klädesbylte in i ett annat rum, hvarest jag satte mig ned, tills min tvagningstur kom.

»En af kvinnorna, en tjenstgörande öfversteprestinna, befalde mig derpå att komma bakom ett förhänge, hvarest jag hörde ett ständigt plaskande samt dämpade röster. Jag gick, och då jag afklädt mig, befaldes jag nedstiga i ett slags långt badkar till hälften fullt af vatten, då en annan kvinna trädde fram för att två mig. Jag gjorde skarpa invändningar häremot, men hon tillsade mig att visa större ödmjukhet i anden. — Då hon hunnit till fötterna lät hon mig gå, och jag öfverlemnades åt den andra kvinnan, som hade tilltalat mig först och hvilkens namn var Bathsheba Smith (en af 'aposteln' Smiths enkor). Hon var klädd i ett stort 'skinande' förkläde och hade tröjärmarne uppvikna öfver armbågarne och såg ut som en tvättgumma, arbetande i sitt anletes svett.

»Bredvid henne stod en annan kvinna med en stor träsked och litet grön oliv-olja i ett kohorn. Denna kvinna göt oljan ur skeden i Bathshebas hand, hvilken omedelbart lade den på mitt hufvud, mina ögon och öron samt min mun och alla lemmar, och under det hon sålunda smorde alla delar af min kropp, mumlade hon ett slags bön öfver

---

*) Biskoparne ha uppsigt öfver hvar sitt distrikt både i stad och på land och äro af presidenten beklädde med »absolut makt» både i världsliga och andliga ting.

hvarje kroppslem: öfver mitt hufvud, att jag måtte hafva förstånd om Gnds sanningar; mina ögon, att de måtte se 'rikets' härligheter; min mun, att jag alltid måtte tala sanning; mina armar, att de måtte vara kraftige i 'evangeliets' försvar; och mitt sköte — jag blygs säga det, men jag måste uttala hela sanningen — att jag måtte uppamma de barn, jag skulle få med min man (jag var ännu ej gift, men skulle snart blifva det); och en annan del af kroppen, att jag måtte frambringa en talrik och god afkomma, som skulle blifva kraftiga pelare till att uppbygga och stödja Guds rike på jorden.

»Derpå öfverlemnade hon mig till den kvinna, som tva-
git mig, hvilken hviskade i mitt öra *mitt nya och himmelska
namn*, hvarvid jag skulle väckas och kallas på uppståndel-
sens morgon. Det vara 'Sara'. Jag kände mig missnöjd;
jag trodde jag skulle få ett mera utmärkande namn. Hon
sade mig, att detta nya namn fick aldrig uttalas, utan blott
tänkas uppå för att hålla onda andar på afstånd. Derpå
befalde hon mig att påkläda mig min nya drägt.

»Dessa drägter voro helgjutna. På högra bröstet är en
fyrkant insydd, på det venstra en kompass, på midten ett
litet hål, midtför knäna ett stort hål, som kallas 'Stenen'.

»Man sade oss, att så länge vi buro denna drägt, kunde
intet ondt drabba oss, och att, när vi ombytte den, vi ej
finge göra det på en gång, utan blott en lem i sender. Derpå
påtog jag min drägt och väntade tillika med de öfriga, som
blifvit tvagna och smorda, tills de tre sista blefvo färdiga.
Då detta var gjordt drogos de små kaliko-gardinerna åt
sidan, och männen och kvinnorna stodo der synliga för hvar-
andra. Männen tycktes ej alls finna sig väl i sin nya drägt,
och deras utseende var ej alls pittoreskt. De hade endast
sina drägter och skjortor på sig, och de sågo verkligen ut,
som om de skämdes för sig sjelfva, hvartill de nog hade
orsak.

»Josef F. Smith kom nu till oss och frågade oss, om
vi ville alla gå 'genom Herrens hus', hvartill alla förkla-
rade sig villige genom att uppräcka sina händer. Derpå
sade han oss, att, om någon af oss någonsin uppenbarade,
hvad vi nu skulle få se och höra, skulle vårt minne genast
förstöras och vi skulle *bli evigt fördömda*, ty de voro för
heliga ting för att omtalas. Vi tillsades derpå att vara tysta

och blott lyssna. Efter några ögonblick hörde vi röster tala så högt, att de kunde höras i närmaste rum. Det sades vara ett samtal mellan Elohim (den högste guden) och Jehovah. Samtalet var som följer:

»Elohim till Jehova: 'Välän, Jehovah, jag tror att vi taga och skapa en jord; låt Michael stiga ned och samla alla element och grundlägga en.'

»Svar: 'Godt, o Herre Gud, det skall ske.'

»Derpå hörde vi honom tilltala en annan sägande: 'Michael, stig du ned och samla alla element och forma en jord, och sedan låt oss veta hvad du gjort.'

»Svar: 'Godt, o Herre Gud.' (Detta samtal egde rum i det s. k. 'Bönkretsrummet'.)

»Mannen, som de kallade Michael, lemnade då 'Bönkretsrummet' och kom genom rummet, som kallas 'Verlden' till ett annat, 'Eden i Lustgården.' Han stannade der ett par minuter, och allt var tyst. Derpå hörde vi honom gå tillbaka samma väg till det rum, der 'Elohim' och 'Jehovah' väntade. Då han kommit dit, sade han: 'Jag har samlat alla element och grundat en jord, hvad vill du jag skall göra härnäst?' Begagnande samma formel hvarje gång de sände honom ned, befalde de honom skilja land från vatten, ljus från mörker etc., tills de genomgått hela skapelsen; men de tillsade honom alltid komma tillbaka och redogöra för hvad han gjort.

»Då hela skapelsen antogs vara fullbordad, kom Michael tillbaka och sade, att hon var skön att skåda. Elohim sade då till Jehovah, att han trodde, att de borde göra en tur dit ned och se den, hvilket de gjorde; och de instämde med Michael, att hon var skön, och det var skada, att hon ej skulle vara af någon särskild nytta, men trodde, att det vore en god idé att skapa människan att bebo och odla den.

»Derpå kommo de ut i 'Lustgården Eden', stängde dörren efter sig och närmade sig den plats, der vi voro. Vi befaldes då tillsluta våra ögon, och Jehovah sade till Michael: 'Gif mig en handfull stoft, och jag vill skapa människan'. Vi tillsades då öppna våra ögon, och vi sågo en man, som tagits ur hopen, stående bredvid Jehovah, och till hvilken Jehovah sade: 'Jag vill kalla dig Adam, ty du skall blifva hela människoslägtets fader'. Jehovah sade då, att det ej var godt för mannen att vara allena, hvarföre han

ville skapa en kvinna, en hjälparinna åt honom. Vi tillsades åter att tillsluta våra ögon, och Adam tillsades gå och lägga sig att sofva, hvilket han pligtskyldigast gjorde. Jehovah antogs då taga ett reffben ur Adams sida och forma Eva. Vi tillsades då att öppna våra ögon och se på Herrens händers verk. Då vi så gjorde, sågo vi en kvinna, tagen ur hopen, stående vid Adams sida. Jehovah sade, att han ville kalla kvinnan Eva, emedan hon skulle blifva hela människoslägtets moder.

»Dörren till 'Lustgården Eden' öppnades då, och vi marscherade alla in med våra klädesbylten och satte oss på bänkar omkring ett bord. På rummets väggar äro målade träd, blommor och allehanda slags djur, om man kan kalla dylikt sudd målning; i taket äro målade sol, måne och stjernor på en blå himmel. I hvarje hörn var ett frimurare-embem. På väggen närmast dörren var måladt ett äppleträd och i rummets motsatta ända ett träaltare.

»Sedan vi satt oss, tillsade Jehovah Eva att taga för sig frukt af alla träd i Lustgården, utom af äppleträdet, ty den dag hon deraf åt, skulle hon visserligen dö. Derpå gick han sin väg. Omedelbart derefter inkom en mycket liflig och fin herre, klädd i en enkel svart morgondrägt med ett litet förkläde på sig och med ett djefvulskt uttryck gnugade sina händer. Denne herre var 'djefvulen'. (Jag har sett samme herre flere gånger bakom altaret i Tabernaklet utdela sakramentet!) Han gick fram till Eva och pratade mycket vackert om, att detta var en skön plats, att frukten var så god, och att han ville hon skulle smaka ett af de der äpplena. Hon vägrade först, men gaf slutligen efter. På 'djefvulens' uppmaning bjöd hon äfven sin man smaka. Han vägrade. Men Eva fortfor, sägande: 'Ack, min älskling, de äro så söta och goda, att du aldrig kan tro det, och den der förträfflige herren (pekande på 'djefvulen') har rekommenderat dem, och han säger du behöfver alls icke vara rädd för Jehovah'. Adam samtyckte och åt. Men genast utropade han: 'O, jag dåre, hvad har jag gjort? — Att jag skulle lyssna till dig!' — Han sade då, att han kunde se, att de ej hade några kläder på sig, och att de måste sy tillsammans några fikonlöf. Nu skyndade alla kandidaterna framtaga sina förkläden ur sina bylten. Då hördes en röst ropa på Adam, som sökte gömma sig, när Jehovah

kom in och gaf honom en grundlig skrapa; men sade honom slutligen, att han kunde gifva honom vissa föreskrifter, hvarigenom han kunde återvinna Guds närvaro, sedan han drifvits ut i verlden. Dessa föreskrifter gälde vissa 'grepp' och andra mystiska saker, och den drägt, han bar, skulle skydda honom för allt ondt. (Mormonerna säga, att dessa kläder äro de samme som Adam bar, och att de uppenbarats för Josef Smith). Sedan vi satt på oss de öfrige klädesplaggen, inlärdes vi 'det aronska mindre presterskapets grepp', hvarpå vi måste svärja: 'Att lyda mormonkyrkans lagar och alt hvad de innehålla *framför Förenata Staternas lagar.*' Straffet för att uppenbara detta 'grepp' och denna ed var, att strupen skulle afskäras från öra till öra och tungan utslitas ur munnen; och alt detta betecknades med att draga handen öfver halsen med tummen riktad mot strupen, men armen lyftad i horizontal riktning.

»Vi drefvos derpå uti ett rum, som kallas 'Verlden', hvar est tre män stodo omkring ett litet altare, representerande Petrus, Jakob och Johannes, med Petrus i midten. Han hade himmelrikets nycklar. Män, representerande de olika religionsbekännelserna, kommo då in och framställde sina åsigter och sade, att de ville söka att frälsa 'de fallna barnen'. De blefvo alla förlöjligade. Till sist kom Petrus och sade oss 'hela sanningen': Att Kristus dött för arfsynden, men att vi i öfrigt skulle skaffa vår egen frälsning; och att han i sista dagarne skulle uppväcka en profet (Josef Smith) för att frälsa alla, som tro på hans gudomliga sändning. Nu kom 'djefvulen' in och försökte 'att bedraga folket', och Petrus sade till honom: 'Hallo, herr djefvul, hur mår du i dag? Det är mycket vackert väder; är det ej'? — Efter en stunds dispyt körde Petrus djefvulen på dörren. — Petrus gaf dem då 'det aronska och mindre presterskapets grepp'. Straffet för att yppa detta är att söndersågas tvärs öfver midjan. Derpå togo de, både män och kvinnor, 'tuktighetseden'; hvarvid förklarades, att månggifvet ej alls är otuktigt, utan förtjenstfullt för Gud, samt att ingen kvinna kan frälsas utan *genom* mannen.

»Sedan inkom en man och förkunnade 'det eviga evangelium' (I Smiths 'uppenbarelsen' etc.)

»Derpå följde 'det melkisedekska och högre presterskapets grepp', hvarefter vi måste svärja att hämnas Josef

Smiths död och hans broder Hyrums. — Straffet för att yppa detta 'grepp' och denna ed var, att alla inelfvor skulle slitas ur kroppen.

»Derpå fördes vi till ett annat rum, der vi aflade trohetsed mot mormonpresternskapet. Det viktigaste 'greppet' inlärdes här. Derpå 'meddelade oss presternskapet den Hel. Ande'.»

Till sist invigdes de i månggiftets mysterier, hvilka äro af så ruskig beskaffenhet, att de ej kunna återgifvas. Som bekant ha mormonerna tre slags äktenskap: ett, som gäller blott för detta lifvet; ett annat, som gäller både för tid och evighet; och ett tredje, som gäller endast evigheten. Ingen ogift kvinna kan blifva salig. Skulle någon mormonkvinna dö ogift, måste någon mormon förbarma sig öfver henne och äkta henne efter hennes död, på det hon må vinna inträde i mormonhimlen.

Löftet om de underbara gåfvor, som meddelas i denna lilla byggnad, har dragit tusentals lärjungar från gamla världen till Zion. Huru bittert felslagna ha ej deras förhoppningar blifvit! En man, som just genomgått dessa mysterier, tillfrågades af en annan, som genomgått dem förut, hvad han erhållit. Hans svar var: »Jag gick in, hoppandes alt; jag kom ut med — ingenting».

Saltsjöstaden är indelad i 20 distrikt med en biskop och två rådgifvare i spetsen för hvarje distrikt. Biskopen kan vara köpman, bonde eller handtverkare. Bildning fästes ej afseende vid. Också åligger biskopen att vårda sig om »helgonens» timliga angelägenheter lika mycket som deras andliga, om ej mer. Isynnerhet har han att tillse, att de ordentligt inbetala tionde till »kyrkan». Biskopen åligger ock att hvarje söndagsafton hålla ett möte med sina får.

Saltsjöstadens styrelse liknar till formen andra amerikanska städers och består af en borgmästare, fem rådmän, nio rådsherrar, en sekreterare, en kassör och en »marskalk», hvilka till formen väljas af folket, men presternskapet dikterar i sjelfva verket alla val. Någon tid före valen håller »profeten» råd med »apostlarne» och andre ledande män, och kandidater uppställas och deras namn offentliggöras för menigheten. Men ve den mormon, som ej röstar på de uppställda kandidaterne! Att här likasom i alt annat handla i

strid mot profetens och apostlarnes föreskrifter eller motsäga deras åsikter är synd mot den Helige Ande, ty de äro af Gud ingifne män och stå i Guds stad och ställe.

TRETTIOÅTTONDE KAPITLET.

Hos profeten och apostlarne. Tionde. Handel. Emigration. Bakom kulisserna.

En dag introducerades jag af en svensk mormonäldste för de tolf apostlarne och »profeten, siaren och uppenbararen», John Taylor, på utsatt tid i profetens ämbetsrum, detsamma som användes af Brigham Young. Profetens och apostlarnes ämbetslokaler, mormonernas tryckeri, tidnings-expeditionen, Emigranthuset, Tiondehuset, Brigham Youngs harem, »Bikupan», etc., omslutas af en hög och grof stenmur, genom hvilken grofva träportar leda in till de olika »departementen». Mottagningsrummet var lågt och tarfligt, men rätt smakfullt möbleradt. Samtalet med profeten och apostlarne räckte omkring 20 minuter och var mycket hjertligt. Sedan vi talat om väder och vind och profetens frågor, huru jag tyckte om Utah och Saltsjöstaden, besvarats, talade profeten i berömmande ordalag om de talrika i Utah bosatte skandinaver — deras antal uppgår till mellan 30 å 40,000 — och skyndade att tillägga såsom förklaring på deras förträfflighet följande: »Detta är ej heller underligt; ty Herren håller nu på att göra ett urval bland de hedniska folken och föra de sina till sitt Zion. Det ligger för öfrigt i sakens natur, att endast de bästa karaktererna känna det europeiska förtryckets ok djupast och hafva mod att afskaka sig detsamma för att lyda evangelium». Jag frågade honom, om månggifvet öfvas mycket bland skandinaverna, hvarpå han efter några ögonblicks tystnad gaf följande svar: »Alla sträfva icke lika efter himmelsk härlighet». — På det hela taget fick jag ett fördelaktigare intryck än jag väntade af den 70-årige profeten, på hvars hjessa åldrens höst strött ymnig snö. Han har genomgått de flesta förföljelser, för hvilka mormonerna varit utsatta ända från början af deras uppträdande. Han var en af de tolf, som

»Herren» kallade till »apostlar» 1841; han var i fängelse med Josef Smith i Carthage, då denne blef skjuten, och erhöll vid detta och andra tillfällen flera kulor — en träffade hans fickur, som underbart räddade hans lif —, och han har alltid varit en framstående man bland helgonen och till och med stundom visat en ovanlig grad af sjelfständighet gent emot Brigham Youngs anspråk. Han har stor viljekraft och är ofta våldsam i sina utfall mot »hedningarne», hvilket man nästan borde ursäktat honom, då man besinnar, att han ännu har tre kulor i sin kropp, som han erhållit af »hedningar», och hvilka stundom plåga den gamle. Man skulle knapt kunna tro, att den allvarlige gubben skulle på gamla dar bestå sig ett halft dussin unga hustrur, hvilket likväl är fallet, oaktadt han sjelf för några år sedan under en missionsresa i Frankrike offentligen försäkrade, att månggifte icke öfvas i Utah — sjelf hade han likväl redan då fem hustrur!

En af de ledande mormonerna, med hvilken jag hade ett längre samtal, sade, att vår tids samhälle tenderar till månggifte; men mormonkyrkan ensam hade reglerat denna tendens på grund af gudomlig myndighet. Utom mormonkyrkan sade man sig skrymtaktigt hylla engifte, men praktiserade månggifte; detta var hela skilnaden. Jag antydde, att det är dock en skilnad mellan att brott begås och erkännas som sådana, och att upphöja brott till dygd.

Jag besökte Tiondehuset och såg, huru helgonen kommo med tunga lass af säd, grönsaker, frukt, kött, ost och smör etc. för att »offra tionde på Herrens altare». Jag besökte mormonsalubodar, tillhörande »Zion's Cooperative Mercantile Institution», och der såg mormoner utbyta sina alster mot köpmannavaror; ja, jag såg äfven mormoner betala teaterbiljetter med vattenmeloner och smör. Öfver ingången till alla mormonbodar, tillhörande nämnda handelsinrättning, hvilken npprättats genom särskild uppenbarelse från »Herren», står alltid mottot: »Helighet Herranom». Hvarje mormon är strängt förbjuden att göra affärer med »hedningar». Likväl hafva ett par »affällige» mormonköpmän, Walker & Brothers, hållit sig uppe och äfven vunnit rikedomar; dock mest genom grufrörelse.

Inom samma kvarter, der profeten har sitt ämbetsrum, ligger, som nämnts, Emigranthuset, en äldre byggnad med

ett ruskigt, fängselikt utseende, instängdt inom den mur, som omsluter hela kvarteret. Ett antal emigranter hade nyligen ankommit från Europa, och jag begaf mig åstad för att se deras mottagningsplats. Jag hade såväl i England som i Sverige hört mormonmissionärer på ett glödande sätt skildra pilgrimernas högtidliga mottagande med sång och jubel vid deras ankomst till Zion. Då jag kom till porten, som ledde genom muren till Emigranthuset, mötte mig en äldre man med ett rått utseende, som med hög röst tilltalade mig: »Hvad vill Ni, unge man? Inga främlingar få träda in här. Vet Ni ej?» Nu stod jag der skamflat! Jag svarade i ödmjuk ton, att jag »visste ej». Jag var likväl nog lycklig att få tag i en hygglig svensk mormon, som i tysthet ledsagade mig på en bakväg in i Emigranthuset, hvadan jag undslapp den der Cerberus vid porten. Inne i huset sutto några nykomna emigranter, deribland ett par svenska flickor, af hvilka den ena satt och gret i en vrå. Jag gick till dem och inledde samtal med dem, men hann ej säga många ord, innan min ledsagare kom till mig och förklarade, att vi ej fingo stanna der längre.

Det är allmänt känt, att mormonemigranterna behandlas som slafvar från den stund, de lemna det gamla hemmet och gifva sig i mormonmissionärernas våld. På oceanångarne hållas de afstängda i en särskild afdelning, och efter framkomsten till New-York instufvas de i särskilda järnvägsvagnar, der de inlåsas och sålunda forslas till Utah. Jag har sjelf sett dessa mormonemigrantvagnar. Man kan gå genom hela emigranttåget, tills man kommer till mormonvagnen; den är låst! Mormonerna säga, att de göra detta för att skydda sina emigranter för bedragare. Efter framkomsten till Saltsjöstaden, ledsagas de till det nämnda Emigranthuset, hvarifrån de distribueras af myndigheterna till olika delar af territoriet. Äga de några medel vid ankomsten, skola de betala tionde deraf till »kyrkan» och sedan ytterligare tionde af alt, hvad de producera. Men dessa utpressningar af helgonen äro blott förberedelser för ännu större »välsignelser». »Herren» har nämligen genom en uppenbarelse till Brigham Young ej långt före dennes död bjudit helgonen att »helga» alt hvad de äga åt »Enochs Orden»: — hus och jord, stolar och bord, hästar och gri-

sar, yxar och sågar, hammare och spikar, sylar och nålar, med vilkor att de få bruka sin egendom, så länge de vistas i Utah och förblifva mormoner. Efter deras död eller affall tillfaller all deras egendom nämnda orden, hvars stormästare är profeten sjelf. Detta bud har likväl ej kunnat allmänt tillämpas.

Dessa förslafvade människor förökas hastigt genom en betydligt stor immigration — blott från de skandinaviska landen komma årligen omkring 1,000 —; men ännu mer genom naturlig förökelse. Det predikas för den manliga menigheten i mormontabernaklet, att det är deras heliga pligt att så fort som möjligt taga så många hustrur som möjligt, »på det att riket må tillväxa» och Herrens tillkomme till Utah påskyndas. Utahs lagar tillåta gossar af 15 och flickor af 12 års ålder gifta sig! Blodskam bedrifves, på det ohyggligaste sätt och betraktas ej såsom något oerhördt alls. Lagen tillåter uttryckligen sonen gifta sig med sin halfsyster och fadren med sin hustrus dotter. Jag såg med egna ögon en mormor med dotter och dotter-döttrar, som alla voro hustrur till samme man! Af denna djuriska sammanlefnad var en talrik afkomma.

(De som tycka om genealogi kunna här finna åtskilliga intressanta släktskapsförhållanden att utreda. Här har man t. ex. en dotter till modren och en dotter till dottren, hvilka äro systrar!)

En »hednisk» läkare i Saltsjöstaden tog mig med sig till en eländig »shanty» i en af stadens utkanter. Vi trädde in och funno en kvinlig varelse klädd i trasor sittande derinne, stinkande af smuts och bränvin. Vi tilltalade henne, men hennes förstånd irrade. — Denna olyckliga kvinna är moder till den mest framstående af apostlarne, med hvilken hon — jag blygs att utsäga det, men jag måste blotta eländet — haft ett barn! Hennes son bor i ett palats och har fem hustrur, men sin egen moder har han bortstött i onämnbart elände, sedan han skändat henne! I ett annat dylikt kyffe sågo vi en annan kvinna i nästan lika stort elände, och hon var en af Brigham Youngs enkor! I södra Utah träffade jag en ung man vid 18 års ålder, som nyligen »beseglat» två hustrur på en gång, båda yngre än han. Han hade nu börjat resan genom lifvet med sina tvenne följeslagarinnor i ett tält!

Han prisades mycket för sitt »nit för riket», och han såg verkligen lycklig ut i sin nya ställning. Hans barnsliga hustrur sågo mycket »gröna» och blyga ut. Jag kunde ej annat än önska den unga »trippel-alliansen» lycka till! Jag såg trenne kvinnor, utom de förutnämnda, två af dem från Sverige, hvilka blifvit svagsinta, emedan deras män tagit flera hustrur. Ett stort antal dylika offer lära sitta inspärrade på dårhus. Ett större antal ha gjort slut på sitt nesliga lif medels sjelfmord; och ett stort antal olyckliga kvinnor, som sökt fly undan eländet, ha fallit i »mord-englarnes» händer, och deras ben vittra öfveralt i Utahs solbrända dalar.

Man skulle tro, att männen skulle hafva stort bekymmer med att försörja ett halft dussin hustrur; men ofta få dessa försörja sina män och sina barn. Sålunda visade man mig t. ex. en korpulent och godmodig engelsman i Saltsjöstaden, hvilken hade sex hustrur, som alla bodde i egna bostäder och försörjde både sig, barnen och honom. Han gjorde intet annat, sade »hedningarna», än att tura om med att äta, dricka och sofva hos sina hustrur! Det tog honom vanligtvis två veckor att göra sin rund hos dem alla.

En gata i öfre delen af Saltsjöstaden upptages till största delen af vackra villor, hvilka uppfördes af Brigham Young och bebos af hans talrika söner och döttrar med deras familjer. Att döma af de talrika ingångarne till många af dessa hus samt det stora antal barn, som svärmade öfver alt, hafva barnen på ett värdigt sätt trädt i fadrens fotspår.

TRETTIONIONDE KAPITLET.

Folkets okunnighet. Envälde. »Daniter».

Den resande främlingen, som blifvit van vid att äfven i de aflägsnaste delarne af Förenta Staterna se de ståtliga skolhusen och kyrkorna, dessa folkfrihetens, upplysningens

och sedlighetens värn och fästen, öfveralt resa sig bland lyckliga hem, blir obehagligt öfverraskad, då han kommer till Utah. Inga skolor och inga kyrkor, utom några katolska och protestantiska missionsskolor och kapell, finnas här; och den talrika mormonungdomen erhåller ej annan skolunderbyggnad än inöfning i mormonismens nonsens och orimligheter. Jag träffade många skandinaviska mormonynglingar och flickor af ända till 20 års ålder, som kunde hvarken läsa eller skriva — men de voro väl hemmastadda i »Joe Smiths» uppenbarelsen och i läran om »det himmelska äktenskapet»!

Utah är ännu i denna dag i sjelfva verket ett litet rike med teokratisk styrelseform under John Taylor såsom Guds viceregent. Denne sjelfherskare har makten öfver sina undersåtars lif och död i sina händer och styrer ensam i samråd med några rådgifvare, som han sjelf väljer efter behag. Hans ord äro »lagen och profeterna» och gälla framför all annan lag. Denne man kontrollerar hela Utahs telegrafsystem. Från John Taylors enskilda rum, som är Utahs central-telegrafkontor, löpa telegraftrådar till hvarje biskopshus i Zions 240 »stakes» eller mormonska biskopsstift. Han behöfver endast vidröra apparaten, och hans budskap ilar blixtnabbt till alla de 240 biskoparne, hvilka i sin tur kunna ögonblickligen sammankalla sina »quorum» af 20, och om en timme kan detta budskap vara i hvarje hem i Utah. Hela det politiska systemet har ock bragts under detta enmannavälde. Om en af Unionsregeringens ämbetsmän åstundar ett vitne eller vill arrestera en person, måste han använda John Taylors telegraf. Om denne finner för godt, låter han telegrammet afsändas; i annat fall afsändes det icke, eller ock förändras det eller på annat sätt förfelar sitt mål.

Det har redan påpekats, hurusom all handel i Utah har bragts under detta enmannavälde. Lägges här till, att denne man gör anspråk på att vara en ofelbar »profet, siare och uppenbarare», som dagligen tillika med sina apostlar mottager uppenbarelse omedelbart från Gud, och att den okunniga och fanatiska massan blindt tror allt detta, eller, om de sätta hans myndighet i fråga, blottställa sig för de grymmaste straff; inses lätt hvilket förnedrande slafveri här råder.

Det är ingen hemlighet, att mormonmyndigheterna använda de s. k. »Daniterne» eller »Förstörelsens englar» att verkställa kyrkans straffdomar. »Danit-bandet» bildades redan 1838 af en d:r Avard under Sidney Rigdons ledning, då innevånarne i Carrol County, Missouri, började hota att utdrifva mormonerna. »Veten I icke, käre bröder», säger doktorn till de samlade ledarne, »att det snart skall blifva eder förmon, som blifvit kallade att vara våra ledande män och styra detta Jesu Kristi sista dagarnes rike, att gå ut i kompanier och röfva och plundra hedningarna i gränsbygderna? Ty det står skrifvet: 'Hedningarnes rikedomar skola helgas åt mitt folk Israels hus'; och sålunda skolen I utöda hedningarne genom att röfva och plundra dem samt på detta sätt uppbygga Guds rike och rulla ned den lilla stenen i Daniels syn, tills den skall fylla hela jorden. Om någon af oss skulle igenkännas, hvem kan skada oss? Vi bistå och försvara hvarandra i alt. Om våra fiender svärja emot oss, kunna vi också svärja. — Hvarföre tagen I anstöt häraf? Så sant 'Herren ljuger', skulle jag svärja en lögn för att fria hvilken som helst af eder; och om detta ej hjälpte, skulle jag, såsom Mose gjorde med egyptiern, stoppa dem eller honom under sanden och på detta sätt helga mycket 'Herranom' och uppbygga hans rike . . . Och om någon bland oss öfverträder, skola vi behandla honom bland oss sjelfva. Och om någon af detta Danit-Sällskap uppenbarar något af alt detta, skall jag hjälpa honom dit, *der hundar ej kunna bita honom.*» Dessa Daniter skola ej blott plundra »hedningar», utan äfven »frälsa» affälliga mormoner genom att utgjuta deras blod till försoning för synder, som ej kunna försonas med Kristi' blod. Brigham Young säger i en predikan, återgifven i »Journal of Discourses», sedan han talat om vår pligt att älska nästan som oss sjelfva: »Vill du likaledes älska dina bröder och systrar, då de hafva begått en synd, som ej kan försonas på annat sätt än genom att utgjuta deras blod? *Vill du då älska en sådan man eller kvinna tillräckligt för att utgjuta deras blod?* **Detta är hvad Kristus menade.** Han bjöd aldrig, att någon skulle älska sina fiender i deras ogudaktighet, aldrig. . . *Jag kunde anföra talrika exempel på sådana, som rättvist dödates till en försoning för sina synder. . . Jag känner många, som lemnat vår kyrka, hvilka*

nu ej kunna upphöjas till himmelsk härlighet och *hvilka det varit bättre att deras blod utgjutits*. . . Folkens ogudaktighet och okunnighet hindra denna grundsats att träda i full kraft, *men den tid skall komma, då Guds lag skall träda i full kraft*. Detta är att älska vår nästa som oss sjelfva. Om han behöfver hjälp, så *hjelp honom!* Om han behöfver frälsning och det är nödigt att utgjuta hans blod på jorden, på det han må bli frälst, så *utgjut det!*» Det anförda torde tillräckligt visa presidentens ståndpunkt i frågan. Här behöfver man ej gissa sig till, »hvad guden menar». Till yttermera visso vill jag anförä följande ur en predikan, hållen af en Brigham's rådgifvare, J. M. Grant, i Tabernaklet:

»Hvad borde då dessa ödmjuka människor göra med dem, som bryta Guds förbund? 'Jo', säger någon, '*bedja Herren, att han dödar dem*'. Jag vill veta, om I viljen, att Herren skall *komma ned och utföra alt edert smutsiga verk?* Då man beder om en sak, borde man vara villig att göra den sjelf. . . Jag säger, att här äro män och kvinnor, *hvilka jag skulle råda till att genast gå till presidenten och bedja honom tillsätta en komité för att ta hand om dem och sedan utse en plats och utgjuta deras blod.*» — Under inspirationens högtryck säger Brigham sjelf ytterligare: »Tiden har kommit, då rätten skall göras till rättesnöre och rättfärdighet till sänklod; då *vi skola fatta den gamla sabeln med den breda klingan och fråga: 'Är du på Guds sida?' och om du ej är helt på Herrens sida, skall du nedhuggas!*»

Denna ohyggliga lära om »den blodiga försoningen» har också flitigt tillämpats och tillämpas ännu. Hvarje år mördas flera personer i Utah på »kyrkans» tillskyndelse. Mormonerna sjelfva vilja numera ej tillstå detta, men man har altför kraftiga bevis derför. En ifrig svensk mormongumma sade mig helt uppriktigt, att »många måste frälsas såsom genom eld», d. v. s. låta sitt blod flyta till sin frälsning. Kort före mitt besök i södra Utah hade en familj der spårlöst försvunnit, och kort derpå begick en man sjelfmord och efterlemnade ett bref, hvori han bekände, att han tvingats att begå en blodig gerning, som gjorde hans lif odrägligt. Barnen till en mormonfarmare brukade springa bort från hemmet och bevista en af de presbyterianska missionsskolorna. Det förtjenar här anmärkas, att i Utah är föga eller ingen familjevård. Fadren bryr sig ej

om de talrika barnen med de många hustrurna, och mödrarna hafva ofta föga tid att egna åt dem; hvarföre de få springa på gatorna och göra hvad de vilja, blott de komma hem till sängdags på kvällarne. — Denne fader fick höra att hans barn bevistade missionsskolan. En morgon uppkallade han dem till sig och gaf dem en högtidlig bestraffning och sade dem, att om de fortforo att gå i denna skola, måste han afskära deras strupar; och missionären, som meddelade mig detta, förklarade, att mannen var så hopplost fanatisk, att han ej skulle ha tvekat ett ögonblick att verkställa sin hemska hotelse.

Jag träffade många skandinaver i olika delar af territoriet. Många af dem voro hopplost okunniga och fanatiska och tycktes uppriktigt tro på mormonismens nonsens. Andra åter tycktes säga: »Jag tror, hjälp min otro»; under det åter andra hade helt och hållet kastat öfver bord all tro på mormonismen; men likväl ej vågade öppet bekänna sina åsigter. Några af de sistnämnda voro mycket medelsamma och satte mig i stånd att lära känna många mysterier såväl utom som inom familjelifvet i Utah. Mycket fick jag veta under tysthetslöfte; och mycket, som berättades mig, var af sådan beskaffenhet, att det ej kan offentligen meddelas. Många af våra landsmän hafva, trots de höga utskylderna till »kyrkan», genom arbetsamhet förbättrat sin ekonomiska ställning; andra åter lefde i stor fattigdom, att döma af deras hem och utseende. Somliga talade med tårar i ögonen om »de gamla hemmen» bortom Atlanten, och en norrländsk gumma sade, att hon stundom ej kunde förstå, hvarföre bergen i Sverige ej äro lika »heliga» som bergen i Utah. »Men detta är nog bara otro», skyndade hon tillägga i en vemodig ton. Några sade oförtäckt, att de blifvit bedragna; men hvad ville de göra med stora familjer och tomma händer och spejare och »Daniter» altomkring? — En pålitlig person berättade mig om en dansk bonde och två svenska flickor, som blifvit frånräfvade sina pengar af mormonagenten. Denne hade tagit deras pengar omhand för att förvara dem, tills de kommo till Utah; men efter framkomsten förklarade han, att pengarne nu tillhörde »kyrkan». En familj från Schweitz hade på samma sätt frånräfvats 30,000 francs. Flera dylika rövverier komma

altjemt i dagen; men de beklagansvärda offren äro maktlösa gentemot den starkt organiserade prestligan.

Det faller af sig sjelft, att friborne amerikaner ej kunna underkasta sig ett så nesligt prestvälde som mormonismens. Det är från de förtryckta och okunniga massorna i Europa, som mormonismen rekryteras. Men despotism, huru neslig den än må vara, är bättre än anarki; och det kan icke nekas, att mormonismen utfört ett storverk genom att förvandla en öken till ett blomstrande territorium med en befolkning af nära 200,000, om man inberäknar åtskilliga mormonnybyggen inom angränsansande territorier. Likaledes är det visst, att den stora massan mormoner, som uppriktigt och i stillhet tro på sin religion och sina ledares gudomliga myndighet, lefva ett fredligt lif. En stor dygd hos mormonismen är, att den predikar arbetssamhet och ordning som en religiös pligt.

Mormonerna äro redan söndrade i tvenne klasser: de bigotta och liberala. De förra hålla strängt på månggifte och ville utdrifva »hedningarne» ur territoriet, om de kunde. Deras inflytande är i aftagande, under det de liberala är i tilltagande. Vidskepelse och djurisk lusta äro de förras allierade. Järnvägar, tidningar och bildning sälla sig altjemt till de senares leder. Dessa äro framgångsrikare missionärer än predikanter och verksammare krafter än lagstadganden.

Likaledes kunna »hedningarne» indelas i tvenne klasser: bråkmakare, som sprida allehanda orimliga rykten om mormonerna och vilja göra sig viktiga för att erhålla ämbeten; och sådana, som sköta sina egna angelägenheter och utföra ett fredligt inflytande på sina grannar.

FYRTIONDE KAPITLET.

Stora Saltsjön och Tooele.

Sedan jag en morgon tagit ett bad i en het »svafvelkälla», som springer fram ur berget i närheten af Saltsjöstaden, företog jag en färd mot sydvest efter »Utah och Nevada-banan», så långt den räckte. Efter 25 mils färd

öfver ödsliga slätter och bergsryggar kommo vi till »Halfway House» (Halfvägshuset) nära Saltsjön, der jag stannade några timmar, tills nästa tåg kom. Luften är här så tunn och klar, att Saltsjöstaden ej syntes vara på längre afstånd än 5 mil. Hus och träd urskildes tydligt på 25 mil. Landets bildning — platta dalar af 25 mils längd, omgifna af höga från norr till söder löpande bergsryggar — bidrager ock att höja effekten af synvillan. Saltsjön med sina ödsliga och pittoreska stränder och små öar, bestående af kala uppstickande klippor med skarpa konturer, sträckande sig mot horisonten i nordvest, erbjuder en ståtlig anblick. Det är ej svårt att inbilla sig, att man här står vid ett haf, ty intet land skönjes, så långt ögat når. För några år sedan byggdes en ångbåt af 300 tons dräktighet för gods- och passageraretrafiken på Saltsjön; men företaget ruinerades genom byggandet af »Utah Central-banan»; och nu användes båten endast för lusturer.

Uppkomsten af denna väldiga massa salt vatten midt i Nord-Amerikas fastland har länge varit föremål för vetenskapsmäns funderingar. Den snabba kvalitativa och kvantitativa förändring, som den stora Saltsjön för närvarande undergår, iakttages med stort intresse. Denna sjö upptäcktes först af ett sällskap jägare, långt förr än mormonerna upptäckte den. Då de smakade dess salta vatten, trodde de den vara en arm af Kaliforniaviken; men då de försökte segla denna väg till Stillahafvet, stötte de snart på svårigheter. Jägarne borde ha lagt märke till, att vattnet var för salt för att stå i samband med Stillahafvet.

Saltproduktion har bedrifvits i stor skala efter Saltsjöns stränder, altsedan mormonerna slog sig ned i territoriet. Vattnet innehåller så mycket salt, att det är omöjligt för en människas eller ett djurs kropp att sjunka deri. Jag badade der, men behöfde ej röra en lem utan flöt som en stock. Om man i förra tider lät tre tunnor af dess vatten afdunsta, lemnade de en tunna salt i behåll; men dess salthalt har under de senaste 20 åren så försvagats, att det nu fordras fyra tunnor vatten för att producera en tunna salt. Det har altså årligen förlorat öfver en procent salt. Häraf följer, att Saltsjön om ej fullt hundra år bör få ett nytt namn, ty vid denna tid skall den vara befriad från alt innehåll af salt.

Tydliga vattenlinier, kallade bänkar, märkas på alla bergkedjor, som omgifva dessa dalar, hvilka tydligen visa, att de fordom omslötö stora insjöar. Den starka alkalibildningen i dalarne och på slätterna mellan Klippbergen och Sierra Nevada har ledt till det antagandet, att dessa insjöar bestodo af salt vatten, som under tidsåldrarne afdunstat, och att Saltsjön ensam fortlefvat, men blott för att aftyna och slutligen helt och hållet uttorka. Mot den sista delen af denna åsigt protesterar Saltsjön sjelf genom att altjemt tillväxa i volym och blifva »sötare» till sitt innehåll. Under de senaste trettio åren har den slagit under sig en remsa af det omgifvande landet till en bredd af ända till 1 mil och ökat sitt djup med 5 fot. Många fordom präktiga »farmar» äro nu ständigt under vatten. Klimatet undergår äfven en stor förändring: det blir för hvart år mildare, oakadt det ännu är utomordentligt torrt; och regnmängden ökas betydligt. Den har fyrdubblats under de senaste tolf åren.

Sjön näres af Bear- och Weber-floderna i norr och Jordan i söder, utom ett antal smärre floder. Dessas volym ökas hvart år; men detta är ej tillräckligt att förklara sjöns tillväxt, emedan dessa floders vattenmängd är ytterst liten. Det troligaste är, att sötvattenskällor hafva uppstått på sjöbotten. En dylik företeelse skapade för några år sedan en liten sjö nära Stockton. Om dessa förändringar fortgå, som de börjat, komma de att dränka hela Brigham's Zion med all dess härlighet. Hans fiender skola säga, att en ny syndaflod utkommenderats för att öfversvämma landet för dess onaturliga synders skull. Men dessa straffdomar äro ännu långt borta. Brigham lärde, att när Utah förstöres, skall hela jorden förgås, utom en liten fläck, Jackson-häradet i Missouri. Der bygde han på gudomlig befallning ett tempel, som skall återuppstå ur askan af det tempel, som förstördes i Nauvoo, Illinois. Alla omgifvande lågland skola samtidigt höja sig, och den utkorade kvarlefvan af människoslägtet skall sälla sig till denna upphöjda plåtå, hvarifrån de, likt Noah i arken, skola betrakta de drunknande hedingarne kämpa i böljorna, under det mormonerna i torra, fotsida hvita kläder och med harpor i sina händer skola, likt Nero, röra på strängarne och jubla af hån öfver verldens undergång. Då skall sjelfva Jackson-häradet upptagas

i skyn och dess förhärliigade helgon få intaga nya boningsplatser bland stjernorna.

Men det är tid att lemna det ruskiga »Halfvägshuset» och mormonteologien för att fortsätta färden vidare. Tåget ilar öfver utskjutande bergarmar från Oquirr-bergen, och snart få vi den lilla täcka staden Tooele i sigte. Den liknar icke de enformiga amerikanska städerna med de stereotypa raka gatorna och kvadraterna, utan består af oregelbundna och pittoreska grupper hus och trädgårdsplanteringar. Jag vågar ej tänka på dess fruktträd och vinträd, lastade med äplen, päron, persikor och drufvor, ty då betages jag af längtan till Zion! Jag undrar ej på, att mången blir mormon för att få »sitta under sitt eget vinträd och fikonträd» och njuta af så läckra persikor och vindrufvor som dessa! Jag bjöds på frukt och mat så mycket jag förmådde förtära, och jag skulle vara otacksam och orättvis, om jag skulle säga annat än godt om de gästvänliga, fridsamma och lyckliga mormonerna i det lilla förtjusande Tooele.

FYRTIOFÖRSTA KAPITLET.

En utflygt till södra Utah. En mormon-teolog.

Mormonerna ha alltid hållit sig strängt till jordbruket, och »hedningarne» i Utah egna sig nästan uteslutande åt grufvrelse. Brigham predikade åkerbruk såsom en religiös pligt och ansåg guldjagten vara af den onde. Denna bästa del af Brighams evangelium har ock burit rika frukter. Mormonerna lefva ett fredligt lif i sina egna om ock tarfliga hem, under det de hedniske grufarbetarne äro i allmänhet fattige och sakna eget hem. De vinlägga sig ock om att hålla sig i denna ställning. Då de förtjenat en liten summa, begifva de sig ut för att söka malmfynd, tills deras fläsk och mjöl ta slut. Sedan upprepa de samma erfarenhet om och om igen. De höra nu och då talas om en och annan, som »träffat på en godbit» och snart blifvit millionär, och hvarför skulle ej samma lycka blifva äfven deras lott? I

stället för att spela med kort eller tärning, spela de med hackan och spaden, men slita mera ondt och vinna lika litet.

En bland tusen träffas af lyckan. Bröderna Walker äro bland dessa lyckliga få. De kommo till Utah såsom mormoner, förtjenade sitt uppehälle med att hugga och sälja ved etc. och samlade litet medel, som de insatte i »land» och handelsvaror, och betalade ordentligt tionde till kyrkan, tills de fingo så stor inkomst, att de ej längre ville betala tionde deraf. En dag påmindes de af Brigham om sin pligt och de sände honom en vaxel på 10,000 doll., hvilken Brigham återsände med den förklaringen, att den var otillräcklig; hvarpå de sönderrefvo den, upphörde att betala tionde och lemnade »kyrkan». De säga, att Gud välsignat dem sedan; och Brigham sade, att djefvulen var deras vän. Sak samma hvem som hjälpt dem, de äro nu mäktiga rika och hafva grufvor i nästan hvarje bergstrakt.

Efter att ha färdats 12 mil söderut från Saltsjöstaden efter »Utah Southern-banan» och 20 mil vesterut efter en bibana befinna vi oss i hjertat af det beryktade gruflägrat vid »Camp Floyd». Vi använde en dag till att klättra i bergen bland guld och silfvergrufvor. På en höjd af 2,400 fot öfver byn nere i dalen och följaktligen 11,000 fot öfver hafvet sågo vi nära toppen af »berget Zion» en grufva, tillhörande bröderna Walker, hvilken uppskattas till 1½ million dollar. Utöfver bergslutningen och nere i dalen synas spårvägar för malmens fortskaffande och smältningsverk för dess förädling etc.

Vi styra vår vandring upp till Dry Canyon genom Jakobs stad, som nästan bokstafligen hänger på de branta klipporna. Under det vi fortskrida, se vi »Mono-grufvan» till venster, hälften af hvilken har sålts för 400,000 dollar. Herr Gibsborne äger andra hälften, hvaraf han har en ren inkomst af 60,000 doll. i månaden — och likväl bor han i en liten stuga i Jakobsstad och går lika tarfligt klädd som en grufarbetare! Hvad skulle väl vi göra, om vi hade en årlig inkomst af 360,000 dollar? Dalkarlen afundades kungen, hvilken han trodde ständigt få äta »bara talg». Kanske skulle vi ej ens nöja oss dermed, om vi hade en dylik inkomst. Jag steg ned hundratals fot i en grufva och såg den rika metallen, som skulle uppgrävas, smältas, myntas och taga del i verldsväldet. — Men jag trifdes ej länge

dernere utan längtade upp för att fortsätta mina fåfängliga iakttagelser af de fåfängliga sträfvandena efter att vinna det förgängliga silfvret och guld.

Det egentliga »Camp Floyd» är en mormonby, som likväl för närvarande lider af starkt hedniskt inflytande från grufvorna rundt omkring den. De politiska valen påingo som bäst i alla delar af Utah; och der hedningarne, såsom här, voro talrika, antog valstriden karakteren af ett religionskrig, som endast kan finna en motsvarighet i sagorna om gudarnes strider med jättarne — så häftig var sammandrabbningen! Å ömse sidor användes lika litet sanning och rättvisa och lika mycket okvädingsord och förfalskningar. Sålunda läto mormonerna ej blott män och kvinnor utan äfven minderåriga barn rösta; under det »hedniska» grufarbetare sprungo från det ena gruflägrät till det andra och röstade flera gånger om.

Mormonbiskopen Carter är alt i alla i mormonbyn Camp Floyd. Han öfvervakar folkets både lekamliga och andliga intressen, gifver råd, afdömer tvister och botar sjuka genom »bön och händers påläggning», hvilka kurer utan tvifvel i allmänhet verka lika fördelaktigt som läkares giftblandningar. — Den gode biskopen lär dock ha fått erfara, att »händerspålågning» ej verkat så fördelaktigt på honom sjelf. Han har alltid haft blott en hustru. Ej länge sedan fick han likväl en uppenbarelse, att han skulle taga sig en till. Fru Carter såg likväl ej engeln, som bragte honom detta budskap; ty engeln hade omsorgsfullt undvikit henne. Biskopen for en vacker dag till Saltsjöstaden »i affärer» och återkom på aftonen med en andra hustru. Det var då, som biskopen fick erfara en kraftig »händerspålågning», och fru Carter n:o 2 fick känna på en kraftig kvastpåläggning. Den kvinliga muskel- och kvastkristendomen segrade öfver den gudomliga uppenbarelsen och »den andliga beseglingen»; och svårigheten uppgjordes på så sätt, att biskopen slutligen äktade fru Carter n:o 2 — med en annan man.

Dernäst styrdes kosan till Lehi, en liten stad med 1,500 innevånare, belägen nära den vackra Utah-sjön, som står i samband med Saltsjön medels Jordan-floden. Öfver denna stad presiderar biskop Evans med sju hustrur, med en af hvilka han haft blott 15 barn; men med alla de öfriga ej mer än 24, summa 39 barn!

Vidare fortsattes färden till den lilla och vackra fabriksstaden Provo med sina 4,000 innevånare. De majestätiska bergen öfverskugga den i öster, och Utah-sjöns vågor leka mot stranden vid dess fot. Här är åter ett paradiset af frukt och meloner. Här är den största tygfabriken i territoriet. Dess ståtliga stenbyggnad tillika med maskiner kostar öfver 200,000 dollar. Den har varit i gång i 8 år och sysselsätter öfver 100 personer. De ylletyger, som här förfärdigas, anses vara af utmärkt beskaffenhet. Denna fabrik är ett nytt aktningvärdt bevis på mormonernas företagsamhet och drift.

Man sade mig, att det ej fanns en rik eller en fattig man i Provo; och af allt, hvad jag kunde märka, var detta sant.

Jag introducerades för en gammal man af 93 års ålder, som var fader till 60 barn, af hvilka det äldsta var 75 år gammalt och det yngsta 67. Gubben var svag och vändtade nu på den stora lönen för att så mycket hafva bidragit till »rikets förökelse på jorden» och de saliga andarnes antal i mormonhimlen. Jag hade likväl ej den tillfredsställelsen att se denne vördnadsvärde patriark leka med sina pysar eller låta dem »rida, rida ranka» på pappas knä.

Jag tillbragte en hel eftermiddag hos en gammal, godmodig och frispråkig mormon, som talade en bred Yorkshire-dialekt. Han hade tre hustrur, hvilka mycket väl kunde ha passerat för hans döttrar. Det var litet egenomligt att introduceras i följd för fru S. n:o 1, fru S. n:o 2 och fru S. n:o 3. Han hade gjort flera missionsresor till sitt fädernesland, »gamla England», var en nitisk mormon och mycket villig att undervisa mig i helgonens läror, hoppandes, att jag »måtte förstå sanningen och omfatta evangelium».

Flertalet är starkt representeradt i mormonreligionen. Den gamle mannen sade mig, att jag ej fick låta mig bedragas af den gängse föreställningen, att Gud är en ande, ty huru kunde då människan vara skapad efter hans afbild? Nej, Gud går på två ben, ser genom två ögon, luktar genom sin näsa och i öfrigt förhåller sig som en man med en naturlig kropp. En af apostlarne har framställt Gud såsom »liknande en välmående engelsk bonde»! Gud Fader står i samma förhållande till den andre personen i gudomen

som mormongubben till sina söner. Detaljerna i denna framställning, hvilka den pratsamme gubben obesväradt framställde i sina hustrurs och barns närvaro, måste förtigas. I sitt sökande efter stöd för månggifte ha mormonerna upptäckt, att Jesus Kristus hade flera hustrur och barn. Rörande den helige Ande berättade den gamle mannen mig, att äfven han liknar en människa och står i samma förhållande till Gud som en mormonbiskops rådgifvare till biskopen sjelf. Men antalet personer i mormongudomen slutar icke här. Fader Adam är äfven gud. Denne nye Gud introducerades för verlden af Brigham Young i Tabernaklet den 9 april 1852 i följande ordalag:

»Nu hören det, o, I jordens innebyggare, jude och hedning, helgon och syndare! Då vår fader Adam kom till Eden i Lustgården, kom han dit med en himmelsk kropp och förde Eva, en af sina hustrur, med sig. Han hjälpte till att skapa och organisera denna värld.

»Han är Michael, ärkeengelen, den gamle af dagarne, om hvilken helige män hafva skrifvit och talat. Han är vår fader och vår Gud och den ende Gud, med hvilken vi hafva något att skaffa. Hvarje människa på jorden, vare sig till bekännelsen kristen eller icke, måste höra det och skall få veta det förr eller senare.»

Men det stannade ej här. Andra gudar voro bakom förlåten, väntande på att blifva introducerade; och det dröjde ej länge, innan en af apostlarne introducerade Josef Smith och Brigham Young såsom gudar, den förre varande äfven högre än »konungarnes konung och herrarnes herre». Men de öfriga af helgonen fingo ej lemnas alldeles lottlösa; häraf den läran, att alla mormoner skola med tiden blifva gudar, skapa egna verldar och öfva månggifte i den himmelska verlden likasom här; ty då helgonen hafva uppväckts från de döda och förhärligats i denna värld, skola de göra den till ett slags plantskola för att befolka andra oräkneliga verldar. Denna lära framställde den gamle mormonen ungefär på följande sätt:

»Stora ting äro förvarade åt oss. Helgonen skola gå från den ena härligheten till den andra. Då jag, som fordom patriarken, tagit mig hustrur, födt söner och döttrar och arbetat för 'riket', skall jag gå till andeverlden och der för en tid predika evangelium för de hädangångne andar i 'fängelset, som icke trodde evangelium i köttet'. Sedan, när Josef, Hyrum, Brigham och andra hvar i sin tur blifvit uppväckta från de döda, skall Josef i sinom tid uppväcka mig med alla helgon, och då skall jag återförenas med alla mina hustrur, hvilka hafva blifvit äktade med mig för evigheten så väl som för denna tiden. Och då skola oräknelige andar födde varda. Då skall jag gå från klarhet

till klarhet, ser du, såsom Herren talat genom sin tjenare Brigham, och skapa mig en egen verld.» Här kom den pratsamme gubben in på andra ämnen. Enligt mormonläran skulle den sålunda uppståndne och förhärligade mormongubben taga blott *en* af sina himmelska hustrur med sig till den nya jord, som han skapat åt sig; och hon skulle frestas af djefvulen, falla och förföra sin man, som Eva gjorde, och sålunda skulle människoslägtets hela historia åter upprepas. Efter att hafva nedstigit i grafven för andra gången, skulle han till sist blifva en »gud fader», som sänder sin son för att frälsa sina fallna barn på den planet, som han skapat. På detta sätt skall det fortgå från evighet till evighet, tills universum är fullt af millioner sinom millioner mormongudar, hvilka dyrkas af sina skapade varelser.

Bland mormonismens kardinalläror är den, att synderna aftvås genom dopet, utan hvilket ingen kan blifva salig. Häraf måste de döpas för hvarje gång, de sjelfva känna sig ha syndat, eller myndigheterna befalla dem det. En mormon måste sålunda på befallning låta sig döpa för att aftvä sig den stora synden att ha herbergerat en prestbyteriansk missionär. Likaledes låta de sig döpa för de döda. Sålunda ha patriotiske mormoner låtit sig döpa för presidenterna Washington, Lincoln och Grant; och en fosterländsk svensk mormon lär högtidligen ha låtit sig döpa i Utahs Jordan för vår store Gustaf II Adolf.

På tal om negrerna sade den gamle Provo-teologen, att de kunde blifva döpta och ingå i »kyrkan», men de kunde aldrig uppstiga till den presterliga värdigheten, ty »de äro ett ogudaktigt slägte». Här tog den gamle till vingarne och sväfvade upp bland de höga mormonlärorna för att förklara sitt sista påstående. »Jo, ser du», så ungefär föllo hans ord, »Lucifer och Jesus, som voro söner till Adam, kunde ej komma öfverens, ser du, rörande människoslägtets frälsning. Så kommo de i gräl och slutligen i öppen strid. Ett stort antal andar uppträdde på skådeplatsen och togo parti antingen för Jesus eller Lucifer. Men, ser du, Lucifer blef slagen och kastad i afgrunden tillika med en tredjedel af himmelens här. De som stridde för Jesus blefvo upphöjda till himelsk härlighet. Men det fans ett antal andar, som voro hvarken goda eller onda och som ej stredo vare sig för Jesus eller Lucifer; och desse sändes hvarken till himmelen eller helvetet utan blefvo — negrer med en ful svart kropp!»

Jag lyssnade vidare till den gamles prat om Mormonsbok och Abrahamsbok och de orimligheter, som der inne-

hållas. Jag bad honom förklara, huru det kommer sig, att t. ex. Mormonsbok, som mormonerna anse vara författad flera århundraden före bibeln, likväl innehåller så många uttryck och äfven hela meningar, som förekomma ej blott i både gamla och nya testamentet utan äfven i sånger och uppbyggelseskrifter af detta århundrade, och fraser, som voro vanliga på metodist-lägermöten o. s. v. Han svarade, att sådana frågor icke härflöto från tron utan från vår tids tvifvelsjuka, sådan den förutsagts af Josef och Hyrum. Detta förmådde likväl ej nedtysta min otro, utan framställde jag hvad jag trodde om Mormonsbokens uppkomst: att den leder sitt ursprung från en viss Spauldings manuskript till en roman. Derpå sade han mig allvarligt, att jag måste omvända mig från min otro, annars skulle jag blifva evigt förtappad.

FYRTIOANDRA KAPITLET.

Allmänna betraktelser öfver mormonismen.

Om uthärdande af svåra förföljelser och lidanden för en religions skull vore ett afgörande bevis för dess sanning, skulle mormonismen kunna göra anspråk på att vara den sanna religionen. En diger volym skulle kunna fullskrifvas af skildringar öfver förföljelser, som mormonerna utstodo i Missouri och Illinois, och deras oerhörda lidanden och försakelser under färderna till Utah. Man bör dock komma ihåg, att de utom alt det orimliga i deras läror äfven gjort sig skyldiga till att »sätta kött sig till arm». I mormonismen upprepas den gamla villfarelsen, att Kristi andliga rike uppfattas som ett verldsligt och yttre, som i detta fall skulle upprättas än i Missouri, än i Illinois och än i Utah. Här af deras sammanblandning af kyrka och stat och det olidliga, gränslösa prestväldet, hvarom man kan göra sig en föreställning af det redan framställda så väl som af nedan stående uppgift på den mormonska hierarkiens härskara. Först kommer profeten och presidenten, som har 2 rådgifvare. Dernäst komma de 12 apostlarne, hvar och en med 3 rådgifvare; vidare 30 patriarker; 240 biskopar; 4,260 »sena-

torer»; 3,421 öfversteprester (Israels barn redde sig med *en*), 9,651 äldste; 1,347 prester; 1,515 lärare; 2,979 diakoner — summa 25,000 kyrkliga ämbetsmän öfver en befolkning, som ej uppgår till fullt 200,000!

Som bekant autogs i kongressen på senator Edmunds förslag en lag mot månggifftet i Utah, enligt hvilken hvarje polygamist förlorar sin rösträtt samt valbarhet till ämbete; och en komité tillsättes af Unions-regeringen att öfvervaka valen, hvarigenom man hoppas åstadkomma en anti-polygamistisk lagstiftande församling inom territoriet. Om denna lag kunde strängt tillämpas, skulle den tilldela månggifftet ett svårt slag; men nu är det ytterst svårt att bevisa att en mormon öfvar månggifte, alldenstund han ingått hemliga äktenskap, som ej gälla inför lag. Föröfrigt vitnar ej den ena mormonen mot den andre. Dessutom är månggifftet blott en gren af denna vidunderliga despotism, som står i ständigt uppror mot landets regering och lagar; och det torde till sist komma derhän, att regeringen får lof att behandla mormonismen som sådan.

Under ett samtal med Förenta Staternas president i Washington framstälde jag åtskilliga sorgliga iakttagelser, som jag gjort rörande mina landsmäns ställning i Utah. Han uttryckte sitt allvarliga bekymmer deröfver och sade, att han skulle göra alt hvad han kunde för mormon-problemets lösande; men påpekade på samma gång svårigheten uti att i ett fritt land stifta undantagslagar.

Med alt erkännande af det goda, som protestantiske missionärer uträtta i Utah, måste jag uttrycka som min enskilda öfvertygelse, att de kunna föga åstadkomma bland mormonerna. Ytterst få mormoner ha blifvit omvända genom deras verksamhet. Deremot utföres ett mycket betydelsefullare verk genom missionsskolorna.

Det gifves enligt mitt förmenande *ett* radikalmedel mot mormonismen såväl som mot hvarje annan form af religiös fanatism och vidskepelse, vare sig i Utah eller annorstädes; och det är en sund folkupplysning. Om Förenta Staternas regering upprättade folkskolor i Utah, sände dit dugliga lärare och *tvungade* föräldrarna att hålla sina barn i skolorna, skulle mormonismens galenskaper snart försvinna från Amerikas fria jord. Folkundervisningen i de allmänna skolorna borde blifva *obligatorisk* öfver hela landet. Detta skulle

äfven blifva det kraftigaste medlet mot katolicismens inflytande. Likaledes borde något göras för att upplysa massorna i vårt land om mormonismens ohyggligheter och bedrägerier. Det är både sorg och skam, att så stor okunnighet råder bland vår allmoge, att det ens är möjligt att vinna proselyter för mormonismen.

FYRTIOTREDJE KAPITLET.

En veckas färd uppför Mississippi.

I Amerika är alting tilltaget i stor skala. Dess gräs är högt som småskog; dess buskar äro stora träd; och dess träd äro somliga högre än de högsta torn, högre än pyramider; på dess gräsmattor kunde sättas hela kejsaredömen utan att behöfva vidröra skogsranden eller bergsfoten; dess insjöar äro haf, och dess floder äro sjöar stadda i outhörlig vandring tusentals mil från bergen till hafven; dess ångbåtar i skärgårdar och på floder äro flytande palats. Föreställ dig en jättestor färja med platt botten, lastad med en hvitmålad trevånings byggnad och drifven framåt med ett skofvelhjul i aktern, som sättes i rörelse af en stor ångmaskin, placerad på nedersta däckets, och du har en bild af den amerikanske flodångaren. Dessa flodbåtar uppnå stundom, såsom fallet är med Hudson-ångarne, en längd af 420 fot, således längre än mången transatlantisk ångare, och en bredd af 70—85 fot med 1,500—2,000 tons dragtighet; och det skofvelhjul, som framdrifver det flytande palatset, är stundom 40 fot i diameter, altså af vanlig hushöjd. En flodångare af största slaget har sofrum för 900 personer och kan bekvämt rymma fyra gånger så många människor. Matsalarne och sällskapssalongerna äro inredda med furstlig lyx i fråga om upplysning, silfver, blommor, brüssel-mattor, dyrbara målningar och stoppade sammetsklädda möbler. Ej mindre än omkring 2,000 flodbåtar plöja för närvarande Missisippis böljor.

Det var redan början af Oktober, och resan gälde S:t Paul, Minn., från Rock Island, Ill., ett afstånd af nära

Det inre af en »palats-ängare».

500 mil. Säsongen var visserligen slut, och våra brådskande och orolige amerikanske vänner sade att långa resor på flodångare äro enformiga och tråkiga; men vi kunde likväl ej förmå oss låta tillfället att färdas uppför öfre Mississippi gå oss ur händerna. Vi gingo altså en mulen eftermiddag ombord på »Libbie Conger» och rönte genast ett varmt mottagande af kaptenen och »clerken». Däcket var fulllastadt af handelsvaror, stora lårar och stenkol etc.; men salongerna voro elegant inredda. Passagerarnes antal var större än vi väntade i anseende till den sena årstiden. Vi intaga vårt »state-room» och känna oss snart hemmastadda. Supé serveras tidigt, hvarefter samtalas, läses och sjunges. Utom digra luntor fulla af annonser samt bibeln fanns god tillgång på tidningar och annan lektyr; men ingen rusdryckförsäljning. De fleste af passagerarne voro farmare, som kommo från S:t Louis, der de bevistat en åkerbruksutställning. De voro, såsom amerikanare i allmänhet äro, mycket intelligenta, okonstlade, men artiga, isynnerhet mot fruntimren, och talade med hänförelse om sitt stora, härliga och fria fosterland i allmänhet och Mississippi-dalen i synnerhet. Jag smittades af hänförelsen och började äfven jag med stolthet tänka derpå, att vi färdas uppför verdens i viss bemärkelse största och betydelsefullaste flod.

Denne väldiga Mississippi, som först upptäcktes af de Soto 1541, men hvars källor upptäcktes först 1832 af Schoolcraft, famnar med sina omkring 200 armar ett område af 36,340 kvadratkilometer mellan Allegheny-bergen i öster och Klippbergen i vester. Dess förnämsta bifloder i vester äro S:t Peter eller Minnesota, Iowa, Des Moines, Missouri, S:t Francis, White River, Arkansas och Red River; och i öster S:t Croix, Wisconsin, Illinois, Ohio, Yazoo. Räknas dess längd från sjön Itasca i norra Minnesota såsom dess källa är dess längd 5,160 kilom.; men om man, som sig bör, räknar dess början från Missouris källor, är dess längd 7,275 kilom., den största af alla floders på hela jorden. Man har beräknat, att Missisippis väldiga och rika område kan uppehålla minst 200 millioner människor. Den är segelbar för ångbåtar 3,525 kilom. från sin mynning och, om bifloderna inberäknas, 27,100 kilom.!

Följande morgon anlände vi till Clinton, der Chicago och Northwestern-banan har slagit en storartad bro öfver

Mississippi, och hvarest vi fingo stanna och öfva tålmod tills på eftermiddagen. Denna stad lika som alla städer vid Mississippi, der någon järnbana skär den väldiga floden, sjuder af intensivt lif och rörelse. Här ligga flodångare i stort antal och lasta säd och frukt samt mejeriprodukter och lefvande eller slagtd boskap från de rika och bördiga staterna Illinois öster och Iowa vester om floden.

Besättningen på båten består af negrer, kommenderade af hvite förmän. De svarte tycktes vara raske arbetare, i

Rock Island House, i Rock Island, Illinois.

synnerhet under en skicklig förman. Lemnade åt sig sjelfve visa de sig något tafatte. Från Clinton färdas vi genom den andra järnvägsbron öfver Mississippi, sedan vi lemnade Rock Island. Strömdraget är starkt i följd af den stora vattenhöjden, orsakad af ett ovanligt starkt regnfall; och emedan vår båt släpar en stor fullastad pråm vid sidan, går det mycket sakta framåt. Taflan, som utbreder sig omkring oss, är storartad och pittoresk. Den omkring en half mil breda »vattens fader» vältrar ständigt sin ofantliga

vattenmassa mot oss efter sin fåra, som slingrar sig i djerfva krökningar mellan de höga flodstränderna eller »bluffarne». I dalarne mellan de af tjock och hög löfskog beväxta höjderna ligga små välbygda städer och nybyggen. Men hvad är detta, som kommer emot oss? Det är en lång och smal ö af timmer på hvilken resa sig ett par små hus af plank, omgifna af ett halft dussin män i blå blusar. En ångbåt skjuter hela ön framför sig. Vi skola under resan möta dylika öar i hundratal. Dessa ofantligt stora timmerflottar från Minnesotas och Wisconsin's skogar framdrifvas, som sagdt, bakifrån af dertill särskildt bygda ångbåtar. Det är förvånande att se, med hvilken skicklighet dessa flottar på detta sätt manövreras och styras efter starka strömdrag mellan holmar och genom trånga broöppningar. Der komma flytande emot oss stora byggnader, liknande jättesköldpaddorna i den japanesiska sagan; dessa äro passagerarebåtar. Hade jag tid, kunde jag nämna dem, såsom Homerus i ordning uppräknar sina hjeltar. Der komma *Svanor*, *Telegrafer*; *Teuton*, *De Soto* och en hel hop presidenter och storheter, af hvilka många äro för främlingen okända.

Från nedra däckets höres en af den »svarta» besättningen med djup basstämma sjunga:

»John Brown's body lies mould'ring in the grave ;: ;: ;:
But his soul's marching on.
Glory, glory Hallelujah, ;: ;: His soul's marching on.

John Brown died that the slave might be free ;: ;: ;:
But his soul's marching on.
Glory, glory etc.

He captured Harper's Ferry with his nineteen men so true,
And he frightened old Virginia, till she trembled through and
through.
They hung him for a traitor, themselves the traitor-crew,
But his soul's marching on» etc.

Efter en stunds tystnad uppstämde en annan sång, som i ordagrann öfversättning har följande lydelse:

»Jag rullar, jag rullar genom en ovänlig verd ;:
O, bröder, hjälpen mig; o bröder, viljen I ej hjälpa mig bedja?
O, systrar, hjälpen mig; o, systrar, viljen I ej hjälpa mig bedja?
Viljen I ej hjälpa mig tjena min Gud?»

Och derpå följde ytterligare en annan af följande lydelse:

«O, give me wings, Oh, good Lord, give me wings, And oh!
 My Lord, give me the wings for to move along.
 Oh, Methodist is my name, And oh, glory!
 I intend to live and die the same, And oh, glory!
 I love the shouting Methodist, And oh, glory!
 Because they sing and pray the best, And oh, glory!»

»O, gif mig vingar, o, gode Herre, gif mig vingar, och o!
 Min gode Herre, gif mig vingar att flytta mig framåt.
 O, Metodist är mitt namn; och, o, ära!
 Jag ämnar som sådan lefva och dö; och, o, ära!
 Jag älskar den ropande och skrikande Metodist; och, o, ära!
 Ty af alla sjunga och bedja de bäst; och, o, ära!

Natten har redan fallit, gnistorna från skorstenen spegla sig ett ögonblick i Mississippi och så försvinna, de uthängda lamporna kasta nu och då sitt röda sken på en timmerflotte, som möter oss, eller in i urskogen på stranden; under det eldskenet från ugnen under ångpannan belyser en hop pittoreska figurer på nedre däck. Om en stund uthänges en extra lampa, och båten lägger till vid en landningsplats. Mera ljuſ! Några kolsvarte fackelbärare träda fram, landgången firas ned, och en brokig skara människor står på stranden och ser på. Taflan är pittoresk. Vinden kastar flammorna från facklorna hit och dit, och brinnande tjära faller ned i alt för nära grannskap med den eldfängda träbåten och de ännu mera eldfängda ämnena på densamme. En rad emigranter med säckar, kistor, barn och bylten belyses nu och då på bakre delen af nedre däck.

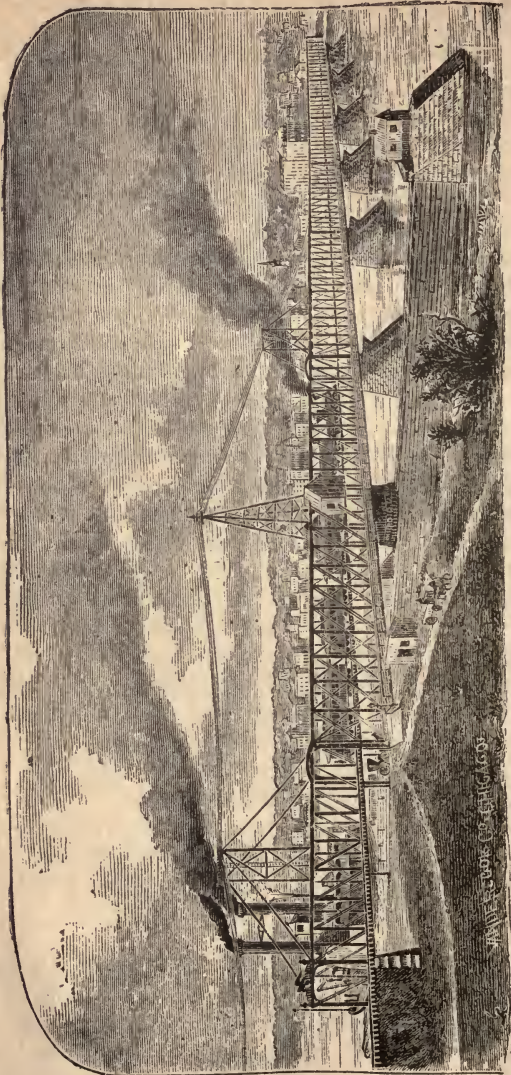
Landgången firas upp, och båten styrer åter kosan uppåt mot ett starkt strömdrag. Det röda lampskenet uppenbarar här och der spöklika former, som sträcka sina jättearmar ut öfver floden, såsom ville de fånga oss; här och der synes en människofigur mellan träden.

Kvällen är lång; och innan vi taga vårt »state-room» i besittning, går jag ned på nedre däck för att bilda nya bekantskaper. Jag vänder mig först till en svart »steam-boat-hand», benämnd Jim.

»Hur står det till, Jim?»

»Mig ensam, fattig neger. Före kriget var jag slaf, nu fri; men hvad tjenar det till att vara fri, då du är slaf under dig sjelf. Då jag blef fri från min gamla herskarinna, då jag var slaf, som var god mot mig, blef jag kär i en flicka. Detta var bara att utbyta en herskarinna mot

en annan, och jag var nu slaf värre än nå'nsin. Och jag hade alt för mig sjelf — flickan ville inte ha mig. Och

Järnvägs- och körbron öfver Mississippi vid Rock Island.

der var jag åter ensam; och ingen bryr sig om mig, utom när jag förtjenat litet pengar — då komma de och vilja spela med mig och bjuda mig dricka och ta pengarne från mig. Nu är jag slaf på den här ångbåten och när —.»

Här afbröts Jims okonstlade berättelse af förmannen, som befalde honom gå till sitt arbete i ordalag, som bestyrkte Jims sista anmärkning. Jim lyder genast och springer med de öfriga negrerna till arbetet, hvilket utföres raskt.

Dernäst slår jag mig ned bland en grupp karlar tillhörande besättning och emigranter, hvilka sitta på några säckar med fötterna sträckta uppåt och tala om flod-historier. Här omtalades jättekrokodiler och flod-vidunder, hvilka gripit hela båtlasten i sitt gap och söndertuggat dem som sardiner eller slukat dem som ostron; eller sönderbitit skofvelhjulen på flodbåtarna; eller — såsom senare omtalades — genom vänligt bemötande blifvit så välvilligt stämda mot en viss kapten på en flodbåt, att de vid ett olyckstillfälle bitit hvarandra i stjerten och bogserat hans båt till närmaste stad o. s. v.

»Om Ni gått igenom alt hvad jag genomgått,» sade en äldre flod-busse, »skulle Ni se ut som en torkad och uppäten kattfisk. Mitt namn hade stått i hundra femtiotretidningar, innan någon af er nån'sin såg en anka eller hörde en ugglan. Jag har sprängts i luften från ångbåtar i sjutton stater och flera territorier. Vid de flesta tillfällen gingo alla förlorade utom jag. Bitar af min hufvudskål och mina refben ligga kringströdda öfveralt efter Mississippi och dess bifloder etc. etc.»

Tidigt följande morgon anlände vi till Dubuque*), en blomstrande stad vid Mississippi inom Iowa med 25,000 innevånare, der vi fingo öfva oss i tålmod till kl. 3 e. m., då vi styrde kosan genom den tredje järnvägsbron i ordningen öfver Mississippi. Denna bro har Illinois Centralbolaget slagit öfver »vattens fader.» Vi passera här nordliga gränsen mellan Illinois och Wisconsin öster om floden,

*) Julien Dubuque, en i Canada bosatt fransman, som ligger begrafven på en höjd nära staden, var den förste hvite »settlaren» i Iowa och den ende som lyckades förmå indianerna att arbeta. Han ansågs af dem som en stor »medicin-man», och utöfvade för en tid oinskränkt välde öfver dem. Han dog 1800. — I närheten af denna stad finnas rika blygrufvor.

hvars stränder blifva högre och högre samt mer och mer pittoreska.

Följande morgon kommo vi till Prærie du Chien, hvar-est Milwaukee och S:t Paul-järnvägsbolaget slagit en stor-
artad bro öfver Mississippi, den fjerde i ordningen, som vi genomfara. Mellan de storartade och skogbeväxta höjderna å ömse sidor om floden synes en mängd täcka nybyggen. Man känner sig nästan färdig att afundas de människor, hvilkas lott fallit i så ljufliga platser som dessa. I flere af dessa nybyggen bor ett stort antal landsmän; bland dessa må nämnas Lansing i Iowa, i hvars närhet ett gammalt och blomstrande svenskt nybygge, Village Creek, är beläget. Ingen regel utan undantag. Bland de blomstrande och om en hög grad af hyfsning och välmåga vitnande nybyggena ligger Genoa, en italiensk koloni, bestående af eländiga och smutsiga kyffen och jordkulor, talrika krogar, en katolsk kyrka med prest samt osnygga och ruskiga människor.

Det klagas öfver, att det börjar blifva enformigt. »Den långa resan, maträtterna, tidsfördrifven, allt blir enformigt», klagar en bildad reskamrat, som är på väg från S:t Louis till S:t Paul. Han är affärsman och har valt att resa med båt istället för på järnväg för att hemta hvila; men han är nu trött på hvilan. Lifvet ombord är mycket stilla. Rus-drycker säljas icke, hvadan intet drickande, ingen oordning förekommer. Ingen, icke ens de något råbarkade karlarne på nedra däck, begagnar sig af grofva svordomar, som äro vanliga alltid, allestädes och hos personer af alla stånd och klasser i Sverige. För min del njöt jag en välbehöflig hvila efter de långa och ansträngande resorna i den aflägsna Vestern. Icke alla få tillbringa en kort vecka af sitt korta lif på den majestätiska Mississippi. Visserligen störes vår njutning något af det ihållande regnvädret; men vi värdera derföre så mycket mer de klara och vackra solskensstunderna. Hösten har ock sina behag, isynnerhet i Amerika. En mästars pensel borde återgifva dessa bjerta och under-sköna färgskiftningar på löfskogen, som betäcker höjderna å ömse sidor om floden. Der glänser en löfskogs-dunge som röda eldflammar i aftonsolens sken; under det en annan höjd bredvid är betäckt med mosaiker i de bjertaste och lifligaste färger.

Mississippis vatten skall vara »sött»; men det är lika beskt som det är grönt och grumligt. Om du låter ett glas Mississippi-vatten stå några ögonblick, aflagras fasta ämnen på dess botten. Detta glas är ett litet geologiskt museum, innehållande jordarter från Iowas, Minnesotas, Wisconsin eller Dakotahs bördiga farmar; eller kanske förvittrade delar af Klippbergens rötter; eller ock mylla från någon indians melon- eller kål-täppa i Montana, Wisconsin eller Dakotah; ja, hvem vet, från hvilka håll dess innehåll kommit? Detta glas vatten predikar värtaligt om det flydda och det närvarande och profeterar om det kommande. Det var en tid, då de underjordiska krafterna hade största väldet på vår jord; då de höjde de stora fastlanden ur hafvens djup och reste vår jords väldiga Ander och Alper tiotusentals fot öfver hafvet mot skyn; då dessa jordens inre krafter utkommenderats att bereda en boning för människan. Men andra krafter, yttre krafter — luft, stormar, regn och floder — hafva kämpat mot de förra. Under oräkneliga åldrar hörde de till det kufvade, men icke besegrade partiet. Vulkanus rasade, så att bergens grundvalar bäfvade och sprutade nu och då vredens glödande floder ur sina gap; men hans kufvade fiender voro ej overksamme. De undergräfdde bergens rötter; de fylde igen de hemska djupen, m. e. o. motverkade i alt de underjordiska makternas planer och sträfvan den. Vulkanus började åldras och tröttna, men Oceanen deremot bibehöll och bibehåller ännu all sin ungdomsstyrka. Dessa yttre krafter ha vunnit herravälde öfver de inre och skola äfven med all sannolikhet behålla det. Oceanen med sina tusentals armar och skarpa fingrar gräfver, rifver och sliter för att slå under sig så mycket som möjligt. Hans girighet är omättlig.

Blicka vi tillbaks genom vår jords historia, se vi öfverallt de gigantiska resultaten af vattens och luftens outtröttliga verksamhet. Ej blott under det adamtiska slägtets lifstid, utan äfven under de fyrfotade varelser tid, hvilka omedelbart företrädde slägtet homo; ja, äfven under reptiliernas dynasti och förut hafva dessa krafter oupphörligt arbetat på att utjemna det ojemt är. Flodbäddar hafva gräfts djup ned i jorden och sedan utplånats. Sjö-basiner hafva urhålkats; Niagara-svalget har utgräfts, flera kvadratmil högland med underliggande klippgrunder hafva bort-

sopats; och bergshöjder hafva uppfrittits och »fördrats» tusentals fot. Sålunda voro Allegheny-bergen en gång 3000 fot högre än någon människa sett dem.

Vattens sig alt underläggande kraft är oupphörligt i verksamhet. Hvad som händt och händer skall äfven hända, och bergens dom är inristad på deras panna. Bergen skola bortfrätas. Högländen skola utjemnas. Oceanen skall uppsluka landet; och af alla dessa undersköna trakter, som en gång voro människans boningsplatser, skall en gång återstå en klippig ö, en raggig flodstrand, en sjunken sandbank — smulor, som fallit från den frässande Oceanens bord.

Vi äro redan i La Crosse, en mycket blomstrande stad i Wisconsin med nära 20,000 innevånare, hvarest ytterligare en järnvägsbro slagits öfver Mississippi, den femte i ordningen, som vi genomfara. Här såväl som öfver alt efter Mississippi äro en mängd sågverk; och ofantliga massor trävirke flottas ned från Wisconsin's skogar efter Mississippis bifloder. Ju längre norr vi komma, ju mera pittoresk blir den omgifvande naturen. »Blufferna» eller flodstränderna resa sig högre och i mer och mer egendomliga och fantastiska former. På flera ställen vidgar sig floden till sjöar, af hvilka somliga uppnå en bredd af 2 å 3 mil. Omkring stränderna synas här och der blomstrande nybyggen; men en mängd af den rika jorden är ännu obrukad.

I Winona, en stad i Minesota med omkring 12,000 innevånare, skäres floden ytterligare af en järnbana; och vi fara genom den sjetta järnvägsbron i ordningen. Trakten å ömse sidor om floden blir alt vildare. Vi färdas tiotals mil utan att se en människoboning, under det den väldiga floden flödar stilla, men djup och mäktig framåt mellan klippor och af urskog beväxta höjder, såsom han gjorde innan Mose företog sin första flodfärd, innan Egyptens pyramider restes; och undersköna blommor prunkade och de mångfärgade höstlöfven glänste i aftonsolen som röda eldflammor, som skinande guld; och älskare öfvade älskog och krigare gjöto hvarandras blod på dess stränder, innan Troja belägrades. Några årtionden försvinna, och jag ser halfnakne jägare med båge och pil smyga omkring mellan jätte-ekarne på stranden och lyssna till andarnes röster.

»Ha-ha!» ljuder krigarens helsning till de dånande vattnen;
 »Ha-ha!» genljuda andarnes svar mellan klippor och stränder.
 Och jag ser krigareskarorna draga sig samman, och jag hör deras vilda stridsrop genljuda mellan höjderna, flodens böljor färgas af de slagnes blod och kvinnorna utstöta klagoskri öfver sina fallna och döda. Och dagen börjar skymmas, och de lätta kanoterna skjutas ut här och der från

Utsigt af öfre Mississippi.

stranden och ila i olika riktningar öfver böljorna och lägga till vid byar af wigwams; och lägereldar upplysa den mörka kvällen, och omkring eldarne dansa de segrande krigarne, prydd med de slagnes ben och skalper.

Så hviskar den mäktiga floden sin saga i vårt öra, då den vackra sjön Pepin, omkransad af nybyggen, utbre-

der sig framför oss. De äldsta af dessa nybyggen räkna ännu ej trettio år, men de hafva i verkligheten bevitnat hvad vi i inbillningen nyss skådat. Under 1860—64 gjorde indianerne i massor anfall på dessa nybyggen, massakrerade innevånarne och uppbrände husen. Jag träffade sedermera landsmän, som måst fly från sina hem och gömma sig undan rödskinnen och med knapp nöd räddat sitt lif.

FYRTIOFJERDE KAPITLET.

S:t Paul och Minneapolis. Jordbruk och nybyggarelif.

S:t Paul är utan tvifvel en af de vackraste, om ej den vackraste, staden i nordvestern. Från höjderna, på hvilka den är bygd, har man en af de herligaste och mest storartade utsigter, man gerna kan tänka sig. Mellan de ståtliga skogbeväxta »blufferna» vältrar sig den väldiga Mississippi i strida strömmar ned mot S:t Paul, hvilka göra det omöjligt att komma längre upp med ångbåt. De storartade offentliga och enskilda byggnaderna vitna om stor rikedom; och de utmärkta högre och lägre skolorna och läroanstalterna samt de aktningvärda offentliga samlingarna, kyrkorna och tidningspressen vitna derom, att den storartade och intensiva materiela utvecklingen icke fortgår på bekostnad af den andliga.

Likasom den ständiga och starka invandringen i så ofantligt hög grad bidragit till att utveckla Vesterns stora naturtillgångar, har den ock öfveralt medfört sina svårigheter. Af S:t Pauls 50,000 innevånare består betydligt mer än hälften af invandrade främlingar, af hvilka det irländska och tyska elementet är starkast representeradt. Många, och man bör hoppas de flesta, af invandrarne äro ordentliga och arbetsamma personer; men alla sakna de i förstone den insigt och sjelfständighet i karakter och omdöme, som äro nödvändiga för hvarje medborgare i ett land eller samhälle med obegränsad religiös och politisk frihet. Läger man härtill den till onaturlighet drifna sträfvan att i amerikansk jord omplantera europeisk »patriotism» d. v. s. tyskhet, svenskhet, norskhet, irländskhet o. s. v. i språk,

seder och makt; samt det europeiska hänsynslösa religiösa partinitet; är det icke underligt, att nyinvandrarne stundom sjunka ned till redskap för politiske äfventyrare och prestvälde. Sålunda har i S:t Paul krogpartiet fått tömmarne i sina händer och styrer nästan oinskränkt. På alt för många krogskyltar såg jag svenska namn; och våra landsmän hade i altför hög grad häfdadt sitt anseende som ifrige bacchusdyrkare. Många aktningsvärda undantag gifvas dock. Så vidt jag under mina besök i S:t Paul kunde finna, voro bland våra landsmän de s. k. »sekterna» — baptister, metodister och missionsvänner — de afgjordaste motståndarne till krogväldet och de verksammaste arbetarne för dryckenskapens utrotande. Kort före min senaste vistelse i S:t Paul hade dessa »sekt» bildat en gemensam nykterhetsförening, hvars mål skulle vara att motarbeta dryckenskapens härjningar bland våra landsmän. Men då vaknade tidningen »Skaffaren», organ för högkyrklig luterdom och renlärig hätskhet à *outrance*, och i en artikel, späckad med renlärigt ovett, drog i härnad mot »kättarnes» försök att göra proselyter genom nykterhetsverksamhet. Att döma af flera trovärdiga personers vitnesbörd lär dock en dylik proselytverksamhet vara högeligen af nöden inom det läger, som »Skaffaren» representerar. Af alt hvad jag kunde finna, stå sig de fleste af våra i S:t Paul bosatte landsmän mycket väl, åtminstone i jemförelse med deras ekonomiska ställning i det gamla landet. Många ha äfven arbetat sig upp till välstånd och rikedom. Men här, likasom i alla Vesterns större städer, finner man ett större eller mindre antal — jag undrade alltid på, att det ej var större — landsmän, stadde i stor fattigdom och t. o. m. nöd. Vanligen bestå dessa af meddellösa nykomna emigranter, som kanske ankommit på hösten eller vintern, då det varit smått om arbete, eller i följd af dryckenskap, sjukdom eller annars bristande arbetsförmåga kommit i fattigdom. I S:t Paul har denna klass af våra landsmän slagit sig ned i en djup, fuktig och ohelsosam dal, kallad Swede-Valley, der de mot en mycket ringa ersättning få bygga sig ett litet brädiskjul. Under den kalla årstiden uppstå ofta svåra sjukdomar och mycken nöd i denna dal, som blifvit föremål för den allmänna välgörenheten. Ett besök en kall vinterdag i brädskojorna i Swede-Valley skulle utan tvifvel bota Amerika-

febern hos mången, som inbillar sig, att all nöd, alt lidande är slut, blott man kommer bortom Atlanten. Många, som ha lemnat hemmet friska och raska och med lifliga förhoppningar om en ljus framtid, hafva här borttryckts af febrar och andra sjukdomar, innan de hunnit vänja sig vid klimatet och öfvervinna de första svårigheterna. Den svenska befolkningen i S:t Paul lär uppgå till mellan 6 och 7,000.

I S:t Paul inbjödos vi att tillbringa en eftermiddag i general C. C. Andrews hem. General A. var, som bekant, Förenta Staternas sändebud i Stockholm under de 8 år Grant var president. General A:s familj är lika flärdlös och gästfri som den var i Stockholm, och den afton vi tillbragte i dess hem skall alltid blifva ett af de käraste minnena från våra resor i Amerika. General A. är en varm och uppriktig vän till Sverige och dess folk och har utan tvifvel bättre än något annat utländskt sändebud gjort sig förtrogen med de svenska förhållandena och framhållit deras ljusa sidor för sina landsmän. General A. uttryckte sin önskan att än en gång besöka Sverige, och om så sker, skall han utan tvifvel röna ett varmt mottagande af en skara vänner af alla klasser, som lärt känna denne högsinnade och flärdlöse representant hos vår regering för verdens största nation.

General Andrews meddelade mig följande uppgifter rörande Minnesota och den stora nordvestern i allmänhet, hvilka jag här i sammandrag återgifver och hvilka, kommande från en så hög auktoritet, äro utom alt tvifvel pålitliga:

»Fördelen af att taga hemstads-land ('home stead land') ligger i de billiga vilkor, mot hvilka sådant land kan erhållas. Enligt hemstads-lagen måste dylikt land upptagas i hvarandra tillgränsande 'guvernemens underafdelningar' af 40 acres hvardera. Den minsta mängd dylikt land, som en person kan upptaga, är 40 acres, om nämligen ej landets läge är sådant, att dylika odelbara jordstycken ej äro att tillgå; 40, 80, 120 eller 160 acres kunna upptagas af en person efter behag. Det är vanligast, att en nybyggare upptager 160 acres i stället för 80, emedan kostnaden för att erhålla denna mängd är blott en obetydlighet större än för att erhålla 40 eller 80 acres. Alt hvad nybyggaren har att utbetala för att erhålla hemstads-land är 5 doll. till regeringen, om trakten är 80 acres eller mindre, eller, om den öfverstiger 80 acres, 10 doll. och 4 doll. till regi-

stratorn och mottagaren på landkontoret, då hemstads-trakten inregistreras i landkontorets handlingar, samt en lika stor summa eller 4 doll. till samme ämbetsmän, då 'slutliga beviset', fastebref, erhålles; eller tillsammans utgörande 18 doll. för det största jordstycke, eller 160 acres, som kan upptagas under hemstads-lagen.

»Alla främlingar, utom kineser, hvilka icke kunna erhålla medborgarerätt, kunna begagna sig af hemstads-lagen. Men innan en främling kan taga något steg i detta stycke, måste han i laga ordning hafva angifvit sin afsigt att blifva 'en Förenata Staternas medborgare.

»En person, som i landkontoret i det distrikt, der han ämnar bosätta sig, i vederbörlig ordning anmält sig ämna taga hemstads-land i besittning, måste för att behålla det genast bosätta sig på detsamma och börja uppodla det. Han har ej rättighet lemna det för längre tid än sex månader på en gång; men det finnes ingen bestämmelse rörande mängden af arbete, som skall nedläggas på detsamma. Alt beror härvidlag på omständigheter och fakta, som ådagalägga nybyggarens uppriktiga afsigt att bygga sig ett hem.

»Om nybyggaren erhåller medelmåttigt eller första klassens land beror på hans företagsamhet. Om han vill begifva sig längre bort än sina föregångare, har han ett större fält att välja på. Ehuru landet upptages ofantligt fort, finnes ännu i frontier-stater och territorier stora trakter förträffligt prärie-land och skogsland, som kan erhållas enligt hemstads-lagen. Utom land tillhörande regeringen finnes i Minnesota såväl som i andra vesterns stater flera millioner acres godt land tillhörande de olika järnvägsbolagen, hvilket kan köpas för ett medelpris af omkring 5 doll. per hvarje acre. Genom köp kan naturligtvis land erhållas närmare kommunikationer och äldre nybyggen än genom upptagande af regeringsland.

»Antag att en person är i besittning af 160 acres prärieland, som i sitt ursprungliga tillstånd är redo för bräckplogen, och ämnar odla hvete på 100 acres, hvilka omkostnader har han att ikläda sig för att med största fördel bedrifva sin handtering? Bräckningen sker vanligen i Maj och Juni och kostar 2 1/2 doll. per acre, altså 250 doll. för 100 acres. Emedan jorden ej kan besås förr än följande vår, fordras inga vidare utgifter första året, om ej för uppförande af byggnader. Följande år behöfver han köpa en

harfva, som kostar 14•dollar; ett par hästar för 250 dollar; ett par selar 28 dollar; 125 bushel hvete till utsäde 125 dollar; en vält 12,50 dollar; en såningsmaskin 65 dollar. (medels hvilken man kan så 10 acres om dagen); en skörde-maskin (icke »sjelfbindare») 150 dollar. (medels hvilken tvänne personer kunna skörda 10 acres om dagen); en dubbel-vagn 60 dollar; en s. k. *cross-plough* 18 dollar; och byggnader 1,000 dollar; summa 1,904,50 dollar. Härtill komma naturligtvis några smärre utgifter för arbete, föda och mindre redskap. Om land upptagits enligt hemstads-lagen, har betalningen därför, som vi sett, varit en småsak. Skörden varierar vanligen mellan 15 och 20 bushel per acre.

»Om man idkar olika grenar af åkerbruk, hvilket har sina fördelar framför uteslutande hveteodling, kan hampa, majs, potatis o. d. odlas samma år jorden »bräckes». Den ofantliga tillgången på naturliga ängar gör mejeri-rörelse och boskapsafvel mycket fördelaktiga; humle- och biodling kunna äfven med fördel bedrivas.

»Europeen, som bosätter sig i nordvestern, kan mycket snart vinna lika stort politiskt oberoende och, om han uppför sig väl, lika högt anseende, som om hans förfäder kommit öfver till Amerika i *Mayflower*. En sådan person af mankön och 21 års ålder, som vistats i Förenta Staterna ett år och i denna stat fyra månader, har rätt att rösta vid alla de offentliga valen, för så vidt han i vederbörlig ordning tillkännagifvit sin afsigt att blifva en Förenta Staternas medborgare. På samma gång har han blifvit valbar till hvilket ämbete som helst i staten, från konstapels- till guvernörs-sysslan. Han begagnar sina politiska rättigheter med full frihet och trygghet och utan den minsta yttring af missnöje eller illvilja från den infödde amerikanens sida. Två eller tre främlingar innehafva vanligen statsämbeten i denna och andra af våra stater i nordvestern; många återväljas hvarje år till den lagstiftande församlingen; och ett stort antal af dem äro representerade i de väl aflönade förtroende-ämbetena i grefskapen.

»Då Minnesota organiserades till ett territorium, erhöll det af Förenta Staterna två sektioner land — 1,200 acres — i hvarje 'township' såsom hjälp till att understödja de allmänna skolorna. Denna förläning uppskattas till omkring 14 mill. dollars och säljes småningom på auktion. Intres-

set på medlen, som inflyta af detta 'land', fördelas på de olika distrikten efter antalet barn vid skolåldern inom desamma. Denna skolfond har hittills samvetsgrant användts, och de allmänna skolor, som underhållas förnämligast genom lokal taxering, äro i regeln väl understödda. Inom den unga staten finnas trenne väl utrustade och skötta normalskolor för lärarens och lärarinnors uppfostran, ett stats-universitet och ett blomstrande 'college'. Det finnes en skolsuperintendent i hvarje county och en general-superintendent för hela staten».

Likasom nästan alla större städer vid de stora amerikanska floderna, så har äfven St. Paul en medtäflare, och det en ganska farlig, i Minneapolis, som redan räknar omkring 10,000 innevånare mer än St. Paul. Minneapolis, belägen 10 mil från St. Paul vester om Mississippi, är, med undantag af de i regnväder smutsiga och i torrt väder dammiga gatorna, en särdeles vacker stad, hvilken, likasom de flesta städer i detta land och med större utsigt än flertalet af dem, blickar framåt mot en snar framtid, då dess innevånare skola räknas i hundratusenden. Det med indianska sagor och sånger omflätade och besjungna vackra S:t Anthony-fallet, som bildas af den väldiga Mississippi, hvilken flyter midt igenom staden, är en storartad prydnad för Minneapolis. En betydlig del af detta fall har tillgodogjorts för att drifva ett stort antal hvete-kvarnar, af hvilka en, »Pilsburys A.», utsänder en mjölkflod af 6,000 tunnor per dygn. Vattenmassan störtar vid S:t Anthony-fallet utför en stor berghäll, hvilken under tidernas lopp undergräfdes af vattnet, och fallet hotades med undergång. För att förekomma detta bygde de företagsamme Minneapolis-kapitalisterna med stora omkostnader en sten-tunnel under vattenfallet och betryggade sålunda dess framtid. Flera ståtliga broar, af hvilka tvenne för järnvägar (en tredje var redan påtänkt), hafva slagits öfver flodon. I närheten af Minneapolis är äfven det vackra Minne-Ha-Ha-fallet*), hvilket vi besökte och gingo under. Minneapolis läge är mycket jemnare än S:t Pauls, men är därför icke enformigt, dels emedan det genomflytes af Mississippi och dels emedan omgifningarne äro mycket pittoreska.

*) Det skrattande vattnet.

Omedelbart efter vår första ankomst till Minneapolis mötte vi på en gata »den svenska evangelisk-lutherska kyrkan», som kom åkande på rullar efter en mulåsna. Den svenska befolkningen i Minneapolis är betydligt större än i St. Paul, emedan här är god tillgång på arbete på de talrika fabriker, vid kvarnarne och sågverken. Många egna sig äfven med framgång åt affärsverksamhet och yrkesidkande.

Då jag en morgon satt i pastor P:s mottagningsrum i Minneapolis, inkom en äldre gubbe från Jemtland och, som pastor P. för tillfället ej var inne, utgöt gubben sitt hjertas bekymmer för mig på jemtländska dialekten i ungefär följande ordalag:

»Je komme nu hit te Amerika trettan aur (år) sä'n å hade bäre käringa å smau strekan (smågossarne); int' en tvo styfver hälla (heller). Je hade nu jussom vörte (blifvit) mä läsärom, förr'n je kom hit, sä je kunne nu lämne oss i Guss' han'; å sä feck je nu en bra farm ta (utaf) guvernements-homesta-länne (landet) nästan får itnå (intet). Ett aur lefde mä (vi) i ä koje, som va' itnå bätter än svinhuse heime; men no' slapp mä (vi) svälte alltin'. I Jamtlän feck mä ätä bärkbrö å' vass-blännä (mjölk utspädd med vatten) å gö presten å öfverheita' mä småre å fläsje; men henan (här) aut (åto) mä (vi) veitbrö å' fläutan (hvetbrö och grädde) sä mytje mä raudde mä å slapp betälä bå te presten å kruna (kronan). Sään (sedan) bygde mä i (en) stor i stugu å feck de rektut snällt. Dau sa' käringa at me: 'Hör du, nu ä' strekan stor å' kan ta han' om färmen, sä kan du fau sätte dej i ro'. Ja, je va' nu sä däm å gärä som hu sa-a. Men dau vårt pöjkan högfälu å vill' int' gärä nå änne än vä' i stan, å je skulle gärä alt ärbeje; å sä vårt käringa stygg å. Dau vårt je sä räsänes, ätt je tog 400 daler, som je hadde å jeck frau altihop, å nu skä' je färä heim te Sverige.»

Vi lyckades dock öfvertala gubben att icke »färä heim te Sverige» utan återvända till »farmen» och söka uppgöra med »käringa å strekan».

Minnesota är ej blott »de tusen», utan »de tiotusen sjöarnes land». Färdas hvarest du vill inom statens område, vare sig till prärierna i dess sydvestra del eller de skogbeväxta höjderna och dalarne i dess mellersta och nordöstra del, öfveralt skall du påträffa sjöar och floder fulla af fisk och på hösten ofta bokstafligen betäckta af änder, ankor och vildgäss. Här är ett paradiset för sports-män och lustresande. Också flocka de hit på sommaren från de heta trakterna i östern och södern och äfven från Europa; och öfveralt finner man öfverdådigt ståtliga och dyrbara hotell, som uppförts till sommargästernas bekvämlighet. Bland dessa »sommarnöjen» har den pittoreska sjön Minnetonka med omgifning, belägen 20 mil vester om Minneapolis, vunnit stor ryktbarhet. Vid vår andra resa genom Minnesota besökte vi den och färdades med en af de många öfverdådigt granna palatsbåtar, som gå på densamma, nära en hel dag mellan dess många holmar och efter dess stränder. Minnetonka är en miniatyr-bild af Mälaren med den skilnad, att dess holmar och stränder äro mera pittoreska och betäckas af en yppigare växtlighet än Mälarens.

Minnetonka är ett indianskt ord, som betyder stort vatten, och många af öarne och vikarne i denna sjö hafva indianska namn och äro förknippade med en hel indiansk sagokrets. På denna egendomliga »bluff», kallad Point Wakon, der Sioux-indianerna hade sina »medicin-danser»; och Ande-ön (Spirit-Island), der en Sioux-flicka offrades, emedan hennes Sioux-älskare dödades af den Chippewa-höfding, som hon ville ha, resa sig nu ståtliga hotell och vackra villor. Sålunda har hvarje ö, hvarje vik och hvarje klippa på stranden sin saga, sin romans.

Omkring denna märkvärdiga och sagorika sjö finnas många jordhögar innehållande sten- och koppar-yxor samt andra lemningar efter förhistoriska tider.

FYRTIOFEMTE KAPITLET.

Hveteodlingens förlofvade land.

Hela den stora nordvestern, inbegripande Minnesota, Dakota och äfven Oregon och Washington, lämpar sig synnerligen väl för hveteodling. Den rika jorden, som naturligtvis äfven frambringar andra skördar, ger isynnerhet ymniga hveteskördar år från år utan att på årtionden visa den ringaste afmagring.

Under senaste åren har Red River-dalen ådragit sig kanske största uppmärksamheten i hela nordvestern. Det var hufvudsakligen genom en svensk »emigrant-runnare» som denna bördiga Red-River-dal blef utropad som det återfunna paradiset. »Runnaren» erbjöd sin tjänst åt ett järnvägsbolag, som dragit en bana genom nämnda dal, lofvande att bringa dit ett mycket stort antal emigranter och sälja en ofantlig mängd land, om bolaget tilläte honom annonsera så mycket han ville på dess bekostnad samt gifve honom 5,000 doll. i årlig lön. Anbudet antogs; och snart lästes på staket, på klippor, på väggar i stationshus, i tidningar, öfveralt i jättebokstäfver: »*Red River-dalen, emigrantens och farmarens förlofvade land!* — *Det bästa land i Amerika för mindre än intet!*» o. s. v. och fri resa till »det gamla landet» gafs hvar och en, som ville fara hem och ta med sig emigranter till Red River-dalen. Efter ett års förlopp hade nära 40,000 dollar utbetalats för annonsering; Red River-febern hade redan väckts. Emigranter återkommo med sagolika berättelser om landets rikedom och fruktbarhet, och så uppstod en »boom»^{*)}. En återvändande landtman hade likväl ej funnit sitt paradiset i Red River-dalen. Första vintern, han bodde der i sin jordkula, fröso hans kor och båda barn ihjel, och han måste i stor brist och nöd fara derifrån, och efter att en tid ha »kampat på läken» (bott i tält på

---

*) Ett mycket uttrycksfullt men öfversättligt ord, som användes för att beteckna hvarje ovanlig uppblomstring af en affär eller rörelse i något afseende; men nyttjas isynnerhet om städer och nybyggen i den aflägsna Vestern, som äro stadde i ovanlig tillväxt.

sjön) kom han äntligen till bekanta i Minnesota, som förbarmade sig öfver honom. Deremot var jag i sällskap med ett antal landsmän på hemresan öfver Atlanten, hvilka bosatt sig i Red River-dalen och nu voro på väg hem efter sina anhöriga. De voro mycket belätna med platsen och sina nya hem.

Red River eller Röda Floden skiljer staten Minnesota från territoriet Dakota. Denna flod vänder alla sina grannar ryggen, styrer sin kosa norrut och på ett föga fosterländskt sätt bortsköljer den feta myllan från en af onkel Sams bördigaste trakter och lemnar den inom drottning Viktorias område för att till sist uttömma sitt innehåll i den aflägsna och kalla sjön Winnipeg. Der Red River skäres af Norra Stillahafs-banan medels bron mellan Morehead och Fargo ser den ut blott som en smal kanal, full med smutsigt vatten. Här och der har den medels gräfning gjorts bredare, på det små ångbåtar, som löpa efter den, må kunna vända och passera hvarandra. Men den utgör det enda afloppet för en vidsträckt och rik trakt, omkring 40 mil bred och 200 mil lång, hvadan den om våren stiger hastigt till en ofantlig höjd. I april 1882 växte den 38 fot på 24 timmar och öfversvämmade byar och städer! Men innevånarne tyckas ej mycket fästa sig vid dessa öfversvämningar. Det märkes knappast något strömdrag i den till en sjö sålunda förvandlade floden, och om den upplyfter brädhusen i ett nybygge eller i en stad öfver marken, sättas de ned igen ej långt från sin förra plats, hvadan ingen större skada orsakas. De entusiastiske nybyggarne kalla helt anspråkslöst sin kära Red River »Amerikas Nilflod» och söka öfvertyga sig sjelfva och nykomlingarne, att dess öfversvämningar äro nyttiga för jorden. Dessa öfversvämningar orsakas af flodens lopp norrut, ty vattenmassan, som kommer söder ifrån, uppdämmas af ismassorna i Manitoba inom Canadas område.

De tvenne ungdomsfriska städerna Morehead, i Minnesota, och Fargo, i Dakota, betrakta hvarandra öfver Red River med ej synnerligt blida ögon. Båda vägra de att slå en bro öfver floden, emedan de å ömse sidor frukta, att den ena staden skall draga fördel af denna bekvämlighet på den andres bekostnad. Hästar och åkdon färdas på färja öfver floden, men fotgängare begagna sig af järnvägsbron. Morehead har 3,000 innevånare och Fargo 6,000 och kallar

sig »Red River-metropolis». Hvad som förut sagts om gatorna i den aflägsna Vesterns städer gäller i synnerlig mening om dessa städers. I tider af regn och tö äro gatorna djupa träsk. Affärsrörelsen är i dem båda mycket blomstrande och spekulationsandan kokar och sjuder öfver alt. I Minneapolis erhöj jag ett cirkulär från en Fargo-firma, som gör i fast egendom, hvori heter bland annat:

»Vi ha alt hvad Ni önskar och till hvlika priser som helst. Vi kunna sälja eder en stad eller ett land. Vi kunna skaffa eder ett trefligt hem, hvar helst ni behagar; och om ni blott kommer nära vårt kontor, skola vi göra det. Predikanterna skola sörja för edert andliga väl, och vi skola vårda edra timliga angelägenheter; och om ni följer vårt råd, skall det aldrig heta, då den slutliga uppgörelsen skall ega rum, att Ni liknade en af de fåviska jungfrurna fordom, som insvepte sitt pund i en svetteduk och nedsänkte det i en brunn (se nya öfversättningen). Tvärtom skall det om eder heta, att Ni varit en trogen förvaltare, som lade edert hvete i god Red River-jord, och det bar tusenfalt, och det hände sig, att den som hade intet, fick mera dukater än han visste, hvad han skulle göra med dem.»

Red River-dalen är betäckt af djup svart lerblandad jord. Dess läge är alldeles flatt. I öster begränsas den af den på sjöar och skogar rika norra delen af Minnesota och i vester af ett vågformigt och bördigt prärie-bälte. Intet odugligt land finnes, utom några små fördjupningar här och der, hvilka största delen af året äro fulla med vatten och kallas »sloughs» eller träsk. Spridda nybyggen hafva upprättats efter hela dalen ända ned till sjön Winnipeg, sträckande sig 10 mil åt ömse sidor om floden. Två järnbanor löpa redan genom dalen, en å hvardera sidan om floden; och dessutom några bibanor till olika delar af flodområdet; och en tredje bana skall genomdragas hela dalen. Denna stora täflan vitnar kraftigare än något annat om jordens ofantliga bördighet i denna dal. Ingenstädes inom Förenta Staternas område erhålles så rika hveteskördar för så ringa arbete och omkostnader som här, om man undantager de aflägsna och ännu föga kända dalarne i Oregon och Washington. Utsädet sås sent på våren, så snart den heta solvärmnen i dessa trakter upptorkat den genomdränkta jorden, och växer med oerhörd snabbhet. I Augusti är det full-

moget och skördas. Alt arbete utföres medels maskiner. Plöjaren åker på en »sulky-plow»; säden utsås med en maskin; skördemaskinerna ej blott afmeja, utan äfven binda säden, under det de dragas framåt af 4 å 6 starka hästar; och tröskningen sker medels flyttbara ångmaskiner, hvarvid halmen användes till bränsle. Säden forslas genast till »elevatorerna» vid närmaste järnvägsstation, och maskinerna lemnas stående på fältet, tills de behöfvas nästa år. Utom på de ofantliga jätte-farmarna finner man ytterst sällan skjul för maskiner och redskap eller någon byggnad alls utom en liten brädstuga, vanligen en våning hög med en »röst-kammare»; och ett slags stall af bräder, pålar eller hö och halm för att skydda hästarne mot de skarpa vintervindarne. Hvetekungarnes röda »barns», hvilka stolt höja sig mot synranden ute på den skoglösa prärien, äro ej mycket större än en medelmåttig ladugård på en herregård i Sverige.

Enligt tillförlitliga uppgifter realiseras 10 doll. per acre på hveteodlingarne i Red River-dalen, sedan alla omkostnader betalats. Ej blott jordens bördighet utan äfven den lätta transporten till segelbart vatten gör denna trakt särdeles gynnsam för hveteodling. Hvetet forslas 250 mil till Duluth vid Öfresjön, hvarifrån det föres efter vattenväg till New-York.

En stor del af Dakota, likasom Minnesota, tyckes af naturen hafva danats till ett ofantligt hvetesfält. De nödvändiga vilkoren förefinnas, såväl i klimatet som i jordens beskaffenhet, för frambringande af bästa hvete. Det är till Dakota, som den ofantliga emigrantströmmen mot nordvestern för närvarande riktas.

»Vestern» aflägsnar sig alt mer och mer mot vester, tills den snart ej kan komma längre. Enligt rapport från »the Public Land Commission to Congress» finnes ej mer brukbart »homestead-land» än hvad som kommer att upptagas under de närmaste 2 å 3 åren. År 1810 låg »den aflägsna Vestern» i New-York; år 1830 hade den flyttats till Ohio; år 1850 till Iowa; år 1883 till Dakota. Den frisinnaade amerikanska regeringen har inbjudit hvar och en från hvilket land som helst, utom Kina, att komma och bygga sig ett hem på dess bördiga jord, som upplåtes nästan för intet, ej i stora trakter utan jemt så mycket, att ägaren sjelf med sina söner kan sköta den. Följaktligen finnas i

Förenta Staterna inga stora gods, utom i sydstaterna och några få i Illinois på 1,000 à 5,000 acres, samt i Kalifornien och Dakota, der Dalrymple och söner odla omkring 25,000 acres hvetesland, som afmejas af 20 sjelfbindande skördemaskiner, hvilka draga af 6 hästar hvardera röra sig framåt i bredd utöfver de nästan ändlösa fälten; och der en viss Cuyler Adams från New-York har ett antal farmar, uppgående tillsammans till omkring 80,000 acres. Af Förenta Staternas omkring fyra millioner »farmar» odlas omkring 70 procent af ägarne sjelfve. Omkring 100 »farmar» finnas på hvarje 210 jordbruksarbetare.

Brist på timmer är i Dakota en af de förnämsta svårigheterna. För närvarande göres likväl mycket öfver alt i präriestaterna för skogsodlingen, och måhända skola i en snar framtid vackra skogsdungar och alléer försköna de nakna prärierna och erbjuda skydd mot de skarpa vinterstormarne, »the blizzards», hvilka till och med i Texas, under namn af Northers, fruktas lika mycket som i Dakota. Dessa inträffa vanligtvis 6 gånger hvarje vinter, och under det de pågå är det nästan omöjligt att vistas ute. Det har ofta händt att personer under dessa förfärliga snöstormar gått vilse mellan stallet och boningshuset och förgåtts ute på prärien. För närvarande brännes mest stenkol från trakten af Missouri eller Pennsylvanien samt gräs och halm. Medels en enkel maskin hopbindes präriegräset och halmen till kärfvar, hvilka tjenstgöra som vedträn.

FYRTIOSJETTE KAPITLET.

På »Svea».

Nästföljande sommar gjorde jag en resa genom södra Minnesota och nordvestra Iowa, der jag tillbragte en hel månad hos vår högt aktade landsman kapt. R. E. Jeanson, hvilken förestår den skandinaviska grenen af det stora Amerikanska Emigrantbolaget i New-York och som här grundlagt det blomstrande svenska nybygget Svea. Jorden består i dessa trakter af bördigt prärieland, rikt på sjöar och vattendrag, omkransade af skog.

Vid den lilla pittoreskt belägna och vackra staden Fairmount lemnade vi »Södra Minnesota-banan», som fortsattes vesterut in i Dakota, och begåfvo oss tidigt på morgonen efter häst 20 mil söderut öfver den vilda prärien. Denna morgons färd skall alltid innehafva en framstående plats bland våra angenämaste minnen från Amerika. Luften är så frisk och ren och kommer mot oss lastad af rik doft från präriens vilda blommor. Det första intryck vi fingo af prärien liknade mycket det som hafvet framkallar. Men här ha de väldiga böljorna styfnat och på dess ryggar frodas manshögt vildt gräs; och skummet på vågen har här förvandlats till blommor. Vi fara förbi en rad förtjusande vackra små sjöar, belägna till höger om vår väg. Dessa omkransas af skog och äro mycket fiskrika. Oupphörligt skrämna vi upp skockar af präriehöns ett slags rapphöns etc. Vildgäss och änder i tusental simma i sjöarne, och stora snöhvita tranor spatsera på behörigt afstånd från oss efter prärie-kullarne. Efter 12 mils färd passera vi gränsen mellan Minnesota och Iowa, här utmärkt genom en rad träd, som planterats efter densamma.

På en kulle 6 mil från oss synes en grupp hus mot synranden. Om du komme samma väg, kunde du öfver prärien se den ärorika svenska flaggan svaja från en flaggstång på samma kulle. Detta är »Sveas» närvarande »hufvudstad» Eagle Lake, och närmaste målet för vår resa.

Efter ytterligare en timmes färd välkomnas vi på det varmaste af kapt. Jeanson och hans förträffliga fru, hvilka föredragit att bygga ett hem för sin familj ute på den friska prärien framför att bo i det bullersamma New-York; ehuru kapt. J. sjelf måste tillbringa en stor del af året i det 1,500 mil aflägsna New-York.

Det var blott ett par år, sedan kapt. J. började bygga sig ett hem på denna kulle, och likväl har han redan uppfört en smakfullt inredd och vacker tvåvåningsbyggnad, liknande en modern sommarvilla utanför Stockholm; ett stort stall; ett vagnshus; ett visthus och en stor ladugård med godt utrymme för 15 hästar och 80 nötkreatur, och en stor vind att förvara hö för vintern. Och allt virke till dessa byggnader hade forslats hundratals mil med järnväg och 20 mil efter häst öfver prärien. Vackra fast ännu späda trädplanteringar lofva att snart blifva en vacker

prydnad omkring gården och skydda den mot de stundom rätt våldsamma prärievindarne. Ej långt före vår ankomst hade en storm bortsopat den gamla ladugården; och de talrika hönsen samlades hvarje kväll på dess ruiner, motvillige att utbyta ett älskadt fädernehem med ett nytt och okänt i den nya ladugården.

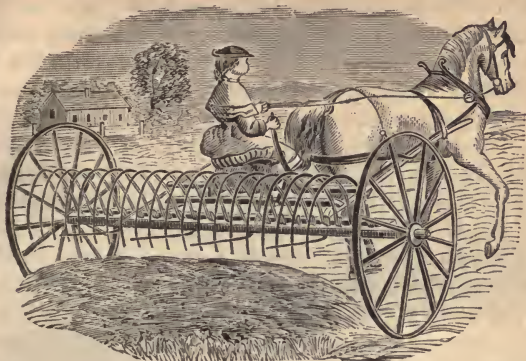
Häriifrån ströfvade jag nästan dagligen ut öfver prärien och jagade ett slags raphöns och präriehöns samt vildgäss och änder i de talrika småsjöarne. De stora vildgässen förekomma i oerhörd mängd på eftersommaren och göra stundom skada på säden. Nu och då foro vi man ur huse i en stor hövagn 4 mil till en sjö för att fiska eller på gästabud till våra grannar på 6 å 10 mils afstånd. Vid ett dylikt tillfälle fastnade vagnen i en s. k. »slough» (träsk), och hästarne vägrade att gå ett steg; hvadan undertecknad måste stiga ned i träsket och lyfta en och en af de medföljande tunga skapelsens kronor från vagnen på det torra!

Med fisket lyckades det rätt väl en gång, då vi medtade upp öfver 40 dugtiga baddare, och en djupets bjässe sprang bort med ett stort metspö; men vid ett par andra tillfällen lyckades det icke så bra; och en gång sjönk flotten, på hvilken vi stodo och fiskade, så att kapten J., som fört så månget fartyg öfver djupen och de rasande böljorna, till sist såg ingen annan utväg än att sjelf hoppa ned i sjön för att rädda de öfriga från att bli våta. Vi fångade mest ett slags fisk, som kallas »bullhead» eller »tjurhufvud», hvilken något liknar lake.

Vi besökte flera af nybyggarna, hvilka i allmänhet stodo sig mycket bra. Nybygget är 13 år gammalt. De äldsta nybyggarna ledo mycket i följd af att gräshopporna i tre år å rad förstörde sädesskörden. Alla nybyggarna hade flyttat ur jordkulan och byggt sig hus af resvirke och bräder. Somliga hade förvärfvat sig en förmögenhet af 3 å 4,000 dollar.

Ehuru både hvete och majs såväl som andra sädesslag odlas med stor framgång i den bördiga präriejorden, tyckes likväl boskapsafveln betala sig bäst. Boskapen betar ute största delen af året; och tillgången på naturligt gräs är synbarligen outtömlig. En flicka kan sätta sig upp och åka på slättermaskinen utöfver de rika jungfruliga ängarna och slå ned så mycket hö som önskas. Ett par karlar och

häst kunna på ett par veckor inberga foder tillräckligt för 100 nötkreatur under vintern. Ännu finnes land till salu vid detta nybygge för 5 å 7 doll. pr acre.

Det sedliga och religiösa tillståndet inom nybygget tycktes i allmänhet vara godt. Ej mindre än tre utmärkta amerikanska skolor funnos inom nybygget, hvilka underhållas af staten, och der nybyggarnes barn fritt erhålla en god medborgerlig uppfostran. Svenskarne till heder såväl på denna plats som öfver hela staten bör nämnas, att de allmänt röstade för rusdryckshandteringens förvisande från Iowa under den stora nykterhets-kampanjen 1882. Det samma kan ej sägas om norskarne. I närheten af Svea samlades norske luterske presten och hans församlingsbor i deras kyrka och, sedan de inmundigat både öl och bränvin, enhälligt beslutade att rösta *emot* nykterhetslagförslaget.

FYRTIOSJUNDE KAPITLET.

Genom sydvestra och norra Wisconsin.

Bland de sköna naturpartierna i Wisconsin intager måhända den pittoreska och sagorika St. Croix-flodens område främsta rummet. Floden har uppkallats efter en fransk

kaptén, som led skeppsbrott vid dess utlopp i Mississippi. Den indianstam, Issati, som fordóm vistades i dessa trakter, kallade floden »grafvens flod». Dess källor äro nära Öfre sjön, hvarifrån de flöda söderut, bildande gränsen mellan Wisconsin och Minnesota. Under sitt lopp genom de majestätiska urskogarna och bergstrakterna bildar den en mängd vackra vattenfall. Dess rika tillgång på laxöring och den mängd vildt i skogarne, som omgifva den, göra den till ett paradís för sportsmän.

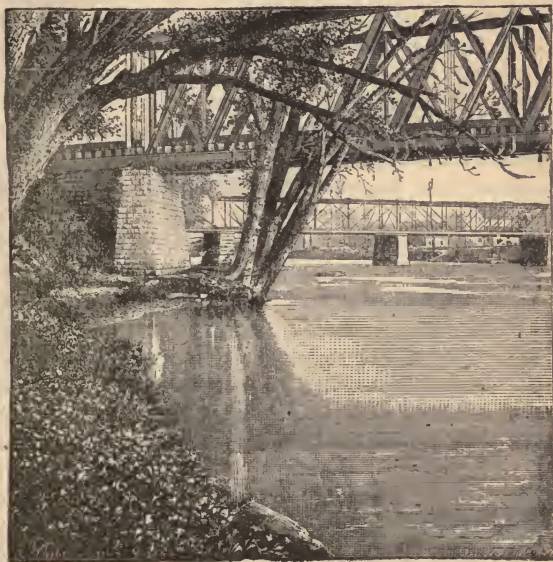
Den del af södra Wisconsin, som vi genomreste från St:t Paul till Milwaukee, påminner med de stora skogarne, de talrika floderna och sjöarne ganska mycket om norra Europa, ehuru växtligheten är här mycket rikare.

Milwaukee är en mycket vacker, välbygd och blomstrande stad med omkring 140,000 innevånare, belägen på höjder vid sjön Michigan. Af den främmande befolkningen äro tyskarne mest representerade; många landsmän finnas likväl äfven här. Vi gästade hos en treflig och välbergad svensk familj, som varit bosatt på denna plats i trettio år. De svenska sederna och tänkesätten hade visserligen till stor del undanträngts af de amerikanska; men jag förvånades öfver att svenska språket bibehållits så pass som skett under en så lång vistelse uteslutande bland amerikaner.

Häriifrån företogo vi en iakttagelsetur efter »Wisconsin Central-banan» genom det ännu föga bebodda norra Wisconsin till Öfre-sjön. Ända till Stevens Point, omkring 200 mil från Milwaukee, går banan genom temligen bebodda trakter, som i många afseenden påminna om mellersta Sverige. Norr om denna punkt leder banan genom tjock urskog. Vid hvarje station synes ett antal nya trähus, en ångsåg och stora staplar af bräder och takspån samt andra trävaror. Här och der efter banan ser man också ett nybygge med en större eller mindre odling mellan träden och stubbarne omkring loghuset. Vår första rastpunkt var Ogema, der våra landsmän och gamla vänner herr och fru Ö. slagit sig ned och upprättat ett blomstrande skandinaviskt nybygge, som redan räknar omkring 800 innevånare. Herr Ö. är en man med grundlig akademisk bildning och har äfven, utom vid ett svenskt universitet, idkat fyra års studier i Amerika. Hans maka äger likaledes hög snillebegåfning och en bildad uppfostran. Det var rätt

egendomligt att deruppe i Wisconsins urskogar i ett trefligt och gästfritt hem finna klassiska arbeten på olika språk, från gamla »Sjögrens» nötta lexikon till Platos skrifter; och höra Bethovens sonater skickligt och väl utföras af händer, som nyss lagat den smakliga middagen. Men förfelas ej en bildad persons lif, om det på detta sätt tillbringas i urskogen? Så frågade jag mig sjelf till en början; men kom snart under fund med, att det vid upprättande af ett framgångsrikt nybygge fordras att praktisera många af stoikernas

Flodvy i södra Wisconsin.

läror och grundsatser samt fasthålla den platoniska absoluta idén; och då jag såg den goda ordning och de rena seder, som rådde i detta blomstrande nybygge, insåg jag, hvilken betydelse bildning och hyfsning hafva äfven vid ledningen af ett sådant företag som detta.

Herr Ö. sade, att han började sin verksamhet såsom ledare för detta kolonisationsföretag på hösten 1877. Han förklarade för oss planen för sin verksamhet, hvilken visat sig vara lika praktisk som någon kolonisationsplan, hvilken

kommit till vår kännedom. Planen var att till en början inbjuda några familjer att komma till den för nybygget utsedda trakten och se till, att de finge det bästa land, som fans, och att de uppmuntrades att med ens börja uppodla det. Han sökte också rikta deras uppmärksamhet på bästa medlen och sätten att förbättra sin ställning och öka sina tillgångar. Skogsafverkning under vintern och jordbruk under sommaren erbjuda ett ypperligt tillfälle för detta måls vinnande.

Låt oss taga en nybyggare såsom exempel på de många, som vi träffade. Han kom till nybygget med tio cents på fickan i afsigt att upprätta sig en »farm». Han kom på vintern och förtjenade god dagspenning i skogarne (30 doll. i månaden och underhåll). Somliga klaga öfver det underhåll, som består i skogarne; men denne berömde det såsom »bröllopskost i jemförelse med hvad vi fingo äta i Sverige». »Här gäller det nog att hugga dugtiga tag, men så får man då te minstens äta och hvila regelt», sade han. Med sin förtjenst skaffade han matförråd och med sin yxa bygde han sig ett loghus på de 80 acres land, som han fått af regeringen till »hemstad». Vi besökte och tillbragte en natt i hans tarfliga hydda midt i urskogen sex mil från järnvägen. Dagen var regnig och olämplig för arbete utomhus. Vi funno honom sittande framför sin kamin sysselsatt med att laga sina skor. Han stod upp och bjöd oss sitta ned. Vi vände snart samtalet in på jordbruksangelägenheter, hvarvid han genast blef värtalig. Han höjde handen och pekade på den trakt, som han redan uppodlat; tog fram ett 12 tum långt majsax, tjockt som en handled, och visade oss, i det han berömde jordens fruktbarhet. Han tog oss till sin källare och visade oss några stora exemplar af potatis, som vuxit på hans farm mellan träden. Han hade odlat kål af vidunderlig storlek, och han visade oss lökar stora som en grof knytnäfve. Han hade två kor, och till kvällsvard åto vi köttet af en årsgammal oxe, som han slagtat för vinterbehofven. Han sade, att han var fri från skuld, rådde sjelf om sin täppa, var mera oberoende och lyckligare än en kung och betalade endast 2 doll. årligen i skatt; och önskade att hans anhöriga i Sverige måtte komma öfver och få det lika bra. Jag måste bekänna, att jag litet smått afundades mannen hans lycka, då jag föl-

jande morgon efter en god hvila lemnade hans trefna tjäll mellan de väldiga furorna.

Ogema var det enda nybygge, jag besökte, utom i Kansas, der ingen krog fans. Deremot funnos redan flera skolor, och två träkyrkor höllo på att byggas.

Häruppe öfverraskades jag af att hos landsmän finna ej blott akademisk utan äfven »sjelfförvärfvad» bildning. Såsom ett synnerligen vackert exempel härpå må anföras en ung svensk arbetare, herr M., som för några år sedan kom till denna plats utan medel och utan bildning. Under det han försörjt sig sjelf och familj, har han likväl varit i stånd att förvärfva sig en så hög grad af bildning och allmänt anseende, att han fått bekläda så viktiga ämbeten som fredsdomare och skolinspektörssysslorna med 1,200 dollars lön, hvilka platser han fyller med heder och allmän tillfredsställelse. Jag läste de frågor, han uppställt för den offentliga skriftliga examen, som skollärare-kandidaterne skulle genomgå, och de vitnade om grundliga kunskaper och goda pedagogiska insigter. Herr M. går i arbetskläder såsom en annan arbetare och, utom sina ämbetsåligganden, sköter han sjelf sina egna arbeten. Heder åt den driftige unge mannen och heder åt det land, som ger fullt erkännande åt det personliga värdet!

Från Ogema företogo vi en resa ytterligare öfver 100 mil norrut genom urskogarne till Öfre-sjön. Vi hade i sällskap herr och fru Ö., fröken L., i hvilken hem vi gästade i Milwaukee, kaptan A., en gammal god vän från Sverige, med hvilken vi af en händelse sammanträffade häruppe i urskogarne. Järnbanan leder gerom mycket pittoreska trakter: öfveralt urskogar, genomflutna af en mängd smärre floder, som på vissa ställen störta utför branta klippor eller på andra ställen vidga sig till små sjöar. På ett par ställen går banan öfver broar slagna öfver bråddjup af hundratals fot.

Det må ej förtyckas oss, om vi skulle blifva litet sentimentala. Här färdas vi tillsammans i ett litet rullande palats i ilande fart genom trakter, der antilopen och indianen ännu hafva sitt hemvist, gamla bekanta och kära barn-domsvänner, hvilka för några korta minuter af en händelse sammanträffat för att åter snart skiljas och troligen aldrig mötas mer på denna sidan lifvets världshaf.

Vårt resällskap består af mycket hyfsadt folk. Jemför man nordvestern med sydvestern, märker man en skillnad i detta afseende lika stor som mellan natt och dag; och gör man en jämförelse mellan järnvägspassagerarne i dessa aflägsna trakter och tredje klassens passagerare i Sverige, utfaller den visst icke till de senares fördel. Här märkes ej den snusklukt, som plågar en i tredje klassens

Flodvy i norra Wisconsin.

vagnar i Sverige; och lika litet märker man bland oss vanliga råheter i ord och åtbördor. Såsom undantag från regeln bör kanske rökqvagnen anses. Här kan man nog stundom finna »karakterer». I rökqvagnen på detta tåg märkte jag just ej något, som ådrog sig min uppmärksamhet, utom ett par landsmän, som synbarligen i något livvadt tillstånd sutto och deklamerade: »Upp psaltare och harpa!»

Ashland är en liten stad på omkring 1,500 innevånare, belägen vid Chequamegon-viken, hvilken bildar den bästa hamn i hela Öfre-sjön. Denna plats utgör Wisconsin Central-banans nuvarande ändpunkt. Här finnas flera stora hotell för att mottaga de många resande från Östern, som tillbringa de heta sommarmånaderna i dessa friska och helsamma trakter.

Från Ashland företogo vi en färd med en liten ångslup 18 mil efter Öfre-sjön till Bayfield. Vädret var stormigt och regnigt. I »salongen» lågo kvarlevorna efter en slagad ox, och dessa upptogo nästan allt utrymmet. Fönstren voro söndriga, så att vågorna obehindradt slog in. Vårt fruntimmerssällskap och slutligen äfven oss sjelfva måste vi instufva i maskinrummet för erhållande af värme och skydd mot regnet och den kalla novemberstormen. Under-teknad och kapten A. klättrade ett par gånger upp på ångslupens »tak» för att se utsigten. Vädret klarnade, så att vi kunde se de omgifvande skogbeväxta holmarne samt stränderna och höjderna omkring sjön. Den naturtafla, som utbredde sig omkring oss, påminde mycket om Norrland. Vi måste stå bredbente och balansera för att hålla oss upprätta, ty hade vi under den starka sjögången raglat till ett steg på någondera sidan, hade vi genast fallit ned i djupet.

I »salongen» suto tvenne franciscaner-munkar med rep om lifvet. De berättade mig, att den katolska indian-missionen, som upprättades i Bayfield af franska munkar öfver 200 år sedan, ännu är i blomstrande skick. I flera indian-ska läger eller »byar» vid Öfre-sjön finnas katolska skolor och kyrkor. Indianerna i dessa trakter äro jemförelsevis civiliserade, och de flesta hafva omfattat katolicismen, ehuru de äfven bibehålla mycket af sina gamla föreställningar.

Bayfield är en mycket intressant plats så väl för sin efter amerikanska förhållanden höga ålder som sitt pittore-skä läge. Afskild som den varit från den öfriga världen har den bibehållit sin egendomliga medeltidsprägel. En katolsk kyrka och ett kloster med ett stort antal prester och munkar finnas här. Midt emot staden ute i Öfre-sjön ligga de skogbeväxta Apostla-öarne. På en af dessa ligger en öfvergifven stad med en gammal katolsk kyrka.

Rättvisan fordrar, att jesuiterna erhålla det erkännande de förtjenat genom sina hjeltmodiga ansträngningar och det mödosamma arbete de utfört för de nordamerikanske indianernas upplysning och hyfsning. Det är nu jemt 250 år, sedan dessa korsets kämpar i den svarta kåpan landade på St. Lawrence kala och frusna klippstränder. De faror, mödor och svårigheter de haft att utstå, öfverträffa sjelfva

Slottsklippan i norra Wisconsin.

inbillningen; deras hundratals mil långa resor genom öde trakter, under det de voro blottställda för hunger, köld och vilda djur och människor; de faror, för hvilka de utsatte sitt lif för att predika korsets evangelium för de grymma barbarerna, hvarvid mången marterades och dödades på det grymmaste sätt; och de stora tjänster dessa civilisationens vägbrytare i nordvestern gjort vetenskapen, förtjena alt erkännande.

Resultaten af deras arbete voro i viss mening blott tillfälliga. Den människorace, som de arbetade på att frälsa, vissnade och försvann likt löf på träden under de ständiga oerhördt grymma inbördes striderna och de smittosamma sjukdomar och laster, som de hvite främlingarne införde; så att blott en ringa kvarlefva återstår. Den katolska trons föreskrifter vunno blott föga insteg ibland dem, och utom antagandet af de yttre former, som missionärerna ansågo vara nödvändiga till frälsning, voro och förblefvo de nästan lika barbariska och okunniga som de voro innan de lärde känna något om kristendomen. Ja, man kunde utan fara för öfverdrift säga, att historien ej känner något fall, då så mycken uppoffring gjorts, så mycket arbete utförts och så stora mödor utståtts med så stor hängifvenhet och med så ringa och flyktiga resultat som i förevarande fall.

Trakterna omkring Öfre-sjön äro af ofantligt stort intresse såväl ur vetenskaplig som ekonomisk synpunkt. Oaktadt såväl enskilte vetenskapsmän af hög rang som af staten utsända expeditioner anstält vidsträckta och grundliga forskningar i dessa trakter, har man ännu ej kommit till vissa och bestämda resultat. Det vet man, att dessa trakter innehålla ofantligt stora tillgångar för jordbrukaren, skogsafverkaren och idkaren af grufvörelse; ehuru dessa tillgångar, om man undantager trävirket, ännu föga tillgodogjorts. Mycket rik järn- och kopparmalm förekommer i ofantlig mängd, ehuru den ännu föga arbetas.

FYRTIOÅTTONDE KAPITLET.

Genom Michigan och norra Ohio.

Vår första rastpunkt på resan österut är Detroit i Michigan, en mycket välbygd och vacker stad med omkring 140,000 innevånare. Den grundlades af fransmännen redan 1670 och är således en af de äldsta städerna i Förenta Staterna. År 1763 öfvergick territoriet Michigan till England, och 1805 erhöll dess södra och östra halfö territorial-styrelse, och 1836 organiserades det till en stat i Unionen. Michigan består, som bekant af tvenne halföar. Den södra och

östra halfön sträcker sig från dess 330 kilometer långa gränslinie mot Indiana och Ohio 455 kilom. norrut mellan sjöarne Erie, St. Clair och Huron, hvilka förenas genom Detroit-sundet, i öster; samt sjön Michigan i vester; till det 67 kilom. långa Mackinaw-sundet i norr, som förenar Huron med Michigan. Den nordliga och vestra halfön sträcker sig från floderna Montreal och Menomonee, som utgöra dess gräns i vester mot Wisconsin; i norr till Öfre-sjön och St. Marysundet, som förbinder Öfre-sjön med Huron; samt i sydost till sjön Michigan.

Båda halföarne hafva ett ytinnehåll af 146,202 kvadratkilom. (eller 56,243 eng. kvadratmil), af hvilka 46,000 kvadratkilom. tillhöra den nordliga halfön. Den södra halföns stränder äro branta och klippiga, isynnerhet vid Huron. För öfrigt äro båda halföarne bergiga och rika på skogar och vatten. En ringa del bördigt prärieland förekommer i södra halföns sydligare del; och för öfrigt är jorden här ej så lämplig för åkerbruk som längre i vester. Deremot finnes en oerhörd rikedom på stenkol, saltberg och malmer, isynnerhet kopparmalm, som på sina ställen förekommer nästan gedigen.

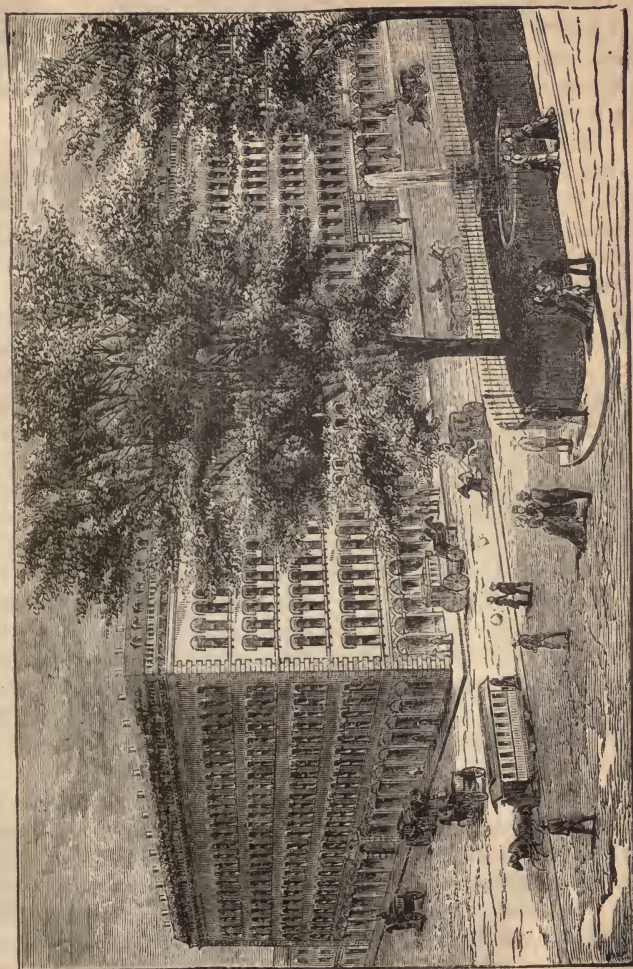
En stor skilnad i klimatet råder på de olika halföarne. Norr och vester om sjön Michigan äro vintrarne mycket stränga och skarpa; då deremot klimatet på den sydöstra halfön är så blidt, att halftropiska växter och frukt, isynnerhet persikor och vindruffvor, både växa vildt och odlas med stor framgång. Denna klimat-skilnad orsakas af de stora insjöarne, isynnerhet Michigan, hvars vatten genom underjordisk värme hålles i hög temperatur under hela vintern och mildrar de skarpa nordvestvindarne. Äfven i Michigan, isynnerhet på dess nordliga halfö, har ett stort antal landsmän bosatt sig, der de idka jordbruk, såsom ock på den i Michigan utskjutande halfön Muskegon, hvarest de arbeta i skogarne eller i grufvorna. Klimatet är på flera ställen i Michigan föga helsosamt i följd af de många träskartade trakterna, som orsaka malaria och febrar.

I Detroit skildes jag från mitt resällskap, som fortsatte färden genom Canada till New-York, och färdades med ångbåt öfver Erie-sjön till Cleveland, i Ohio, en mycket vackert belägen, välbygd och blomstrande handels- och manu-

fakturstad med nära 200,000 innevånare. I förhållande till sin folkmängd måste Cleveland representera ofantligt stora kapitaler att döma af de ståtliga och dyrbara offentliga

Hotell i Cleveland.

såväl som enskilda byggnaderna. En stor del af staden består bokstafigen af palatslika residens, af hvilka många

äro bygda i egendomlig stil. De flesta äro af tegel med en grekisk portico af trä i fronten och pediment af joniske pelare lika höga som huset sjelft. Stundom, fast sällan, ser man sådana egendomligheter som hvitmålade träpelare till röda tegelhus.

I den vackra Lake View-kyrkogården ligger den store presidenten Garfields stoft begrafvet; och i Mentor, några mil öster om Cleveland, sågo vi från tåget hans forna anspråkslösa hem.

Ingen annan nation på jorden än Förenta Staterna kan uppvisa en oafbruten serie af tjugo lika högsinnade som skicklige styresmän. Troligen kunde den ovärdigaste af alla Förenta Staternas presidenter, hvad karakter och statsmannaskicklighet vidkommer, ställas i jemnbredd med de bästa konungar, som i följd af slump eller börd kommit upp på tronen; och icke en enda man har folkets röst uppsatt på presidentstolen, hvilken någon, vore han än så bitter fiende till republikanska institutioner, kunde för ett ögonblick tänka på att sammanställa med de kungliga monster, som sutit på europeiska troner. Och det faktum, att icke blott medelmåttige, utan de *bäste* män — en Washington, en Lincoln, en Grant, en Garfield — af folkets gemensamma och fria röst upphöjts till presidentämbetet, är ett kraftigt bevis derpå, att allmän folkomröstning är ett bättre medel än börd för regeringssysslas tillsättande.

Sådane män som Washington, Lincoln och Garfield äro ej blott Förenta Staternas berömmelse och krona — de äro hela mänsklighetens egendom; de äro den Högstes tjänare, sändebud och profeter till hela människoslägtet; och deras ord, deras lif, deras verk vitna med växande makt, att ljuset, sanningen, rättvisan och friheten slutligen skola behålla segern.

Aldrig har en furste så högaktats, så älskats, så nästan afgudats; aldrig har någon mans bortgång sörjts så djupt, så allmänt och så uppriktigt af, man har beräknat, öfver 300 millioner människor, som Garfields. Den krans, som å drottning Viktorias vägnar lades på hans bår, var ett vackert uttryck af den hyllning, som den traditionella kungligheten egnade den verkliga kungligheten; och den matta af blommar, som fattiga barn och arbetare bredde på vägen till hans sista hvilorum, var en sann hyllningsgård åt den faderlöse

gossen, som med okufflig viljekraft, outtröttlig ihärdighet, omutlig ärlighet och en öfver allt småsinne upphöjd högsinhet arbetade sig upp från loghuset till presidentstolen.

Genom sin rika och vexlande erfarenhet, under det han genomgick nästan alla tänkbara vilkor i ett dygdigt och ädelt lif, hade han på en eller annan punkt berört allas hjertan ej blott i det stora och mäktiga land, hvars högste man han slutligen blef, utan öfver allt på vår jord, der dygd

och ädelt hjeltemod värderas. Och denna orubbliga klippa af manlig högsinhet och oskrymd gudsfruktan följde honom hela hans lif och gjorde honom ej blott till en dygdelärare, utan hela hans lif blef en lefvande och personlig utveckling af allt ädelt och stort. Härigenom tillvann han sig allas obegränsade förtroende, högaktning och kärlek, hvilka lärde känna honom.

Höjd öfver alt bigotteri var president Garfield en djupt allvarlig kristen och tillhörde ända till sin död de strängt religiöse s. k. »lärjungarne», hvilka äro en gren af det i Amerika talrika baptistsamfundet.

Den ädle mannens lif ger ett synnerligt eftertryck åt hans älsklingssång:

»I skördemän på fältet, hvarför så fåfängt stå,
Tills dagen börjar sjunka och mörkret kommer på?
Hvad båtar fåfängt vänta på flere arbetsmän:
Den gyllne morgon flyktar, och arbet' finnes än.

Så hvässen eder lie till skörden och gån ut
Att mogna kärftar samla, förr än er tid är slut.
Skall Gud förgäfves ropa, förgäfves vänta svar,
Skall frukten bli till spillo på fältet lemnad kvar?

Från berg, från dalar kommen med kraft i bröst och arm
Och vänten ej tills solen gör dagen tung och varm;
Nu uti morgonstunden gen Gud er bästa nerv,
Och dröjen ej tills natten gör slut på alla värf.»

I Buffalo tillbragte vi »tacksägelsedagen» och spisade middag hos en landsman, herr L. Hedström, som arbetat sig upp till rikedom och genom sin redbarhet och storartade välgörenhet såväl som sin skicklighet förvärfvat sig högt anseende i vidsträckta kretsar. Buffalo är nästan lika stort som Stockholm och har stor betydelse både som fabriksstad och upplagsplats för den stora mängd säd och andra jordbruksalster, som forslas hit efter de stora sjöarne.

Här resa sig vid Erie-sjöns strand en mängd af dessa fula vidunder i byggnadsväg, som kallas elevatorer. Sjelfva elevatoren består af en stor rörlig stomme, som står i samland med ett stort magasin på hvars tak är en upphöjning af omkring 20 fot, i hvilken elevatoren inrymmes. Då ett fartyg eller en banvagn lastad med säd anländer, sänker elevatoren sin »snabel» ned i lasten, hvilken föres uppåt i ett rör medels en mängd små tråg, fästade vid en lina, som sättes i rörelse, likasom i ett mudderverk. Vid toppen af magasinet tömmas dessa tråg i stora mått, i hvilka säden på ett sinnrikt sätt både mätes och väges. Då måttet är fullt till den mängd som önskas, påtryckes en fjeder, och sädesströmmen afstänges och måttets botten öppnas, hvarvid dess innehåll uttömmas; hvarefter säden löper genom ett

annat rör ned i kanalbåten, som för den till New-York. Hela denna process verkställes med otrolig snabbhet. Hvetet forslas aldrig i säckar.

FYRTIONIONDE KAPITLET.

Niagara.

Från Buffalo är blott en timmes väg till Niagara, hvilket vi besökte vid två olika tillfällen. Niagara-floden upp-tager hela vattenmassan från de stora sjöarne Huron, Ofre-sjön, Michigan och Erie, sammanbindande den sistnämde med sjön Ontario. Erie ligger 334 fot högre än Ontario. Under sitt lopp mellan nämnda sjöar omsluter floden ett antal öar, af hvilka en, Grand Island, är 12 mil lång, innan den bildar de verldsberömda fallen. Ett starkt strömdrag förer den väldiga vattenmassan framåt med stor snabbhet, hvil-ken ökas i samma mån den närmar sig fallen, omedelbart ofvanför hvilka bildas forsar, som i storlagenhet öfverträffas endast af fallen nedanför. Vid fallens brant delas floden af Getön (Goat Island) i två delar, hvarigenom tvänne fall bildas: Hästskofallet på Canada-sidan, 1,800 fot bredt och 158 fot djupt; Amerikanska fallet på amerikanska sidan om floden, 600 fot bredt och 164 fot djupt. Den gröna vattenmassan störtar utöfver en horisontelt liggande kalk-klippa i en mängd af minst 100 mill. tons i minuten. Under denna kalkklippa har vattnet bildat en urholkning af öfver 40 fot. Man kan ej märka någon olikhet i vat-tenmängden under olika årstider; utan den tumlar ständigt med åsklikt då utöfver fallen såsom den gjort årtusenden innan en människofot trampade vår jord, och kommer sannolikt att så fortfara ännu tiotusental år, tills flodbädden nötts bort ända upp till sjön Erie.

Vi besågo fallen från en mängd olika punkter: å ömse sidor om floden såväl ofvan som nedanför fallen; men ej bakom dem. Vi skola ej försynda oss mot detta öfver all beskrifning storartade naturens mästerverk genom att söka beskrifva det. Här gäller det: »Kom och se!» Och du skall finna, att t. o. m. dina intryck af denna syn varda

obeskrifliga. Niagara är behagfullare än Giottos torn, ståtligare än Apollo, mera öfverväldigande än Mont Blanc i sin majestätiska ensamhet.

Omgifna och förföljde af efterhängsne åkare och försäljare af allehanda indianska saker, förfärdigade af »indianer» från Irland och Tyskland, hvilka icke äro lika ärlige som dalkärlen, hvilken utbjöd till salu »hengelska 'äktor, som far min 'ar gjort», styra vi först kosan till Prospect Point på amerikanska sidan, hvarifrån den bästa utsigten af fallen säges erhållas. Här vid yttersta kanten af Amerikanska fallet se vi vattenmassan komma hoppande i skummande och dansande forsar, såsom vore den medveten om sitt öde och sökte taga ansats för det väldiga hopp den står i beredskap att taga utför fallet. Här möter ögat underbara färgskiftningar öfveralt: vattnet, som i den djupa smala strömmen är mörkgrönt, blir i fallet sjögrönt och störtar åter upp ur djupet i form af snöhvitt stänk, som uppstiger högt öfver fallen.

Öfver amerikanska fallet leder en bro till Getön, omkring en mil i omkrets och betäckt med tjock skog. Från ön sträcker sig en träbro till ett torn på en klippa midt i floden, hvarifrån ögat ser blott vattenmassor dykande, hoppande och dansande i alla riktningar, under det den väldigaste och sällsammaste musik dånar altomkring och så öfverväldigar hela din varelse, att du måste skynda dädan, innan du af hänförelse förlorar jemnvigten och »kastar dig i hvirvelns dam».

På Canada-sidan har man den bästa utsigten af båda fallens *tout ensemble*; och här kan man urskilja de olika ljuden af de olika fallen: under det från Amerika-fallet mildare silfverartade toner nå örat, dundrar Hästsko-fallet likt oupphörliga åskor.

De fula »tornen» och byggnaderna å ömse sidor om fallen bilda en obehaglig kontrast till detta naturens storartade skådespel. Från den ståtliga järnvägsbron eller kör- och gångbron, som spänts öfver floden nedanför fallen, har man en förträfflig utsigt öfver forsarne, som floden bildar under sitt lopp till Ontario. Men det fordras starka nerver för att tåla att länge betrakta dessa hvirflar; i annat fall uppstå äfven »hvirflar» i hjernan.

FEMTIONDE KAPITLET.

I Baltimore och Washington.

Första gången-jag anlände till Baltimore, »monument-staden», var den insvept i en rasande snöstorm. Följande morgon vaknade jag med vackert väder och hade från mitt rum i hotellets femte våning en ypperlig utsigt af den vackra staden. Alla höjder ha ännu ej förnedrats i Baltimore vare sig i bokstafvig eller bildlig bemärkelse. Sedd i stort företar staden bilden af en gigantisk amfiteater; och på höjderna omkring den resa sig ståtliga byggnader, såväl offentliga som enskilda, omgifna af vackra planteringar, under det kyrktorn höja sig mot himlen öfver alt från de 200 kyrkorna, eller en kyrka på hvarje 1,500 innevånare: dessas antal uppgår nämligen till 300,000.

Här likasom i alla större städer i Förenta Staterna äro en mängd religiösa samfund representerade: romerske katoliker, engelske episkopaler, presbyterianer, baptister, metodister, luteraner, engelske reformerta, independenter, unitarier, vänner, de förenade bröderna, »kristna», universalister, swedenborgare och israeliter, i hvilka intet svek — borde vara. De sistnämnda ha ej mindre än 12 synagogor. De 50,000 negrerna inom staden hafva ock många kyrkor, mest för sig sjelfva, ehuru många negrer äfven tillhöra hvitas församlingar. Jag tillbragte en söndag i Baltimore. Här likasom öfveralt i östra staterna hålles Herrens dag strängt i helgd, med undantag likväl af det hiskliga oljud, som klockringningen i alla kyrktornen åstadkommer. Underligt att man i det demokratiska och framåtskridande Amerika ännu så allmänt öfvar detta barbariska bruk. Hvad tjenar detta hemska oljud till? Har man då ingen försyn för nervsvaga, sjuka och döende personer? Hvar och en vet, huru nervuppskakande det skrällande ljudet af en metallkropp, som bearbetas, är; och mångdubblas detta ljud ett par hundra gånger, blir det helt enkelt odrägligt.

Gör väl detta oljud någon människa dygdigare och frommare? Eller är det blott en kvarleva från de barbariska tider, då vildarne ansågo sig böra åstadkomma så mycket oväsen som möjligt inför sin afgud eller fetich?

Utom klockringningen hölls, som sagdt, Herrens dag strängt i helgd. Om någon t. ex. önskade blifva rakad, fann han hotellets »rakstuga» stängd, och barberaren gaf tillkänna genom nyckelhålet, att statens lag förbjöd honom verkställa rakning i sin »bod»; deremot kunde han mot en ringa extra ersättning komma upp till kundens rum och verkställa rakningen, ty der kunde ej lagen nå honom. Likaledes äro alla krogar samt restaurationer, der rusdrycker försäljas, stängda på söndagen; men om en hotellgäst lider ohjelpigt af törst, kan han få så mycket vin, öl och brännvin han behagar upp på sitt rum. Jag färdades både åkande och till fots omkring staden på söndagen, men såg ej ens en cigarr-bod eller ett fruktstånd öppet. Ej heller syntes några busar i öfverlastadt tillstånd; utan ordning och stillhet rådde öfver allt.

Utom de 200 kyrkorna med de höga tornen och de palatslika affärsbyggnaderna och enskilda boningshusen resa sig här och der ståtliga och smakfulla monument. Främst bland dessa är Washington-monumentet med den enkla inskriften: »Af staten Maryland», som från den upphöjde och vackra Vernon Place reser sig till en höjd af 200 fot; och på dess topp står bilden af den store Washington, föreställande det ögonblick, då han afträdde från sin befattning som högste befälhafvare öfver Förenta Staternas armé. Blott en vansinnig har kastat sig ned från toppen af detta monument. Jag besökte två stora »fribibliotek, öppna för alla»; bevistade ynglingaföreningens möte i en palatslik byggnad, som den sjelf äger, och röntte under en veckas vistelse i staden prof på den sällskaplighet och gästfrihet, för hvilka folket i Baltimore lika som i södern i allmänhet äro kända. Här likasom öfver allt i detta lyckliga land nedläggas de största summorna, offras det största nit, de bästa gåfvor och den mognaste eftertanke på folkets intellektuella, sedliga och religiösa uppfostran; och den naturliga följdén är, att folket står på en så ojemförligt hög ståndpunkt i alla afseenden, som det gör.

Washington, »de storartade afståndens stad» och Förenta Staternes politiska hufvudstad, är icke mycket tilldragande vid första anblicken, emedan man kommer in i

staden genom dess tarfligaste del. Det enda, som först imponerar på främlingen, är den storartade dômen på kapitolium, hvilken påminner om S:t Pauls katedralen i London eller S:t Peters i Rom. Men då man kommer in i hjertat af staden, finner man, att den i vissa afseenden är en af de vackraste städer i hela den stora unionen: ofantligt breda gator genomskära den och stora avenyer, beskuggade af lumiga träd, löpa ut från olika medelpunkter. Den store Washington, som sjelf bestämde hufvudstadens läge, hyste stora tankar om sitt lands framtid; och stadsplanen, som han sjelf utlade, är ett uttryck af dessa tankar. Han afsåg likväl icke, att den förnämsta stadsdelen skulle förläggas der den nu är; men land-spekulanter inköpte det bästa landet och satte så högt pris derpå, att det förblef jmförelsevis obebygdt och den motsatta svampiga sidan bebygdes; så att kapitolium nu så att säga vänder ryggen åt den egentliga staden.

Hvad som i synnerhet såsom något ovanligt ådrager sig främlingens uppmärksamhet är de asfaltbetäckta och rena gatorna. Här finnas ock en mängd storartade residens, hotell och offentliga byggnader. Hvad som dessutom såsom något egendomligt för Amerika gör ett angenämt intryck på främlingen är de höge ämbetsmännens tillgänglighet för den stora allmänheten. Hvilken som helst kan anmäla sig och »stiga rakt in» till hvilken ämbetsman som helst, från vaktmästaren till presidenten, utan vidare ceremonier. Här veta ämbetsmännen, att de äro folkets tjenare och handla derefter. Jag begagnade mig af denna rättighet och blef artigt och vänligt bemött och erhöll värderika upplysningar af framstående ämbetsmän af olika slag. För erhållande af enskilt samtal med Förenta Staternas president behöfde jag blott lemna mitt kort till hans privatsekreterare och genom honom tillkännagifva, hvad jag önskade. Presidenten mottager besökande såsom en annan privat gentleman: bjuder dem sitta ner och talar fritt och naturligt i öfverensstämmelse med samtalsämnets natur.

Jag tillbragte några timmar i den storartade patentbyrå och kastade en flyktig blick på några af de i tiotusental förvarade exemplaren af patenterade uppfinningar. Amerikanarne hafva alt skäl att vara stolta öfver sina uppfinningar. Dessutom besökte jag museer och offentliga sam-

lingar af olika slag, såsom Geologiska undersökningsväsendets byrå; Smithsonian-Institutet; Konstgalleriet, Observatorium samt Signalväsendets centralbyrå med general Meyer i spetsen, hvilken inrättning har sitt egna telegrafsystem och sina stationer i alla delar af landet. Härifrån »sändas stormar» till alla delar af unionen; och byråns förutsägelser slå fel blott i ett fall af tio. Jag tillbragte äfven en dag i »courthuset» och åhörde rättegången med president Garfields mördare, Giteau. Rättegångssalen var till trängsel packad af åhörare, mest fruntimmer. Fångens utseende var ytterst obehagligt. Hans blick åstadkom en rysning genom ens hela varelse. Hans sakkörare och svåger, Scoville, upptog hela tiden med att söka visa, att brottslingen var vansinnig. Fången gjorde under tiden anmärkningar och infall, som visst icke förrådde vansinne, utan en ohjelpig oförskämndhet och fräckhet.

Jag tillbragte en dag i ett negeruniversitet och hörde negrer, som smakat på slafpiskan, läsa första Mosebok på hebreiska och skandera Homerus på grekiska. Negerens uttal af hebreiska tar sig något komiskt ut; men med sin grofva basstämma deklamerar han grekiska förträffligt. Det påstås, att han ej har lika skarp fattningsförmåga som den hvite, men universitetets president och professorer — hos en af hvilka jag gästade — påstodo deremot, att detta var ogrundadt, så vidt deras erfarenhet sträckte sig.

Jag tillbragte äfven en dag i kongressen och åhörde lifliga debatter både i senaten och representanthuset. Jemför man Amerikas talare med Europas, måste man medgifva, att de förre stå långt framom de senare, ehuru deras stil är något öfverdrifven.

Jag deltog i gudstjenst i den mycket tarfliga träkyrka, der president Garfield med sina trosbröder, »lärjungarne», brukade dyrka Gud. Presidentens bänk var nu tom och klädd i svart och på en silfverplåt, fäst vid densamma, voro hans namn samt födelse-, dödsår och dato inristade.

Utrymmet medgifver ej någon fullständigare beskrifning af Washington och lifvet derstädes. På det hela taget fick jag ett mycket fördelaktigt intryck af denna politiska medelpunkt för jordens största nation.

FEMTIOFÖRSTA KAPITLET.

Negrernas nuvarande ställning i Förenta Staterna.

Gryningen till en ny dag för Södern skönjes allt tydligare och tydligare. Slafveriet, likasom all annan orättvisa, bar onda frukter både för slafven och husbonden. Slafvarnes befrielse och iklädande af fulla medborgerliga rättigheter var en seger utan like öfver förtryck och orättvisa; men det var också ett vådligt experiment, som saknar motstycke i mänsklighetens historia — fyra millioner neger-slafvar med ett penndrag ej blott frigjordes från slafveri, utan äfven erhöillo full medborgarerätt! — och många olycksprofeter ha förutsagt de beklagligaste följder af ett dylikt steg. Det var också naturligt, att en svår kris skulle följa på en dylik revolution. Patronerna i Södern lefde på andras arbete, för hvilket de ej betalade det minsta, hvadan de hade intet annat att syssla med än sina nöjen och sin politik. Då negrerna frigjorts, stodo både slafven och slafägaren för tillfället handfallna och hjälplösa. Den hvite gentlemannen stod oändligt högt öfver negern i andlig odling; men i rent praktiskt afseende hade negern företrädet. Den förre sökte ännu en tid att lefva på politik, men han bragtes snart i nöd och armod. Den senare med sina små lehof arbetade och förvärfvade sig sin nödtorft, var glad och sjöng lofsånger öfver »befrielsen ur Egypten», äfven om han måste slita mycket mera ondt än då han var slaf. Så högt älskar äfven negern friheten! Men nöden, denna fruktbarande moder till företagsamhet och uppfinningsrikhet, har vändt Söderns söner från politiken in på nyttigare banor, och de ha börjat få ögat öppet som aldrig förr för Söderns rika tillgångar. De ha insett den viktiga satsen, att ett folk måste, för att komma till varaktigt välstånd, idka många olika industrigrenar. Det nästa steget var att, om ej direkt inbjuda, så dock uppmuntra Nordens kapital att strömma in och gjuta lif i den förslappade Södern. Både åkerbruks-, träverks- och manufakturindustrierna ha tagit jättesteg framåt under de senaste två åren. Så mycket rörande den industriela och kommersiela gryningen.

Men huru är ställningen bland negrerne och huru är förhållandet mellan dem och de hvita?

En af de mest invecklade frågorna är den rörande negerns andliga förmågor och begåfning i jmförelse med andra människoracers. Det torde ännu vara omöjligt att komma till något resultat i denna fråga. Man bör här alltid komma ihog, hvilket stort inflytande klimat, lefnadssätt och uppfostran utöfva både på den enskilde och på folken i gemen under en följd af generationer. Man bör likaledes komma ihog, att negerracen i Amerika utgöres af en blandning af en mängd negertyper och racer i Afrika, hvilka betydligt avvika från hvarandra inbördes, ehuru alla troligen kommit från ett half- eller helvildt tillstånd. De ha likaledes alla tillbragt ett par eller tre generationer i slafveri under de hvita, hvarunder deras stamolikheter och språk gått förlorade. Det är därför omöjligt att spåra deras raceolikheter och dessas förhållande till deras andliga begåfning. De äro också nu alla kristna; och, ehuru vissa afrikaner möjligen ännu lefva bland dem, hafva de nästan allmänt antagit de hvites klädedrägt, seder och språk, och de hafva äfven blifvit civiliserade till en ganska hög grad. I detta sistnämnda afseende råder likväl en betydlig skilnad. En del af negrerna ha bott i trakter, der den hvita befolkningen varit talrik, kanske talrikare än negrerna, och derigenom ha de lärt de hvites seder och bruk samt insupit deras idéer.

Men det finnes ett bredt bälte, som omsluter yttre delen af sydstaterna, hvarest klimatet är nästan outhärdligt för den hvite arbetaren. I denna trakt, som innehåller mycket rik jord, består hela den arbetande befolkningen af negrer, och de få hvita, som der finnas, ha så litet beröring som möjligt med negrerna. Här finnes ännu ett ganska starkt hedniskt element. Deras språk är en slags neger-rotvälska, och de äro ännu ett »egendomligt folk» — kanske mindre goda arbetare än de mera hyfsade negrerna, men förvisso mycket mera böjliga och läraktiga än de. Åtskilliga flyttningar ha dock på de senaste åren egt rum, hvilka uppblandat äfven denna del af negerbefolkningen.

Då negrerna frigjordes, saknade de all skol-uppfostran. Som bekant var all negerundervisning förbjuden vid äfventyr af strängt straff. En neger i Baltimore satt i fängelse i 10 år för det han läst »Onkel Toms stuga». Flera hvita

personer blefvo likaledes straffade för det de sökte bibringa negrerna undervisning. Dessa lagar tillämpades strängt ända tills befrielsens dag randades. De enda af negrerna, som fått någon andlig uppfostran, voro de få frie, som erhållit underbyggnad i nordstaterna, samt några få favorit-slafvar inom bildade familjer, hvilka af sina husmödrar undervisats till någon del trots de stränga lagarne. Sedan deras befrielse har ganska mycket gjorts för att uppfostra dem. Många förträffliga högre och lägre skolor ha upprättats och underhållas af enskild välgörenhet, mest från nordstaterna; och statsmyndigheterna ha upprättat flera högre läroverk, i hvilka de mera begåfvade och uppåtsträfvande bland negrerna undervisas. För bildningens spridande bland den stora massan har ett folkskolesystem upprättats inom alla staterna, hvilket bereder negerungdomen tillfälle att erhålla en god medborgerlig uppfostran. Dessa skolor stå dock ännu långt efter skolorna i nordstaterna, emedan det hittills saknats medel att underhålla dem, hvadan de hållas öppna blott en liten del af året — i somliga stater blott två månader och ingenstädes öfver fyra månader. Något är dock bättre än intet. Negrerna visa en berömvärd åtrå efter upplysning och bildning; och den intellektuella, sedliga och religiösa lyftning de erhållit sedan deras befrielse, är ett storverk, som saknar motstycke i mänsklighetens historia.

Likasom amerikanarne i så många andra afseenden hoppat öfver vissa stadier inom ett folks civilisation, så ock rörande negrernas uppfostran. De tillerkände dem deras fulla medborgerliga rättigheter, innan de (negrerna) hade det ringaste begrepp om hvad dessa rättigheter inneburo. Denna politiska uppfostran har i väsentlig grad bidragit till att på 17 år höja negern högt öfver Rysslands eller Irlands bönder.

En annan faktor, som betydligt bidragit till att åstadkomma detta storartade resultat är deras religiösa uppfostran. Likasom de flesta primitiva racer (t. ex. Indiens infödingar) äro äfven negrerna böjda för att taga kristendomen mera bokstafligt och enkelt än deras mera civiliserade medkristna, hvilka ha lyckats bortförklara det mesta af dess ursprungliga enkelhet till sin egen tillfredsställelse. Och dessa negrer äro af naturen mycket känsliga och religiösa. De tycka om att gå omedelbart till Gud sjelf och vilja icke

alls ställa sig under prester, som göra anspråk på att stå mellan dem och Gud. Häraf katolikernas misslyckade försök att vinna anhängare bland dem. Negrerna tycka om att hafva något att säga i församlingen, om de också sätta stor lit till sin andlige ledare. Derföre förena de sig med fria protestantiska samfund, i synnerhet baptister och metodister. I religiöst afseende ha negrerna stält sig helt och hållet utom de hvites ledning. Af de till omkring 7 mill. uppgående negrerna i Förenta Staterna äro omkring 800,000 baptister, omkring 700,000 metodister; 11,000 presbyterianer; ett ringa fåtal tillhöra episkopalkyrkan och ett mindre antal tillhör katolska kyrkan.

De ha sina egna kyrkor och predikanter, alla negrer. Deras predikanter och sammankomster ha ofta förlöjligats; men, oaktadt stundom löjligen uppträden äga rum, måste jag för min del aflägga det vitnesbördet, att af alla negerpredikanter jag hört (och de äro legio), ha ytterst få såsom andlige talare stått under en vanlig s. k. kolportör i Sverige, och de fleste af dem ha betydligt öfverträffat våra medelmåttiga prester, icke blott i nit (häri kan negern icke öfverträffas) utan äfven med afseende på föredragets innehåll och form. Ledningen af deras kyrkliga angelägenheter är, som sagdt, i medlemmarnes händer, och den handhafves på ett jemförelsevis städadt sätt. Hvem kan säga, huru mycket detta demokratiska församlingslif bidragit till negrernas politiska och medborgerliga uppfostran?

Mycket har sagts om de lösa familjebanden bland negrerna: mellan makar samt mellan föräldrar och barn. Härvid bör man dock tänka på »den grop, dädan de utgrafne äro», och ej bedöma dem efter en alt för hög måttstock. Förhållandet är, som bekant, att den ariska familjen är alldeles främmande för negern i Afrika, som lefver ett djuriskt lif. Under slafveriet kunde ej familjelif existera, då negrerna behandlades som boskap. Föräldrarne voro ej ansvariga för barnen, lika litet de senare för de förra. Under sådana förhållanden bör man snarare förvånas öfver, att det kan finnas något familjelif alls bland negrerna efter endast 17 års frihet från slafveriet. — Som bekant har på senare tiden negerblodet till en del uppblandats, i synnerhet i de sydligaste staterna, der franske nybyggare slagit sig ned,

Fransmän hysa nämligen mycket mindre fördom än den teutoniska racen mot negrerna.

Mycket klander har uttalats om mulatterna; men jag är böjd för att tro, att det klandervärda hos dem har sin rot i deras egendomliga ställning: de äro utstötta från de hvitas umgänge, och de hafva icke antagits af de svarte såsom deras naturlige ledare.

Ännu ha negrerna ej, som det synes, banat sig väg till en mera framstående ställning i samhället. Ytterst få köpmän finnas bland dem, och inga lagkarlar eller doktorer. Det är ett märkligt faktum i alla land, huru redo människorna äro att lemna sina själars vård åt män med ringa kunskaper och förmågor, under det de äro mycket försigtigare, då det gäller deras kroppar. Negrerna egna sig ännu mest åt sysselsättningar, som ej fordra så mycket tankearbete.

Negrerna utgöra alltså hufvudsakligen en arbetarebefolkning. För att förstå förhållandet mellan de hvite i södern såsom arbetsgifvare och de svarte såsom arbetstagare måste vi gå ett stycke tillbaka. Under senare delen af slaftiden behandlades slafvarne i flera stater icke som omnibushästar, utan jemförelsevis mildt; det kapital, som nedlagts i slafvarne, var så stort, att den förnämsta vinstkällan var slafvarnes »förökelse» för att säljas till den nyöppnade marknaden i Vestern. De behandlades därför temligen väl för att förökas såsom boskap och sedan säljas. I följd af att familjebandet var så löst, var den onaturliga skilsmessan för slafven ej så grym som för en hvit. På vissa ställen rådde ett visst patriarkaliskt förhållande mellan slafherren och hans slafvar.

En annan sak bör ihogkommas, nämligen att jorden i alla äldre stater inom Södern varit och fortfar att vara enskild egendom under alla de politiska svårigheterna.

Efter krigets slut hade egendomsherrarne jorden kvar, men måste betala för arbetet; slafven å andra sidan måste arbeta eller svälta ihjäl. Det bar sig likväl ej att med betaldt arbete bruka stora egendomar, hvadan för det mesta små »farmar» utarrenderats åt negrerna, hvilket har lyckats bättre.

Det har visat sig, att negrerna arbeta bäst under tillräcklig och lämplig uppsigt, hvadan de också användas

mycket allmänt vid offentliga arbeten. De kunna bättre än de hvite uthärda ett svårt klimat och umbäranden i allmänhet. De äro flitiga och mycket godmodiga, och deras anspråk äro icke öfverdrifna. Stundom lära de ej vara så pålitliga, utan, om det faller dem in, lemna de arbetet och gå sin väg. Negern tyckes vara otillgänglig för socialistiska agitationer. Han visar tänderna och har någon kvick anmärkning till hands åt sådana, som vilja göra honom till proselyt för dylika läror. Nej, Sam har befriats från Egyptens slafveri — »ära hallelujerum!» — och är redan inne i frihetens förlofvade land, och han tror ej på några pessimistiska omstörtningsläror.

På landet får han vanligen i daglön 50 till 75 cents, hvilket är mer än tillräckligt för hans små behof. Ännu är dock sparsamhet hos honom undantag och ej regel. Negern, isynnerhet genus femininum, tycker mycket om sötsaker och bondgranna kläder. Kvinnorna lära ej vara så arbetsamma som männen och klandras ej utan skäl för sjelfsvåld inom familjen.

Efter hvad jag funnit, arbeta de fleste negererna på smärre arrenderade »farmar»; och i de sydligaste staterna odla de bomull med stor framgång, hufvudsakligen enligt ett visst arrende-system. Likaledes odla de ris i betydlig mängd. Sockerodlingen i Louisiana lär äfven ha börjat repa sig. Negern användes äfven delvis i söderns bomullsfaktorer; ehuru han ej lär vara så lämplig till fabriksarbetare.

På det hela taget har jag blifvit angenämt öfverraskad af att finna ställningen bland negererna så god som den är och förhållandet mellan dem och de hvita så föga spändt och svårt.

Mycket har sagts om negerens benägenhet att snatta. Man bör dock ej döma honom för hårdt härutinnan, ty då han var slaf, kunde han hvarken kalla sig sjelf sin egen eller något annat sitt, och då han tog för sig något smått och godt, ansåg han det ej ligga något ondt deri, då både han sjelf och de ting, han såg omkring sig, tillhörde hans herre. Med afseende på gröfre brott är ställningen bland negerne fördelaktigare än bland andra racer. Om en neger begår ett gröfre brott, t. ex. våldtägt eller mord, blir han dock utan skonsamhet hängd, ofta innan någon ransakning hunnit verkställas. Domare »Lynch» är

mycket verksam i sydstaterna, då det gäller negrerna, under det han ser mellan fingrarne med hvita brottsliagar.

Befolkningen i de förnämsta sydstaterna kan i genomsnitt sägas bestå till hälften af hvita och till hälften af negrer. I vissa stater, t. ex. i Syd-Carolina, utgöra negrerna flertalet; under det i andra stater, såsom i Virginien, de hvita utgöra flertalet. Det var alldeles naturligt, att söderns hvita befolkning ej ville lemna från sig de politiska tyglarne åt de halvilda frigifna negrerna och de äfventyrare, som uppträdde såsom desses ledare. Efter många år af politisk oreda synas nu de politiska svårigheterna i Södern mer och mer utjemnas. Negrerna störas mindre i utöfvandet af sina politiska rättigheter, och de hvita utöfva större inflytande än förr genom öfverlägsen bildning och fredligt umgänge med de svarte. Icke utan skäl klagas likväl ännu deröfver, att negrerna på många ställen genom våld och orättvisor beröfvas sina rättigheter och reduceras på nytt till slafveri. Sålunda anklagas och dömas negrer ofta för inbillade eller verkliga brott, stundom af obetydligaste art, till straffarbete för lifstiden, hvarpå de såsom fordom säljas till den högstbjudande.

Mycket har ock ordats om kastskilnaden mellan de svarte och de hvite i Amerika, hvilken framträder alt tydligare. Under det nordstaterna gjorde alt för att skaffa negrerna politisk jemlikhet, ha hvarken nord- eller sydstaterna gjort något för att upptaga dem till jemlikhet i umgängeslivet, utan tvärtom. Under slaftiden rådde stundom en viss patriarkalisk förtrolighet mellan husbonden och slafven; men sedan ådagalägga de hvita instinktmessigt en afgjord motvilja för ett närmare umgänge med negrerna. Mest framträder, underligt nog, denna kastskilnad i det offentliga religiösa lifvet, der sådant väl minst borde göra sig gällande. Förr hade nästan hvarje kyrka sin afdelning för negrer; nu deremot är det sällan negrer tillhöra hvitas församlingar. Deremot få negrerna numera tillika med de hvita oantastade använda spårvagnar, järnvägsvagnar, ångbåtar och andra offentliga fortskaffningsmedel och lokaler. Likaledes hållas negerbarnen oftast i särskilda skolor, ehuru undantag finnas. Negrerna sjelfva visa ej något missnöje häröfver, utan taga för gifvet, att det skall vara som det är. De äro nöjda, blott de få rösta vid de allmänna valen! Giftermål mellan hvita och svarta

förekomma ytterst sällan. Endast de allra lägsta af de hvita ingå äktenskaplig förbindelse med negrerna.

Min enskilda öfvertygelse är, att negrerna i Amerika ha en stor framtid för sig, i synnerhet i vissa delar af Södern, hvilka äro olämpliga för de hvita.

FEMTIOANDRA KAPITLET.

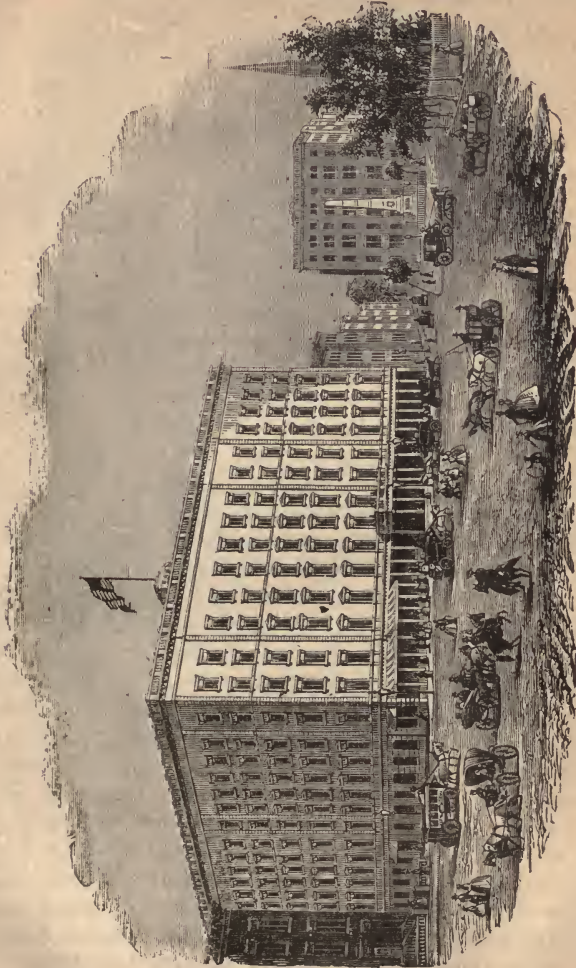
Återblick.

Då konventionen för upprättande af Förenta Staternas konstitution fullgjort sitt svåra uppdrag och dess medlemmar stodo färdige att underskrifva det betydelsefulla dokumentet, uppstod Benjamin Franklin och sade, i det han pekade på en tafla, som hängde på väggen bakom presidenten: »Jag har ofta under loppet af våra förhandlingar, sväfvande mellan hopp och fruktan rörande utgången, sett på denna tafla utan att kunna afgöra, om den föreställer soluppgången eller solnedgången. Men nu, mine herrar, är jag lycklig nog att veta, att den föreställer den uppgående och icke den nedgående solen.»

Efter att, så att säga, hafva så kroppsligt som möjligt utsträckts öfver Förenta Staternas ofantliga område — tolf gånger större än Frankrikes —, från Atlanten till Stilla hafvet, från gamla Mexico till Britiska Columbia, och känt den stora republikens lifskraftiga hjerta slå och bevitnat dess intensiva och friska ekonomiska, politiska, intellektuella, sedliga och religiösa lif, finner jag ej något bättre uttryck för totalbilden af mina iakttagelser än den store Franklins ord: »Nu vet jag, att taflan föreställer soluppgången och icke solnedgången». Att se denna tafla är att stärkas i tron på det godas seger och mänsklighetens fortsatta utveckling och fullkomning.

De ofantliga materiella tillgångarne och den på alt sätt uppmuntrade företagsamheten och fria täflan hafva skapat ett allmänt välstånd utan like. Det storartade arbetet på folkupplysningens och folkuppfostrans alla områden har gjort och gör Amerikas folk till världens mest upplysta folk. Kvinans öfverlägsenhet och den anglosaxiska kärleken till hemmets härd hafva gjort de amerikanska hemmen till mönster

af ordning, trefnad och lycka och ett mäktigt fäste mot lastens anfall. Det fulla erkännandet åt människovärdet och den obegränsade politiska friheten har gifvit åt denna jor-

Femte Av. Hotellet i New-York.

dens största nation det säkraste värn mot pöbelvälde och envælde och tillförsäkrat densamma den sunda utveckling, som den åtnjuter. Och den obegränsade religiösa friheten

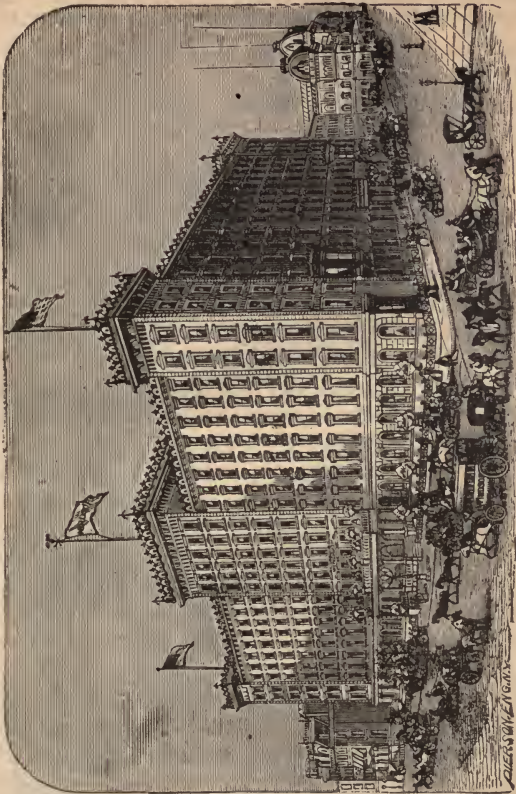
har lemnat fritt utrymme åt en allmän, upplyst och lifskraftig religiös rörelse att oberoende utveckla sig och sålunda gjort Amerikas folk på samma gång till det mest religiösa och mest frisinnade af alla folk på jorden.

Socialism och nihilism vinna ej insteg i Amerika, ty hvarje amerikan äger sjelf sin dollar och vet, att han med arbetssamhet och skicklighet kan ej blott vinna sin bergning, utan äfven förmögenhet, om han lyckas väl; och att han i alla händelser har lika stora medborgerliga rättigheter som millionären. Pessimismen trivdes icke under Amerikas höga och klara himmel och i dess fria och lifskraftiga jord. Här tronar den ungdomliga friskheten och glädjen öfver alt och i alt. Här äro trögheten och dysterheten bannlysta från alla områden. Kanske framstår detta tydligast i den gemensamma gudsdyrkan. I den gamla världen, utom bland de evangeliske i Stor Britanien, råder den hednisk-katolska idén om gudsdyrkan, enligt hvilken gudstjensten på söndagen är ett slags botgörörelse för veckans synder. I full öfverensstämmelse härmed äro ock de mörka templen, i hvilka insläppes så litet ljus som möjligt, med de höga, kalla och dystra hvalfven och de hemska målningarne och bilderna och en dermed öfverensstämmande gudstjenst. Till och med i vårt protestantiska Sverige är ju katekesläsning ofta ett syndsstraff;*) och att sitta i en mörk och kall svensk kyrka och lyssna till eller taga del i sång, hvars toner äro långa och tunga som timmerstockar, och efter genomgåendet af en tråkig ritual höra en andefattig, torr och enformig predikan är ej mycket bättre. I Amerika deremot är förhållandet alldeles motsatsen. Här är *hemmet* den ursprungliga och förnämsta helgedomen: den kristlige husfadern är här pastor och samlar hushållet till bibelläsning och bön hvarje dag, välsignar måltiden och i alt förestår sin församling i hemmet. Denna det kristliga hemmets idé har ock öfverförts på församlingen och den offentliga gudsdyrkan. Kyrkan eller kapellet inredes så gladt, hemtrefligt och smakfullt som möjligt, och de gemensamma gudaktighetsöfningarne bära alltid prägeln af hemmets förtrolighet, innerlighet och värma. Monne ej häri ligger en förklaringsgrund till det förhållandet, att

---

*) Huru ofta hotas ej den ostyrige gossen af sin moder: »Om du ej är stilla, skall du få sätta dig och läsa katekesen!»

amerikanerna hysa större kärlek och aktning för gudsfruktan än något annat lands invånare?

Windsor-hotellet i New-York.

I allmänhet torde man kunna med sanning säga, att våra invandrade landsmän ganska fort amerikaniseras, d. v. s. blifva mera hysade, upplyste och företagsamme; ehuru det visserligen går jemförelsevis sakta i aflägsna nybyggen, der de bo tillsammans och begagna svenskt språk och svenska seder. Det är ganska egendomligt att der höra barn, som äro födda i landet, tala t. ex. skånska eller dalska dialekten uppblandad med engelska ord. Sålunda hör man t. ex.

en gosse, som talar värmländska dialekten, då han får se hästar, utropa: »Si, horsera;» (horse, häst) eller då han ser grisar: »Si, piggera!» (pig, gris). Den något tunga och stela svenskan kan naturligtvis ej motstå inflytandet af det lätta, ungdomsfriska, spänstiga och kraftiga engelska språket. Omkring en fjerdedel af de svenska amerikanarnes hvardagsspråk består af engelska ord med svenska ändelser. Till och med predikstols- och tidningsspråket är mycket uppblandadt. Se här ett ex. på, hur den amerikanska svenskan tar sig ut. En bildad svensk herre i New-York visade mig vägen i följande ordalag: »Herrn ska' ta West street-karet (car, spårvagn, eljes vanligen »karsen») till femtionde stritet (street, gata); då törnar (turn, yika af) herrn på left handsidan (till venster), tills han kommer till bron öfver rärlråden (järnvägen); den ska' herrn krossa (cross, gå tvärsöfver)» o. s. v. En landsman i vestern berättade om en vansinnig person, som kommit med på »tränen (tåget) och försökte att lipa (leap, hoppa) ut genom vindögat (window, fönster) i läken (lake, sjö)».

De svenska hemmen i Amerika visa i allmänhet en mycket högre grad af snygghet, ordning och trefnad än här hemma. På mer än ett ställe gingo »fröknarna», som i Amerika ofta kallas helt enkelt flickor, i högskolan eller i akademien eller skötte sin tjänst som lärarinnor i skolan eller som bokhållare på banken om dagen och på aftonen turade de om med att baka, laga mat och utföra andra hushållsgöromål i hemmet.

Rättvisan kräfver äfven det medgifvandet, att våra landsmän i Amerika äro i allmänhet nyktrare och mindre råa i ord och åthäfvor än här hemma. I Amerika är det en skam att använda rusdrycker i hvilken form som helst, vare sig i sällskapskretsar eller vid måltiderna; och som bekant är all tillverkning och försäljning af rusdrycker förbjuden i flera stater; och nykterhetsvännerna ämna ej gifva sig, förr än rusdryckshandteringen förbjudits i Förenta Staternas grundlag. Se här ett nytt och kraftigt bevis på folkets förmåga af sjelfstyrelse och hvad den fulla folkfriheten uträttar i detta lyckliga land.

Då man skall resa vare sig till eller ifrån Amerika, kommer man i bryderi, hvilken »linie» man skall välja. En af våra vänner, en mycket framstående Filadelfiabo, som

Ångaren »Egypt».

flera gånger öfverfarit Atlanten med båtar tillhörande olika linier, rådde oss att resa med Nationallinien, emedan dess

båtar äro de säkraste i händelse af svår storm. Och vi funno till vår glädje att vår vän kapten R. E. Jeanson var agent för nämnda linie, för hvilken vi bestämde oss. Det är blott rätt och billigt att vi här betala den gärd af tacksamhet vi äro skyldige kapten R. E. Jeanson och hans biträden, herrar A. Österholm, S. A. Nielsen, E. Widinghoff, G. Edenholm, A. Jeanson, H. Grönlund och S. Löfvenmark för all den hjälp och det beredvilliga tillmötesgående vi rönte från deras sida, såväl som från andra herrars, hvilka äro ombud för nämnda linie; och kunna vi på grund af egen erfarenhet och talrika andras vitnesbörd tryggt rekommendera kapten Jeanson och hans biträden såsom fullt tillförlitliga att vända sig till i hvilket ärende det vara må. Kapt. J., som under en följd af år varit i kongl. flottans tjänst samt varit ångbåtsbefälhafvare i Sverige, har sedan i början af sextioalet varit bosatt i New-York och dels personligen och dels genom sitt inflytande på framstående män i samhället utträttat, oss veterligt, mer än någon annan svensk för att befordra emigranternas trygghet efter framkomsten till Amerika, och har han dessutom gjort mycket för våra utvandrade landsmäns sedliga och andliga lyftning i allmänhet. Hundratals landsmän hafva honom att tacka för hjälp i nödens stund samt för råd och vägledning, som fört dem till välstånd eller rikedom i det nya landet.

Vår färd öfver Atlanten med ångaren Egypt gynnades af det behagligaste väder, oaktadt den skedde midt i vintern; kosten och behandlingen ombord voro af utmärktaste beskaffenhet, hvadan både första klassens passagerare och emigranterna voro alla med skäl tillfredsställda.

Annonsen.

Amerikanska Emigrant Companiet.

Hufvudkontor.

Hartford. Conn.

Kontor i New-York.

25 State Street (f. d. n:r 16)
midt emot Castle Garden
Kapten *R. E. Jeanson*, agent.

Land-Kontor.

Des moines. Iowa.

Frederick Nelson

53 Sillgatan, *Göteborg*, Sverige.

Den Norske Credit-Bank

Christiania, *Norge*.

Den Danske Landmans-Bank

Köpenhamn, *Danmark*.

Förenings-Banken i Finland.

Helsingfors, *Finland*.

samt

Korrespondenter i *England*, *Irland* och *Tyskland*.

Det äldsta Skandinaviska *vexel-* och *biljett-*kontor i Amerika. Genom detsamma har hemsändts öfver tjugo millioner kronor. Under förlidet år (1882) hemsändes genom oss nära tre millioner kronor.

Biljetter till och *från* Sverige, Norge, Danmark och Finland med bästa båtar och till billigaste priser.

Personer boende i Sverige, som önska sända penningar till i Amerika vistande landsmän, kunna hänvända sig antingen till vårt kontor i Göteborg, herr Frederick Nelson, agent, eller till G. W. Schroeder & C:o, Göteborg, eller P. Palmquists Aktiebolag, Stockholm. Svenska penningar sändas direkt till oss, med tydlig adress till den person, för hvilken de äro ämnade, då vi sända amerikanska penningar direkt till den uppgifna adressen.

Land till lågt pris på förmånliga vilkor i nybygget *Svea*, Kossuth Co., Iowa.

De som resa till Amerika uppmanas att köpa sina vexas hos herr Frederick Nelson, 53 Sillgatan, Göteborg. Stor fördel är för emigranterna att köpa sina vexas dragna på ett kontor, hvarest alla äro svenskar och der de kunna erhålla alla nödvändiga upplysningar. En stor del emigranter, som hitkomma, hafva vexas köpta af banker i Sverige och dragna på kontor, som både ligga långt från landningen och som ej hafva ett enda skandinaviskt biträde, hvilket förorsakar att vaxelnehafvaren råkar i en ganska brydsam belägenhet.

Bref med förfrågningar besvaras, efter bästa förstånd, med omgående post.

Efter ett mångårigt arbete hafva vi förvärfvat oss skandinavernas förtroende och vilja fortfarande genom ett redbart och ärligt handlingsätt göra oss förtjente deraf.

Adressera alla bref.

Capt. R. E. Jeanson, agt.

American Emigrant Co.

N:r 25 State Street. P. O. Box 1040.

New-York N. Y.

MIDT EMOT CASTLE GARDEN

FREDERICK NELSON

GENERAL-AGENT

Göteborg, 53 Sillgatan 53

National-Liniens
Förstklassiga ångare

SPAIN

5000 Tons.

HELVETIA

4500 Tons.

GREECE

4309 Tons.

HOLLAND

4000 Tons.

CANADA

4275 Tons.

ERIN

4577 Tons.

Med Kongl. Maj:ts

och

Rikets Commerce Collegium

mig behörigen meddeladt tillstånd

National-Liniens
Förstklassiga ångare

EGYPT

5064 Tons.

ITALY

4302 Tons.

DENMARK

3725 Tons.

FRANCE

4000 Tons.

QUEEN

4441 Tons.

ENGLAND

5000 Tons.

General-Agent uti Konungariket Sverige
för

National Steamship Company
(NATIONAL-LINIEN)

och

American Emigrant Company.

60,000 Kronor Sextiotusen Kronor 60,000

äro deponerade till säkerhet för uppfyllandet af de vilkor och förbindelser, jag för emigranternas riktiga och säkra befordran kontraktse enligt ingår.

Jernvägsbiljetter till de flesta städer och stationer i Amerika.

Amerikanskt mynt och Vexlar på Amerika säljas billigt.

Göteborg i Januari 1883.

Agent i Stockholm

Riksdagsmannen Hr Gustaf Ericsson

Kontor: Nygränd N:o 4.

Agent i Malmö Herr A. T. Sjövang

Kontor: Norra Vallgatan N:o 82.

FREDERICK NELSON.

Kontor: N:o 53 Sillgatan,

Göteborg.

BREMER-LINIEN.

Öfverfartspris kr. 100

från **STOCKHOLM** till **AMERIKA**

via *Lübeck* och *Bremen*

med snabba och säkra båtar om **3,500** à **6,000** tons.

 Passagerare stiga om bord vid Stockholms skeppsbro och undvikas derigenom den dyrare resan öfver Göteborg.

ADR.: GROSSHANDL. S. G. BORIN,

KONTOR: GAFFELGRÄND, SKEPPSBRON.

På *Palm & Stadlings* förlag, Stockholm, hafva utkommit i bokhandeln:

David Liwingstone, af H. G. Adams, häft. 1: 75, kart. 2 kr. clottb. 2: 50.

Berättelser från norra ishafvet med 16 illustr., häft. 0,60, kart. 0,75, clottb. 1 kr.

Ben & Kit, öfvers. från engelskan, häft. 0,50, kart. 0,60.

Alkoholens verkan på kroppen och själen af D:r Richardson, pris 0,25.

På **P. Palmquists Aktiebolags i Stockholm** förlag har nu utkommit:

BIBLISK ORDBOK

för hemmet och skolan

efter nyaste källor

af

Erik Nyström.

Med kartor och talrika illustrationer.

Ny omarbetad upplaga.

Häftena 1—5 å 50 öre.

Hvarje artikel har med största omsorg och noggranhet genomgåts, och ett betydligt antal af dem helt och hållet omarbetats, hvarvid äfven fördel tagits af den personliga erfarenhet förf. vunnit under sin vistelse i det Heliga Landet, något som naturligtvis i ej ringa mån måste höja arbetets värde. I likhet med föregående upplaga kommer äfven denna att förses med erforderligt antal kartor och illustrationer.

Arbetet utgifves i häften å 50 öre. Häftenas antal kan ej ännu med bestämdhet angifvas, men behöfva subskribenter blott betala för nio (9) häften, hvadan priset för dem ej kommer att öfverstiga fyra kronor och femtio öre för hela arbetet.

Subskriptionslistor och prospekt kunna i önskad antal erhållas i närmaste bokhandel eller hos förläggarne.

Till Amerika öfversändes arbetet i korsband mot insändande af 1 dollars 50 cents och erhålles vid partirequisition hvart femte ex. gratis.

På **P. Palmquists Aktiebolags** i Stockholm förlag har utkommit:

ROPANDE RÖSTER

I

DET SVENSKA SION.

AF

KARL AUGUST ANDERSSON.

Pris: häft. 4 kr., eleg. inb. 6 kr.

Innehåller lefnadsteckningar med porträtt af:

1. Olaus Petri.	14. Petter Lorenz Sellergren.
2. Johannes Matthiæ.	15. Teodor Hamberg.
3. Ulrika Eleonora d. ä.	16. Emelie Petersén, <i>född Eckhart.</i>
4. Haqvin Spegel.	17. Per Nyman.
5. Jesper Svedberg.	18. Lars Levi Læstadius.
6. Elias von Walcker.	19. Karl Ludvig Tellström.
7. Erik Tollstadius.	20. George Scott.
8. Anders Nohrborg.	21. Karl Olof Rosenius.
9. Anders Karl Rutström.	22. Petter Fjellstedt.
10. Petter Murbeck.	23. Anders Wiberg.
11. Johan Zakarias Kjernander.	24. Viktor Witting.
12. Kristina Charlotta Hjärne, <i>född Rudbeck.</i>	25. Johannes Palmqvist.
13. Henrik Schartau.	

Till Amerika öfversändes arbetet mot insändande af 1 dollar för häftadt och 1 dollar 50 cents för inbundet exemplar. Vid requisition af större antal lemnas hvarvt fjerde ex. gratis.

